

DŮM TECHNIKY ČSVTS PRAHA

**MIKROPROCESOR Z 80
A JEHO APLIKACE**

JAROSLAV TOMÁŠ HYAN

PRAHA 1984

OBSAH

Úvod	7
I. MIKROPROCESOR Z80 A JEHO ARCHITEKTURA	11
I.1. Registry CPJ	11
I.2. Instrukční registr a řízení CPJ	13
I.3. Aritmeticko-logická jednotka ALJ	14
I.4. Z80 - tvar pouzdra, označení a funkce vývodů	14
I.5. Časování CPJ	17
- čtení z paměti a zápis	
- požadavek uvolnění sběrnice a jeho potvrzení	
- žádost o přerušení	
- výstup ze stavu HALT	
I.6. Adresovací způsoby	22
- bezprostřední adresování	
- bezprostřední rozšířené adresování	
- adresování modifikované stránky nula	
- relativní adresování	
- rozšířené adresování	
- indexové adresování	
- registrové adresování	
- zahrnující registrové adresování	
- nepřímé registrové adresování	
- adresování bitů	
I.7. Operační kody	29
- formáty dat a příkazů	
- OP kdy ukládání a výměny	
- OP kdy blokového přenosu a vyhledávání	
- OP kdy aritmetických a logických příkazů	
- OP kdy příkazů rotace a posunu	
- OP kdy příkazů pro manipulaci s bity	
- OP kdy příkazů pro skoky, volání a návrat	
- OP kdy příkazů vstupu a výstupu	
- OP kdy řídicích příkazů	
I.8. Příznakové bity	38
I.9. Přerušení	41
- příjem požadavku na přerušení	
- způsob 0	
- způsob 1	
- způsob 2	
II. PODPŮRNÉ OBVODY SÉRIE Z80	45
II.1. Z80-PIO	45
- význam a funkce jednotlivých vývodů	
- nastavení PIO	
1. reset	
2. vektor přerušení	
3. volba operačního způsobu	
4. řídicí slovo přerušení	
II.2. Z80-SIO	52
- struktura obvodu	
- význam a funkce jednotlivých vývodů	
- řídicí registry SIO a jejich programování	

II.3. Z80-CTC	58
- struktura obvodu	
- registr řízení kanálu	
- dělič	
- registr časové konstanty	
- sestupný čítač	
- logika řízení přerušení	
- význam jednotlivých vývodů	
- programování časovače Z80-CTC	
1. uložení řídicího slova kanálu do registru	
2. uložení datového slova časové konstanty do TC	
registru	
3. uložení přerušovacího vektoru do registru	
II.4. Z80-DMA	67
- struktura obvodu	
- význam jednotlivých vývodů	
- operační způsoby a třídy	
- nastavení DMA	
povelová slova	
řídicí slova	
přerušovací vektor	
II.5. Z80-COMBO	80
- struktura obvodu	
- příklad aplikace	
II.6. Oddělovací zesilovače sběrnic	83
- typy oddělovacích zesilovačů	
III. KONCEPCE SKLADBY MIKROPOČÍTAČE	89
- permanentní paměti ROM	
- operační paměti RAM	
- interface mikropočítače	
- vnitřní řízení	
- ovládání a indikace	
IV. INSTRUKČNÍ SOUBOR MIKROPROCESORU Z80	101
IV.1. Označení a význam jednotlivých příkazů	101
IV.2. Instrukční soubor znázorněný ve strojních cyklech M1 až M5	118
IV.3. Seznam instrukcí seřazených abecedně podle mnemonických příkazů assemblérku	123
IV.4. Seznam instrukcí seřazených podle vzrůstajícího OP kódů	125
V. APLIKACE	127
V.1. Jednoduché jednodeskové mikropočítače	127
V.2. MC-CP/M mikropočítač s pamětí 64 KB	132
V.3. Monitor 4 KB	136
- další povely	
V.4. Provozní systém CP/M	145
1. CCP	
2. BDOS	
3. BIOS	
- organizace paměti provozního systému CP/M	
- pomocné prostředky a řídicí znaky CP/M	
- organizace diskety	

V.5. Sběrnice IEC	159
V.6. Rozhraní RS 232C - V.24	161
-proudová smyčka 20 mA	
-rozhraní CENTRONICS	
V.7. Paralelně-sériový převodník	167
V.8. CMOS-RAM jako simulátor paměti EPROM	169
V.9. Programátor paměti EPROM typu 2716 a 2732	171
V.10. Školní mikropočítač	173
 Obrázky a tabulky	 183

ÚVOD

Ještě dnes není dořešen spor odborníků firem Intel a Texas Instruments o tom, kdo vlastně vynalezl mikropočítač. Každopádně však lze pohližet na Dr. Teda Hoffa jako na otce mikroprocesoru; tento muž - v době kdy firma Intel měla stejné problémy jako většina jiných výrobců polovodičových obvodů, tj. vyhovět potřebě trhu po specializovaných obvodech při nízkých výrobních nákladech - přišel na myšlenku zjednodušit centrální jednotku řídicího počítače PDP 8 (Digital Equipment) v její logické struktuře a integrovat výsledek na jediný čip. Tím chtěl dosáhnout redukce hardware, neboť pak by bylo možné potřebné funkce řídit programem uloženým v pevné paměti ROM, což se mu skutečně podařilo.

Parametry tohoto prvního procesoru vyplynuly ze zakázky od firmy Busicom (na obvody nasaditelné v programovatelném kalkulátoru), a sice čtyřbitová šířka slova pro zpracování čísel v kódu BCD, binární instrukce BCD a adresování až 16 desítkových míst. Procesor v konečné formě obsahoval cca 2300 tranzistorů a nesl název 4004; nicméně nebyla jím realizována představa objednatele. Kalkulátor byl osazen 12 jinými čipy o průměrné hustotě 2000 tranzistorů na čip.

V roce 1970 přichází k firmě Intel Federico Faggin - pozdější zakladatel a prezident fy Zilog - kde společně s Masatoshi Shimou počítač dokončuje. Busicom pracuje nyní již jen se čtyřmi čipy, které jsou známy jako "set" MCS-4. Nicméně jejich výroba je stále ještě příliš drahá. Proto - se souhlasem fy Busicom - je sada nabídnuta i jiným zájemcům (inzerátem z 15.Nov.1971). Odezva je překvapující: do konce února 1972 je Intelem prodáno na 85 000 sad tohoto typu.

Aušak již v době prací na MCS-4 probíhá paralelně realizace projektu prvního osmibitového mikroprocesoru, typu 8008, a sice na objednávku fy Computer Terminals Corp. (nynější Datapoint) na LSI obvody pro intelligentní terminál 2200. Protože tento terminál je později realizován s obvody logiky TTL,

není jím procesor 8008 využit. Přesto však je v dubnu 1972 veřejnosti představen jako první osmibitový mikroprocesor na kanálu P s 45 instrukcemi a průměrnou rychlosťí provádění instrukce 35 mikrosekund, a to v osmnáctivývodovém pouzdře DIL. Provozuschopný systém s 8008 vyžaduje však dalších 20 integrovaných obvodů TTL, ROM, RAM a v/v obvodů při možném adresování jen do 16 KB.

Pro mnohá nasezení jsou však procesory 4004 či 8008 příliš pomalé. Proto - zásluhou F. Faggina - přináší fa Intel na trh v dubnu 1974 jako standardní procesor typ 8080, který ještě dnes nachází své uplatnění. Je vyrobený technologií N-MOS, má prováděcí čas průměrně 2 μ s, proti 8008 má o cca 30 instrukcí navíc a adresuje 64 KB. Jako nevýhodu třeba uvést potřebu tří napájecích napětí, samostatného generátoru taktu a systémového řadiče (tři čipy tedy tvoří vlastní CPJ), jen jednoduché adresovací způsoby a nepohodlné přerušování. Není proto divem, že během let vznikají a uplatňují se další typy mikroprocesorů, například v roce 1976 typ 8085. Ten svým jedním čipem představuje CPJ, má jen jedno napájecí napětí a navíc sériový vstup a výstup. Současně - výsledkem práce M. Shima a zásluhou F. Faggina u nově založené firmy Zilog - vzniká mikroprocesor Z80, který ve své instrukční a přerušovací struktuře vykazuje podstatná zlepšení proti rodině 8080. Nelze ovšem ani opomenout typ 6502 (vylepšená verze typu 6800 Motorola p. Paddlem, s mnoha adresovacími způsoby), který v roce 1978 byl nejvíce prodávaným mikroprocesorem.

U různých výrobců polovodičů postupem času vznikají různé typy mikroprocesorů, a dokonce i jednočipové mikropočítače. V současné době lze čítat něco kolem stovky odlišných typů mikroprocesorů /26/, přičemž osmibitové typy převažují, i když dnes se do středu pozornosti dostávají šestnáctibitové mikroprocesory (Intel-8086, Zilog-Z8000, Motorola-68000, National Semiconductor-16000). Ne bez perspektivy jsou i nízkopříkonové verze osmibitových standardů v technologickém provedení C-MOS, jako jsou např. 80C85, 6301, NSC 800 atd.

Nicméně sledujeme-li produkci komerčních výrobků osobních a domácích mikropočítačů, zjistíme, že ze světově uznávaných standardů v drtivé většině jsou nasazovány mikroprocesory typu Z80 a Sy 6502. Vzhledem k tomu, že v NDR se vyrábí analogon typu Z80 (U880D), jakož i hlavní podpůrné obvody PIO, SIO a CTC (U855D, U856D a U857D), je nasnadě, že budou dosažitelné i u nás k případným aplikacím.

Následující obsah je tedy zaměřen na seznámení s vlastnostmi mikroprocesoru Z80 a jeho podpůrných obvodů, instrukčního souboru, koncepcí mikropočítačů jakož i příkladů aplikací; to vše pro potřeby potencionálního uživatele.

I. MIKROPROCESOR Z80 A JEHO ARCHITEKTURA

Blokové schéma na obr. 1 znázorňuje v hrubých rysech vnitřní architekturu mikroprocesoru Z80, tvořícího - na rozdíl od μ P 8080 - v jednom čipu tzv. centrální (základní) procesorovou jednotku. (U mikroprocesoru 8080 je CPJ - centrální procesorová jednotka - totiž tvořena třemi čipy, tj. vlastním μ P 8080, dále generátorem taktu 8224 a posléze systémovým kontrolorem 8228.) Avšak nejen z tohoto hlediska, ale i m.j. počtem registrů představuje mikroprocesor Z80 vyšší vývojový stupeň při zachování softwareové kompatibility směrem nahoru.

I.1. Registry

CPJ - centrální procesorová jednotka - komentovaného mikroprocesoru obsahuje 208 bitů paměti RAM, jež jsou přístupny programátorovi. Na obr. 2 je zachyceno, jak tato statická paměť je uspořádána do osmnácti osmibitových registrů a čtyři šestnáctibitové registry. Z obr. 2 je patrno, že 16 osmibitových registrů se dělí ve dvě v podstatě shodné skupiny víceúčelových registrů, které mohou být individuálně využívány buď samostatně jako osmibitové, či párovaně jako šestnáctibitové. Zbývající registry jsou určeny pro speciální používání; jsou to:

- a) programový čítač PC (program counter). V tomto registru je uložena šestnáctibitová adresa běžné instrukce přečtené z operační paměti. Programový čítač je automaticky inkrementován o jedničku (tzn. v něm obsezená adresa je zvětšena o "+1") po vyslání jeho obsahu na adresovou sběrnici. Je-li v zpracovávaném programu předepsán skok, pak při jeho dekódování je adresa tohoto skoku automaticky zapsána do PC při současném přepsání inkrementované. Při iniciaci (reset) ukládá se do PC adresa 0000H jako počáteční
- b) ukazatel zásobníku SP (stack pointer). Ukazatel zásobníku obsahuje šestnáctibitovou adresu vrcholu zásobníku umístěného kdekoli v operační paměti RAM. Tato zásobníková část

paměti je organizována způsobem LIFO (last in - first out). Data mohou být zapsána do zásobníkové (= zápisníkové = sklípkové) paměti z registrů CPJ či převzata ze zásobníku do registrů CPJ provedením příkazů PUSH či POP. Data vyňatá ze zásobníku jsou vždy ta poslední data, která byla předtím do zásobníku uložena. Zásobník tedy dovoluje jednoduchou implementaci mnohoúrovňového přerušení, neomezený počet vyvolaných podprogramů jakož i zjednodušení mnohých typů manipulací s daty

- c) dva indexové registry (IX a IY). Dva nezávislé indexové registry obsahují šestnáctibitovou základní adresu, která je použita při tzv. indexovaném adresování. Při tomto způsobu je indexový registr použit jako základna k označení oblasti v operační paměti, do níž mají být data ukládána či z níž mají být snímána. V indexové instrukci je obsažen přídevný byte (slabika, široká 8 bitů), specifikující tzv. displacement základny. Displacement je vyjádřen jako dvojkový komplement celého čísla se znaménkem; uvedeným způsobem lze značně zjednodušit sestavu programu, zvláště obsahuje-li tabulky dat
- d) registr adresy přerušení I (interrupt page address register). Mikroprocesor může pracovat způsobem, v němž nepřímé volání po kterékoliv paměťové buňce může být dosaženo jako odezva na přerušení. Registr I je použit pro tento účel pro uložení horních osmi bitů nepřímé adresy, zatímco zářízení (jež vzneslo požadavek na přerušení) poskytuje dolních osm bitů. Tak je umožněno dynamické umísťování přerušovacích rutin kdekoli v operační paměti při minimálním přístupovém čase k rutině
- e) osvěžovací registr paměti R (memory refresh register). Mikroprocesor obsahuje osvěžovací čítač dovolující použít dynamické paměti stejným způsobem jako statické. Tento sedmibitový registr je automaticky inkrementován (tj. k jeho obsahu je přiřetena +1) po každém zachycení instrukce (instruction fetch). Obsah osvěžovacího registru je vysílán na dolní část adresové sběrnice s řídicím signálem RFSH,

zatímco CPJ dekoduje a provádí zachycenou instrukci. Ten-
to způsob osvěžování obsahu dynamických pamětí nezpomaluje
činnost CPJ. Programátor může použít registr R k testo-
vacím účelům; běžně se však programově nevyužívá

- f) střadač A (accumulator) a příznakový registr F (flag re-
gister). CPJ obsahuje dva nezávislé osmibitové střadače
(A a A') a dva přidružené osmibitové příznakové registry
(F a F'). Střadač obsahuje výsledky aritmetických či lo-
gických operací, zatímco příznakový registr F indikuje
specifické podmínky osmi či šestnáctibitových operací,
jako např. zda výsledek určité operace je či není roven
nule. Programátor má možnost volby, s kterým párem registrů
chce pracovat (A+F či A'+F'), dále pak jejich záměnu -
jednou instrukcí - takže může používat snadno kterýkoliv
pár

Víceúčelové registry B, C, D, E, H a L

CPJ obsahuje dvě skupiny rovnocenných registrů; každá
skupina obsahuje šest osmibitových registrů, jež mohou být
individuálně použity jako osmibitové, či v párech BC, DE či
HL jako šestnáctibitové. Programátor může použít kteroukoliv
skupinu registrů; obvykle však používá první skupinu, zatímco
druhou vyhrazuje pro nasazení v systémech, kde se požaduje
rychlá odezva na přerušení.

Jediným příkazem změny lze přejít na registry druhé sku-
piny. Tato možnost velmi redukuje obslužný čas přerušovací
rutiny vypuštěním použití zásobníku pro uchování a přečtení
obsahu registrů, nutného u každého podprogramu. Rovněž lze
využívat jedné skupiny registrů jako neobsáhlé paměti RAM,
a to u průmyslově nasazených systémů řízených jednouúčelovým
programem z pevné paměti ROM.

I.2. Instrukční registr a řízení CPJ

V blokovém schématu mikroprocesoru Z80 na obr. 1 nachá-
zíme kromě již zmíněných speciálních a víceúčelových registrů

jako samostatnou část též tzv. instrukční registr, na nějž logicky navazuje dekodér instrukcí a řídicí jednotka CPJ. Úkolem instrukčního registru je uložení instrukce zachycené (přečtené) z operační paměti a její předání do dekodéru, kde je rozšifrována = dekódována.

Řídicí jednotka provádí uvedené funkce a generuje příslušné řídicí signály, potřebné pro přenos dat z či do registrů, z paměti či periférií do mikroprocesoru a opačně, pro obsluhu jednotlivých vstupně-výstupních linek, provládání ALJ - aritmeticko-logické jednotky apod.

I.3. Aritmeticko-logická jednotka ALJ

Osmibitové aritmetické a logické instrukce jsou prováděny v aritmeticko-logické jednotce mikroprocesoru. ALJ vnitřně komunikuje se všemi registry prostřednictvím vnitřní datové sběrnice. Dále ALJ je schopna provádět následující typy funkcí: sčítání, odečítání, logický součet a součin, logické exklusivní nebo, srovnávání, levostannou či pravostannou rotaci či posuv (aritmetický a logický), inkrementaci, dekrementaci (snižování o -1), nahazování, mazání (=nulování) a testování bitu.

I.4. Z80 - tvar pouzdra, označení a význam jeho vývodů

Mikroprocesor Z80 je zapouzdřen do standardního čtyřiceti-vývodového pouzdra DIL (dual in line package), obdobně jako u nás již známý uP MHB 8080. Na obr. 3a je naznačeno systémové přiřazení funkcí jednotlivým vývodům, na obr. 3b pak označení jednotlivých vývodů vlastního pouzdra.

Dále uvádím význam jednotlivých označení:

AO č. A15 - adresová sběrnice s šířkou šestnácti bitů, třístatovová, aktivní v jedničce. Sběrnice adresuje paměť až do 64 Kbytů, nebo - dolními osmi bity - 256 vstupních či výstupních bran. Během osvěžovacího intervalu objevuje se na dolních sedmi bitech platná osvěžovací adresa dynamických pamětí

DO až D7 - datová sběrnice o šířce osmi bitů, třístavová, aktivní v jedničce. Umožňuje výměnu dat mezi CPJ a pamětí či vstupně-výstupními zařízeními

M1 - strojní cyklus jedna (machine cycle one) - výstup, aktivní v nule, indikující počátek právě probíhajícího instrukčního cyklu, tj. zachycení instrukce (instruction fetch). Během provádění dvouslabikového operačního kódu je M1 generován při zachycení každé operační slabiky. Tyto operační dvouslabikové kódy vždy začínají s CBH, DDH, EDH nebo FDH. M1 se objeví též na počátku signálu IORQ, čímž indikuje cyklus potvrzení přerušení

MREQ - požadavek paměti (memory request) - třístavový výstup, aktivní v nule, indikující, že na adresové sběrnici se nachází platná adresa pro čtení či zápis do paměti

IORQ - požadavek V/V (input/output request) - třístavový výstup, aktivní v nule, indikující, že dolní polovina adresové sběrnice obsahuje platnou v/v adresu pro vstupně-výstupní operaci čtení či zápisu. Signál IORQ je taktéž generován, spolu se signálem M1, jestliže je potvrzen požadavek přerušení, a to za účelem indikace, že přerušovací vektor může být umístěn na datovou sběrnici. Operace potvrzení přerušení se objeví v intervalu M1, kdy nejsou přípustné v/v operace

RD - čtení z paměti (memory read) - třístavový výstup, aktivní v nule, indikující, že CPJ chce číst data z paměti nebo vstupně-výstupních zařízení

WR - zápis do paměti (memory write) - třístavový výstup, aktivní v nule, indikující, že na datové sběrnici mikroprocesoru jsou platná data, jež mají být uložena do adresované paměti nebo vstupně-výstupního zařízení

RFSH - osvěžení (refresh) - výstup, aktivní v nule, indikující, že dolních sedm bitů adresové sběrnice obsahuje osvěžovací adresu pro dynamické paměti. Bit A7 obsahuje úroveň logické nuly, A8 až A15 je při signálu RFSH nositelem obsahu registru I

HALT - stav HALT - výstup, aktivní v nule, indikující, že CPJ provedla programovou instrukci HALT a vyčkává na nemaskovatelné či maskovatelné přerušení. Za stavu HALT provádí CPJ instrukce NOP za účelem udržení kontinuity osvěžovacích signálů RFSH

WAIT - stav vyčkávání - vstup, aktivní v nule. Oznamuje procesoru, že adresovaná paměť nebo v/v zařízení není připraveno pro přenos dat. CPJ zařazuje stav vyčkávání tak dlouho, pokud na vstupu WAIT je úroveň logické nuly. Tehdy však není generován osvěžovací signál RFSH. Pomocí signálu WAIT je umožněna synchronizace pomalejších pamětí či v/v zařízení; WAIT lze využít též pro krokování

INT - požadavek přerušení (interrupt request) - vstup, aktivní v nule. Signál INT, s úrovní logické nuly, je generován v/v zařízením. Signál je akceptován procesorem na konci instrukčního cyklu, pokud byl vnitřní klopný IFF programově řízený, uvolněn, a pokud není aktivní signál BUSRQ. Je-li požadavek přerušení akceptován, vyšle CPJ - během intervalu M1 - potvrzující signál IORQ, a to na začátku příštího instrukčního cyklu. Procesor reaguje na požadavek přerušení jedním ze tří možných způsobů, které budou popsány později

NMI - nemaskovatelné přerušení (non maskable interrupt) - vstup, aktivní v nule, reagující na sestupnou hranu. Má vyšší prioritu než INT a je vždy akceptován na konci běžné instrukce, a to bez ohledu na stav vnitřního klopného obvodu IFF. NMI způsobí automatický skok CPJ na adresu 0066H, nesmí se však vyskytovat signál BUSRQ

RESET - výchozí stav - vstup, aktivní v nule, iniciující CPJ. Iniciace spočívá ve vynulování programového čítače PC, rovněž tak i registru I a R, dále v uzavření vnitřního klopného obvodu IFF a volbě přerušovacího způsobu "0" (viz dále). Během iniciace přechází adresová a datová sběrnice do vysokoimpedančního stavu a rovněž ostatní řídicí signály jsou inaktivní včetně osvěžovacího (proto při použití dynamických pamětí musí mít nulovací signál RESET definované maximální trvání tak, aby nedošlo k výpadku RFSH z min. periody 2 ms)

BUSRQ - požadavek sběrnice (bus request) - vstup, aktivní v nule. Přes tento vstup je signálem s úrovní logické nuly požadován přístup na sběrnice CPJ. Pak je možné externě komunikovat s paměti či v/v zařízeními bez účasti procesoru; všechny třístavové výstupy CPJ pak jsou ve vysokoimpedančním stavu

BUSAK - potvrzení sběrnice (bus acknowledge) - výstup, aktivní v nule, indikující žadatel, že sběrnice jsou ve vysokoimpedančním stavu a tudíž volné k použití externě. Při BUSAK je osvěžovací signál potlačen

T - jednofázový systémový takt procesoru. Pro CPJ typu Z80 činí max 2 MHz, pro Z80A max 4 MHz a pro Z80B 6 MHz. Vstup musí být opatřen rezistorem 330R připojeným na napájecí napětí +5 V; tím je zajištěno buzení vstupu z běžných hradel série TTL

I.5. Časování CPJ

Centrální procesorová jednotka provádí jednotlivé instrukce programu tak, že krokuje vždy definovanou sestavou několika základních úkonů. Tyto obsahují např. zápis do paměti či čtení z paměti, zápis do v/v zařízení či čtení z v/v zařízení a potvrzení přerušení. Všechny instrukce jsou tedy toliko různé sledy základních operací, kde každá z nich vyžaduje tří až šest taktů ke kompletaci, popřípadě více k synchronizaci CPJ s pomalejším zařízením, jako třeba paměti či perifériemi.

Hodinový takt mikroprocesoru je dán použitým kmitočtem generátoru taktu - T_1 ; základní operace je představována strojním cyklem - M_1 . Závislost mezi hodinovými taktý (T state) a strojními cykly (machine cycles), tvořícími dohromady jeden instrukční cyklus, přináší obr. 4. První strojní cyklus M1 každé instrukce představuje zachycení operačního kódu instrukce (jež má být provedena) - OP code fetch a sestává ze 4 až 6 taktů - pokud není prodloužen signálem WAIT. Následující strojní cykly M2, M3,... způsobí přenos dat mezi CPJ a paměti či v/v zařízením a sestávají ze tří až pěti taktů, které taktéž mohou být prodlouženy.

Všechny časovací průběhy práce mikroprocesoru mohou být rozloženy do poměrně jednoduchých diagramů - viz dále uvedená vyobrazení, kde jsou zakresleny průběhy základních operací bez i s vyčkávacími stavý WAIT.

Na obr. 5 je zachyceno časování pro strojní cyklus M1, při němž - jako již bylo předesláno - je sejmout operační kód instrukce (tzn. vlastní instrukce určená k provedení). Přitom je obsah programového čítače umístěn na adresovou sběrnicu, a to při samém začátku cyklu M1. O polovinu periody taktu později stává se aktivním signál MREQ. A protože ve stejném okamžiku je již adresa na sběrnici stabilizována, lze použít sestupné hrany pulsu MREQ přímo jako uvolňovacích hodin čipů dynamických pamětí. Rovněž signál RD se stává aktivní, čímž indikuje připravenost paměťových dat k předání na datovou sběrnicu. CPJ přebírá data z paměti na datovou sběrnicu s nástupnou hranou hodinového (taktovacího) pulsu T3 a taž hrana pulsu je použita k inaktivaci signálů MREQ a RD. Stav T3 a T4 cyklu M1 je použit k osvěžování dynamických pamětí. Současně v tomto čase CPJ dekóduje zachycenou instrukci; během T3 a T4 tedy A0 až A6 obsahuje osvěžovací adresu dynamických pamětí, danou stavem vnitřního čítače CPJ, při současně aktivaci signálu RFSH. Tehdy je opět aktivní signál MREQ pro společné použití s RFSH; samotného RFSH nelze použít, neboť stabilita osvěžovací adresy je výrobcem zaručena pouze během trvání pulsu MREQ.

Na obr. 6 je znázorněno, jak se cyklus M1 prodlouží, jestliže je aktivován signál WAIT. Během taktu T2 (a každého následující Tw) prověruje CPJ vstup WAIT, a to v okamžiku sestupné hrany taktu \emptyset . Jestliže je tento vstup v tomto okamžiku aktivní, tj. s úrovní logické nuly, pak CPJ zavede (další) vyčkávací stav Tw pro další takt cyklu. Použití této techniky dovoluje vyrovnat se i s delšími přístupovými časy některých pamětí, a to právě zmíněným prodloužením strojního cyklu (a tím též i instrukčního cyklu).

Čtení z paměti a zápis

Obr. 7 znázorňuje časovací diagram při cyklech čtení a zápisu do paměti. Oba cykly sestávají ze tří taktů, pokud ovšem nejsou zařazeny vyčkávací stavy Tw. Signály MREQ a RD mají stejný průběh jako u strojního cyklu M1; při zápisu je signál MREQ opět aktivní po ustálení adresy, takže může být použit jako uvolňovací pro čipy dynamických pamětí. Signál WR je též aktivní po ustálení dat na sběrnici, takže může být použit přímo jako R/W puls ke skutečně každému typu polovodičových pamětí. Mimoto signál WR se stává inaktivní (neúčinný) v polovině periody taktu T3, tedy dostatečně dlouho před tím, než se může měnit adresa a data; nemůže tedy dojít k překryvání obsahů sběrnic, a tím ke konfliktům.

Na obr. 8 je zachycen časovací diagram stejných cyklů, tj. cyklů čtení a zápisu, avšak prodloužených o vyžádané vyčkávací stavy Tw. Operace prodloužení je identická s popsanou u obr. 6. K obr. 8 však třeba podotknout, že ačkoliv jak cyklus čtení, tak i cyklus zápisu jsou znázorněny samostatně, vždy se vyskytuje pohromadě s jinými cykly.

Čtení z v/v zařízení a zápis

Obr. 9 přináší časovací diagram vstupně-výstupních cyklů, tj. cyklů pro čtení z v/v zařízení a pro zápis z v/v zařízení. Vyčkávací stav Tw^+ , nacházející se za T2, je procesorem automaticky vkládán. To proto, že doba mezi okamžikem aktivace signálu IORQ a okamžikem, kdy procesor prověruje úroveň vstu-

pu WAIT, je velmi krátká, a tak bez tohoto vyčkávacího stavu by nebyl dostatek času pro dekódování adresy v/v zařízení, a rovněž tak i k aktivaci vstupu WAIT, pokud je požadován běžný vyčkávací stav Tw. Jinými slovy, bez tohoto - vnitřně zavedeného taktu Tw^+ - by nebylo možné využít plné rychlosti mikroprocesoru. Během operace čtení z v/v zařízení je použit signál RD k uvolnění adresované brány (portu) na datovou sběrnici, stejně jako v případě čtení z paměti. Pro operaci zápisu do v/v zařízení je použit signál WR jako aktivující v/v bránu, a sice jeho nástupní hranou.

Obr. 10 zobrazuje průběh prodloužených cyklů komunikace se vstupně-výstupními zařízeními o vyčkávací stavu Tw. (Tw^+ vložen procesorem, takt Tw zařazen na základě vnějšího požadavku.)

Požadavek uvolnění sběrnic a jeho potvrzení

Následující diagram na obr. 11 zachycuje průběh časování cyklu při požadavku uvolnění sběrnic a jeho potvrzení (bus request/acknowledge cycle). Signál BUSRQ je prověřován procesorem s nástupní hranou posledního taktu každého strojního cyklu M. Je-li BUSRQ aktivní, pak procesor uvede svou datovou a adresovou sběrnici jakož i další třístavové řídící výstupy do vysok impedančního stavu, a sice s nástupní hranou následujícího hodinového pulsu - taktu Tx. Od tohoto okamžiku může používat kterékoli externí zařízení sběrnice mikroprocesoru pro přenos dat mezi v/v a pamětí. Čas odezvy na požadavek uvolnění sběrnic tedy se rovná maximálně době jednoho strojního cyklu; použití sběrnic - při defacto odpojeném procesoru - není časově omezeno. Ukončení požadavku prověřuje procesor obdobným způsobem, tzn. že zjišťuje, zda je signál BUSRQ ještě aktivní. Není-li již tomu tak, pak po uplynutí následujícího taktu jsou sběrnice jakož i řídící linky opět připojeny k procesoru.

Při použití popsaného přímého přístupu k paměti (při odpojeném procesoru) je nutno zajistit externím řadičem osvěžo-

vání pamětí - pokud v daném systému jsou instalovány dynamické paměti. V komentovaném cyklu nemůže dojít k přerušení činnosti CPJ ani signály NMI či INT.

Žádost o přerušení

Na obr. 12 je zakreslen průběh cyklu žádosti o přerušení a jeho potvrzení. Statický vstup INT je prověrován ke konci kterékoli instrukce s nástupní hranou posledního hodinového pulsu - stavu (taktu) T. Pokud je přerušovací klopný obvod (vnitřní - IFF) ve stavu "1" a současně není-li signál BUSRQ aktivní, je generován speciální strojní cyklus M1. Přitom je k signálu M1 přidán signál IORQ místo obvyklého MREQ, a to k indikaci perifernímu zařízení (jež požadavek na přerušení vyvolalo), že může vložit na datovou sběrnici osmibitový přerušovací vektor. Signál IORQ tedy potvrzuje přijetí žádosti o přerušení. Ve speciálním strojním cyklu M1 jsou zařazeny procesorem dva vyčkávací stavy T_w^+ umožňující - v dostatečném čase - přečtení přerušovacího vektoru.

Procesor Z80 reaguje na tři druhy přerušení. Při způsobu "0" (mod "0") pracuje stejně jako mikroprocesor 8080. Při způsobu "1" provádí CPJ vždy restart na adresu 38H, což má stejný účinek jako provedení instrukce RST 7. Způsob "2" představuje nejúčinnější přerušovací prostředek: sedmibitový vektor ve spojení s obsahem registru I umožňuje provést přerušení na libovolné místo v paměti.

Nejvýznamnějších osm bitů je sejmuto z registru I, nejnižších sedm bitů z datové sběrnice, přičemž bit 0 (první) je uvažován jako nula. Tak je pevně určena adresa, která může začínat jen na sudých buňkách paměti. Tam se nalézá tabulka adres, a CPJ si tak vybírá další dva bity z paměti - tvořící novou adresu - jež je interpretována jako startovací pro přerušovací rutinu.

Obr. 13 přináší průběh cyklu žádosti o přerušení, prodloužený o další (z vnějšku vyžádaný) vyčkávací stav T_w .

Předposlední ukázka průběhu časování mikroprocesoru Z80 zachycuje cyklus nemaskovatelného přerušení (NMI - non maskable interrupt), obr. 14. Impuls na vstupu NMI nahodí vnitřní klopný obvod NMI, jehož stav je testován procesorem ke konci každé instrukce. Obvod NMI je prověrován ve stejném okamžiku jako přerušovací vstup INT; proti němu má však prioritu a nemůže být vyřazen z funkce programově. Jeho obvyklou funkcí je zajistit okamžitou odezvu na důležité signály, jako např. na signál oznamující výpadek sítě. Odezva procesoru je obdobná jako při cyklu čtení, avšak s tím rozdílem, že obsah datové sběrnice je ignorován. Procesor automaticky ukládá adresu programového čítače do zásobníkové paměti a skáče na adresu 0066H; ošetřovací rutina nemaskovatelného přerušení pak musí pochopitelně začínat na této adrese.

Výstup ze stavu HALT

Kdykoliv je procesorem vykonávána programová instrukce HALT, pak CPJ provádí tzv. prázdné instrukce NOP do té doby, než je přijat požadavek přerušení. (Instrukce NOP umožňuje aktivaci osvěžovacího signálu RFSH, zatímco procesor je "zastaven"). Oba přerušovací vstupy INT a NMI jsou prověrovány procesorem při nástupní hraně hodinového impulsu v každém taktu T4. Je-li jeden z nich aktivní a uvolňovací klopný obvod přerušení IFF je nahoven, pak je stav HALT ukončen při příští nástupní hraně hodinového impulsu Ti. Následující cyklus je cyklem přerušení - odpovídající typu potvrzeného přerušení. (Byly-li zachyceny v současný okamžik požadavky na oba typy přerušení, pak NMI má přednost.) Každý cyklus prováděný za stavu HALT je typově shodný se strojním cyklem M1, ovšem s tím rozdílem, že data přečtená z paměti jsou ignorována a procesoru je vnitřně vnučena instrukce NOP. Za programového stavu HALT je výstup HALT aktivní v nule.

I.6. Adresovací způsoby

Jednou z výhod mikroprocesoru Z80-CPU je větší počet adresovacích způsobů, který jej řadí mezi skutečně univerzální

- a výkonné procesory. Adresovací způsoby jsou následující:
1. bezprostřední adresování (immediate addressing)
 2. bezprostřední rozšířené adresování (imm. extended addr.)
 3. adresování modifikované stránky nula (modified page-zero addressing)
 4. relativní adresování
 5. rozšířené adresování (extended addr.)
 6. indexové adresování (indexed addr.)
 7. registrové adresování (register addr.)
 8. zahrnující registrové adresování (implied register addr.)
 9. nepřímé registrové adresování (indirect register addr.) a
 10. adresování bitů (bit addressing)

A nyní k jednotlivým způsobům:

Bezprostřední adresování

Při tomto adresovacím způsobu obsahuje slabika, následující operační kód v paměti, aktuální operand, tedy

OP kód	}	jeden nebo dvě slabiky
--------	---	------------------------

operand

d7 d0

Příklad: operační kód pro instrukci ADD A, n je v šestnáctkovém vyjádření C6. Uvažujme, že střadač před provedením operace obsahuje A7 a dále, že operační kód C6 se nachází v paměťovém místě 0600H, a tudíž operand n v místě 0601H s obsahem třeba 07H. Po provedení instrukce ADD A zvětší se obsah střadače A o obsah slabiky bezprostředně následující za instrukcí, tedy A = A7 + 07 = AE.

Bezprostřední rozšířené adresování

Při tomto adresovacím způsobu je operand následující za operačním kódem dvouslabičný, přičemž bezprostředně se nacházející slabika (první) za OP kódem obsahuje nižší řád operandu, druhá pak vyšší řád operandu. Jedná se tedy o rozšíření na šestnáctibitový operand.

Příklad: operační kód pro instrukci LD HL, nn je v šestnáctkovém vyjádření 21, nachází se na místě 0400H v paměti. Do registrového páru HL se má vložit šestnáctibitové slovo, třeba 3D6FH, které - ve dvou po sobě následujících slabikách - tvoří operand nn takto:

0400H	21	(OP kód)
0401H	6F	(nižší slabika)
0402H	3D	(vyšší slabika)

Adresování modifikované stránky nula

Mikroprocesor Z80 má speciální jednobytové (jednoslabikové) instrukce volání (call) do kteréhokoli z určených osmi míst v nulté stránce paměti (tj. v bloku prvních 256 adres paměti počínaje 00H). Příkladem tohoto adresovacího způsobu je instrukce restartu RST p, která - závislosti na operantu p, realizuje předání obsahu programového čítače do zásobníkové paměti (kvůli návratu) a jeho naplnění jednou z osmi adres nulté stránky. Adresy jsou následující: 0000H, 0008H, 0010H, 0018H, 0020H, 0028H, 0030H a 0038H.

Význam instrukce používající uvedeného adresovacího způsobu spočívá v tom, že dovoluje jedinou slabikou určit šestnáctibitovou adresu, na níž se nachází volaná obslužná rutina.

Příklad: Operační kód pro instrukci RST,08 je v šestnáctkovém vyjádření CF. Je-li třeba na adrese 1C00, pak po jejím provedení je:

1. uložena tato adresa do ukazatele zásobníku (stack pointer), a to horní byte 1C do buňky "SP-1", dolní byte 00 do "SP-2"
2. do programového čítače vložena dvoubytová adresa 0008H obslužné rutiny a pak provedena
3. po ukončení obslužné rutiny následuje návrat do hlavního programu, a to přečtením "odložené" adresy ze zásobníku (tj. 1C00), připočítání k ní jedničky (tj. 1C01) a na takto získané následné adrese pak již mikroprocesor pokračuje.

Relativní adresování

Relativní adresování používá jeden byte dat, následující za OP-kódem, k určení doplnku (displacement) D vymezujícího adresu skoku. Displacement je vždy representován jako dvojkový komplement se znaménkem, takže jeho binární hodnota se pohybuje mezi 1000 0000 a 0111 1111 (tj. 80H až 7FH, či desítkově -128_{10} až $+127_{10}$). Adresa skoku se pak rovná adrese instrukce zvětšené o upravený doplněk, tj. $A-126$ až $A+129$ - podle hodnoty doplnku, obecně tedy $A_{sk} = A_{inst} + 2 + displ.$

Příklad: podle programu

1C00	18	...JR,e
1C01	06	...e=displ.= +6
1C02	XX	
.	.	
.	.	
.	.	
1C08	C6	...ADD A,Al
1C09	Al	...konstanta Al
1C0A	76	...stop

musí uP provést nepodmíněný skok na adresu $1C00 + 02 + 06 = 1C08$; čehož důkazem po provedení je vykonání již citované instrukce C6 ukládající do vynulovaného střadače informaci AlH.

Vzhledem k tomu, že instrukce skoku je dvoubytová, musí programový čítač před jeho provedením 2x inkrementovat (jednou $1C00+1$, podruhé $1C01+1$); odtud je tedy odvozena výše uvedená a až do tohoto okamžiku nevysvětlená dvojka v sumě, tvořící konečnou adresu daného skoku.

Rozšířené adresování

Instrukce používající způsobu rozšířeného adresování (jedno či dvouslabičné) využívají dvou osmibitových slabik nn k vytvoření šestnáctibitové adresy, popřípadě šestnáctibitového operantu.

Typické schéma instrukce s rozšířeným adresováním má tvar:

OP kód jedna nebo dvě slabiky

**adresa nebo operand
nižšího rádu** n1

**adresa nebo operand
vyššího rádu** n2

Příklad: instrukce uložení obsahu paměťových míst nn do střadače A (= LD A, (nn)) je typickou ukázkou rozšířeného adresování. Její zápis v programu by mohl vypadat třeba takto:

1COA 3A ... operační kód pro LD A, (nn) zapsaný
na adrese 1COAH

1COB 20 ..., kde 20 představuje n1

1COC 1E ..., kde 1E představuje n2,
takže obsah paměťové buňky, který má být vložen do střadače,
se nachází na adrese 1E20H; n1 a n2 jsou ukazatelem místa
v paměti.

Indexové adresování

Tento způsob adresování používá dva šestnáctibitové registry IX a IY a hodnoty doplnku (displ.) - následujícího za OP kódem - k vyjádření skutečné adresy místa v paměti.

Schéma instrukce:

OP kód } vždy dvouslabičný určující jeden z obou
OP kód } registrů
displ. dvojkový doplněk

Typickou ukázkou instrukce s indexovým adresováním je uložení do střadače obsahu paměťového místa, určeného obsahem indexového registru a doplnku displ.

Indexové adresování velmi zjednoduší programování používáním tabulek dat, kdy indexový registr (IX nebo IY či oba) označuje počátek každé tabulky. Adresování je relokační - stejně jako již komentované relativní adresování.

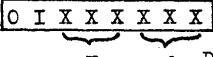
Příklad: instrukce LD (IX+d), A znamená uložení obsahu střadače A do paměťové buňky označené obsahem IX a doplňku; v rozepsání pak:

1C30 DD ...OP kód pro LD IX+d, A
1C31 77 ...OP kód pro LD IX+d, A
1C32 05 ...doplňek = 05H

Obsahuje-li střadač třeba 3FH a registr IX 2000H, pak po provedení daného úseku programu bude hodnota 3FH uložena do paměťové buňky 2000 + 05 = 2005H.

Registrní adresování

Mnohé operační kódy mikroprocesoru Z80 obsahují informační bity, jež určují, který z registrů CPJ má být použit pro vykonání instrukce. Typickou ukázkou registrovém adresování je instrukce přenosu dat mezi různými registry procesoru - LD r, r' - kde za r či r' mohou být dosazeny registry A, B, C, D, E, H nebo L. Jednoslabičný operační kód má obecně tvar

, kde X = 0 nebo I

Příklad: tříbitový kód registru D je 010, a registru E je 011. Operační kód pro uložení obsahu registru E do registru D bude mít tedy tvar: 0 1 0 1 0 0 1 1 , což v šestnáctkovém vyjádření je: 53H.

Zahrnující registrové adresování

V zahrnujícím adresovém způsobu používá se speciálních instrukcí, jež automaticky zahrnují jeden nebo více registrů CPJ mezi nositele operantu. Patří sem třeba aritmetické instrukce, u nichž je vždy střadač A (register CPJ) uchovatelem výsledku. Jiným příkladem tohoto typu speciální instrukce je třeba LD R, A; to je instrukce, která ukládá obsah střadače do osvěžovacího registru paměti.

Nepřímé registrově adresování

Tento způsob adresování specifikuje šestnáctibitový registrový pár procesoru k použití jako ukazatele kterého-koliv místa v paměti; používá se k přenosu dat mezi procesorem a paměťovým místem, určeným obsahem zvoleného registrového páru. Typickou ukázkou je instrukce uložení obsahu střadače A do paměťové buňky, určené obsahem registrového páru DE - LD (DE), A. (Označení kteréhokoliv registru kulatými závorkami v mnemotechnickém tvaru znamená, že se vždy jedná o paměťové místo, a že obsah výrazu v kulatých závorkách je vždy jen ukazatelem!) Nepřímé registrově adresování dovoluje jednoduchý přístup k jakékoliv bunce paměti. Instrukce přesunu bloku a hledání mikroprocesoru Z80 jsou extenzí uvedeného adresovacího způsobu, kde je přidána automatická inkrementace, dekrementace či porovnávání.

Adresování bitů

Mikroprocesor Z80 má mj. větší počet instrukcí, dovolujících nahazovat, nulovat či testovat kterýkoliv bit v kterémkoliv registru CPJ či paměťovém místu.

Operační kód má obecně tvar:

[X X X X X X X X X]	...OP kód
[0 I X X X X X X X]	...operand

kde b = třímístný kód bitu, tj. 000 až III a

r = třímístný kód registru.

Pokud se manipulace s bity (s bitem) týká některé paměťové buňky, pak se používá indexového či nepřímého registrového adresování k jejímu označení.

Některé instrukce - např. aritmetické či ukládací - obsahují více než jeden operand. V takových případech může být použito i dvou způsobů adresování - např. pro "load" bezprostředního způsobu pro určení zdroje a indexového či nepřímého registrového pro určení místa.

I.7. Operační kódy

Instrukční soubor mikroprocesoru Z80 zahrnuje 158 instrukcí, vyjádřených dále uvedenými operačními kódy, v nichž je již pojato 78 instrukcí mikroprocesoru 8080A. Instrukční soubor se dělí do skupin:

- a) příkazy pro uložení (load) a výměnu. Tyto příkazy způsobují přesun dat mezi registry nebo mezi registry a pamětí. Zdroj a místo určení je specifikováno příkazem. Instrukce výměny umožňují výměnu obsahu dvou registrů.
- b) příkazy pro blokový přenos a vyhledávání. Z80 používá též příkaz pro přenos bloku paměti do jiných míst operační paměti, dále pak jediný příkaz pro přezkoušení vyhledaného bloku paměti
- c) aritmetické a logické příkazy. Tyto příkazy operují s daty ve střadači, registrech či v určených místech paměti. Výsledky jsou uloženy ve střadači s případným nastavením příznakových bitů. Aritmetické operace obsahují šestnáctibitové sčítání a odečítání mezi registrovými páry
- d) příkazy rotace a posunu. Data mohou být posouvána či rotována ve střadači nebo v paměti
- e) příkazy pro manipulaci s bity. Jednotlivé bity mohou být nahazovány (set = "1"), nulovány (reset = 0) či testovány co do logické úrovně, a to ve střadači či paměti. Výsledek testování je indikován úrovní příslušného bitu v příznakovém registru F
- f) příkazy skoků (jump), volání (call) a návratu (return). Příkazem skoku je realizováno větvení programu na místo specifikované obsahem programového čítače, přičemž tento obsah je určován bezprostředním, rozšířeným či registrově nepřímým adresovacím způsobem. Volání je speciální forma skoku, u něhož adresa, následující příkaz volání, je uložena do zásobníkové paměti (stack), a to ještě před provedením příkazu. Návrat je pak reversním postupem volání. Tato kategorie obsahuje dále speciální příkazy restartu

- g) příkazy vstupu a výstupu. Tyto příkazy umožňují přenos dat mezi registry a pamětí k externím zařízením v/v
- h) řídicí příkazy. Tyto příkazy způsobují zastavení CPJ nebo vykonávání tzv. prázdné instrukce NOP. Schopnost uvolnit či "uzavřít" přerušovací vstupy je další možností řídicích příkazů, rovněž tak zvolení přerušovacího způsobu 0, 1 nebo 2.

Formáty dat a příkazů

Paměť mikroprocesoru Z80 je organizována po osmibitových slovech, zvaných slabiky (bytes), kde každé slabice přináleží určité paměťové místo, označené odpovídající adresou. Mikroprocesor Z80 umožnuje přímé adresování 65 536 slabik, tj. 64 Kbytů paměti (2^{16}), a to šestnáctibitovou adresovou sběrnici; daný paměťový prostor však nemusí být vždy plně využitelný, tzn. nemusí být vždy osazen všemi paměťovými obvody RAM a ROM - viz dále.

Data jsou ukládána ve formátu:

D7 D6 D5 D4 D3 D2 D1 DO , kde DO je nejméně významný bit (least significant bit = LSB) a kde D7 je bitem nejvýznamnějším (most significant bit = MSB). Osmibitová slabika může mít tři významy: tvoří buď instrukci (příkaz), nebo adresu, nebo data, popř. jejich část, přičemž správný význam vyplývá z polohy (umístění) jedné každé slabiky v daném programu.

Vlastní příkazy mikroprocesoru Z80 jsou jednoslabičné - dle vzoru

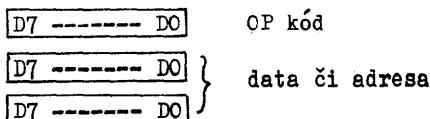
D7 ----- DO	OP kód
-------------	--------

nebo dvouslabičné

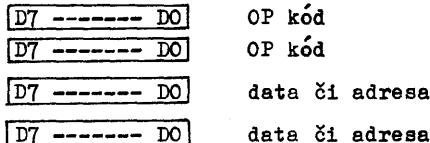
D7 ----- DO	OP kód
-------------	--------

D7 ----- DO	data či adresa
-------------	----------------

či tříslabičné

nebo dokonce čtyřslabičné

OP kódy ukládání a výměny

Tabulka č. 1 zobrazuje operační kódy všech osmibitových instrukcí ukládání mikroprocesoru Z80. Rovněž tabulka zobrazuje adresovací způsoby každého příkazu. Zdroj dat je uveden v nejvyšší vodorovné řadě, zatímco místo určení (příkazu) je specifikováno levým krajním sloupcem tabulky. Například příkaz pro uložení obsahu registru B do registru C má operační kód 50H a jedná se o již komentovaný registrový způsob adresování.

Mnemonický výraz v assembleru pro tuto úplnou skupinu příkazů je "LD" (od "load"), následovaný místem určení a zdrojem, tedy:

LD	místo určení	zdroj
----	--------------	-------

Z tabulky č. 1 dále vyplývá, že jsou přípustné jisté kombinace adresovacích způsobů, např. pro zdroj registrové a pro místo určení nepřímé registrové - viz LD (HL), C s operačním kódem 71H. (Význam tohoto kódu, vyjádřeného slovně, je tento: ulož do paměťového místa, indikovaného obsahem registrového páru HL, obsah registru C.) Většina operačních kódů je jednoslabičná, nicméně nalezneme dvouslabičné příkazy ukládání pro víceúčelové registry A až L, využívající způsob bezpro-

středního adresování, např. LD E, 31H (ulož do registru E konstantu 31H) s OP kódem 1E a operandem 31.

Všechny ukládací příkazy, používající indexové adresování pro zdroj či umístění, jsou tříslabičné, kde třetí slabiku tvoří doplněk d (displ.). Rovněž oba příkazy rozšířeného adresování (OP kódy 3Ann a 32nn) jsou též tříslabičné.

Ukládací příkazy do paměťových buněk, používajících indexové adresování pro umístění a bezprostředního adresování pro zdroj, jsou čtyřslabičné - např. LD (IX+d), n (ulož operand n do paměťového místa určeného obsahem indexového registru IX a dvojkového doplňku d - OP kód DD 36 d n).

Políčka, podbarvená tangírou v tab. č. 1, obsahují operační kódy společné pro mikroprocesor 8080A - předchůdce Z80.

Tabulka č. 2 zobrazuje operační kódy šestnáctibitových operací ukládání; je podobná předcházející tabulce, ovšem rozšířené adresování se zde týká všech registrových párů. Instrukce nepřímého registrového adresování, jež specifikují ukazatel zásobníku, jsou významné instrukce "PUSH" a "POP". Liší se od ostatních šestnáctibitových instrukcí ukládání tím, že ukazatel zásobníku je automaticky dekrementován či inkrementován, jakmile daná slabika je vložena (do) či vyňata ze zásobníku. Např. instrukce: PUSH BC s operačním kódem C5H po provedení generuje následující sekvenci příkazů:

dekrementuj SP (= ukazatel zásobníku)

LD (SP), B

dekrementuj SP

LD (SP), C

přičemž obsah registrového páru BC je uložen v buňkách zásobníku takto:

C na buňce specifikované obsahem SP,

B na buňce specifikované obsahem SP+1.

Instrukce POP ... je přesnou reversí příkazu PUSH. Jak PUSH, tak i POP používají šestnáctibitový operand a slabika vyššího řádu je vždy uložena první a vynášta poslední.

Příkazy, používající rozšířeného bezprostředního adresování pro zdroj, vyžadují za OP kódem dvě slabiky dat, např.: LD DE, 1234H (ulož do reg. páru DE konstantu 1234H), kde slabika nižšího řádu operantu následuje za OP kódem a za ní teprve slabika vyššího řádu, tedy takto: .11 34 12., kde 11 je OP kód uvedeného mnemonického příkazu.

Tabulka č. 3 obsahuje operační kódy šestnáctibitových instrukcí výměny, implementovaných do mikroprocesoru Z80. Operační kód 08H dovoluje programátorovi přepnout z příznakového a střadačového registru AF na AF', OP kód D9H pak přejít na duplikáční sadu šesti víceúčelových registrů B', C', D', E', H', a L'. Vzhledem k tomu, že tyto OP kódy jsou jednoslabičné, vyžádá si přechod z jedné sady na druhou minimum času, což lze výhodně použít pro rychlé odezvy na požadavek o přerušení.

OP kódy blokového přesunu a vyhledávání

V tabulce č. 4 jsou obsaženy operační kódy čtyř výkoných instrukcí blokového přenosu. Každá z nich pracuje se třemi registrovými páry, a sice s HL (ukazuje místo zdroje dat), s DE (ukazuje místo určení dat) a s BC (operuje jako čítač slabik).

Po iniciaci těchto registrových páru může programátor použít kteroukoliv z uvedených čtyř instrukcí, tj. "LDI", "LDIIR", "LDD" nebo "LDDR", jimž odpovídají postupně operační dvouslabičné kódy: EDAOH, ED8OH, EDASH, ED8SH. Instrukce "LDI" (= load and increment) přesune jednu slabiku z místa určeného obsahem registrového páru HL do místa určeného obsahem registrového páru DE, přičemž registrové páry po provedení přesunu jsou automaticky inkrementovány, takže ukazují na následující buňky paměti; současně je dekrementován čítač slabik.

bik BC. Instrukce "LDI" je rozšířením předcházející (= load, increment and repeat); při jejím provedení tedy dochází k postupnému přesunu slabik až do vynulování čítače slabik - tedy skutečně k přesunu bloku dat jedinou instrukcí.

Instrukce "LDD a LDDR" mají obdobný účinek; registrové páry po přesunu jsou však dekrementovány. HL tedy obsahuje vždy vyšší adresu než DE. V tabulce č. 5 jsou vyznačeny operační kódy čtyř instrukcí vyhledávání. První ("CPI" - compare and increment) srovnává data ve střadači s obsahem paměťového místa určeného obsahem registrového páru HL. Výsledek srovnání je uložen v jednom příznakovém bitu, registrový pár HL je inkrementován, registrový pár BC, sloužící jako čítač slabik, je dekrementován.

Instrukce "CPIR" (= compare, increment and repeat) opakuje srovnávání slabik, pokud není dosaženo shody nebo vynulování páru BC. Tak je možné touto jedinou instrukcí prohledat vytčenou paměťovou oblast pro jakýkoliv osmibitový znak.

Instrukce "CPD" a "CPDR" pracují obdobně, avšak po každém srovnání je pár HL dekrementován. Vyhledávání v daném případě startuje na nejvyšší adresu paměťového bloku.

OP kódy aritmetických a logických příkazů

Tabulka č. 6 zahrnuje operační kódy všech osmibitových aritmetických příkazů, jež mohou být provedeny střadačem; zahrnutý jsou též OP kódy přírůstku ("INC") a úbytku ("DEC").

Zvolená aritmetická operace je provedena s daty nacházejícími se ve střadači A a určenými registrem, výsledek operace je uložen ve střadači, s výhradou příkazu "CP", jenž nechává po provedení obsah střadače nedotčen. Příkaz "ADD" vykoná binární součet dat obsažených ve střadači i v určeném zdroji, příkaz "SUB" pak odečtení (rozdíl). Je-li použito příkazů "ADC" či "SBC", je pak při provedení přičítán či odečítán přenosový bit (carry flag).

Další operační kódy, uvedené v tabulce č. 6, vztahují se na tři logické příkazy, a sice na příkazy logického součinu ("AND"), logického součtu ("OR") a exklusivního součtu ("XOR").

V tabulce č. 7 je znázorněno pět operačních kódů pracujících se střadačem či přenosovým bitem. První z nich (instrukce "DAA") umožnuje podmíněné přizpůsobení střadače pro aritmetické operace s BCD (binary coded decimal) čísly. Pro tyto operace se používá příznakový bit N, který je nahozen (= 1), byla-li poslední operace odečítání. "CPL" vytváří komplement střadače, instrukce "NEG" pak dvojkový doplněk obsahu střadače. "CCF" generuje doplněk příznakového bitu přenosu a "SCF" nahazuje přenosový bit (C = 1).

Tabulka č. 8 zobrazuje operační kódy šestnáctibitových aritmetických instrukcí, prováděných mezi registrovými páry. Je zde obsaženo pět skupin příkazů pro sečítání, sečítání a odečítání s přenosem - ovlivňující všechny příznakové bity - jakož i pro inkrementování a dekrementování. Instrukce "ADC" a "SBC" značně zjednodušují šestnáctibitové aritmetické operace včetně výpočtu adresy.

OP kódy příkazů rotace a posunu

Význačnou schopností mikroprocesoru Z80 je možnost rotovat či posouvat data ve střadači, v kterémkoliv víceúčelovém registru nebo paměťové buňce. Všechny OP kódy rotace a posunu jsou zachyceny v tabulce č. 9. Směry rotace či posunu instrukcí "RLC" až "SRL" jsou vyznačeny vpravo, vedle tabulky č. 9. Instrukce "RLD" a "RRD" dovolují rotaci BCD čísla obsaženého ve střadači s dvounibbleovým číslem v paměti, jehož adresa je indikována registrovým párem HL; tyto instrukce dovolují realizovat účinnou aritmetiku s BCD čísly.

OP kódy příkazů pro manipulaci s bity

Jak již bylo řečeno, mikroprocesor Z80 má možnost nahazovat, nulovat či testovat kterýkoliv bit ve střadači, v kte-

rémkoliv víceúčelovém registru či paměťové buňce, a to jedinou instrukcí. V tabulce č. 10 je zahrnuto 240 operačních kódů dvou či čtyřslabičných instrukcí vyhrazených pro uvedený účel. Registrvým adresováním je specifikován střadač či kterýkoliv víceúčelový registr, na němž má být žádaná operace provedena. Nepřímým registrvým či indexovým adresováním lze operovat s vnějšími paměťovými místy. Operace testování bitů nahrazuje příznakový bit Z, jestliže testovaný bit je nulový, viz stát popisující příznakové bity registru F.

OP kódy příkazů pro skoky, volání a návrat

V tabulce č. 11 jsou zaznamenány všechny operační kódy příkazů skoků, volání a návratů, jež jsou implementovány do CPJ Z80. Skokem se realizuje větvení programu, při němž je programový čítač naplněn šestnáctibitovou adresou specifikovanou jedním ze tří adresovacích způsobů (bezprostřední rozšířené, relativní a nepřímé registrové). Skupina skoků je charakterizována jistými odlišnými podmínkami, po jejichž naplnění dochází k větvení. Nejsou-li splněny, program pouze pokračuje na následující instrukci v dané sekvenci. Všechny podmínky jsou závislé na datech v příznakovém registru F - viz dále. Bezprostřední rozšířené adresování se používá ke skokům do kteréhokoliv místa paměti, přičemž operační kód je následován dvěma slabikami vyjadřujícími adresu místa větvení - instrukce je tedy tří byteová. Při relativním adresování je instrukce skoku pouze dvouslabičná, kde druhá slabika je tvořena dvojkovým komplementem (displacement) k existujícímu stavu PC, a to v rozsahu +129 až -126. (Doplňek se počítá od adresy OP kódu příkazu.)

Při nepřímém registrovém adresování nacházíme tři typy skoků, jež se vyznačují - pro určení místa větvení - vložením obsahu registrového páru HL či obsahu jednoho z indexových registrů IX nebo IY přímo do programového čítače. To umožnuje, že se skoky mohou stát funkcí předcházejících kalkulací.

Volání je speciální forma skoku, kdy adresa následující po příkazu volání je uložena do zásobníkové paměti ještě před provedením skoku. Instrukce návratu je opakem volání, kdy data nacházející se na vrcholu zásobníku (stack) jsou vložena (popped) přímo do programového čítače k vytvoření adresy skoku na pokračování programové sekvence. Instrukce volání ("call") a návratu ("ret") realizují jednoduše přechod na podprogramy.

V instrukčním souboru mikroprocesoru Z80 nacházíme ještě dvě speciální instrukce, a sice 'návrat z přerušení' ("RETI") a 'návrat z nemaskovatelného přerušení' ("RETN") s operačními kódy ED4D a ED45, jež jsou nepodmíněné, obdobně jako 'návrat' reprezentovaný kódem C9. Obě instrukce se používají s výhodou v zapojených s periferními obvody či zařízeními s danou prioritou přerušení, kdy umožňují rychlý návrat (v minimálním čase) z přerušovací rutiny.

K usnadnění řízení programových smyček lze použít instrukce "DJNZ e". Tato dvojslabičná instrukce používající relativního adresování dekrementuje registr B a skok se uskuteční, jestliže obsah registru B je různý od nuly. Displacement e je opět vyjádřen jako znaménkový dvojkový doplněk v rozsahu +129 až -126.

V tabulce č. 12 jsou zaznamenány operační kódy příkazů restartu; instrukce jsou jednoslabičné a je jich osm. Jejich význam spočívá v tom, že jimi mohou být jednoduše volány často používané rutiny (začínající pochopitelně na té či oné adrese) při minimalizaci použití paměti.

OP kódy příkazů vstupu a výstupu

Mikroprocesor Z80 - proti typu 8080 - vyznačuje se větším počtem příkazů vstupu a výstupu. Adresování vstupních či výstupních zařízení může být buď bezprostřední, nebo nepřímé registrové, s využitím registru C. Operační kódy vstupních a výstupních příkazů jsou zachyceny v tabulkách č. 13 a č. 14,

z nichž je patrno, že při nepřímém registrovém adresování se pohyb dat může dít mezi v/v zařízením a kterýmkoliv víceúčelovým registrem. Dále se setkáváme s 2x čtyřmi příkazy pro blokový přesun dat. Tyto příkazy jsou podobné příkazům blokového přenosu v paměti (viz tab. č. 4), ovšem s tím, že používají registrový pář HL jako ukazatel zdroje (v paměti - pro výstup) nebo umístění (pro vstup), zatímco registr B je použit jako čítač slabik. V registru C je uložena adresa portu, pro nějž je vstupní či výstupní příkaz určen. A protože registr B má šíři osm bitů, může se příkaz blokového přenosu v/v vztahovat na max. délku bloku 256 bytů.

Při příkazech "IN A, n" a "OUT n, A" objeví se adresa v/v zařízení v dolní polovině adresové sběrnice (AO až A7), zatímco v horní je indikován obsah střadače A. Při všech v/v příkazech nepřímého registrového způsobu, včetně blokových přenosů, obsah registru C je přenesen do dolní poloviny adresové sběrnice (tzn. opět adresu v/v zařízení), zatímco obsah registru B je přenesen do horní poloviny adresové sběrnice.

OP kódy řídicích příkazů

Poslední tabulka č. 15 zachycuje sedm operačních kódů řídicích příkazů. První čtyři ("NOP", "HLT", "DI" a "EI") jsou stejné jako u mikroprocesoru MHB 8080, zbývající tři se týkají již jen μP Z80 a určují jeden ze tří přerušovacích způsobů ("IMO", "IM1", "IM2") - viz stať "Žádost o přerušení" v kapitole I.5, dále pak I.9.

I.8. Příznakové bity (flags)

Každý z dvou příznakových registrů (F, F') obsahuje šest bitů (S, Z, H, P/V, N a C), jejichž hodnota je jedničková nebo nulová při různých operacích CPJ. Čtveřice z těchto bitů je testovatelná; jinými slovy řečeno, tyto bity jsou používány jako podmínky pro skokové, volací a návratové příkazy - např. příkaz skoku může být realizován, jestliže určitý bit v příznakovém registru je jedničkový.

Tvar příznakového registru, jenž je dostupný programátorovi, je následující:

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
S	Z	X	H	X	P/V	N	C

kde X vyjadřuje blíže neurčené bity, jimž není třeba věnovat pozornost.

Testovatelné bity jsou tyto:

1. bit přenosu C (carry) - Úroveň tohoto bitu je odvozena od bitu nejvyššího rádu střadače. Přenosový bit C je např. nahozen (tj. nabýde hodnoty logické jedničky) během vykonání příkazu součtu, při němž je generován přenos nejvyšším bitem střadače. Tento bit je také nahozen, jestliže je generován požadavek výpůjčky (borrow) při odčítání. Rovněž tak příkazy rotace a posunu ovlivňují hodnotu tohoto bitu
2. bit nuly Z (zero) - Tento bit je nahozen (= 1), jestliže výsledkem operace je nula ve střadači - tzn. nulový obsah střadače. V opačném případě je Z nulový
3. bit znaménka S (sign) - Tento bit je určen pro použití se znaménkovými čísly. Je nahozen (= 1), jestliže výsledek operace je záporné číslo. A protože nejvýznačnější sedmý bit (D7) reprezentuje znaménko čísla (záporné číslo má vždy D7 = 1), indikuje znaménkový bit S stav sedmého bitu střadače
4. bit parity/přeplnění P/V (parity/overflow) - Tento dvouúčelový bit indikuje paritu výsledku ve střadači při provádění logických příkazů (např. "AND A,B") a reprezentuje přeplnění při provádění aritmetických operací s dvojkovými znaménkovými doplňky. Bit přeplnění indikuje, že dvojkové doplňkové číslo ve střadači je chybné, protože buď převyšuje možné maximum (+127), nebo je menší než možné minimum (-128) zobrazitelné v dané doplňkové notaci.

Při logických příkazech ("AND", "OR", "XOR") je paritní bit nahozen (= 1), jestliže výsledek má sudou paritu, a je nulován, jestliže výsledek má paritu lichou.

Pozn.: funkce bitu P/V je mírně odchylná u mikroprocesoru 8080, viz literární pramen /70/.

Zbývající dva bity příznakového registru jsou netestovatelné, jsou určeny pro aritmetiku s BCD čísly. Jsou to:

5. bit polovičního přenosu H (half carry) - Tento příznakový bit má hodnotu 1, jestliže operace odčítání či přičítání (s BCD čísly) generuje přenos do či výpůjčku z D4 střadače. (Jak již sám název vypovídá, je hodnota bitu H odvozena z výsledku operace vykonané na dolních čtyřech bitech - tedy polovině slabiky.) Při použití příkazu "DAA" používá se tento příznakový bit ke korekci výsledku předcházejícího desítkového scítání či odčítání
6. bit příznaku sčítání/odčítání N (add-subtract flag) - Protože algoritmus korekce s BCD čísly je odchylný pro sčítání či odečítání, specifikuje bit N posledně provedený typ příkazu, čímž je zajištěna správnost operace "DAA". N = 1, jestliže posledně provedeným příkazem bylo odčítání.

V tabulce č. 16 je zachyceno, jak zmíněných šest bitů je ovlivňováno různými příkazy, prováděnými CPJ. Příkazy, které nejsou uvedeny v tabulce, neovlivňují příznakové bity.

Pro ujasnění je třeba se zmínit o některých speciálních případech: tak instrukce blokového vyhledání nahazuje příznak Z, jestliže poslední operace srovnávání indikuje shodu mezi zdrojovými a střadačovými daty. Rovněž paritní bit je nahozen, jestliže obsah čítače slabik (registrový BC) není roven nule. Stejný průběh změn úrovně paritního bitu je u příkazů blokového přenosu.

Speciální případ představují též blokové vstupní a výstupní příkazy. Zde je bit Z používán k indikaci stavu registru B, jenž je použit jako čítač slabik. Je-li blokový v/v přenos

kompletní, je příznakový bit Z vynulován (tj. $B = 0$), zatímco v případě příkazu blokového přenosu je paritní bit vynulován při kompletní (ukončené) operaci. Konečně je-li obsah osvězovacího nebo I registru uložen do střadače, klopný obvod uvolňující přerušení vloží svůj stav do paritního příznaku, takže konečný stav CPJ může být v kterémkoliv čase zabezpečen.

I.9. Přerušení (interrupt)

Přerušení je jistý druh procesu, v němž mikropočítáč přeruší provádění hlavního programu a započne vykonávat jiný program (podprogram, subrutinu), umístěný někde jinde v paměti. Ačkoliv je zde jistá podobnost se skokem či voláním, přerušení je odezvou na vnější stimul.

Existuje celá řada důvodů, pro něž je požadována schopnost přerušení. Jedním z nich je třeba možnost bezprostředně reagovat na vnější podmínu alarmu, např. signál z detektoru kouře, překročení max přípustné teploty apod. Jiným důvodem je, že vstupní data se objevují v relativně dlouhých intervalech, kdy by bylo neekonomické, aby počítač na ně čekal a v mezičase nepracoval - např. při snímání výsledku z analogově/číslicového převodníku, jehož konverzní čas obnáší 20 ms. (V mezičase, před ukončením konverze, může mikropočítáč provést stovky až tisíce operací.) Jiným takovým příkladem je snímání a vydávání dat z periferních zařízení, jako je třeba tiskárna, dálnopis, terminál atd. Elektromechanická zařízení, jako je třeba tiskárna, jsou notoricky "pomalá", i když vytisknou 500 znaků/min, kdy tedy vytisknutí jednoho znaku si vyžádá doby 125 ms. Naprosti tomu Z80-CPU je schopna vydat do vstupního vyrovnavacího registru tiskárny jeden znak ve třech mikrosekundách - z toho vyplývá, že Z80 může vyslat 42 000 znaků v čase, v němž však tiskárna vytiskne pouze jeden! Cesty k zvládnutí této situace spočívají vesměs v tom, že periferní zařízení vysílá signál do CPJ indikující, že je připraven převzít další znak. Tento signál současně oznamuje požadavek na přerušení.

Jakmile je přijat požadavek na přerušení (ať již z jakéhokoliv důvodu - alarmu, připravenosti atd.), mikropočítač přeruší hlavní program (po dokončení právě probíhajícího příkazu) a skočí na příslušnou o b s l u ž n o u rutinu; po jejím vykonání vrací se zpět na přerušené místo v hlavním programu. Tak je - pomocí přerušení - efektně hospodařeno s provozním časem mikroprocesoru.

Z80-CPU má dva přerušovací vstupy, nemaskovatelný NMI, který nemůže být programátorem vyřazen z funkce, a maskovatelný INT, jehož funkci lze programově potlačit. Vstup INT se tedy používá k příjmu požadavku na přerušení; lze jej však během programových period - v nichž jsou zařazeny časovací smyčky, jež se nesmějí přerušit - programově vyřadit, popřípadě opět uvolnit. Děje se tak příkazy "EI" (enable interrupt) a "DI" (disable interrupt), jež nahazují nebo nulují uvolňovací klopný obvod přerušení IFF. Je-li IFF vynulován, nemůže být mikroprocesorem přijat požadavek na přerušení (přes vstup INT). Ve skutečnosti obsahuje Z80-CPU klopné obvody dva, a sice IFF₁ a IFF₂. Stavem IFF₁ je uvolněno či vyřazeno přerušení, zatímco IFF₂ dočasně pamětově uchovává výstupní stav IFF₁.

Při iniciaci Z80-CPU jsou oba klopné obvody vynulovány, takže přerušení je vyřazeno. Mohou být uvolněny instrukcí "EI" programátorem v kterémkoliv čase. Je-li prováděna instrukce EI, nemůže být přijat požadavek na přerušení, to lze teprve tehdy, až je provedena i instrukce následující po "EI". Toto "pozdržení" je nutné pro případy, kdy by následující instrukce mohla být "RET" (return - návrat), u níž je přerušení přípustno až po jejím úplném ukončení.

Je-li přijat požadavek na přerušení, jsou oba klopné obvody automaticky vynulovány, čímž zamezuje dalšímu příjmu požadavku přerušení. Pokud si programátor přeje uvolnění dalšího přerušení, musí zařadit znovu instrukci "EI" (řeší se obvykle smyčkou).

Účelem obvodu IFF₂ je uchování stavu IFF₁, když se objeví nemaskovatelné přerušení. Je-li přijato nemaskovatelné přerušení, je IFF₁ vynulován, čímž je zamezeno další přerušení, pokud ovšem není znova programátorem uvolněn (= nahozen). Při instrukcích "LD A,I" (load register A with register I) či "LD A,R" je kopírován stav IFF₂ do příznakového bitu parity, kde může být uchován či testován.

Druhý způsob uchování stavu IFF₁ poskytuje instrukce "RETN" (return from non-maskable interrupt). Protože tato instrukce indikuje, že návrat z nemaskovatelného přerušení byl ukončen, obsah IFF₂ je nyní kopírován do IFF₁, čímž je jeho obsah automaticky obnoven.

Stavy obou klopných obvodů přerušení jsou v tabulce č. 17, a to pro různé, výše citované instrukce.

Příjem požadavku na přerušení

Nemaskovatelné přerušení je akceptováno mikroprocesorem v kterýkoliv okamžik. Objeví-li se tedy požadavek na přerušení, CPJ ignoruje následnou instrukci, kterou vyzvedla, a místo ní provede restart na adrese 0066H. Chová se jako při restartu, avšak skáče - jak uvedeno - na odchylnou adresu, než jsou adresy restartu, viz tab. č. 12.

Při maskovatelném přerušení může CPJ reagovat jedním ze tří volitelných způsobů:

- způsob 0 (mode 0), jenž je identicky se způsobem odezvy na požadavek přerušení u mikroprocesoru 8080A, a jenž je automaticky zaveden vždy po iniciaci (reset). Lze ovšem tento či jiný způsob zavést i programově, v daném případě tedy příkazem "IM 0". Při tomto způsobu zařízení vyvolávající přerušení umístí na datovou sběrnici instrukci, kterou CPJ v záptěti provede. Obvykle se jedná o jednobyteovou instrukci restartu. Ovšem může být též použito tříslabičné instrukce skoku na kterékoliv místo v pracovní paměti. Počet hodinových taktů, potřebných pro provedení dané instruk-

ce je automaticky zvětšen o dva, které přidává CPJ za účelem časového vyrovnání pro externí řízení priority v přerušovacím řetězci

- způsob 1 (mode 1). Je-li tento způsob zvolen programátorem instrukcí "IM1", je odezvou mikroprocesoru skok na adresu 0038H. (Odezva je identická s průběhem nemaskovatelného přerušení, ovšem s tím, že místo adresy 0066H se skok děje na zmíněnou adresu 0038H. Dalším rozdílem je opětne přidání dvou taktů k dokompletování exekutivy instrukce.)
- způsob 2 (mode 2). Je nejvýkonnějším způsobem odezvy na požadavek přerušení. Dovoluje nepřímé volání po jakémkoliv místě v paměti, na němž se nachází počátek obslužné rutiny. Zatímco v modu 0 je možných jen osm míst přerušení (= úrovní), v modu 2 jich je dokonce 128. Při tomto způsobu programátor určí tabulku šestnáctibitových adres startu obslužných rutin přerušení. Tato tabulka může být umístěna kdekoliv v paměti. Pro příjem požadavku přerušení musí být vytvořen šestnáctibitový ukazatel k dosažení potřebné obslužné rutiny, počínající na té či oné adrese v tabulce. Horních osm bitů ukazatele je vytvořeno obsahem registru I. Pro ten účel musí být registr I předem naplněn požadovanou hodnotou programátorem, a to příkazem "LDI, A" (po resetu je registr I vynulován). Dolních osm bitů ukazatele je naplněno vektorem vnějšího zařízení. Ve skutečnosti je však z vnějšku požadováno pouze sedm bitů, protože první bit musí být vždy nula. Adresy ukazatele tak začínají vždy na sudých místech v tabulce, což je nutné proto, že jimi označené paměťové buňky obsahují pouze dolní byte startovacích adres, přičemž horní byte sousedí. V tabulce je tak max. 128 startovacích adres rutin.

Na obr. 16 je znázorněna typická sekvence přerušení v modu 2. Hlavní program je umístěn na stránce 64 (viz příloha) - tzn. s počátkem na adrese 4000H, vektorová tabulka je umístěna od adresy 8000H a obslužná rutina přerušení má počátek na adrese 6050H. Registr I obsahuje tedy 80H a za-

řízení vyvolávající přerušení je naprogramováno na vydání 04H na datovou sběrnici při přerušení. Klopný obvod IFF₁ musí být nahozen a úroveň na BUSRQ musí být jedničková. Pak je tato sekvence:

1. vnější zařízení vyšle signál INT do CPJ
2. po potvrzení příjmu požadavku (interrupt acknowledge) vyšle periférie data 04H na datovou sběrnici. Ty splynou s 80H z I registru do adresy 8004H. Na této adrese v paměti se nachází dolní byte šestnáctibitové adresy určující start obslužné rutiny, horní byte pak na adrese 8005H
3. programový čítač je inkrementován a jeho obsah je uložen do paměťového zásobníku (stack)
4. do programového čítače je uložena adresa, nalezená na místě 8004H; je to adresa obslužné rutiny 6050H. Řízení programu tedy skáče na tuto adresu
5. po provedení posledního příkazu "RETI" obslužné rutiny jsou data programového čítače PC, uchráněná v zásobníku, vložena zpětně do PC (4004H)
6. hlavní program pokračuje nyní od instrukce na adresu 4004H

II. Podpůrné obvody série Z80

K mikroprocesoru Z80 existují - obdobně jako i u sérií Intel 80 a u jiných mikroprocesorů /26/, /18/ - tzv. podpůrné obvody, které pomáhají spolu s CPJ vytvářet vlastní mikropočítacový systém. Jsou to obvody: Z80-PIO (parallel input/output port controller)

Z80-SIO (serial input/output controller)

Z80-CTC (counter timer circuit)

Z80-DMA (direct memory access circuit)

Z80-COMBO

III.1. Z80-PIO

Je paralelní vstupně-výstupní řadič obsahující dvě osmibitové brány, jejichž způsob práce je uživatelem programovatelný. Obvod připouští kompletní "handshaking", takže může být použit i pro synchronní přenos.

Z80-PIO může být naprogramován k provozu ve čtyřech odchýlných způsobech: vstupním, výstupním obousměrným (jen pro port A) a bitovým:

- a) výstupní způsob (byte output mode) - též zvaný způsob - 0, je používán k zajištění zápisu dat z CPJ po datové sběrniči do periférie. Je-li zvolen tento způsob, pak operace zápisu dat((data write) vyžaduje generování handshakingového signálu "ready", jenž oznamuje periférii, že data jsou připravena a platná. Signál "ready" s aktivní úrovní "1" a data zůstávají k dispozici, pokud není zpět přijmut strobovací signál z periférie;
- b) vstupní způsob (byte input mode) - též zvaný způsob - 1, dovoluje vybrané bráně - portu - chovat se pouze jako vstupní. Když je mikroprocesorem prováděna operace čtení, vyšle PIO signál "ready" do periférie. Ten sdělí periférii, že Z80-CPJ je ve stavu schopném přijmout vstupní data. Nato periférie odpoví vysláním strobovacího signálu, který způsobí přenos dat do vstupního registru PIO;
- c) obousměrný způsob (byte bidirectional mode) - též zvaný způsob - 2, využívá osmibitovou bránu A pro obousměrný přenos dat, čtyř bitových vedení pak pro handshaking;
- d) bitový způsob (bit control mode) - též zvaný způsob - 3, používá se pro stavové a řídicí aplikace. Při něm se nevyužívají signály pro handshaking. Způsob definuje, které linky datové sběrnice budou vstupní a které výstupní. Jakmile je zvolen způsob -3, pak následující slovo přivedené do PIO definuje zmíněné podmínky; bližší v /37/, /38/.

Z80-PIO se nachází ve čtyřicetivývodovém pouzdře DIL s roztečí mezi oběma řadami 15 mm; na obr. 17 je zakreslena vnitřní struktura tohoto podpůrného obvodu, jakož i označení jeho vývodů. Struktura sestává ze sběrnicového rozhraní, vnitřní logiky řízení (ICL), v/v logiky portu A a portu B a řídicí logiky přerušení.

Rozhraní sběrnice dovoluje přímé připojení PIO k CPJ bez oddělovacích zesilovačů sběrnic (ty se používají u rozsáhlej-

ších systémů). Oba vstupně-výstupní porty dovolují přímé připojení periférií. Vstupně-výstupní logika portů se skládá z šesti registrů pro styk s potvrzením ("handshaking"), jež jsou rozkresleny na dalším obr. Nacházíme zde 8 bitový datový vstupní registr, 8 bitový datový výstupní registr, 2 bitový řídicí registr zvoleného způsobu, 8 bitový maskovací registr, 8 bitový v/v výběrový registr a 2 bitový maskovací řídicí registr.

Význam jednotlivých vývodů pouzdra je tento:

- D_0 až D_7 - vývody pro připojení k datové sběrnici mikropočítače. Jsou obousměrné a třístavové; přes ně se děje transfer dat jakož i přenos příkazů z CPJ do PIO
B/A SEL - vstup, aktivní v jedničce určuje pro přenos port B, při 0 pak port A. (Často se pro výběr používá adresová linka A_0 .)
C/D SEL - vstup, aktivní v jedničce, určuje typ dat přenášených mezi CPJ a PIO. Při úrovni log "1" je osmibitová informace na datové sběrnici interpretována jako příkaz pro vybraný port; úroveň log "0" na tomto vstupu sděluje obvodu, že informace na sběrnici jsou data určená k přenosu. (Pro výběr se často používá adresové linky A_1 .)
 \overline{CE} - vstup, aktivní v nule, provádí (při úrovni log "0") uvolnění čipu k činnosti
0 - systémový takt (vstup) pro vnitřní synchronizaci jistých signálů; takt je jednofázový
 M_1 - vstup, aktivní v nule, pro příjem signálu strojního cyklu jedna z mikroprocesoru; synchronizuje vnitřní operace PIO, zejména přerušení
 $IORD$ - vstup, aktivní v nule, pro příjem stejnojmenného signálu z CPJ, synchronizující vnitřní operace PIO
RD - vstup, aktivní v nule, detekující cyklus čtení CPJ. Používá se se signály B/A SEL, C/D SEL, \overline{CE} a $IORD$ pro přenos dat z PIO do CPJ
IEI - přerušovací vstup, aktivní v jedničce, indikuje, že žádné další zařízení vyšší priority není obsluhováno přerušovací rutinou

IEO - přerušovací výstup, aktivní v jedničce (interrupt enable out). Je to další signál požadovaný k formování schéma priorit přerušení. Má úroveň "1" pouze při IEI = "1" a neobsahuje-li CPJ požadavek přerušení z tohoto PIO. Signál IEO tak blokuje požadavek přerušení od zařízení s nižší prioritou, pokud zařízení s vyšší prioritou je právě obsluhováno

INT - výstup, aktivní v nule, indikující, že PIO požaduje přerušení od CPJ

A₀ až A₇ - osmibitová obousměrná třístavová sběrnice portu A

A STB - vstup, aktivní v nule, synchronizující port A signálem z vnějšího zařízení

A RDY - výstup, aktivní v jedničce, sdělující, že registr A je připraven (ready)

B₀ až B₇ - osmibitová obousměrná třístavová sběrnice portu B. Sběrnice je používána k přenosu datové, stavové či řídicí informace mezi portem B a periferním zařízením. Jednotlivé vývody portu B jsou schopny dodávat proud 1,5 mA při 1,5 V k řízení tranzistorů typu Darlington

B STB - vstup, aktivní v nule, dovolující periférii synchronizovat port B, tedy jako A STB. Je-li však port A na-programován v modu -2 (obousměrném), pak přes tento vstup jsou strobována data z periférie do vstupního registru portu A

B RDY - výstup, aktivní v jedničce, sdělující, že registr B je připraven. Je-li však port A v modu -2, pak výstup sděluje (úrovní log. "1"), že vstupní registr portu A je prázdný a připravený přjmout data z periférie

Nastavení PIO

1. Reset

Z80-PIO provádí "reset" automaticky po připojení napájecího napětí. Tehdy jsou vynulovány oba maskovací registry portů, sběrnice portů jsou vysokoimpedanční, signály kvitování (handshake "ready") jsou neaktivní, způsob -1 je volen auto-

maticky. Dále jsou vynulovány oba výstupní registry portů, oba klopné obvody uvolňující přerušení; nenuluje se registr adresového vektoru.

PIO může být resetován signálem $\overline{M1}$ při současné nepřítomnosti signálu \overline{RD} nebo \overline{IORQ} , a to ihned (v tom okamžiku), kdy přestane být aktivní. (PIO nemá samostatný vývod "res" v důsledku limitace počtu vývodů pouzdra DIL.) PIO setrvává v iniciačním stavu (reset), pokud neobdrží řídící slovo z CPJ.

2. Vektor přerušení

PIO byl navržen k spolupráci s CPJ používající odezvy na přerušení dle způsobu "2" (viz v části I.5. stát žádost o přerušení). Tento způsob vyžaduje vydání přerušovacího vektoru interupčním zařízením. Vektor je CPJ použit k formování adresy přerušovací rutiny daného portu, je umístěn na datovou sběrnici během cyklu potvrzení přerušení, a to zařízením s nejvyšší prioritou, dožadujícího se obsloužení. Žádaný vektor přerušení je do PIO nahrán zápisem řídicího slova do daného portu v tomto formátu:

	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
řídící slovo	V7	V6	V5	V4	V3	V2	V1	0

(nulový bit na vedení DO indikuje, že řídící slovo je vektor přerušení)

V tomto případě je DO použit jako tzv. příznakový bit; je-li nulové hodnoty, způsobí uložení informace V1 až V7 do vektorového registru.

3. Volba operačního způsobu

Jak již bylo řečeno, port A může být provozován čtyřmi způsoby. Všimněme si, že označení způsobů bylo částečně voleno mnemonicky: způsob -0 = Out, -1 = In, -2 = dvousměrný. Port B však nemůže pracovat způsobem -2, jinak je shodný s A, proti A však má nižší prioritu. Způsob operace musí být stabilizován zapsáním řídicího slova do PIO v následujícím formátu:

	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
řídicí slovo	<u>M1</u>	<u>M0</u>	X	X	1	1	1	1

eznačují
způsob

označují řídicí slovo
 operačního způsobu

X = nepoužitý bit

Bity D7 a D6 tedy formují dvejkový kód určující jednoznačně zvolený způsob operace, a to:

D7	D6	
0	0	-0 = výstupní
0	1	-1 = vstupní
1	0	-2 = obousměrný
1	1	-3 = bitový

Bity D5 a D4 jsou přitom ignorovány, naproti tomu DO až D3 musí mít tvar 1111.

Je-li volen bitový způsob (-3), pak následující řídicí slovo vyslané do PIO musí definovat vstupní a výstupní linky sběrnice portu. Formát tohoto řídicího slova má tvar:

	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
řídicí slovo	107	106	105	104	103	102	101	100

Má-li kterýkoliv bit úroven log "1", pak je korespondující vedení v dalším použito jako vstupní; obdobně - při úrovni log "0" stává se dané vedení vedením výstupním.

Během způsobu -3 je strobovací signál ignorován a linka "ready" má úroven log "0". Data mohou být zapisována do portu či čtena z portu centrální procesorovou jednotkou (CPJ) v kterýkoliv okamžik.

4. Řídicí slovo přerušení

Řídicí slovo přerušení pro každý port má tvar:

	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
řídicí slovo	E.I	and or	H L	masks foll.	0	1	1	1
používá se pouze v -3				označuje řídicí slovo přerušení				

Je-li D7 = 1, pak je nastaven klopný obvod přerušení a port může generovat přerušení. Je-li D7 = 0, nelze přerušení generovat. Objeví-li se požadavek přerušení za stavu D7 = 0, je vnitřně zaznamenán v PIO a přenesen do CPJ po uvolnění (při D7 = 0). Bity D6, D5 a D4 jsou používány hlavně v způsobu -3, avšak nahodení D4 (D4 = 1) v řídicím slově během kteréhokoliv způsobu operace způsobí vynulování nevyřízeného požadavku na přerušení. Bit D6 (and/or) definuje logické operace, jež mohou být provedeny při monitorování portu. Je-li D6 = 1, je specifikována funkce AND, při D6 = 0 pak funkce OR. Např. je-li specifikována funkce AND, musí všechny bity nabýt specifikovaný stav dřív, než bude generováno přerušení, zatímco funkce OR generuje přerušení, jestliže některý specifikovaný bit přechází do aktivního stavu. Bit D5 definuje aktivní polaritu linky datové sběrnice portu, jež má být monitorována. Je-li tedy D5 = 1, pak datové linky portu jsou monitorovány pro stav o úrovni log "1", při D5 = 0 pak pro stav o nízké úrovni (log "0").

Jestliže bit D4 = 1, pak následující řídicí slovo, vyslané do PIO, definuje maskování:

	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
řídicí slovo	Mb7	Mb6	Mb5	Mb4	Mb3	Mb2	Mb1	Mb0

Pouze ty linky portu, jejichž maskovací bit je nulový, budou monitorovány pro generování přerušení.

Uvolňovací klopný obvod přerušení portu může být nulován (reset) nebo nahoden (set log "1"), aniž by bylo nutné modifikovat zbytek řídicího slova přerušení, a sice následujícím příkazem ve tvaru osmibitového slova:

	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
příkaz:	int.	X	X		0	0	1	1
	<u>enable</u>							

kde D7 se rovná nule či jedničce podle přání programátora.

- Shrneme-li výše uvedené, pak na popisovaném podpůrném obvodu - proti obdobnému typu 8255 konkurenčního výrobce - jsou zvláště význačné při práci v modu -3 schopnosti určení:
 - které z osmi vývodů portu mají sloužit jako vstupní či výstupní,
 - které ze vstupních vedení mají vyvolávat přerušení a které nikoliv,
 - zda k vyvolání přerušení poslouží nízká ($L = \log "0"$) či vysoká ($H = \log "1"$) úroveň signálu,
 - zda vyvolání přerušení naprogramovanými vstupními vedeními má být mezi sebou provázané logickým součtem (OR) nebo logickým součinem (AND).

Všechny tyto stavy jsou realizovatelné libovolně často někde v uživatelském programu vydáním jednoho či více řídicích slov paralelnímu obvodu, tj. jeho naprogramováním.

II.2. Z80-SIO

Tento podpůrný obvod má v principu stejnou funkci jako v předcházejícím popsaný paralelní stykový (= podpůrný) obvod, a sice umožňovat datovou komunikaci mezi mikropočítáčem a vnějším okolím. Ta se však v tomto případě děje sériově; odtud i jeho název: sériový vstupně-výstupní obvod. Tím je vhodný zejména pro připojení obrazovkových terminálů, tiskáren se sériovými vstupy, jednotek pružných disků a všeobecně sériových datových kanálů.

Obvod obsahuje dva úplné obousměrné kanály, tzn. čtyři sériové vstupně-výstupní porty, přičemž oba kanály mohou pracovat jak synchronně, tak i v asynchronním režimu. V posledně jmenovaném režimu mohou být přenášena slova o délce 5, 6, 7 nebo 8 bitů. Ke konci každého slova je automaticky přidáván 1,

lal/2 nebo 2 stop-bity. SIO - obdobně jako i jiný UART - generuje paritní bit (sudý, lichý, žádný), provádí detekci parity, rozpoznává chybu rámce, přeplnění a přerušení. Jsou přípustny hodinové kmitočty rovné 1x, 16x, 32x nebo 64x datové rychlosti.

Mimo již zmíněný synchronní a asynchronní provoz je též možný bitově orientovaný protokol, jako je IBM BiSync, HDLC-high data link communication, SDLC-synchronous data link communication aj. Z80-SIO může generovat CRC kódy v každém synchronním způsobu a je programován CPJ v tradičním asynchronním formátu.

Struktura obvodu

Blokové schéma na obr. 19 zachycuje vnitřní strukturu obvodu, sestávající ze sběrnicového rozhraní, logiky vnitřního řízení, logiky řízení přerušení, řízení modemu a dvou plně duplexních kanálů A a B. Logika řízení přerušení určuje, který kanál (a tím i které periferní zařízení) má vyšší prioritu; v dané struktuře má vyšší prioritu vždy kanál A před B. Každý z obou kanálů je realizován několika osmibitovými registry včetně vyrovnávacích registrů přijímače a vysílače a dvěma šestnáctibitovými registry pro generování a ověřování bitů CRC (cyclic redundancy check), dle CRC-16 či -CCITT.

Z80-SIO je vyroben technologií N-MOS, je umístěn ve čtyřicetivývodovém pouzdru DIL s roztečí 15 mm, k napájení vyžaduje jen jedno napětí +5 V, k provozu vystačí s jednofázovým hodinovým kmitočtem. Na obrázku je zachyceno funkční rozdělení jeho vývodů (vstupů a výstupů), rovněž tak i jejich číselné označení.

Význam jednotlivých vývodů obvodu Z80-SIO

DO až D7 - vývody pro připojení k datové sběrnici mikropočítače. Jsou obousměrné a třístavové; přes ně se děje přenos dat z a do mikropočítače, dále pak i řídicích slov

- B/A - vstup pro volbu kanálu (při úrovni log "1" je vybrán kanál B)
- C/D - vstup pro volbu řízení (log "1") nebo přenos dat (log "0")
- CE - vstup, aktivní v nule, uvolňující obvod (chip enable)
- MI - vstup, aktivní v nule, pro příjem signálu strojního cyklu jedna
- IIRQ - vstup, aktivní v nule, pro příjem stejnojmenného signálu z CPJ
- RD - vstup, aktivní v nule, detekující cyklus čtení CPJ
- Ø - vstup systémového taktu
- RESET - nulovací vstup, aktivní v nule, uzavírá oba přijímače a vysílače a uvádí řízení modemu do úrovně log "1". Při resetu jsou interupty uzavřeny, po resetu musí být zapsána řídící slova, aby mohla data být přijímána či vysílána
- IEI - vstup, aktivní v jedničce, pro přerušení (interrupt enable in)
- IEO - přerušovací vstup, aktivní v jedničce. IEI a IEO formují řetězcové propojení vnějších zařízení pro prioritní řízení přerušení (daisy-chaining)
- INT - výstup, aktivní v nule, indikující, že SIO požaduje přerušení od CPJ
- WAIT/READY A - dva vstupy, každý pro jeden kanál. Mohou být naprogramovány buď ke spolupráci s řadičem DMA jako linky "ready", nebo k synchronizaci rychlosti dat mezi CPJ a SIO
- CTSA, CTSB - dva vstupy, aktivní v nule, každý pro jeden kanál. Vstupy jsou navázány na Schmittovy klopné obvody, což umožnuje přivedení i pomalých signálů (s malou strmostí nástupní hrany pulsu). Mohou být naprogramovány jako AUTO ENABLES, kdy působí ve funkci uvolňování přenosu, nebo mohou být naprogramovány pro řídící účely
- DCDA, DCDB - dva vstupy, aktivní v nule, každý pro jeden kanál (data carrier detect), působí jako uvolňovačí pro příjem - tedy obdobně jako CTS-, které v modu AUTO ENABLE uvolňují vysílání

RxDA, RxDB - dva vstupy, aktivní v jedničce, určené pro příjem dat

TxDA, TxDB - dva výstupy, aktivní v jedničce, pro vysílání dat

RxCA, RxCB - dva hodinové vstupy přijímače, aktivní v nule, navázané na Schmittovy klopné obvody

TxCA, TxCB - dva hodinové vstupy vysílače, aktivní v nule, navázané na Schmittovy klopné obvody

Pozn.: vzhledem k danému počtu vývodů použitého pouzdra jsou k dispozici pouze dva vývody pro tři signály: TxCB, RxCB a DTRB. Ty hodinové jsou obvykle propojeny spolu, tedy: RxTxCB, DTRB je pak samostatný výstup. Pokud však by byla požadována odchylná hodinová rychlosť či fáze přijímače a vysílače, musí být hodinové signály samostatné. Proto se shledáváme s dvěmi verzemi Z80-SIO, a sice SIO/0 s hodinovými vstupy spojenými a SIO/1 s oddělenými. Označení a číslování předmětných vývodů u obou verzí vypadá takto:

SIO/0 27 - RxTxCB

 26 - TxDB

 25 - DTRB

SIO/1 27 - RxCB

 26 - TxCB

 25 - TxDB

Použití, jakož i výskyt SIO/0 je však častější.

RTSA, RTSB - dva výstupy, aktivní v nule, každý pro jeden kanál (request to send), indikují stav bitu RTS v synchronním i asynchronním provozu

DTRA, DTRB - dva výstupy, aktivní v nule (data terminal ready). Výstupy indikují stav bitu DTR

SYNCA, SYNCB - dva vývody, použitelné jako vstupy či výstupy, aktivní v nule, pro účely synchronizace. Je-li volen způsob vnější synchronizace, znakový rámcem započíná při následující vzestupné hraně signály RxC. Je-li volena vnitřní znaková synchronizace, působí vývody jako výstupy aktivní

během části hodinového cyklu, v němž je rozeznán synchronizační znak. Synchronizační podmínka není trvale zaznamenávána, takže výstup je aktivní vždy v těch okamžicích, kdy je rozeznána synchronizační stopa, bez ohledu na provázanost znaků. V asynchronním způsobu jsou předmětné vývody pouze vstupy pro HUNT/SYNC bity ve stavovém registru 0 a mohou být užity pro jakoukoli požadovanou vstupní funkci. Je-li uvolněn interrupt vnějšího stavu, nemůže být SYNC ponechán jako "plovoucí", neboť by tak mohlo být způsobeno nepravé přerušení. Pokud jsou vývody použity pro vnější synchronizaci, jsou aktivní s klesající hranou hodinového pulsu Rx.C.

Řídicí registry SIO a jejich programování

Způsob práce SIO je určen obsahy řídicích registrů. Ty musí být ovšem naprogramovány ještě před započetím činnosti SIO, ovšem některé povely (řídicí slova) a způsoby mohou být měněny během činnosti SIO. Stavový registr může být člen v kterémkoliv okamžiku. Obvod SIO může být naprogramován pro asynchronní přenos dat (nejčastěji používaný způsob), popřípadě pro synchronní v různých formátech (monosync, bisync, external sync detect) se čtyřmi způsoby přerušení (1 - bez přerušení, 2 - s přerušením na první znak, 3 - s přerušením na každý znak s generováním vektoru, 4 - s přerušením na každý znak bez generování vektoru), dále v modu SDLC.

Nyní je již zřejmé, že Z80-SIO je vícefunkční stykový obvod navržený výrobcem k uspokojení různých požadavků na sériovou komunikaci, i když jeho hlavní role spočívá v sériově-paralelní a paralelnésériové konverzi dat.

Používá se série povelů (řídicích slov) k tzv. počáteční iniciaci, tj. určení způsobu činnosti SIO, počtu bitů ve znaku, počtu stop-bitů, synchronizačních znaků, přenosové rychlosti apod.

Každý z obou kanálů obsahuje řídicí registry, jež musí být naplněny softwareově; volba kanálu (B/A) a stavu řízení (C/D) se děje obvykle prostřednictvím vedení adresové sběrnice. Z přiložených úrovní na citovaných vstupech vyplývá pak funkce, viz níže:

C/D	B/A	funkce
1	0	pro řídicí slovo kanálu A
1	1	pro řídicí slovo kanálu B
0	0	pro přenos dat kanálem A
0	1	pro přenos dat kanálem B

Z80-SIO obsahuje osm registrů zápisu (write), jejichž naplněním je dána funkční schopnost každého kanálu. Všechny tyto registry, s výjimkou prvního (write register 0) vyžadují dvoubytovou informaci k správnému naprogramování. První slabika (byte) svými třemi nejméně významnými bity (D0 až D2) určuje programovaný registr zápisu, zatímco druhá slabika je již aktuální řídicí slovo, které je vloženo do daného registru.

Registr zápisu 0 je zvláštním případem: RESET - ať již jako vnitřní povel či vnější vstup - vykonává jeho iniciaci. Všechny základní povely (CMD0 až CMD2) a kontrolní znaky CRC0 a CRC1 mohou být dosaženy jedním bytem. Na dále uvedené tabulce jsou zakresleny formáty registrů zápisu včetně vyznačení významů jejich jednotlivých bitů.

Mimo tyto registry zápisu obsahuje ještě Z80-SIO tři čtecí registry (read registers), z jejichž obsahu může být přečten status každého kanálu. Stavová informace (= status) obsahuje podmínky chyb, přerušovací vektor a standardní komunikační stykové signály protokolu. K přečtení obsahu vybraného čtecího registru musí být softwarem nejprve zapsán do SIO byte obsahující označení registru (D0 až D2) stejným způsobem jako u registru zápisu. Pak - pomocí operace READ - může být přečten stav adresovaného čtecího registru centrál-

ní procesorovou jednotkou. Významné je, že programátor - po označení registru - má volnost rozhodnutí, zda bude předmětný registr testovat (čist) či provádět jeho iniciaci. V další tabulce jsou uvedeny formáty čtecích registrů včetně vyznačení významu jejich jednotlivých bitů. Blížší podrobnosti programování registrů nalezne zájemce v literatuře /37/a /53/.

II.3. Z80-CTC

V některých případech použití mikropočítáčů pro řízení je nutné dodržení určitých časových požadavků. Tak ku příkladu při styku s vnějším zařízením bez kvitování musí po uplynutí lhůty následovat přerušení vykávací smyčky, aby tak nebyl mikropočítáč blokován na neurčitý čas. Rovněž při řízení procesů musí být vstupní kanály dotezovány nebo jsou přes ně vysílány informace v určitých časových úsecích. Vyrovnaní časovým nárokům sice může být realizováno mikroprocesorem, a sice odpracováním speciálních časovacích programů. Během takto vyplňeného času však není CPJ k dispozici pro vlastní uživatelský program, a mimoto je dodržení exaktních časových podmínek těžko uskutečnitelné, neboť musí být respektován průběhový čas uživatelského programu. Ten navíc nemusí být konstantní, neboť mnohdy je závislý na vstupních datech - a tím má i variabilní délku.

Z těchto důvodů vyplýnula nutnost vyvinutí speciálních časovacích obvodů (např. u fy Intel typ 8253) - /54/, jež mohou být naprogramovány řídicím slovem z procesoru. Jejich činnost pak je dále již nezávislá na CPJ. Zpravidla načítají hodinové impulsy či jejich n-tiny, a to až k dosažení předem dané konečné hodnoty, čímž uplyne definovaný časový interval. Dosažení konečné hodnoty je indikováno zpravidla přerušením. Mnohdy jsou takovéto časovače programovatelné též jako čítače; místo hodinového taktu jsou na jejich vstupy přiváděny impulsy z vnějšího okolí (odpovídající sledovaným událostem), jež jsou postupně načítány. Aktuální stav čítače může být kdykoli - prostřednictvím příkazů v/v - předán procesoru.

Časovač-čítač slouží tedy ke koordinovanému průběhu a kontrole řízeného procesu, k realizaci vazeb programových přerušení a jako programovatelné časové normály mikropočítače (např. jako generátor přenosové rychlosti pro SIO apod.). Jedním z dalších podpůrných obvodů ze základní čtveřice série Z80 je Z80-CTC = čítačový a časovací programovatelný obvod.

Z80-CTC je integrovaný obvod LSI, umístěný v dvacetiosemivývodovém pouzdře DIL s roztečí 15 mm, vyrobený technologií N-MOS, vyžadující k svému napájení jedno napětí +5 V a jednofázový systémový takt Ø, jehož všechny vstupy a výstupy jsou TTL kompatibilní, (obr. 21).

Struktura obvodu

Blokové schéma Z80-CTC je na obr. 22. Skládá se ze sběrnicového rozhraní - přímo připojitelného k datové sběrniči mikroprocesoru Z80 - logiky vnitřního řízení, logiky řízení přerušení (tedy obdobně jako předcházející stykové obvody Z80-PIO a Z80-SIO) a sady čtyř kanálů vzájemně nezávislých čítačů/časovačů, identifikovatelných číselným označením 0 až 3.

CTC má schopnost generovat přerušovací vektor pro každý separátní kanál. Citované čtyři kanály mohou být propojeny do prioritního řetězce, přičemž kanál 0 má vždy nejvyšší prioritu pro přerušení.

Každý kanál se skládá ze dvou registrů, dvou čítačů a řídicí logiky; registry jsou: osmibitový registr časové konstanty a osmibitový registr řízení kanálu, čítače jsou: osmibitový sestupní čítač a osmibitový dělič (prescaler).

Registr řízení kanálu

Jak plyně z výše uvedeného, CTC obsahuje čtyři tyto registry. Volba kteréhokoliv z nich pro zápis řídicího slova se děje prostřednictvím vstupů CS₀ a CS₁ takto:

kanál 0 - $CS_0 = 0$, $CS_1 = 0$, kanál 1 - $CS_0 = 1$, $CS_1 = 0$,
kanál 2 - $CS_0 = 0$, $CS_1 = 1$, kanál 3 - $CS_0 = 1$, $CS_1 = 1$

Dělič (prescaler) je osmibitový registr, použitelný jen při časování (timer mode), který může být naprogramován mikroprocesorem přes registr řízení kanálu. Programuje se dělení vstupního hodinového taktu \emptyset , a to šestnácti nebo dvacetepadesáti šesti. Výstup z děliče je pak veden na vstup sestupného čítače (down counter), který - jak při iniciaci, tak vždy po dosažení nulového obsahu - je automaticky naplněn obsahem registru časové konstanty. Vždy, když čítač po odečítání dosáhne nulového obsahu, nabýde jeho výstup ZC (zero count) úrovně log "1".

Registr časové konstanty (time constant register) - TC je osmibitový registr, používaný jak při čítání (counter mode), tak i při časování. Programován je mikroprocesorem hned po kanálovém řídicím slovu, a sice časovou konstantou 1 až 256. Tento registr uloží naprogramovanou hodnotu do sestupného čítače v okamžiku iniciace nebo při jeho nulovém obsahu. Je-li vložena do registru TC nová konstanta, zatímco čítač odečítá, nová hodnota je platná až po ukončení čítání (časování).

Sestupný čítač je osmibitový registr použitelný v obou zmíněných modech. Je naplněn při iniciaci, dále pak přes TC při dosažení nuly. Sestupný čítač je dekrementován (tj. jeho obsah je zmenšen o jedničku) při každé hraně vnějšího hodinového taktu, ať již systémového taktu \emptyset (při odečítání), nebo děleného taktu z děliče (při časování). V kterémkoli okamžiku - provedením instrukce I/O READ - při adresaci příslušného kanálu CTC může mikroprocesor zjistit stav čítače.

Kanály CTC mohou být naprogramovány ke generování počádku na přerušení při každém dosažení nulového obsahu čítače. V kanálech 0, 1 a 2 při dosažení podmínky vynulování objeví se signalizační impuls na odpovídajícím vývodu ZC. Avšak vzhledem k omezenému počtu vývodů není tomu tak u kanálu 3.

Logika řízení přerušení zaručuje činnost CTC v souladu se systémem prioritního přerušování mikroprocesoru Z80, kde priorita jakékoliv periférie je determinována jejím fyzickým umístěním v konfiguraci. Signály IEI a IEO zajišťují obsluhu v soustavě-řetězci periférií.

Účelem generovaného požadavku na přerušení u CTC je - jako i u jiných periférií - přimět CPJ k vykonání obslužné rutiny přerušení. Dle systému prioritního přerušování Z80, zařízení či kanály s nižší prioritou nemohou se domáhat přerušení, pokud zařízení s vyšší prioritou je právě obsluhováno. Naproti tomu pro periférie či kanály s vyšší prioritou je přerušení obsluhy možné.

Jsou-li kanály CTC naprogramovány ke generování požadavku na přerušení, pak - má-li dojít k realizaci - musí CPJ pracovat v modu 2, viz stat 1.5 - Žádost o přerušení. Po přijetí požadavku (žádosti) vyšle mikroprocesor potvrzení, načež logika řízení přerušení CTC určí kanál s nejvyšší prioritou dožadující se přerušení. Tehdy se stane vstup IEI časovače CTC aktivní (tj. nabýde úrovně H = log "1"), čímž indikuje, že žádné další zařízení vyšší priority v řetězci není obsluhováno; na datovou sběrnici je umístěn osmibitový přerušovací vektor. Jeho pět bitů vyššího řádu bylo však do CTC zapsáno již při iniciaci - další dva bity jsou uloženy přerušovací logikou jako binární kód korespondující s kanálem dožadujícím se přerušení, a konečně poslední, nejméně významný bit DO je nulový, viz schéma:

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
V7	V6	V5	V4	V3	X	X	0
kde X = 0 nebo 1, tedy				0	0	-	kanál 0
				0	1	-	kanál 1
				1	0	-	kanál 2
				1	1	-	kanál 3

Přerušovací vektor se použije k nastavení ukazatele na místo v paměti, kde je v tabulce uložena adresa obslužné rutiny přerušení. Vektor reprezentuje nižší byt, zatímco CPJ přečte obsah z registru I jako vyšší byte šestnáctibitového ukazatele. Tako označená adresa místa v paměti obsahuje nižší byte, následující adresa (vyšší) obsahuje vyšší byte adresy, na níž již leží první instrukce, tzn. započiná vlastní obslužná rutina přerušení. Tako tedy v modu 2 jediný osmibitový vektor, převzatý z CTC, způsobí nepřímé volání do jakéhokoliv místa v paměti.

V systému Z80 je platná konvence, že všechny adresy přerušovacích rutin mají nižší byte v sudé buňce paměti, vyšší byte pak v následující liché buňce. Nejméně významný bit je tedy vždy sudý a nulový.

Instrukce RETI je používána na konec každé přerušovací rutiny k nulování výstupu IEO za účelem správného řízení větvených přerušení různých priorit. CTC monitoruje (sleduje) datovou sběrnici a dekóduje citovanou instrukci, jakmile se objeví. Tak je časovač CTC informován o ukončení přerušovací rutiny mikroprocesoru, aniž by byla nutná další komunikace s CPJ.

Význam jednotlivých vývodů Z80-CTC

DO až D7 - třístavová obousměrná datová sběrnice; DO je nejméně významné datové vedení

CS0, CS1 - dva vstupy, aktivní v jedničce, pro výběr kanálu 0 až 3

CE - vstup, aktivní v nule, uvolňující obvod. Při uvolnění může CTC přijmout řídicí slovo, vektor přerušení či hodnotu časové konstanty během cyklu "I/O write" z CPJ, nebo vyslat obecně sestupného čítače do CPJ během cyklu "I/O read". V mnoha aplikacích je signál pro CE odvozo-ván z osmi méně významných bitů adresové sběrnice pro kteroukoliv z v/v adres brán odpovídajících citovaným čtyřem kanálům CTC

- \emptyset - vstup systémového taktu (jednofázový hodinový takt je použit k synchronisaci určitých vnitřních signálů)
- $\overline{M_1}$ - vstup, aktivní v nule, pro příjem signálu strojního cyklu jedna z CPJ. Je-li $\overline{M_1}$ aktivní a též \overline{RD} je aktivní, pak CPJ přináší instrukci z paměti. Je-li však $\overline{M_1}$ aktivní a též \overline{IORQ} , CPJ potvrzuje přerušení s vybídnutím CTC k uložení přerušovacího vektoru na datovou sběrnici Z80, pakliže používá prioritního řetězce a jeden z jeho kanálů se domáhá přerušení
- \overline{IORQ} - vstup, aktivní v nule, pro příjem stejnojmenného signálu z CPJ. Signál \overline{IORQ} se používá v konjunkci s \overline{CE} a \overline{RD} k přenosu dat a řídicích slov kanálů mezi CPJ a CTC. V průběhu zápisového cyklu (write cycle) musí být aktivní \overline{IORQ} a \overline{CE} , \overline{RD} pak neaktivní. CTC totiž nedostává specifický zápisový signál, ale generuje si jej vnitřně inverzí z platného \overline{RD} . V čtecím cyklu CTC musí být aktivní signály \overline{IORQ} , \overline{CE} a \overline{RD} k přenosu obsahu sestupného čítače na datovou sběrnici
- \overline{RD} - vstup, aktivní v nule, indikující cyklus čtení CPJ
- \overline{IEI} - vstup, aktivní v jedničce, pro přerušení. Pomáhá vytvořit systémový široký prioritní řetězec, který stanoví priority, jestliže více než jedno zařízení v systému má schopnost požadovat přerušení
- \overline{IEO} - výstup, aktivní v jedničce
- \overline{INT} - výstup, aktivní v nule, indikující požadavek přerušení; u CTC tedy v okamžiku dosažení nulového obsahu sestupného čítače (jednoho ze čtyř)
- \overline{RESET} - nulovací vstup, aktivní v nule. Zastavuje čítání ve všech kanálech a nuluje uvolňovací bity přerušení ve všech řídicích registrech. Uvádí výstupy ZC/TO do neaktivních stavů a výstupy datové sběrnice do vysokooimpedančního stavu
- $\overline{CLK/T_i}$ - vstup, jehož aktivitu volí uživatel - low/high. Čtyři výstupy odpovídají čtyřem kanálům CTC. V čítacím modu aktivní hranou na tomto vstupu dekrementuje sestupný čítač; uživatel může zvolit čelní či týlovou hranu pulsu jako aktivující

ZC/TO_i - výstup, aktivní v jedničce (zero count-timeout).

Tři výstupy, odpovídající kanálům 0, 1 a 2. Jak v čítacím, tak i v časovacím modu je indikován nulový stav sestupného čítače jedničkovým pulsem na daném kanálovém výstupu ZC/TO_i , kde $i = 0, 1$ nebo 2

Programování časovače Z80-CTC

Před započetím jakékoliv operace CTC kanálů musí být mikroprocesorem vloženo do CTC řídicí slovo kanálu a datové slovo časové konstanty. Pakliže v řídicím slově kanálu je sedmým bitem připuštěno přerušení ($D7 = 1$), musí být vložen ještě do CTC přerušovací vektor, který je vyhovující pro všechny čtyři kanály.

1. Uložení řídicího slova kanálu do registru

Pomocí CS0 a CS1 je volen požadovaný kanál - obvykle přes adresové linky A0 a A1 a řídicí slovo je zapsáno v cyklu I/O write. Charakteristické pro řídicí slovo je, že jeho nejméně významný bit D0 je vždy jedničkový, viz schéma:

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
X	X	X	X	X	X	X	1

kde X = 0 nebo 1

Ostatních sedm bitů svou zvolenou úrovní určují operační způsoby a podmínky, což bude dále ukázáno:

$D7 = 1$: požaduje se generování žádosti o přerušení vždy při nulovém stavu sest. čítače jak v čítacím, tak i v časovacím způsobu

$D7 = 0$: přerušení není dovoleno

$D6 = 1$: požaduje se čítací způsob (dělič - prescaler - není použit)

$D6 = 0$: požaduje se časovací způsob. Dělič je buzen hodinovým kmitočtem systému ϕ , výstup děliče budí sestupný čítač. Na jeho výstupu ZC/TO je sled pulsů o perio-

dě dané součinem $t_c \cdot P \cdot TC$, kde t_c je perioda hodinového taktu Ø, P je dělicí činitel 16 nebo 256 a TC je časová konstanta 1 až 256

D5 = 1 : určuje dělicí faktor - 256 (definuje se jen pro časování)

D5 = 0 : určuje dělicí faktor - 16 (definuje se jen pro časování)

D4 = 1 : pozitivní hrana pulsu určuje start časování, nebo pozitivní hrana pulsu dekrementuje sestupný čítač

D4 = 0 : negativní hrana pulsu startuje operaci časování, nebo negativní hrana pulsu dekrementuje sestupný čítač

D3 = 1 : jako u D5 definuje se též jen pro časování. Externí spouštěcí puls je platný pro start operace časování po nástupné hraně T2 strojního cyklu následujícího po uložení časové konstanty. Dělič je dekrementován o dva hodinové takty později po týlu impulsu - jinak o tři takty. Jakmile je časovač odstartován, běží volně rychlostí určenou registrem časové konstanty

D3 = 0 : definuje se jen pro časování. Časovač začíná operaci při náběžné (stoupající) hraně T2 strojního cyklu následujícího po tom, jenž uložil časovou konstantu

D2 = 1 : označuje, že následující slovo k zapsání do kanálu bude datové slovo časové konstanty

D2 = 0 : nebude následovat datové slovo čas. konstanty. Z naprogramování bitu D2 do tohoto stavu vyplývá, že řídicí slovo kanálu hodlá operativně předatovat stav kanálu. (Kanál totiž nemůže operovat bez správně naprogramovaného datového slova v registru časové konstanty; nahodení bitu 2 v řídicím slově kanálu představuje jedinou cestu zápisu do registru časové konstanty)

D1 = 1 : resetování kanálu. Kanál zastavuje čítání či časování. Jsou-li nastaveny bity D2 = 1 a D1 = 1, pak kanál pokračuje v operaci po uložení časové konstanty

D1 = 0 : kanál pokračuje v běžné operaci.

2. Uložení datového slova časové konstanty do TC registru

Kanál nemůže započít činnost v časování či čítání, jestliže ještě nebylo mikroprocesorem vloženo datové slovo časové konstanty do příslušného registru CTC. Datové slovo CT následuje po řídicím slovu kanálu za předpokladu, že bit D2 = 1 (v řídicím slově). Datové slovo časové konstanty tvoří celé číslo v rozsahu 1 až 256 (jsou-li všechny bity slova rovny nule, je tento stav interpretován jako číslo 256). Tvar datového slova je:

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
TC7	TC6	TC5	TC4	TC3	TC2	TC1	TC0

kde $TC_i = 0$ nebo 1 při $i = 0$ až 7.

3. Uložení přerušovacího vektoru do registru

Časovač Z80-CTC byl navržen k součinnosti se Z80-CPJ při tzv. druhém způsobu přerušení (mode -2), při němž vektor přerušení působí (po vydání) jako dolní byte ukazovatele adresy obslužné rutiny přerušení.

Tvar slova s přerušovacím vektorem je následující:

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
V7	V6	V5	V4	V3	X	X	0

podle zvoleného kanálu. Charakteristické zde je, že nejméně významný bit DO je vždy nulový. (Tím je označeno pro CTC, že se jedná o přerušovací vektor, který má být uložen do příslušného registru, a nikoliv řídicí slovo, které končí jedničkovým bitem DO.)

V3 až V7, tj. horních pět bitů, zadává uživatel, rovněž tak DO = 0. Bity D2 a D1 pro zadání jsou nulové - tak jako kdybychom programovali pouze kanál 0 CTC. Ovšem při vydání vektoru časovač CTC automaticky sám doplní úrovňě D2 a D1 ve shodě s binární adresou toho kanálu, který vydal žádost o přerušení. Z uvedeného již vyplývá, proč je část slova s přerušovacím vektorem V7 až V3 stejná pro všechny kanály.

Závěrem této statí uvedeme příklad zapojení jednoduchého mikropočítáčového systému podle /31/, kde kromě dvou obvodů PIO se shledáváme s jedním časovačem Z80-CTC, adresovaným a uvolňovaným linkami A0, A1 a A2. Z praktického hlediska je na předmětném schématu zájmové jednak připojení dynamické paměti RAM pomocí běžných obvodů TTL MH 7404 a UC 7402, jednak přerušovací řetězec programovatelných podpůrných obvodů pracujících spolu s CPJ v modu -2. Priorita žádostí o přerušení je dána pořadím periferního obvodu v řetězci vzniklém propojením vstupu IEI následujícího obvodu s výstupem IEO předcházejícího obvodu, přičemž u obvodu s nejvyšší prioritou je vstup IEI připojen pevně na úroveň log "1", viz obr. 23.

II.4. Z80-DMA

Z80-DMA (direct memory access) je obvod přímého přístupu do paměti. Přímý přístup do paměti je operace velmi užitečná ve výpočetní technice, neboť dovoluje přímý přenos dat z externího zařízení - periférie do paměti počítače, aniž by však k tomu bylo zapotřebí součinnosti CPJ. Tím je přenos dat značně urychlen; uvážíme-li, že při běžném způsobu přenosu jednoho každého datového slova do specifikovaného místa paměti je nutno nejprve vykonat instrukci přesunu vstupního data do střadače CPJ a jako druhou instrukci pak přesun informace ze střadače do adresované buňky paměti, pak při způsobu DMA provádění zmíněných instrukcí zcela odpadá. DMA - přímý přístup do paměti - tedy dovoluje přímé umístění dat z periferie do vyhrazené oblasti paměti; při větším počtu dat přímo přenášených je časová úspora proti běžnému způsobu značná. (Citovaný způsob se často využívá při komunikaci mezi pevnými disky typu Winchester o značné datové kapacitě, či systémovými disketami a operační velkokapacitní pamětí mikropočítáčového systému, což vede k zrychlení obslužného provozu, apod.)

Z80-DMA je programovatelný stykový obvod, který zajišťuje či generuje všechny adresovací, časovací a řídicí signály k uskutečnění přenosu bloku dat mezi dvěma bránami v systému

opírajícím se o Z80-CPU. Brány mohou představovat operační systémovou paměť nebo jakékoliv vstupně-výstupní periferní zařízení systému.

Struktura obvodu

Blokové schéma na obr. 24 zobrazuje vnitřní strukturu obvodu, sestávající z více částí provázaných vnitřní datovou sběrnicí, které budou v dalším stručně popsány. Obvod DMA je vyroben technologií N-MOS a je umístěn ve čtyřiceti-vývodovém pouzdro DIL s roztečí 15 mm, k napájení vyžaduje jen jedno napětí +5 V. K provozu vystačí s jednofázovým hodinovým kmitočtem ϕ . Další obr. 25 zachycuje funkční rozdělení vývodů pouzdra DMA, rovněž tak i jejich číselné označení.

Jednotlivé části obvodu jsou:

- sběrnicové rozhraní, umožňující přímé připojení obvodu k systémovým sběrnicím mikroprocesoru Z80
- řídicí logika a řídicí registry, nastavující třídu, způsob práce a ostatní základní řídicí parametry DMA
- adresovací, čítací a pulsní obvody, generující správné adresy portů pro operace čtení a zápisu při zajištění adresové inkrementace či dekrementace. Obvod čítání slabik kontroluje počet přenášených či hledaných bytů; pulsní obvod vydává v určitý okamžik signální impuls
- časovací obvod, dovolující uživateli specifikovat časování operace "čtení/zápis" pro oba adresované porty kanálu
- srovnávací obvod (match circuitry), obsahující srovnávací a maskovací registr pro porovnání bitů slabiky
- obvod přerušení a žádosti o sběrnici, obsahující řídicí registr, logiku prioritního dekódování a registr přerušovacího vektoru, a
- = stavový registr, obsahující běžný status DMA.

Dále popsané registry výše zmíněných částí DMA jsou k dispozici uživateli k naprogramování či indikování jejich činnosti; jsou to:

řídicí registry - obsahuje řídicí informace pro DMA, jako např. kdy zahájit přerušení či generování pulsu, jaký způsob či třídu operace provádět apod. (jen zápis - 8 bitů)

časovací registry - obsahuje časovací parametry pro obě brány (jen zápis - 8 bitů)

registrová vektoru přerušení - obsahuje osmibitový vektor, jenž DMA umístí na datovou sběrnici po obdržení signálu IORD během sekvence potvrzení přerušení, pokud je to zařízení s nejvyšší prioritou došadující se přerušení (čtení i zápis - 8 bitů)

registrová délky bloku - obsahuje celkovou délku bloku dat, jež má být vyhledána nebo přenesena (jen zápis - 16 bitů)

čítač slabik - čítající počet přenášených či vyhledávaných slabik. Po příkazu "load" či "continue" je čítač slabik vynulován. Potom jej každá operace přenosu inkrementuje, až se rovná obsahu registrová délky bloku. V tom okamžiku je nahozen "konec bloku" ve stavovém registrová a operace je zastavena. Je možno naprogramovat též generování přerušení (jen čtení, 16 bitů)

srovnávací registr - obsahuje slabiku, pro niž je hledán protějšek v operaci vyhledávání (search) - (jen zápis - 8 bitů)

maskovací registr - obsahuje osmibitovou masku určující, které bity mají být přezkušovány pro protějšek (jen zápis - 8 bitů)

registrová adresy startu/port A a port B - obsahuje adresy startu pro oba porty, zahrnuté v operacích přenosu. V operaci "jen vyhledávání" je specifikována pouze adresa jednoho portu. Pouze adresy startu paměti vyžadují udání horní a dolní slabiky, vstupně-výstupní brány jsou obecně adresovány dolními osmi bity (= dolní slabikou). V tom případě adresa obsažená v registrová je pevná adresa (jen zápis - 16 bitů každá)

adresové čítače/port A a port B - jsou naplněny obsahem korespondujících registrů startovní adresy, kdykoliv je započato vyhledávání či přenos příkazy "load" či "continue". Jsou inkrementovány, dekrementovány nebo zůstávají pevné - dle naprogramování (jen čtení - 16 bitů každý)

řídící registr pulsů - obsahuje programem určenou délku bloku v slabikách, po níž DMA generuje signální脉冲 na vývodu INT. (Protože tento puls se objevuje při aktivních signálech BUSRQ a BUSAK, neinterpretuje ho CPJ jako požadavek na přerušení. Místo toho je signál používán pro komunikaci s periferními vstupně-výstupními zařízeními, (jen zápis - 16 bitů každý)

stavový registr - nepoužívá bitů D2, D6 a D7. Bity D5 (konec bloku), D4 (match), D3 (nevýřízené přerušení), D1 (aktivní signál ready) a D0 (platná adresa zápisu) - pokud jsou nastaveny (= log "1"), indikují uvedené funkce

Význam jednotlivých vývodů obvodu Z80-DMA

D0 až D7 - vývody pro připojení k datové sběrnici mikropočítače. Jsou obousměrné, třístavové. Povely z CPJ, status DMA a data z paměti či periferií jsou přenášena přes tyto vývody

A0 až A15 - adresová sběrnice systému. Všech šestnáct adresovacích linek je použito obvodem DMA k adresování operační paměti či vstupně-výstupních portů

φ - vstup systémového taktu (hodinový kmitočet)

M1 - vstup, aktivní v nule, pro příjem signálu strojního cyklu jedna (machine cycle One) z CPJ

IORQ - vstup/výstup, aktivní v nule, indikující požadavek v/v komunikace systémové sběrnice

MREQ - vstup/výstup, aktivní v nule, indikující požadavek paměťové komunikace se systémovou sběrnicí

RD - vstup/výstup, aktivní v nule, indikující čtení z a do systémové sběrnice

WR - vstup/výstup, aktivní v nule, indikující zápis do a z systémové sběrnice

CE/WAIT - vstup, aktivní v nule, uvolňující obvod. Může být též programován do funkce "wait" v průběhu signálu BAI = log "0"

BUSRQ - vstup/výstup, aktivní v nule, vznáší požadavek řízení na adresovou, datovou a řídicí/stavovou sběrnici

BAI - vstup, aktivní v nule (bus acknowledge in), indikující, že systémové sběrnice jsou uvolněny pro řízení DMA

BAO - výstup, aktivní v nule (bus acknowledge out) formující společně s BAI řetězcové propojení pro systémové prioritní řízení

INT - výstup, aktivní v nule, indikující požadavek na přerušení

IEI - přerušovací vstup, aktivní v jedničce

IEO - přerušovací výstup, aktivní v jedničce a formující společně s IEI řetězcové propojení pro prioritní řízení přerušení

RDY - vstup s programovatelnou aktivitou v nule nebo jedničce, monitorovaný obvodem DMA za účelem určení, kdy periferní zařízení přidružené k portu DMA je připraveno k operaci čtení či zápisu.

Operační způsoby a třídy

Obvod DMA může být naprogramován v jednom z možných čtyř operačních způsobů. Jsou to:

- po jednom byte (single byte at a time), kdy řízení je vráceno mikroprocesoru vždy po přenosu jednoho každého bytu
- přetržitě (burst), kdy operace přenosu probíhá tak dlouho, pokud vstup RDY obvodu DMA je aktivní. Řízení se vrádí mikroprocesoru, když RDY přestane být aktivní, na konci bloku či při rovnosti určitých bitů (match), pokud jsou programovány
- spojitě (continuous), kdy úplný přenos či vyhledávání bloku

dat je dokončeno před předáním řízení mikroprocesoru, a
d) transparentně, kdy operace DMA se děje během osvěžovacích
period dynamických pamětí, tedy bez viditelných časových
ztrát CPJ

Obvod DMA má tři třídy operací. Jsou to:

1. třída přenosu (transfer only)
2. třída vyhledávání (search only), a konečně
3. kombinovaná třída vyhledávání a přenosu

Během přenosu jsou data čtena z jednoho portu a zapisována do druhého portu, slabiku po slabice. Porty mohou být naprogramovány do funkce operační paměti či periferního vstupně-výstupního zařízení. Tak je možné, že blok dat může být přepisán (přenesen) z jedné části hlavní (= operační) paměti do jiné její části, nebo z periferie do hlavní paměti.

Během vyhledávání jsou data pouze čtena a srovnávána slabiku po slabice s obsahy dvou vnitřních registrů DMA (srovnávacího a maskovacího), z nichž první obsahuje srovnávací slabiku (match byte) a druhý zvolenou maskovací slabiku, jež dovoluje porovnání pouze určitých bitů. Jestliže je některá slabika z vyhledávaných (prohlížených) dat shodná, je nahoven vnitřní stavový DMA bit. Pokud je tato skutečnost programově zabezpečena, obvod DMA zastaví operaci vyhledávání a nebo generuje přerušení.

V poslední operační třídě se jedná o kombinované vyhledávání s přenosem. Při takovémto druhu operace je přenášen blok data podle 1., pokud se nedojde ke shodnosti slabik. Pak - jako při vyhledávání - je operace zastavena nebo/a je generováno přerušení.

Adresování obou portů obvodu DMA je buď pevné, nebo sekvenční, s inkrementací, nebo dekrementací od startovní adresy. Délka operace (počet slabik) je specifikována naprogramovaným obsahem registru délky bloku. Obvod DMA může adresovat bloky dat o délce až do 64 KB. Během přenosu jsou generovány dvě separátní adresy, a sice jedna během čtecího cyklu a jedna během zápisového cyklu.

Jakmile je obvod DMA naprogramován, může být uvolněn k činnosti. V okamžiku uvolnění (enable), kdy vstup RDY se stává aktivní, požaduje DMA sběrnici úrovní log "0" na výstupu BUSRQ. Mikroprocesor to kvituje signálem BUSACK (= 0), který je obvykle přiveden na vstup BAI obvodu DMA. Jakmile DMA přijme signál BAI, odstartuje svoji programovou operaci; po jejím ukončení změní DMA úroveň na výstupu BUSRQ na log "1".

Nastavení DMA

Z předchozího vyplývá, že obvod Z80-DMA může pracovat různými způsoby v odlišných operačních třídách; volba způsobu a třídy pochopitelně závisí na přání uživatele, který musí obvod DMA příslušně naprogramovat.

Pokud je obvod DMA uvolněn, řídí systémové sběrnice a přenos dat mezi oběma svými porty. Není-li uvolněn, řízení a přenos dat není vykonáván. Nastavení (= naprogramování) obvodu DMA povelovými slovy se může dít jak při uvolněném, tak i při neuvolněném stavu, v němž vytrvá až do následného uvolnění příslušným signálem CE, a to po jeho naprogramování. To se uskutečnuje - jako u předcházejících podpůrných obvodů - řídicími/povelovými osmibitovými slovy (v daném případě tedy slabikami) vydanými mikroprocesorem prostřednictvím výstupních instrukcí OUT.. .

Po přiložení provozního napětí na obvod DMA či po jeho vynulování (reset) nachází se DMA vždy v neuvolněném stavu, v němž nemůže požadovat přístup na sběrnice, a zahájit tak přenos dat, ani započít přerušení. Teprve po přijetí povelových slov, obsahujících informace určené pro řídicí a další registry, může DMA započít svoji naplánovanou činnost.

V následujícím jsou uvedeny tvary šesti různých povelových slov, spolu s významy jejich některých bitů. Slova jsou rozdělena do dvou skupin, a sice skupiny 1 (slovo 1A a 1B) obsahující dvě povelová slova a skupiny 2 obsahující čtyři slova (2A až 2D).

Povelové slovo 1A

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
0	BLU	BLL	SAU	SAL	X	C1	CO

C1-C0 = 0 0 není povoleno, určuje slovo 1B
 = 0 1 přenos
 = 1 0 vyhledávání
 = 1 1 vyhledávání a přenos

D2 = 1 z portu A je čteno, do portu B je zapisováno (pokud ovšem není zvoleno vyhledávání, při němž port B ne-
 ní nikdy adresován)

D2 = 0 z portu B je čteno, do portu A je zapisováno (pokud ovšem není zvoleno vyhledávání, při němž port A není nikdy adresován)

D3 = SAL - port A, startovací adresa (nižší) následuje
 D4 = SAU - port A, startovací adresa (vyšší) následuje
 D5 = BLL - následuje délka bloku (nižší)
 D6 = BLU - následuje délka bloku (vyšší)
 D7 = 0 - nulový osmý bit specifikuje skupinu 1

Povelové slovo 1B

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
0	TB	AF	I/D	P/M	A/B	0	0

D0 = D1 = 0 specifikuje povelové slovo 1B
 D2 = 0 programuje port B
 D2 = 1 programuje port A
 D3 = 0 port adresuje hlavní paměť
 D3 = 1 port adresuje v/v periférii
 D4 = 0 po každé slabice je adresa dekrementována
 D4 = 1 po každé slabice je adresa inkrementována
 D5 = AF pevná adresa
 D6 = TB následuje řídící slovo časování (timing control byte)

Povelové slovo 2A

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
1	EN	EI	MB	MS	SC	0	0

DO = D1 = 0 specifikuje povelové slovo 2A

D7 = 1 jedničkový osmý bit specifikuje skupinu 2

D2 = SC (stop on compare) zastav při rovnosti

D3 = MS následuje maskovací byte

D4 = MB následuje srovnávací byte

D5 = EI uvolnění přerušení

D6 = EN uvolnění čipu

Povelové slovo 2B

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
1	M1	MO	IC	BAU	BAL	0	1

DO = 1, D1 = 0 specifikuje povelové slovo 2B

D2 = BAL následuje nižší adresa portu B

D3 = BAU následuje vyšší adresa portu B

D4 = IC následuje řídicí slovo přerušení

D6-D5 = M1-MO = 0 0 po jednom byte

0 1 spojité

1 0 přetržité

1 1 transparentně

Povelové slovo 2C

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
1	-	AR	WM	RD	-	1	0

DO = 0, D1 = 1 specifikuje povelové slovo 2C

D3 = 0 výstup RDY aktivní v nule

D3 = 1 výstup RDY aktivní v jedničce

D4 = 0 jen CE

D4 = 1 CE a WAIT jsou multiplexovány na tomtéž vývodu č. 16

D5 = 0 bez účinku

D5 = 1 automaticky opakuje celou operaci po dosažení konce bloku

Povelové slovo 2D

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
1	f4	f3	f2	f1	f0	1	1

D1 = D0 = 1 specifikuje povelové slovo 2D

hex	D6	D5	D4	D3	D2	funkce
C3	1	0	0	0	0	reset
C7	1	0	0	0	1	reset port A timing
CB	1	0	0	1	0	reset port B timing
CF	1	0	0	1	1	load
D3	1	0	1	0	0	continue
AB	0	1	0	1	0	enable int
AF	0	1	0	1	1	disable int
A3	0	1	0	0	0	reset int
87	0	0	0	0	1	enable DMA
83	0	0	0	0	0	disable DMA
BB	0	1	1	1	0	read byte follows
A7	0	1	0	0	1	reset RD
BF	0	1	1	1	1	RD status
B3	0	1	1	0	0	force ready
B7	0	1	1	0	1	enable after RETI
8B	0	0	0	1	0	reset status

Význam funkcí:

load - nuluje čítač slabik a ukládá startovací adresu pro oba porty

continue - nuluje jen čítač slabik; adresování pokračuje od právě nacházejícího se místa

enable interrupt - dovoluje výskyt přerušení

disable interrupt - zamezuje výskyt přerušení

reset interrupt - nuluje a neuvolňuje veškeré přerušovací obvody

enable DMA/disable DMA - uvolňuje/zamezuje uvolnění všech operací DMA s výjimkou přerušení

read byte follows - následující zápis do DMA obsahuje bitovou masku určující, který z registrů DMA má být čten

reset RD - následující čtení bude ze stavového registru RD status - čtení statusu

force ready - ready je považováno za aktivní bez ohledu na stav úrovně vývodu RDY. Používá se při operacích mezi pamětími, kdy signály RDY nejsou třeba

enable after RETI - DMA nevyžaduje sběrnici, pokud neobdržel signál RETI

reset status - nuluje stavové bity srovnávání (match) a konce bloku

reset - zamezuje přerušení a požadavku sběrnice, nuluje přerušovací obvody.

Řídící slovo READ BYTE

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
-	BAU	BAL	AAU	AAL	BUC	BLC	ST

Osmý bit D7 není použit, jinak jedničková úroveň kteréhokoli bitu DO až D6 uvolňuje takto označený registr ke čtení mikroprocesorem.

D6 = BAU vyšší adresa portu B
D5 = BAL nižší adresa portu B
D4 = AAU vyšší adresa portu A
D3 = AAL nižší adresa portu A
D2 = BUC čítač slabik, horní byte
D1 = BLC čítač slabik, dolní byte
D0 = ST status

Řídící slovo přerušení

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
-	IbR	SAI	IVF	PCF	PG	IMF	IEB

Osmý bit D7 není použit; jedničková úroveň kteréhokoliv bitu DO až D7 volí vyznačenou funkci:

- D6 = IbR přerušení před vyžádáním sběrnice
- D5 = SAI status ovlivňuje přerušovací vektor
- D4 = IVF následuje přerušovací vektor
- D3 = PCF následuje povelové slovo PULSE COUNT
- D2 = PG generování脉冲
- D1 = IMF přerušení při shodě (match)
- DO = IEB přerušení po konci bloku

Řídící slovo časování

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	DO
WE	RE	-	-	ME	IE	T1	TO

Bity D4 a D5 nejsou v tomto řídícím slově používány. Kombinace TO s T1 určuje délku cyklu, a sice následovně:

- D1-DO = T1-TO = 0 0 čtyři takty
- 0 1 tři takty
- 1 0 dva takty
- 1 1 jeden takt

Úroveň logické nuly v bitech D2, D3, D6 nebo D7 způsobí, že odpovídající řídící signál skončí o polovinu taktu před koncem cyklu.

Pozn.: celá operace - čtení či zápis v třídě přenosu nebo čtení v třídě vyhledávání - musí být alespoň 2 cykly dlouhá.

- D2 = IE IORQ end (ukončení IORQ)
- D3 = ME MREQ end (ukončení MREQ)
- D6 = RE RD end
- D7 = WE WR end

Řídicí slovo maskovacího registru (MASK BYTE)

Je to osmibitové slovo, kde nulová úroveň kteréhokoliv bitu D0 až D7 určuje srovnávání této bitové pozice řídicího slova registru se stejnou bitovou pozicí ve čtených datech.

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
X	X	X	X	X	X	X	X

kde X = 0 nebo 1; při X = 0 zadáno srovnávání.

Řídicí slovo srovnávacího registru (MATCH BYTE)

Toto slovo vyplývá ze zadání maskovacích bitů výše popsané maskovací slabiky. Ve tvaru D0 až D7 způsobí srovnávání při operaci čtení.

Status - stavové slovo (STATUS BYTE)

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
-	-	EOB	MT	IP	-	RA	WAV

Nejsou použity bity D2, D6 a D7.

D0 = WAV write address valid - platná adresa zápisu

D1 = RA ready active - RD aktivní

D3 = IP interrupt pending - očekávané přerušení

D4 = MT match - srovnávání

D5 = EOB end of block - konec bloku

D6 = D7 = D2 = X

Povelové slovo čítání pulsů (PULSE COUNT)

Je to osmibitové slovo, uložené do registru. Při dokončení každé operace je obsah registru srovnáván s nižší slabikou čítače slabik. Při srovnávání je na výstupu INT impuls (není však generováno přerušení).

Přerušovací vektor

Toto osmibitové slovo je vysláno datovou sběrnicí na mikroprocesor během kvitování přerušení z DMA, pakliže je v daném okamžiku zařízením s nejvyšší prioritou.

Jestliže je v řídicím slově přerušení bit D4 jedničkový – viz výše – a dále DMA je naprogramován na přerušení dle dané stavové podmínky (D5 = SAI = 1, viz tamtéž), pak bity D2 a D1 modifikují vektor následovně:

D2	D1	
0	0	INT on RDY
0	1	match
1	0	end of block
1	1	match, end of block

Následující příklad dle /37/ obr. č. 21 ukazuje, jak lze naprogramovat obvod DMA pro přenos dat z periférie (port A) do paměti (port B). Tabulka slabik může být uložena v paměti a přenesena do DMA výstupní instrukcí "OTIR".

port A	směr dat	port B
periférie adresa 05H	→	paměť startovací adresa 1050H
délka bloku 1000H slabik		

RDY ze periférie je aktivní v jedničce,
adresa paměti je inkrementována s každým zápisem (WR).

Pozn.: přenosové funkce, tj. způsoby a třídy přenosu DMA,
lze měnit podle potřeby během provozu.

II.5. Z80-COMBO

Z80-COMBO (MK 3886) je speciální podpůrný obvod série Z80, jenž svými vlastnostmi umožnuje realizovat mikroprocesorový systém s minimálním počtem součástí. Obsahuje totiž 256 bytů paměti RAM, dva časovače, sériový vstupně/výstupní port, přerušovací logiku atd. Sériový kanál umožňuje jak

synchrovní, tak i asynchronní operace. Z celkového rozsahu paměti je možno jednak chránit cíleně 64 bytů proti přepsání, jednak těchto 64 bytů lze odděleně napájet ze separátního zdroje sníženým napětím (standby z chemického zdroje), a tak chránit data před zničením při eventuálním výpadku provozního napětí.

Struktura obvodu

Struktura tohoto kombinovaného obvodu (odtud i jeho název) je na obr. 26. Je patrné, že je v podstatě obdobný - z hlediska řízení - s dříve popsanými obvody. Nacházíme zde opět sběrnicové rozhraní, jež je navíc vybaveno latchy, přímo připojitelné k sběrnicím mikroprocesoru, logiku vnitřního řízení, logiku řízení přerušení, dvojici časovačů A a B, paměť RAM, sériový port a čtyři přerušovací externí kanály. Struktura byla výrobcem volena tak, aby potenciálnímu uživateli poskytla co nejvyšší flexibilitu v systémových sestavách.

Obvod může tedy vykonávat základní čtyři funkce. Jsou to: čtení a zápis do paměti, čítání a časování, sériový příjem a výdej informací, jakož i řízení přerušení. Těmito vlastnostmi je předurčen právě pro nasazení v minimálních, avšak výkonných řídicích systémech.

Obvod vyžaduje pouze jedno napájecí napětí +5 V. Avšak jak již bylo řečeno, pro ochranu části paměti lze použít další napájecí vstup V_{RR} ; pokud tato ochrana není požadována, připojí se V_{RR} k napájecímu napětí +5 V.

Logika vnitřního řízení sekvenčně přijímá a dekóduje řídicí signály vyslané z CPJ, většinou se týkají paměťových operací či vstupně-výstupních operací; ani jedna z těchto operací nezávisí na systémovém taktu \emptyset , ale spíše na časových podmínkách a úrovních signálů na vstupech \overline{CS}_M , \overline{CS}_{I-O} , \overline{RD} , \overline{WR} , $MREQ$ a $IORQ$. Řídicí logika a v/v port jsou programátorovi přístupné prostřednictvím deseti vnitřních registrů, jejich nastavením je zajištěn správný provoz dat mezi CPJ a

a COMBO odpovídající dané konfiguraci. Systémový takt ϕ je použit pro oba časovače. Kromě výstupů (aktivních v nule při dosažení nulového obsahu čítačů) \overline{ZCA} a \overline{ZCB} (zero count output) má časovač A ještě vstup externího přerušení INT 0, jenž je zaveden přímo do jeho řídicího obvodu. Jím je možno volit jeden z dvou způsobů časování.

Sériový port dovoluje vstup a výstup sériových dat synchronních či asynchronních. Port je v podstatě tvořen šestnáctibitovým registrém, do něhož může být zapisováno či z něj čteno. Přenosová rychlosť je závislá na kmitočtu vnějších hodin (S. clock). Port může být využíván nejen pro sériovou komunikaci, ale může též sloužit jako interface sériových vnějších pamětí typu CCD.

Ctyři vstupní linky vnějšího přerušení dovolují uskutečnit prioritní, nezávisle vektorované, maskovatelné přerušení (spouštěné hranou). Tři z těchto vstupů jsou přivedeny přímo do řídicího obvodu externího přerušení, zatímco čtvrtý - INT 0 - spolu s časovačem A dovoluje realizovat čítačově programovatelné vnější přerušení. Všechny přerušovací vstupy jsou TTL kompatibilní a bufferovány Schmittovými obvody. Priorita je determinována dvojím způsobem; jednak je určena vnitřní priorita pro osm kanálů schopných generovat přerušení, jednak priorita kteréhokoliv komponentu zařízení je určena jeho fyzickým umístěním v prioritním řetězci, a to prostřednictvím vstupu IEI a výstupu IEO.

Obvod Z80-COMBO je umístěn ve čtyřicetivývodovém pouzdru DIL 15. Obr. 27 zachycuje jak označení jednotlivých vývodů pouzdra (vpravo), tak i jejich funkční rozdělení (vlevo). Význam jednotlivých vývodů je obdobný, jako u již dříve popsaných podpůrných obvodů. Za zmínu stojí pouze uvolňovací vstupy \overline{CS}_M , kdy \overline{CS}_M slouží pouze pro paměť, zatímco CS_{I-O} pro celý čip. Obvod má samostatný vstup RESET sloužící počáteční iniciaci.

Příklad aplikace

Na obr. 28 je zapojení mikroprocesorového systému, tvořeného minimálním počtem prvků. Aktivní jsou celkem čtyři: oscilátor - generátor taktu 7404, Z80-CPU, Z80-COMBO a MK 34000 (ROM - 2 KB); k provozu je ovšem třeba ještě napájet +5 V.

Systém používá nerozsáhlou paměť, a sice 2 KB programové paměti ROM a 256 bytů paměti dat RAM. Přepínání mezi oběma pamětími obstarává adresová linka A11, přivedená - přes inverter - na uvolňovací vstupy. U ROM tady na CE3, u RAM na \overline{CS}_M . A protože citované vstupy jsou aktivní při vzájemně odchylných polaritách, může být přepínací signál zaveden na ně společně. K uvolňování čipu COMBO slouží adresový signál A4. Jinak je zapojení opravdu jednoduché a nevyžaduje dalšího komentáře. Předpokladem správné činnosti ovšem je naprogramování funkční činnosti COMBO; odpovídající programový úsek je obsažen samozřejmě v provozním programu pevné paměti ROM.

III.6. Oddělovací zesilovače sběrnic

Jednotlivé vývody mikroprocesoru - což se týká nejen Z80-CPU, ale většiny typů - jsou schopny proudově napájet jen jednu obvodovou zátěž TTL. Jinými slovy řečeno, k jednomu každému vývodu CPJ smí být připojen jen jeden vstup kombinačních či sekvenčních obvodů běžné řady 74/54.., vyráběných bipolární technologií. Ale i u nízkopříkonové série číslicových obvodů série 74/54LS.. je počet připojení omezen (do max. odebíraného proudu 1,8 mA), a je rádu jednotek.

Tato skutečnost musí být respektována, nemá-li dojít k proudovému, popřípadě i kapacitnímu přetížení mikroprocesoru, a tím i jeho případné destrukci. U malých mikroprocesorových systémů a školních mikropočítačů, jejichž obvodová konfigurace je nerozsáhlá (a pohybuje se kolem deseti obvodů TTL), vystačí se bez oddělovacích zesilovačů sběrnic. Tyto oddělovací zesilovače svými vlastnostmi zajišťují jednak za-

nedbatelné zatížení výstupů mikroprocesoru na své vstupní straně - cca 0,25 mA, jednak výkonové napájení sběrnice na své výstupní straně - cca 50 mA. Naproti tomu u rozsáhlých systémů, nebo u systémů určených pro pozdější rozšíření, se bez oddělovacích zesilovačů (buffer) neobejdeme. Ty totiž mimo již zmíněné dostačující proudové napájení sběrnice odstraňují (t.j. oddělují) i vliv kapacitní zátěže rozsáhlých pamětí RAM, složených z většího počtu integrovaných obvodů.

Následující obrázek č. 29 zachycuje zapojení CPJ "obklopené" moderními osmibitovými oddělovacími zesilovači. V zapojení je použito dvou typů, a sice jednak typu 74LS244, jednak 74LS245. První z uvedených je osmibitový neinvertující zesilovač, který ve dvou kusech odděluje adresovou sběrnici (I01 a I02), třetím pak (I04) část sběrnice řídící. Druhý typ je také osmibitový, a odděluje datovou sběrnici. Avšak protože provoz po datové sběrnici se děje jak z mikroprocesoru, tak i do něj, je tento oddělovací zesilovač obousměrný (I03), kde směr jeho propustnosti je řízen úrovní signálu na jeho vstupu DIR. V normálním stavu je propustný směrem z mikroprocesoru na systémovou datovou sběrnici - tedy z A do B, viz obr. 32. Jenom při aktivním signálu RD nebo $\overline{M_1}$, jež jsou propojeny přes člen AND (1/4 74LS08), je směr jeho propustnosti přepnut. (Člen AND vzhledem k negativní logice působí zde jako člen OR.) Pro přepínání musí být použit i signál $\overline{M_1}$ - a ne jen RD, neboť v cyklu kvitování přerušení, kdy má být procesorem čteno, je aktivní pouze $\overline{M_1}$, a nikoliv RD.

Uvolňovací vstupy G obvodů 74LS244 (vývody č. 1 a 19) jsou uzemněny, takže adresové vývody mikroprocesoru jsou trvale propojeny s adresovou sběrnicí; totéž se týká i obvodu I04. Pokud by byl žádán přímý přístup do paměti (DMA), bylo by třeba zmíněné uvolňovací vývody obvodů I01 až I03 propojit - ve správné polaritě se zesíleným signálem BUSAK. Tato alternativa je zakreslena na následujícím obr. 30. Na tomto

místě třeba ještě připomenout, že uvedené oddělovací zesilovače jsou třístavové; to znamená, že jejich vývody se nacházejí ve vysokoimpedančním stavu, jestliže jejich uvolňovací vstupy jsou neaktivní.

Zapojení na obr. 30 zachycuje centrální procesorovou jednotku (tj. Z80A-CPU) včetně generátoru hodinových impulů IO1, děličky dvěma nebo čtyřmi IO2 (umožňující použití krystalu o vyšším než zadaném kmitočtu), monostabilního klopného obvodu IO3 (zajišťujícího generování nulovacího impulsu o definované délce), čtveřice invertorů IO4 a konečně oddělovací zesilovače B1 až B4.

Rídící vstupy WAIT, BUSRQ, NMI a INT - obdobně jako v předcházejícím příkladu - jsou přes rezistory R5 až R8 - připojeny na +5 V. Mají tedy jedničkový signál a jsou neaktivní, mohou však být zvenčí aktivovány. Oddělovací zesilovače - z důvodu jednotnosti - jsou stejného typu: obousměrné, osmibitové, neinvertující. Proto u B2, B3 a B4 je trvale zvolen směr přenosu připojením vstupu DIR na jedničkový signál (+5 V). U B1 je směr přepínatelný, tentokráté jinou kombinací hradel (1/2 7400). BUSAK - kvitovací signál žádosti o sběrnici pro přímý přístup do paměti - je přes invertor I7 přiváděn na uvolňovací vstupy všech oddělovačů B1 až B4, tj. na jejich vývody č. 19. J-li tedy BUSAK aktivní (= 0), pak na vstupech G oddělovačů je signál log "1", který způsobí "odpojení" od sběrnic a jejich postoupení jinému uživateli.

Typy oddělovacích zesilovačů

Oddělovacích zesilovačů v jednosměrném či obousměrném provedení je celá řada. Liší se též i počtem bitových vedení (čtyř, šesti či osmibitové), proudovou zatížitelností a způsobem přenosu; bylo by nad rámec této práce všechny popisovat. Uvedeme proto jen ty nejčastěji se vyskytující z široké zahraniční produkce, dále pak i naší tuzemské provenience.

Mezi osvědčené čtyřbitové budicí zesilovače patří:

ST26 - 4 invertující budiče sběrnicových vedení/přijímače
- 48 mA

ST28 - 4 neinvert. budiče/přijímače, s výst. proudem
á 48 mA, 17 ns

ST34 - 4 neinvert. budiče/přijímače, s výst. proudem
á 50 mA, 25 ns

ST38 - 4 neinvert. budiče/přijímače, s výst. proudem
á 50 mA, 25 ns

74125/74LS125 - 4 neinvertující budiče, $IO_L = 16 \text{ mA}$,
10/16,5 ns, třístavové

74126/74LS126 - 4 neinvertující budiče, $IO_L = 16 \text{ mA}$,
10/16,5 ns

Šestibitové budicí zesilovače jsou representovány:

ST95	- 6 výkonových budičů se spo-	$IO_L = 48 \text{ mA}$	12 ns
74LS365	lečným uvolněním	16 mA	19 ns
74365		32 mA	19 ns
ST96	- 6 invertujících výkon. budi-	$IO_L = 48 \text{ mA}$	10 ns
74LS366	čů se společným uvolněním	16 mA	16,5 ns
74366		32 mA	19 ns
ST97	- 6 výkonových budičů s dvěma	$IO_L = 48 \text{ mA}$	12 ns
74LS367	uvolňovacími vstupy	16 mA	19 ns
74367		32 mA	19 ns
ST98	- 6 invertujících výkon. budičů	$IO_L = 48 \text{ mA}$	10 ns
74LS368	s dvěma uvolňovacími vstupy	16 mA	16,5 ns
74368		32 mA	19 ns

Nejvíce rozšířená je řada čtyř- a osmibitových budičů/zesilovačů, série 24X, uvedená na trh renovovanou firmou Texas Instruments:

74LS240 - 8 třístavových budičů, invertujících, s dvojím uvolněním, $IO_L = 24 \text{ mA}$, 9 ns

74LS241 - 8 třístavových budičů, neinvertujících, s dvojím uvolněním opačné aktivity, $IO_L = 24 \text{ mA}$, 12 ns

- 74LS242 - 4 obousměrné třístavové budiče/zesilovače, inver-
tující, s dvojím uvolněním opačné aktivity,
 $IO_L = 24 \text{ mA}, 12 \text{ ns}$
- 74LS243 - 4 obousměrné třístavové neinvertující budiče/zesi-
lovače, s dvojím uvolněním opačné aktivity,
 $IO_L = 24 \text{ mA}, 12 \text{ ns}$
- 74LS244 - 8 jednosměrných třístavových budičů/zesilovačů,
neinvertujících, s dvojím uvolněním stejně aktivi-
ty, $IO_L = 24 \text{ mA}, 12 \text{ ns}$
- 74LS245 - 8 obousměrných třístavových neinvertujících budi-
čů/zesilovačů, se společným uvolněním, $IO_L =$
 $= 24 \text{ mA}, 12 \text{ ns}$

Uvedené budiče pod stejným označením vyrábějí dnes
i další výrobci. Analogem budiče 74LS245, pod označením
MD74HCT245 vyrábí fa Marconi v technologii C-MOS pro provo-
zní napětí v rozpětí 2 až 7 V. Důležité je, že ačkoliv zatí-
žitelnost každého výstupu je citovaných 24 mA, při respekto-
vání závislosti U_{O_1}/IO_L lze odebírat až 80 mA. Vnitřní zapo-
jení těchto budičů/oddělovacích zesilovačů spolu s označením
jejich jednotlivých vývodů je na obr. 32.

Z tuzemské produkce patří mezi budiče sběrnic následu-
jící typy:

- MH3216 - 4 neinvertující třístavové budiče, obousměrné,
 $IO_L = 50 \text{ mA}, tp = 25 \text{ ns}$
- MH3226 - 4 invertující třístavové budiče, obousměrné, $IO_L =$
 $= 50 \text{ mA}, tp = 25 \text{ ns}$

Pozn.: oba typy mají oddělené vstupy DIi a výstupy DOi jedné
strany - viz schéma na obr. 33, které mohou být pro
obousměrný provoz vzájemně propojeny. Připojují se
k výstupu mikroprocesoru, zatímco vstupy/výstupy DBi
proudově zásobují sběrniči vedoucí k paměťovým a.j.
blokům. Směr propustnosti je dán úrovní na vstupu
DIEN, a sice pro DIEN = 0 platí DI = DB, pro DIEN =
= 1 pak DB = DO.

MH3212 - 8 bitový vstupní výstupní obvod (analogon I 8212) Tento obvod obsahuje osmibitový třístavový latch s budičem, logiku pro výběr obvodu a řízení, dále pak klopny obvod pro generování a řízení přerušení. Protože tento obvod je určen pro různá nasazení (budič-oddělovací zesilovač, paměťový latch či multiplexer), věnujeme mu v dalším více pozornosti, obr. 34.

Datový latch se skládá z osmi klopnych obvodů D. Výstupní signály Q kopírují vstupní D při jedničkové úrovni hodinového signálu. Uložení do latche následuje při úrovni hodinového signálu log "0". Latch se nuluje signálem CLR. Hodinový signál C je však nadřazen CLR. Výstupy datového latche jsou připojeny na neinvertující třístavové budiče, mající společné uvolňování signálem "en". Obvod 3212 má dále čtyři řídicí vstupy DS1, DS2, MD a STB. Prvních dvou se používá pro výběr čipu (při DS1 = 0 a DS2 = 1 je obvod uvolněn), kdy výstupní budiče jsou uvolněny a klopny obvod přerušení nastaven na log "1". Vstupní signál MD řídí stav budičů a určuje zdroj vstupního signálu C pro datový latch. Je-li MD = 1 (výstupní režim), jsou budiče uvolněny a zdroj hodinového signálu C pro datový latch je odvozen z logiky pro výběr obvodu. Vstupní signál STB slouží při režimu "vstup" (MD = 0) jako hodinový signál pro datový latch a pro synchronní resetování klopného obvodu SR pro indikaci požadavku přerušení. (Klopny obvod je spouštěn sestupnou hranou.)

Klopny obvod je nastaven signálem CLR, aktivním v nule. Je-li klopny obvod nastaven, je ve stavu, při němž nenastává přerušení. Výstup Q klopného obvodu S-R je připojen na invertující vstup hradla NOR, jehož druhý neinvertující vstup je připojen na logiku pro výběr obvodu. Výstup INT, aktivní v nule, se připojuje buď na prioritní obvod (8214), nebo na stejnoujmenný vstup mikroprocesoru Z80. V lit. /36/, /54/ a /18/ nalezne zájemce příklady zapojení tohoto užitečného obvodu (z "rodiny" podpůrných obvodů μ P 8080) jako jedno či obousměrného budiče sběrnice, obvodu pro přerušení, stavové-

ho latche či vstupního nebo výstupního obvodu. Pro většinu z těchto aplikací je důležité, že obvod nezatěžuje datové či adresové linky (vstupní proud jen 250 μ A), zatímco jeho každý výstup může být až deset zátěží TTL ($I_{O_L} = 15$ mA). Na rozdíl od výše popsaných budičů/zesilovačů však zaujímá fyzicky více místa, neboť je umístěn v pouzdře DIL s 24 vývodů, s roztečí 15 mm obou řad vývodů.

Jmenujme ještě dva perspektivní oddělovací zesilovače/budiče sběrnic naší prověřenice. Jsou to:

MHB 8286 - osminásobný třístavový obousměrný budič/zesilovač (obdoba typu 74LS245, avšak s nekompatibilními vývody) a

MHB 8287 - osminásobný invertující obousměrný třístavový budič/zesilovač, taktéž s jedním uvolňovacím vstupem jako u 8286, a dále

MHB 8282 - osminásobný jednosměrný třístavový budič/zesilovač, neinvertující, a jeho invertující protějšek MHB 8283. Oba posledně jmenované typy tvoří tedy analogony třístavových jednosměrných budičů LS240 a LS244, s nimiž ovšem nejsou opět vývodově kompatibilní. Navíc - vzhledem k jednomu uvolňovacímu vstupu ČS a vnitřní struktuře - umožňují latchování sběrnice při nulové úrovni strobovacího signálu "strobe". Při jedničkové úrovni pak jsou propustné směrem z "A" do "B" - viz označení jejich vývodů na obr. 35.

Závěrem této statí připoměnme, že v sérii C-MOS se připravuje výroba třístavového budiče sběrnice, a sice typu MHB 4503.

III. Koncepce skladby mikropočítače

Přestože existují jednočipové mikropočítače (u nichž jedno pouzdro integrovaného obvodu široké integrace skrývá monolitický provozuschopný systém - např. i u nás vyráběný typ 8748), tak jedno nebo vícedeskové provedení "klasického" mikropočítače skládá se pochopitelně z více částí. Tu hlavní

tvoří samozřejmě mikroprocesor - v našem případě tedy Z80-CPU, dále paměti (programová a datová), generátor taktu, obvody rozhraní - styku s vnějším okolím a posléze i pomocné obvody, zprostředkující např. výběr čipu při řízení apod., viz blokové schéma mikropočítáče na obr. 36.

Komplexní skladba mikropočítáče vyžaduje použití generátoru taktu, který svými impulsy souvislého sledu řídí nástup a provádění jednotlivých operací. U některých mikroprocesorů bývá generátor taktu zaintegrován - u mikroprocesoru Z80-CPU se pro funkci generátoru taktu používá samostatného oscilátoru, složeného z několika běžných hradel, což bude ještě v pozdější části detailně ukázáno. Takt je jedno či vícefázový, s překryváním nebo bez překryvání - u Z80-CPU je takt jednofázový. Časování (= taktování) musí být zcela přesné, jestliže mikropočítáč má spolupracovat s okolím, např. v reálném čase, pomocí dálnopisu s předepsanou přenosovou rychlostí apod. Pak je generátor taktu stabilizován křemenným krystalem. Ve zvláštních případech může být takt (= sled impulsů) přiváděn i z vnějšku. Kmitočet taktu, nebo jak se též někde uvádí, kmitočet hodinových impulsů, zpravidla řádu MHz, není absolutním měřítkem pracovní rychlosti mikroprocesoru. Existují totiž systémy, jež při pomalejším taktu vybaví instrukci rychleji než jiné systémy s vyšším kmitočtem - to proto, že k provedení instrukce vystačí třeba s menším počtem taktů atd.

Kromě zmíněných bloků dotváří mikropočítáč trojice sběrnic, které umožňují veškerou nutnou komunikaci příkazů a informací. Jsou to sběrnice adresová, mající zpravidla 16 vedení, datová (u osmibitových mikroprocesorů má osm vedení) a řídicí, jejíž počet vedení se různí podle typu mikroprocesoru a navrženého zapojení. Zpravidla se počet vedení řídicí sběrnice pohybuje mezi pěti až osmi.

Permanentní paměti

Paměť ROM, neboli tzv. pevná (permanentní) paměť, je naprogramována již přímo u výrobce, a to pomocí masky. Jejím obsahem je zpravidla obslužný provozní program, jímž se řídí cíleně veškerá činnost mikropočítače dané konfigurace. Paměť ROM však může být - ve svém rozšíření - i nositelem dalších účelových programů, např. assembleru, BASICu, různých her apod. Proto se též tento druh paměti nazývá pamětí programů.

Ve vývojových fázích či malých sériích je paměť ROM (read only memory = paměť jen pro čtení) nahrazena pamětí EPROM, také permanentní pamětí, avšak programovatelnou uživatelem, a to pomocí vhodného elektronického programátoru. Programuje se buď nevracatným propalováním (paměti typu PROM), nebo rozmístěním elektrického náboje (paměti typu EPROM = elektricky programovatelné ROM). Zatímco paměti ROM a PROM po naprogramování již nikdy nemohou změnit svůj obsah, je u paměti EPROM situace odchylná. U tohoto posledně jmenovaného druhu pevné paměti je možno několikaminutovým osvětlením ultrafialovými paprsky (popř. roentgenovými) - zpravidla kolem 20ti až 30ti minut - vymazat již nevyhovující obsah a nahradit jej buď pozměněným, či zcela novým programem. K nejmodernějším druhům pevných pamětí patří tzv. EAROM (electrically alterable ROM = elektricky pozměnitelná ROM), např. typ 2816, u níž - bez ozařování - lze opravovat či měnit její obsah i po jedné slabice.

Na obr. 37 je vyznačen tvar pouzdra a označení vývodů nejvíce používaných typů pamětí EPROM (2716, 2732, 2764) spolu s perspektivními (27128, 27256) - o vždy větší kapacitě paměťových buněk. (2464 odpovídá kapacitě 64 Kbitů, 27256 pak kapacitě 256 Kbitů, atd.) Na též obr. 37 je uvedeno též označení vývodů některých kompatibilních pamětí RAM, a to typů 4118 - s kapacitou 1 KB, 6116 - s kapacitou 2 KB, 4864 a 5564 s kapacitou 8 KB = 64 Kbitů. Rovněž zde nalezneme i starší typ paměti EPROM 2708, vyžadující ještě tři napájecí napětí (všechny dříve uvedené mají již jen jedno

napájecí napětí +5 V), jež zde uvádíme z hlediska úplnosti. Dále pak čtenář nalezne odchylné zapojení dvoukilobyteových pamětí 2716 fy Texas Instruments od jiných výrobců stejno-kapacitní paměti EPROM, což se vztahuje i na čtyřkilobyteovou paměť TMS 2732 téhož výrobce.

Operační paměti (RAM)

Operační (pracovní) paměť je polovodičová paměť typu RAM (random acces memory - paměť s nahodilým přístupem), označovaná též RWM (read write memory - paměť pro čtení a zápis), schopná zápisu a nedestruktivního čtení v kterémkoliv okamžiku. Důležitým kritériem je doba přístupu k datům, která má u pomalejších typů vliv na pracovní rychlosť celého mikropočítáčového systému. Většinou se používají statické paměti RAM (mnohdy označované jako SRAM), uchovávající vloženou informaci tak dlouho, pokud je přiloženo provozní napětí - mnohdy i při snížené úrovni napájecího napětí ve vyčkávacím stavu, tzv. "stand by" - při současně sníženém odběru proudu. Používají se však též dynamické paměti, u nichž je informace uložena ve formě napěťových nábojů. Jsou někdy označovány jako DRAM; jejich výhodou je značná kapacita, nevýhodou naproti tomu nutnost periodického obnovování dat, a to v intervalech do dvou ms - tzv. refreshingem - osvěžováním. To proto, že vložený náboj vlivem svodu relativně jednoduché paměťové buňky se v čase umensuje. Tuto skutečnost však mikroprocesor Z80-CPU respektuje, o čemž již byla zmínka v kapitole I.

Za zmínu stojí paměti RAM vyrobené technologií C-MOS, vyznačující se minimálním proudovým odběrem a širokým rozsahem napájecího napětí (+3 až +15 V). Označovány jsou někdy jako CRAM a setkáváme se s nimi nejen u přenosných mikropočítáčů (kde i mikroprocesor je provedení C-MOS, viz analogon Z80, a sice typ NSC 800 /31/, či 80C85 - viz /72/ apod.), ale i u některých školních, kde pracují ve funkci simulátoru paměti ROM.

Typů pamětí RAM je nepřeberná řada; uvedeme si zde jen ty nejvíce používané, popř. perspektivní typy. Jsou to:

- statické 2102 s organizací 1 Kbit x 1
- 2114 s organizací 1 Kbit x 4
- 4118 s organizací 1 Kbit x 8 (1 KB)
- 6116 s organizací 2 Kbity x 8 (2 KB-C-MOS)
- 6132 s organizací 4 Kbity x 8 (4 KB-C-MOS)
- 6164 s organizací 8 Kbitů x 8 (KB-C-MOS)
- dynamické 4116 s organizací 16 Kbitů x 1
- 4164 s organizací 64 Kbitů x 1

Tvary pouzder jakož i označení vývodů jsou na obr. 38, některé typy RAM z citovaných jsou zachyceny v předcházejícím obr. 37, a to pro svoji kompatibilitu rozměrů a vývodů s příslušnými typy ROM (4118 = 2758, 6116 = 2716, 6164 = = 5564 = 2764).

Paměti RAM mívají kapacitu (v základním vybavení mikropočítače) obvykle značně menší, než umožňuje adresová sběrnice, tak např. u jednodeskových školních mikropočítačů to bývá často jen 1 KB. Naproti tomu u moderních osobních mikropočítačů není překvapením operační paměť 64 KB, popřípadě 128 či 256 KB ("Husky", Anglie), apod. Pokud se týká paměti ROM, pak její velikost odpovídá danému monitoru, popř. dalším předváděcím programům; zpravidla se její kapacita pohybuje kolem 4 KB, u výkonnějších systémů s jazykem BASIC či FORT dokonce 12 KB, či více.

Interface mikropočítače

Pod pojmem interface rozumíme obvody pro styk mikropočítače s vnějším okolím. Nejsou to jen speciální stykové programovatelné obvody a oddělovací zesilovače (z nichž některé jsme již poznali v části II.) ale i výkonové členy galvanicky oddělující optoelektronické vazební členy - používané zejména při průmyslovém nasazení mikropočítače /75/ - přenosové členy (V.24, RS-232C), a v neposlední řadě i účelo-

vě sestavená styková zapojení, sestávající z více aktivních i pasivních členů. Patří sem tedy i převodníky (A-D, D-A, aj.) spolu s multiplexory přepínajícími čidla více snímaných míst či propojujícími ovládací členy (sekvenčně) na výstupní straně.

Jako interface (= stykový obvod, rozhraní) označujeme i taková obvodová zapojení, umístěná fyzicky zpravidla na samostatné desce a napájená většinou z řízené periférie, která umožňují bezproblematické připojení mikropočítače s potřebným vnějším zařízením, např. tiskárnou, souřadnicovým zapisovačem (plottem) apod.; pod připojením se rozumí i možnost komunikace tím či oním nebo oběma směry, spolu s předáváním řídicích/synchronizačních signálů, apod. V části V.5. až V.6. se náležitostem některých důležitých rozhraní věnujeme podrobněji.

Vnitřní řízení

Z blokového schématu na obr. 36 jasně vyplývá, že mikroprocesor v čase komunikuje pomocí sběrnic s různými bloky mikropočítače. A protože jak programová paměť, tak i datová - případně i interface - jsou připojeny k společné adresové a datové sběrnici, kde první adresuje paměťové místo a po druhé se provádí přenos dat, nesmí dojít ke kolisi při přenosu dat. To se zajišťuje řízením výběru, tj. uvolňováním žádaných paměťových čipů /26/, /29/.

V tom nejjednodušším případě, kdy μ P systém je třeba vybaven pouze pamětí ROM o kapacitě 1 KB a paměti RAM, taktéž o kapacitě 1 KB - viz obr. 39 - poslouží jako řídicí vedení adresová linka A_{10} , která je přivedena na uvolňovací vstupy čipů CE obou druhů použitých pamětí. Aby však paměti byly uvolňovány vystřídaně, je daný řídicí signál (A_{10}) přiveden na uvolňovací vstup CE paměti RAM přes inverter. Z toho dále vyplývá, že paměť ROM je uvolněna při adresách 000H až 3FFH (binárně tedy 000 0000 0000 až 011 1111 1111) a paměť RAM při adresách 400H až 7FFH (binárně: 100 0000 0000 až 111

IIII IIII). Při výběru paměti RAM je jí třeba ještě přepnout na čtecí či zápisový provoz, což obstarává řídicí signál R/W.

Pokud se ovšem použije více paměťových bloků, pak se pro řízení výběru používá zapojení s vhodným dekodérem, jenž uvolnění té či oné části paměti obstarává automaticky, a to částí adresové sběrnice - viz typický příklad na obr. 40. Všechny paměti jsou adresovány bity A₀ až A₉, bity A₁₀ až A₁₃ je adresován dekodér, který pro 16 možných vstupních stavů (0000 až IIII) generuje na svých výstupech 16 signálů, z nichž však vždy pouze jeden má aktivizující úroveň log "0" pro uvolňovací vstup CE. S měnící se částí adresy A₁₀ až A₁₃ se mění i poloha výstupního signálu CS₁, který tak postupně uvolňuje jednotlivé paměťové bloky. V daném případě je možno adresovat paměť o rozsahu 16 KB (A₀ až A₉ = 2¹⁴ = 16 384), a to v blocích o kapacitě po jednom kilobytu, přičemž výběr se týká též obvodu v/v styku (uvolňovanému signálem CS₁₅).

Nejčastěji používaným dekodérem je obvod 8205 (= 74LS138), patřícím mezi podpůrné obvody série mikroprocesoru 8080; v praxi se však setkáváme i s celou řadou vhodných kombinací členů NAND apod. Podstatné při takovýchto kombinacích je, zda je požadováno tzv. úplné dekódování či ne. (Úplným dekódováním se rozumí jednoznačný výběr v zadané adresní oblasti; příklady z obr. 39 a 40 zachycují neúplné dekódování, neboť nejsou respektovány stavy vyšších adresových vedení nad řídicími, tedy v prvním případě A₁₁ až A₁₅, v druhém A₁₄ až A₁₅.)

V praxi často vzniká požadavek na rozšíření stávající paměti o další kapacitu pomocí přídavné desky nebo desek s vhodnými paměťovými obvody. U takovýchto přídavných paměťových desek (obvykle stejného typu) nesmí být adresový rozsah daného paměťového bloku pevně nastavený, ale volitelný. To proto, aby jednotlivé bloky na sebe navazovaly.

Zapojení na obr. 41 se týká přídavné paměti s celkovou kapacitou 4 KB; deska je osazena staršími typy paměťových obvodů - 2112, jichž pro danou kapacitu bylo použito 32 kusy.

Pro přehlednost je na obr. však naznačena jen první a poslední dvojice. Uvolňovací vstupy CE jsou zde spínány opět dekodérem 74154, jenž je adresován bity A_8 až A_{11} adresové sběrnice. Vedení nižších bitů A_0 až A_7 adresují již jen paměťové obvody. Uvolňovací vstup G2 dekodéru je řízen součinem nejvyšších bitů A_{12} až A_{15} . A protože pro předvolbu je nutné mít tyto bity k dispozici jak v přímé, tak i v inverzní formě, zajišťuje inverzi členy H1 až H4. Libovolné zvolení adresového rozsahu po 4 KB umožňuje přepínače S1 až S4, jimiž se volí taková kombinace bitů, která odpovídá požadované oblasti, při níž na všech čtyřech vstupech součinového hradla 7420 jsou signály s úrovní log "1". Tak např. pro rozsah 2000H až FFFF musí být vstupy 5,4 a 2 hradla 7420 spojeny s výstupy invertorů, zatímco vstup 3 je připojen na A_{13} přímo, což odpovídá binárnímu tvaru 0010 (pro A_{15} až A_{12}). Změnou poloh přepínačů lze tedy paměťovou desku adresově umístit podle potřeby v možném rozsahu 64 KB po 4 KB tak, aby nedošlo ke kolizi překrýváním.

Přepínače se dají nahradit spínači, či jen propojkami, použije-li se místo invertorů hradel typu "výlučné nebo" - XOR. Zapojení jednoho takového hradla je na též vyobrazení; na jeho výstupu se objeví signál s úrovní log "0" vždy jen při shodnosti úrovní obou vstupních signálů. Z toho plyne, že při sepnutém spínači S_i tomu tak bude při úrovni $A_i = 0$, při rozpojeném spínači S_i pak při úrovni $A_i = 1$. Pro tyto účely se zpravidla používá čtyřnásobné hradlo XOR typu MH 7486, 74LS266 či 74LS136.

K zapojení zbývá již jen podotknout, že v tomto případě je dekodování úplné - jednoznačné.

Na obr. 42 přinášíme zapojení jednoduché centrální procesorové jednotky (CPJ) s programovou pamětí 2 nebo 4 KB a s pamětí dat 1 KB. Všimněme si dále, že jako generátor taktu slouží dvojice Schmittových obvodů (1/2 7414), u níž se požadovaný takt (cca 2 MHz) nastavuje potenciometrovým trimrem $R = 1k\Omega$; není tedy stabilizován křemenným krystalem.

Řízení výběru zde obstarávají obvody IO_3 a IO_4 spolu s řídicími signály \overline{MREQ} a A_{12} . Protože po resetu začíná mikroprocesor Z80 (stejně jako 8080) pracovat na adrese 0000H, musí od této adresy začínat provozní monitorovací program, nacházející se v pevné paměti. Jinými slovy řečeno, pamět ROM- IO_7 musí být adresovatelná v rozsahu 0000H až OFFFH. To zajišťuje jedno hradlo "nebo" (1/4 7432), na jehož vstup 1 je přivedena adresa A_{12} , na vstup 2 pak signál \overline{MREQ} . Výstup 3 hradla pak má aktivizační signál log "0" jen tehdy, když oba zmíněné vstupy nesou též nulovou úroveň ve stejném okamžiku. Druhým hradlem "nebo" jsou uvolňovány čipy paměťových obvodů RAM - IO_5 a IO_6 . Avšak protože signál z A_{12} je na jeho vstup přiveden přes invertor IO_3 , je pamět RAM přístupna jen tehdy, když současně existuje požadavek po paměti ($\overline{MREQ} = 0$) a $A_{12} = I$. To odpovídá adresovému rozsahu 1000H až 13FFH. Všimněme si ještě, že čtení či zápis v daném případě je řízen pouze signálem \overline{WR} , přiváděným na odpovídající vstupy \overline{W} paměti RAM.

Ovládání a indikace

Je nesporné, že každý mikropočítáč musí mít jak ovládací prvky (zpravidla tlačítka), tak i indikační. Obě skupiny, dotvářející mikropočítáč či mikroprocesorový systém, se mohou podle účelu nasazení dost podstatně lišit. Pomineme-li průmyslové a spotřební aplikace, pak klasický mikropočítáč je ovládán z šestnáctkové nebo alfanumerické klávesnice; indikace chodu a programových výsledků pak je znázorňována na světloemittujících diodách, číslicových displejích, popř. obrazovkových monitorech.

Pokud není klávesnice a displej součástí mikropočítáče - viz část V - kdy převažuje softwareové řešení těchto prvků nad hardwareovým (protože vyžaduje méně součástí), tvoří samostatné periférie standardně připojitelné. Popis alfanumerických klávesnic a obrazovkových monitorů nespadá tedy do rámce této práce. Naproti tomu je třeba se zmínit několika slovy o příslušném interface.

K připojení běžné paralelní klávesnice slouží zapojení uvedené na obr. 43, které pochopitelně pracuje v součinnosti s provozním monitorem /2/ a zapojením CPJ z obr. 42. Data z klávesnice - jako bity b_0 až b_6 (b_7 nepoužit) - jsou přivedena vždy na jeden vstup hradel XOR (7486), jejichž druhé vstupy jsou pomocí spojky JV uzemněny - nebo ponechány volné. Při uzemnění nepůsobí na polaritu procházejícího signálu; leží-li však na společných vstupech hradel úroveň log "1", pak pracují hradla jako invertory. Tak je možné použít i klávesnic majících výstup v záporné logice. Vstupní port tvoří latch B2 - 74 374; na jeho vstupu musí být hodnota ASCII znaku jen v pozitivní logice. Strobovací puls z klávesnice, jenž indikuje vyslání znaku, je rovněž přiveden na dvouvstupové hradlo XOR, kde pomocí spojky JS lze upravit jeho polaritu. Přes hradlo 02 - řídicím signálem RD, IOR a adresou shodnou s nastavenou (A_1 až $A_7 = B_1$ až B_7) - je obsah latche B2 přenášen na datovou sběrnici mikroprocesoru.

V zapojení se setkáváme ještě s třístavovým oddělovacím obousměrným zesilovačem sběrnice B_1 . Ten zde slouží k informování CPJ - osmibitovým slovem, nastaveným spínači S_0 až S_7 - v jakém požadovaném provozním způsobu a jakou přenosovou rychlostí (týkající se však sérievého styku) se bude komunikovat. Pozn.: nastaveným slovem se danému monitoru /2/ vlastně říká, s jakou (volitelnou) konfigurací má pracovat.

Na obr. 44 je zaznamenán časový průběh signálů při zadávání dat z klávesnice. Bitem b_7 , respektive jeho úrovní je indikováno periodicky dotazujícímu se mikroprocesoru, zda z klávesnice jsou vyslána data. Je-li tedy $b_7 = 0$, lze nová data teprve očekávat. Následuje-li pak strobovací signál (z klávesnice) - oznamující vyslání dat - je pak za invertorem I4 vložen jedničkový signál do klopného obvodu, čímž se na jeho inverzním výstupu N objeví úroveň log "0". Tato úroveň, jakož i vstupní data, je převzata do B2. Klesající hranou čtecího pulsu je klopny obvod opět resetován; střídající úrovni bitu b_7 , ovšem pouze při součinnosti strobovacího pul-

su z klávesnice, jsou indikována platná data k převzetí. Členy V1 a V2 slouží pouze k adresování desky spolu se spínači B1 a B7.

Komunikace s mikropočítačem, jakož i vydávání abecedně-číslicových výsledků, se nejlépe sleduje na víceřádkovém obrazovkovém monitoru - displeji. Lze ovšem k tomu účelu používat i neupravovaný TV přijímač; v obou případech musí být µPC vybaven tzv. videointerfacem, v druhém navíc ještě v modulátorem, umožňujícím přivádět modulovaný informační vlna signál přímo do anténních svorek TV přijímače.

Jeden takový videointerface - s populárním zahraničním řadičem fy Thomson - typem 9364A umožňujícím nejen sériovou komunikaci, ale i přímé připojení klávesnice, popsal autor v /28/. I když většina video-řadičů zahraniční provenience je určena pro připojení k sériově pracujícímu stykovému obvodu (viz rozhraní RS 232C a Z8-SIO), lze je - při vhodném zapojení - použít i v paralelním video-interface, přímo připojitevném k datové sběrnici mikropočítače. V již citované lit. /2/ jsme našli obdobné zapojení - viz obr. 45, které je dále podrobněji popsáno; představuje typický příklad použití řadiče CRT = jednoúčelového procesoru pro generování exaktně časovaných sledů pomocných a synchronizačních pulsů, jakož i pro přenos informace k video-účelům.

Jádrem celého stykového zapojení, umístěného na jedné desce cca polovičního evropského formátu, je již citovaný řadič EF 9364A, který přebírá kompletní řízení generování znaků a jejich rozmístování na obrazovku v šestnácti řádcích po 64 znacích včetně řízení cursoru (ukazovátka) a výmazu znaku, řádku či celého stínítka. Mimoto sestává komentovaný interface z obrazové paměti IO₁ a IO₂ (2x 2114) o kapacitě 1 KB, (což odpovídá právě max. zobrazovatelnému počtu znaků ve formátu 16 x 64), generátoru znaku IO₃, tří latchů IO₄, IO₅ a IO₆ (3x 74374), čtyřbitového čítače IO₇, posuvného registru IO₈, generátoru bodů IO₉, dekodéru IO₁₀ a nezbytných pomocných obvodů IO₁₁ až IO₁₅.

Data z obrazové paměti jsou přiváděna přes mezipaměť na generátor znaků, který je zde s výhodou představován dvoukilobyteovou pamětí EPROM, naprogramovanou jak pro vytváření malých a velkých písmen včetně číslic a diakritických známének, ale i pro generování semigrafických znaků. Znaková matice má rastř 8×8 bodů, pro číslice a písmena se však z ní využívá pouze 5×7 bodů, přičemž nevyužité bodové "okoli" slouží k oddělení řádek a jednotlivých znaků mezi sebou. (Je logické, že pro vytvoření semigrafických znaků je využíván celý rastř 8×8 bodů; tak je možno seskupením vhodných znaků vytvářet grafické útvary či figury.) Data vycházející z IO_3 jsou registrem IO_8 transformována do sériového sledu a tvoří již vlastní videosignál (zatím bez synchronizační směsi).

Řadič IO_{16} je buzen taktom 1 MHz, který je možno odebírat prostřednictvím děliče dvěma či čtyřmi - IO_{12} jako řídící signál od mikroprocesoru (takt \emptyset_m). Cyklické čtení z obrazové paměti obstarává řadič, který mimo zmíněný takt 1 MHz (přiváděný na vstup Q1) vyžaduje ještě další řídící frekvenci \emptyset_1 , představující znakový takt, sloužící ke generování obrazu v horizontálním směru. Generátorem IO_9 je vyráběna bodová frekvence (cca 12 MHz), kterou nutno jemně nastavit (při uvádění do chodu) potenciometrovým trimrem P_1 . Dělič IO_7 podéléním přetváří bodovou frekvenci na frekvenci znaků, mimo to řídí ještě posuvný registr IO_8 .

Data určená k zobrazení přicházejí po datové sběrnici od mikroprocesoru. Prostřednictvím řízených vstupních latchů IO_4 a IO_5 jsou předávána do obrazové paměti; jedná-li se ovšem o řídící slova řadiče, jsou přiváděna přes IO_5 přímo na IO_{16} , což plyne z funkce dekodéru IO_{10} a jeho buzení příslušnou adresou!

Paměti IO_1 a IO_2 jsou adresovány vnitřní adresovou sběrnicí A0 až A9, vycházející ze řadiče; rovněž vedení R0 až R2 představují řádkovou adresu pro generátor znaků. VýstupemINI řadiče je synchronisován IO_9 , z výstupu SYNC řadiče jsou odebírány synchronizační signály H-sync a V-sync vytvářející

ve směsi s videosignálem tzv. BAS signál, jenž se již přivádí na vstup obrazovkového monitoru. Z výstupu PT se odebírá signál ukazovátka (kursoru), který v daném případě se projevuje blikáním nejspodnější hrany rastru v místě, do nějž má být zapsán další znak.

Z výstupu W řadiče se odebírá signál pro zápis, který je přiváděn spolu s bitem b3 z IO₅ na dvouvstupové hradlo N1. Je-li za výstupem N1 úroveň log "1", pak je zápis zablokován. Signálem ST je řízeno přebírání řídicího slova z IO₅ do řadiče. Spínači Ji za komparátorem IO₁₁ se nastavují adresy pro uvolnění desky pro přenos dat a řízení.

IV. Soubor příkazů mikroprocesoru Z80

IV.1. Soupis jednotlivých příkazů v mnemotechnickém tvaru, abecedně řazený, spolu s jejich významy

- ADC HL,ss (add with carry reg. pair ss to HL) - obsah registrového páru ss je přičten s bitem přenosu C k obsahu registrového páru HL
- ADC A,s (add with carry operand s to acc.) - operand s spolu s bitem přenosu C je přičten k obsahu středače A
- ADD A,n (add value n to acc.) - integer n je přičten k obsahu středače A
- ADD A,r (add reg.r to acc.) - obsah registru r je přičten k obsahu středače A
- ADD A,(HL) (add location(HL) to acc.) - obsah paměťové buňky, ježíž adresa byla specifikována obsahem registrového páru HL, je přičten k obsahu středače A
- ADD A,(IX+d) (add location (IX+d) to acc.) - obsah paměťové buňky, ježíž adresa byla specifikována obsahem registru IX a doplňku d, je přičten k obsahu středače A
- ADD A,(AY+d) (add location (AY+d) to acc.) - jako u předešlé instrukce, avšak s obsahem registru Y

ADD HL,ss (add reg.pair ss to HL) - obsah registrového páru ss je přičten k obsahu registrového páru HL

ADD IX,pp (add reg.pair pp to IX) - obsah registrového páru pp je přičten k obsahu registru IX

ADD IY,rr (add reg.pair rr to IY) - obsah registrového páru rr je přičten k obsahu registru IY

AND s (logical "and" of operand s and acc.) - logický součin operandu s a střadače; výsledek je uložen ve střadači

BIT b,(HL) (test bit b of location (HL)) - po vykonání tohoto příkazu obsahuje příznak Z v registru F doplněk bitu indikovaného obsahem registrového páru HL

BIT b,(IX+d) (test bit b of location (IX+d)) - po vykonání tohoto příkazu obsahuje příznak Z v registru F doplněk bitu specifikovaného registrem IX a dvojkovým doplněkem d

BIT b,(IY+d) (test bit b of location (IY+d)) - jako u předešlé instrukce, ale specifikace dána součtem obsahu registru IY a dvojkového doplnku d

BIT b,r (test bit b of reg.r) - po vykonání příkazu obsahuje příznak Z v registru F doplněk indikovaného bitu s daným registrem r

CALL cc,nn (call subroutine at location nn if condition cc is true) - je-li splněna podmínka cc, uloží instrukce běžný obsah programového čítače PC na vrch paměťového zásobníku, pak vloží operand nn do PC k indikaci adresy v paměti, na niž začíná příslušná subrutina

CALL nn (unconditional call subroutine at location nn) - nepodmíněné volání po subrutině, začínající na adrese nn

CCF (complement carry flag) - příznak C v registru F je invertován

CP s (compare operand s with acc.) - obsah operandu s je srovnán s obsahem střadače; při shodě je nahoven příznak

CPD (compare location (HL) and acc., decrement HL and BC) - obsah paměťové buňky specifikované obsahem

- registrového páru HL, je srovnán s obsahem střadače. Při shodě je nahoven podmínkový bit. Registrové páry LH a BC jsou dekrementovány.
- CPDR (compare location (HL) and acc., decrement HL and BC, repeat until BC = 0) - obsah paměťové buňky, specifikované obsahem HL, je porovnáván s obsahem střadače A. Při shodě je nahoven podmínkový bit. Registrové páry BC a HL jsou dekrementovány. Jestliže BC - po dekrementování - má nulový obsah či je-li A = (HL), provádění instrukce je ukončeno. Pokud BC nemá nulový obsah a A je různé od (HL), je PC umenšen o 2 a průběh je opakován
- CPI (compare location (HL) and acc., increment HL and decrement BC) - obsah paměťové buňky, specifikované obsahem HL, je porovnáván s obsahem střadače. V případě shody je nahoven podmínkový bit. HL je inkrementován a čítač slabik = reg. pár BC je dekrementován
- CPIR (compare location (HL) and acc., increment HL, decrement BC, repeat until BC = 0) - stejně jako u předcházející instrukce, avšak je-li BC nenulové a A ≠ (HL), programový čítač je dekrementován dvěma a průběh se opakuje, Jestliže po dekrementování obsah BC = 0 či A = = (HL), příkaz je ukončen
- CPL (complement acc.) - obsah střadače je invertován - jedničkový doplněk
- DAA (decimal adjust acc.) - tato instrukce pomíněně upravuje střadač pro operace sčítání a odečítání s ECD čísla
- DEC m (decrement operand m) - slabika, specifikovaná operandem m, je dekrementována
- DEC IX (decrement IX) - obsah indexového registru IX je dekrementován
- DEC IY (decrement IY) - obsah indexového registru IY je dekrementován
- DEC ss (decrement reg.pair ss) - obsah registrového páru ss je dekrementován
- DI (disable interrupts) - zamezuje maskovatelné přerušení resetováním uvolňovacích klopných obvodů přerušení IFF₁ a IFF₂

- DJNZ e (decrement B and jump relative if B ≠ 0) - registr B je dekrementován a jestliže jeho obsah je nulový, hodnota doplňku e je přičtena k PC. Je vyzdvížena následující instrukce z místa specifikovaného novým obsahem PC. Jestliže obsah dekrementovaného registru B je nulový, provede se instrukce následující za příkazem DJNZ e.
- EI (enable interrupts) - příkaz uvolňuje maskovatelné přerušení nahodením klopných obvodů IFF₁ a IFF₂
- EX (SP),HL (exchange the location (SP) and HL) - dolní slabika obsažená v registrovém páru HL je vyměněna s obsahem paměťové buňky specifikované obsahem registrového páru SP, a horní slabika HL je vyměněna s obsahem následující paměťové buňky specifikované obsahem (SP+1)
- EX (SP),IX (exchange the location (SP) and IX) - dolní slabika obsažená v registrovém páru IX je vyměněna s obsahem paměťové buňky specifikované obsahem registrového páru SP, horní slabika (= slabika vyššího rádu) pak s obsahem buňky specifikované obsahem (SP+1)
- EX (SP),IY (exchange the location (SP) and IY) - jako u předcházející instrukce, vztáženo však na obsah IY
- EX AF, AF' (exchange the contents of AF and AF') - příkazem jsou vyměněny dvouslabičné obsahy registrových páru AF a AF'
- EX DE,HL (exchange the contents of DE and HL) - příkazem jsou vyměněny dvouslabičné obsahy registrových páru DE a HL
- EXX (exchange the contents of BC,DE,HL with contents of BC', DE', HL' respectively) - příkazem jsou vyměněny všechny dvouslabičné obsahy odpovídajících registrových páru
- HALT (wait for interrupt or reset) - při příkazu HALT jsou operace mikroprocesoru dočasně zastaveny až do příjmu přerušení či iniciace. Během stavu HALT generuje mikroprocesor prázdné instrukce NOP za účelem osvěžování

- IM 0 (set interrupt mode 0) - zavedení přerušovacího způsobu 0
- IM 1 (set interrupt mode 1) - zavedení přerušovacího způsobu 1, restart na adrese 0038H
- IM 2 (set interrupt mode 2) - zavedení přerušovacího způsobu 2, nepřímé volání po kterémkoliv místě v paměti
- IN A,(n) (load the acc. with input from device n) - příkazem je umístěn operand n na dolní polovinu adresové sběrnice za účelem adresování V/V zařízení na jednom z možných 256 kanálů. Horní slabika adresové sběrnice pak nese obsah střadače A; zvoleným kanálem je přenesena osmibitová informace na datovou sběrnici a zapsána pak do střadače A
- IN r,(C) (load the reg.r with input from device (C)) - obsah registru C je umístěn na dolní polovinu adresové sběrnice za účelem adresování V/V zařízení. Horní slabika adresové sběrnice nese obsah registru B; specifikovaným kanálem je přenesena osmibitová informace z V/V zařízení na datovou sběrnici a zapsána pak do registru r mikroprocesoru
- INC (HL) (increment location (HL)) - slabika, obsažená v buňce adresově specifikované obsahem registrového páru HL, je inkrementována
- INC IX (increment IX) - obsah šestnáctibitového indexového registru IX je inkrementován
- INC (IX+d) (increment location (IX+d)) - obsah indexového registru IX je přičten k dvojkovému doplňku d k specifikování adresy v paměti; tato adresa je pak inkrementována
- INC IY (increment IY) - obsah šestnáctibitového indexového registru IY je inkrementován
- INC (IY+d) (increment location (IY+d)) - obsah indexového registru IY je přičten k dvojkovému doplňku d k specifikování adresy v paměti; tato adresa je pak inkrementována

- INC r (increment reg.r) - příkazem je inkrementován obsah registru r
- INC ss (increment reg. pair ss) - příkazem je inkrementován obsah registrového páru ss
- IND (load location (HL) with input from port (C), decrement HL end B) - obsah registru C je umístěn na dolní polovinu adresové sběrnice k výběru V/V zařízení. Registr B může být použit jako čítač slabik - jeho obsah je umístěn na horní polovinu adresové sběrnice. Informace z V/V zařízení je vložena na datovou sběrnici a převzata procesorem. Obsah registrového páru HL je umístěn pak na adresovou sběrnici a převzatý vstupní byte je zapsán do specifikované paměťové buňky párem HL. Dále pak je čítač slabik a HL dekrementován
- INDR (load location (HL) with input from port (C), decrement HL and B, repeat until B = 0) - tímto příkazem je vyvoláno opakované provedení příkazu IND, které končí, jakmile je obsah B po dekrementování roven nule
- INI (load location (HL) with input from port (C), increment HL and decrement B) - obsah registru C je umístěn na dolní polovinu adresové sběrnice k výběru V/V zařízení. Registr B může být použit jako čítač slabik - jeho obsah je umístěn na horní polovinu adresové sběrnice. Informace z V/V zařízení je vložena na datovou sběrnici a převzata procesorem. Obsah registrového páru HL je pak umístěn na adresovou sběrnici a převzatá vstupní informace je zapsána do paměťové buňky specifikované párem HL. Dále je pak čítač slabik dekrementován, registrový pár HL však inkrementován
- INIR (load location (HL) with input from port (C), increment HL and decrement B, repeat until B = 0) - tímto příkazem je vyvoláno opakované provedení příkazu INI, jež končí, jakmile je obsah B po dekrementování roven nule

- JP (HL) (unconditional jump to (HL)) - do PC je uložen obsah páru HL. Následující instrukce je dána adresou odpovídající novému obsahu programového čítače PC
- JP (IX) (unconditional jump to (IX)) - do PC je uložen obsah registru IX. Následující instrukce je dána adresou odpovídající novému obsahu čítače PC
- JP (IY) (unconditional jump to (IY)) - do PC je uložen obsah registru IY. Následující instrukce je dána adresou odpovídající novému obsahu programového čítače PC
- JP cc,nn (jump to location nn if condition cc is true) - je-li splněna podmínka cc, je příkazem uložen operand nn do PC a program pokračuje na instrukci záčínající na adrese nn. Při nesplnění podmínky cc je PC inkrementován a program pokračuje na následné instrukci po JP cc,nn
- JP nn (unconditional jump to location nn) - operand nn je vložen do registrového páru PC a tak specifikuje adresu následující programové instrukce, jež bude provedena.
- JR C,e (jump relative to PC if carry = 1) - je-li příznak C = 0, program sekvenčně pokračuje, je-li však C = 1, následuje skok. V tom případě displacement e je přičten k obsahu PC a následující instrukce je dána adresou odpovídající novému obsahu PC
- JR e (unconditional jump relative to PC+e) - příkaz k ne-podmíněnému skoku na adresu, specifikovanou obsahem PC s přičteným doplňkem e (v rozmezí -126 až +129 slabik)
- JR NC,e (jump relative to PC+e if carry = 0) - je-li příznak C = 1, program sekvenčně pokračuje, je-li však C = 0, následuje skok na instrukci na adresu, specifikované obsahem PC s přičteným doplňkem e
- JR NZ,e (jump relative to PC+e if non zero) - je-li příznak Z = 1, pak program sekvenčně pokračuje, je-li však Z = 0, následuje skok na adresu, specifikovanou obsahem PC s přičteným doplňkem e

- JR Z,e (jump relative to PC+e if zero) - je-li příznak Z = 0, pak program sekvenčně pokračuje, je-li však Z = 1, následuje skok na adresu, specifikovanou obsahem PC s přičteným doplňkem e
- LD A,(BC) (load acc. with location (BC)) - do střadače je uložen obsah paměťové buňky z adresy, specifikované obsahem registrového páru BC
- LD A,(DE) (load acc. with location (DE)) - do střadače je uložen obsah paměťové buňky z adresy, specifikované obsahem registrového páru DE
- LD A,I (load acc. with reg.I) - do střadače je uložen přeruševací vektor z registru I
- LD A,(nn) (load acc. with location nn) - obsah paměťové buňky, jejíž adresa je specifikována operandem nn, je uložen do střadače A. První operand n je byte nižšího řádu dvouslabičné adresy
- LD A,R (load acc. with reg.R) - do střadače je uložen obsah osvěžovacího registru R
- LD (BC),A (load location (BC) with acc.) - příkazem je uložen obsah střadače A do paměťové buňky, specifikované obsahem registrového páru BC
- LD (DE),A (load location (DE) with acc.) - viz výše, avšak registrovým párem DE
- LD (HL),n (load location (HL) with value n) - příkazem je uložen integer n do paměťové buňky specifikované obsahem registrového páru HL
- LD dd,nn (load reg.pair dd with value nn) - příkazem je uložen dvouslabičný integer nn do registrového páru dd (= BC, DE, HL nebo SP; OP kód určuje zvolený pár takto: 0 0 d d 0 0 0 I, kde dd je pro BC = 00, pro DE = 01, pro HL = 10, pro SP = 11)
- LD HL,(nn) (load HL with location (nn)) - obsah paměťové buňky o adrese nn je uložen do registru L, obsah následné paměťové buňky o adrese (nn+1) je uložen do registru H
- LD (HL),r (load location (HL) with reg.r) - obsah registru r je uložen do paměťové buňky specifikované obsahem registrového páru HL

LD I,A (load I with acc.) - obsah střadače A je uložen jako přerušovací vektor do registru přerušení I

LD IX,nn (load IX with value nn) - integer nn je uložen do indexového registru IX

LD IX,(nn) (load IX with location (nn)) - obsah buňky o adrese nn je uložen do dolní slabiky registrového páru IX, obsah buňky o adrese (nn+1) je uložen do horní slabiky IX

LD (IX+d),n (load location (IX+d) with value n) - operand n je uložen do buňky o adrese specifikované součtem obsahu registru IX a dvojkového doplňku d

LD dd,(nn) (load reg.pair dd with location (nn)) - obsah paměťové buňky o adrese nn je uložen do dolní slabiky reg. páru dd, obsah buňky o adrese (nn+1) je uložen do horní slabiky reg. páru dd

LD (IX+d),r (load location (IX+d) with reg.r) - obsah registru r je uložen do buňky o adrese, specifikované součtem obsahu registru IX a dvojkového doplňku d

LD IY,nn (load IY with value nn) - integer nn je uložen do indexového registru IY

LD IY,(nn) (load IY with location (nn)) - obsah buňky o adrese nn je uložen do dolní slabiky reg. páru IY, obsah buňky o adrese (nn+1) je uložen do horní slabiky IY

LD (IY+d),n (load location (IY+d) with value n) - operand n je uložen do buňky o adrese specifikované součtem obsahu reg. IY a dvojkového doplňku d

LD (IX+d),r (load location (IX+d) with reg.r) - obsah registru r je uložen do buňky o adrese specifikované součtem obsahu registru IY a dvojkového doplňku d

LD (nn),A (load location (nn) with acc.) - obsah střadače A je uložen do buňky o adrese specifikované operandem nn. První operand n je dolní byte místa nn

LD (nn),dd (load location (nn) with reg.pair dd) - dolní byte registrového páru dd je uložen do buňky o adrese nn, horní byte je uložen do buňky (nn+1)

- LD (nn),HL (load location (nn) with reg. pair HL) - obsah registru L je uložen do buňky o adrese nn, obsah registru H je uložen do buňky o adrese (nn+1)
- LD (nn),IX (load location (nn) with reg. pair IX) - obsah dolního byte reg. IX je uložen do buňky o adrese nn, horní byte pak do buňky (nn+1)
- LD (nn),IY (load location (nn) with reg. pair IY) - obsah dolního byte reg. IY je uložen do buňky o adrese nn, horní byte pak do buňky (nn+1)
- LD R,A (load R with acc.) - obsah střadače A je uložen do osvěžovacího registru R
- LD r,(HL) (load reg.r with location (HL)) - obsah paměťové buňky o adrese specifikované obsahem reg. páru HL je uložen do registru r
- LD r,(IX+d) (load reg.r with location (IX+d)) - součet obsahu registru IX a dvojkového doplňku d je uložen do registru r
- LD r,(IY+d) (load reg.r with location (IY+d)) - součet obsahu registru IY a dvojkového doplňku d je uložen do registru r
- LD r,n (load reg.r with value n) - operand n je uložen do registru r
- LD r,r' (load reg.r with reg.r') - obsah registru r' je uložen do registru r
- LD SP,HL (load SP with HL) - obsah registrového páru HL je uložen do ukazatele sklípku - stack pointer
- LD SP,IX (load SP with IX) - obsah reg. IX je uložen do SP
- LD SP,IY (load SP with IY) - obsah reg. IY je uložen do SP
- LDD (load location (DE) with location (HL), decrement DE, HL and BC) - touto dvouslabičnou instrukcí je způsoben přenos datové slabiky z buňky o adrese specifikované obsahem HL do buňky o adrese, specifikované obsahem páru DE. Oba registrové páry jsou pak včetně BC (čítače slabik) dekrementovány
- LDDR (load location (DE) with location (HL), decrement DE, HL and BC, repeat until BC = 0) - příkaz vy-

volá stejnou funkci jako u předcházejícího příkazu LDD, ovšem s tím, že průběh je opakován, pokud obsah BC po dekrementaci není roven nule. Je-li obsah BC nulový, provádění příkazu se zastaví

LDI (load location (DE) with location (HL), increment DE, HL, decrement BC) - datová slabika je transferována z buňky adresované obsahem páru HL do buňky, adresované obsahem páru DE. Pak jsou oba páry inkrementovány, avšak BC je dekrementován

LDIR (load location (DE) with location (HL), increment DE, HL, decrement BC, repeat until BC = 0) - stejná funkce jako u LDI, ovšem s tím, že je opakována, pokud BC ≠ 0. Je-li obsah BC nulový, provádění se zastaví

NEG (negate acc. - 2's complement) - obsah střadače je negován, což je stejné, jako kdyby byl obsah střadače A odečten od nuly

NOP (no operation) - během tohoto příkazu neprovádí mikroprocesor nějakou operaci vyjma osvěžování

OR s (logical "OR" of operand s and acc.) - je prováděna bit po bitu logická operace "NEBO" se slabikou specifikovanou operandem s, a obsaženou ve střadači. Výsledek operace je uložen opět ve střadači A

OTDR (load output port (C) with location (HL), decrement HL and B, repeat until B = 0) - obsah páru HL je umístěn na adresovou sběrnici k určení místa v paměti. Slabika obsažená v tomto místě je dočasně uložena v procesoru. Potom, ež je čítač slabik B dekrementován, obsah registru C je umístěn na dolní polovinu adresové sběrnice za účelem výběru V/V zařízení. Registr B může být použit jako čítač slabik, a jeho dekrementovaný obsah je umístěn do horní poloviny adresové sběrnice. Slabika, určená k vydání, je umístěna na datovou sběrnici a zapsána do vybrané periferie. Registrový pár HL je pak dekrementován. Pokud dekrementovaný registr B je nenulový, je PC dekrementován dvěmi a instrukce je zopakována. Je-li B = 0, provádění se zastaví. Přerušení je rozpoznáno po každém přenosu data

- OTIR (load output port (C) with location (HL), increment HL, decrement B, repeat until B = 0) - obdobný průběh jako u příkazu "OTDR", ovšem s tím rozdílem, že registrový pár HL po transferu data je *i n k r e - m e n t o v á n*
- OUT (C),r (load output port (C) with reg.r) - obsah registru C je umístěn na dolní polovinu adresové sběrnice k určení V/V zařízení. Obsah registru B je umístěn na horní polovinu adresové sběrnice. Slabika, obsažená v registru r je umístěna na datovou sběrnici a zapsaná (předaná) perifernímu zařízení
- OUT (n),A (load output port (n) with acc.) - operand d je umístěn na dolní polovinu adresové sběrnice k adresování V/V zařízení. Obsah střadače se objeví na horní polovině adresové sběrnice. Slabika, obsažená ve střadači je vydána na dateovou sběrnici a převzata vybranou periférií
- OUTD (load output port (C) with location (HL), decrement HL and B) - obsah registrového páru HL je umístěn na adresovou sběrnici za účelem určení místa v paměti. Slabika, obsažená v tomto místě je dočasně uložena v procesoru. Potom, až je čítač slabik B dekrementován, obsah registru C je vložen na dolní polovinu adresové sběrnice k vybrání V/V zařízení. Registr B může být použit jako čítač slabik a jeho dekrementovaná hodnota je umístěna na horní polovinu adresové sběrnice. Slabika, určená k vydání, je vložena na datovou sběrnici a převzata zvoleným periferním zařízením. Posléze je reg. pár HL dekrementován
- OUTI (load output port (C) with location (HL), increment HL, decrement B) - stejný průběh jako u předcházející instrukce OUTD, ovšem s tím, že po transferu data je registrový pár HL *i n k r e m e n t o v á n*
- POP IX (load IX with top of stack) - vrcholové dvě slabiky ze zásobníku (stack) jsou vloženy do registru IX,a to tak, že do dolní poloviny IX přijde SP, do horní poloviny IX pak (SP+1)

POP IY	(load IY with top of stack) - vrcholové dvě slabiky ze zásobníku (stack) jsou vloženy do registru IY v pořadí $IY_L = SP$, $IY_H = SP+1$
POP qq	(load reg.pair qq with top of stack) - vrcholové dvě slabiky ze zásobníku jsou vloženy do reg.páru qq v pořadí $qqL = SP$, $qqH = SP+1$. qq reprezentuje páry BC, DE, HL nebo AF; příslušný OP kód je určen tvarem: $\begin{matrix} I & I & q & q & 0 & 0 & 0 & I \\ b7 & & & & & & & b0 \end{matrix}$
PUSH IX	(load IX onto stack) - obsah indexového registru IX je vložen do zásobníku. Tento příkaz nejprve dekrementuje SP a uloží byte vyššího řádu IX do buňky o adrese specifikované nyní ukazatelem zásobníku SP; dále dekrementuje opět SP a uloží dolní byte (= nižšího řádu) do paměťového místa o odpovídající adrese z ukazatele zásobníku
PUSH IY	(load IY onto stack) - příkaz je analogický k předcházejícímu, ovšem transfer se děje z registru IY
PUSH qq	(load reg. pair qq onto stack) - obsah registrověho páru qq je vložen do zásobníku. SP je dekrementován a do jím specifikované buňky o adrese (SP-1) je uložen horní byte páru qq. Pak je znova SP dekrementován a do takto vzniklé adresy SP-2 je uložen dolní byte páru qq
RES b,m	(reset bit b of operand m) - bit b v operandu m je resetován
RET	(return from subroutine) - příkazem je způsoben návrat do hlavního programu z podprogramu, a to vložením SP (dolní byte) do PC-L a vložením obsahu (SP-1) (horní byte) do PC-H, kamž byla tato adresa návratu předtím umístěna příkazem "CALL"
RETI	(return from interrupt) - příkaz je použit na konci obslužné přerušovací rutiny k: 1) upamatování obsahu programového čítače PC, 2) indikaci V/V zařízení, že rutina byla ukončena. Příkaz současně resetuje klopné obvody IFF1 a IFF2

- RETN (return from nonmaskable interrupt) - návrat z nemaskovatelného přerušení; pracuje stejně jako příkaz "RET". Stav obvodu IFF2 je zpětně kopírován do IFF1 do stavu, který měl před přijetím signálu "NMI".
- RL m (rotate left through carry operand m) - operand m je rotován (o jeden bit) doleva . b7 je kopírován do přenosového příznaku C a předcházející obsah C je kopírován do b0
- RLA (rotate left acc. through carry) - obsah střadače je rotován doleva , obsah b7 je kopírován do přenosového příznaku C a předcházející obsah C je kopírován do b0
- RLC (HL) (rotate location (HL) left circular) - obsah buněky o adrese specifikované obsahem páru HL je rotován doleva . Obsah bitu b7 je kopírován do příznaku přenosu C a taktéž do bitu b0
- RLC (IX+d) (rotate location (IX+d) left circular) - obsah buněky o adrese specifikované součtem obsahu reg. páru IX a doplňku d je rotován doleva . Obsah bitu b7 je kopírován do příznaku přenosu C a taktéž do bitu b0
- RLC (IY+d) (rotate location (IY+d) left circular) - obsah buněky o adrese specifikované součtem obsahu reg. páru IY a doplňku d je rotován doleva . Obsah b7 je kopírován do příznaku C a taktéž do b0
- RLC r (rotate reg.r left circular) - osmibitový obsah registru r je rotován doleva. Obsah b7 je kopírován do příznaku přenosu C a rovněž do b0
- RLCA (rotate left circular acc.) - obsah střadače A je rotován doleva . Obsah bitu b7 je kopírován do příznaku přenosu C a rovněž i do bitu b0
- RLD (rotate digit left and right between acc. and location (HL)) - obsah čtyř bitů nižšího rádu paměťového místa (HL) je kopírován do čtyř bitů vyššího rádu téhož paměťového místa. Předcházející obsah těch-

- to čtyř bitů vyššího řádu je kopírován do čtyř bitů nižšího řádu střadače A a předcházející obsah těchto 4 bitů nižšího řádu střadače je kopírován do 4 bitů nižšího řádu paměťového místa (HL). Obsah 4 bitů vyššího řádu střadače A je nedotčen
- RR m (rotate right through carry operand m) - obsah operandy m je rotován doprava. Obsah b0 je kopírován do příznaku přenosu C a předcházející obsah C je kopírován do b7
- RRA (rotate right acc. through carry) - obsah střadače A je rotován doprava. Obsah b0 je kopírován do příznaku přenosu C a předcházející obsah C je kopírován do b7
- RRC m (rotate operand m right circular) - obsah operandu m je rotován doprava. Obsah b0 je kopírován do příznaku přenosu C a taktéž do bitu b7
- RRCA (rotate right circular acc.) - obsah střadače A je rotován doprava. Obsah bitu b0 je kopírován do bitu b7 a též do příznaku přenosu C
- RRD (rotate digit right and left between acc. and location (HL)) - obsah dolní tetrády paměťového místa (HL) je kopírován do dolní tetrády střadače A. Předcházející obsah dolní tetrády střadače A je kopírován do horní tetrády místa (HL), a předcházející obsah horní tetrády (HL) je kopírován do dolní tetrády (HL). Obsah horní tetrády střadače je nedotčen
- RST p (restart to location p) - obsah programového čítače PC je umístěn do paměťového zásobníku (stack) a paměťové místo nulté stránky, dané operandem p, je vloženo do PC. Program pak pokračuje s instrukcí na adresu označené obsahem PC. Instrukce dovoluje skok na jednu z osmi adres níže vyznačených: I I t t t I I I ,
 b7 b0
 kde pro parametr p a byty t platí:
 p OOH 08H 10H 18H 20H 28H 30H 38H
 ttt 000 00I 0IO 0II 100 10I 1I0 III

- RET cc** (return from subroutine if condition cc is true)
 - je-li splněna podmínka cc, je řízení programu vráceno do hlavní části snesením předcházejícího obsahu PC uloženého na vrcholku zásobníku, tedy $PC-L \leftarrow \leftarrow(SP)$, $PC-H \leftarrow \leftarrow(SP+1)$
- SBC A,s** (subtract operand s from acc. with carry) - operand s a přenosový bit C je odečten od obsahu střadače, výsledek uložen ve střadači
- SBC HL,ss** (subtract reg.pair ss from HL with carry) - obsah registrového páru ss a přenosový bit C jsou odečteny od obsahu reg. páru HL, výsledek je uložen v HL
- SCF** (set carry flag - C = 1) - příznak přenosu (= bit C) v registru F je nahoven, tj. = I
- SET b,(HL)** (set bit b of location (HL)) - bit b v paměťovém místě určeném obsahem registrového páru HL, je nahoven
- SET b,(IX+d)** (set bit b of location (IX+d)) - bit b v paměťovém místě určeném obsahem reg. páru IX a doplňku d, je nahoven
- SET b,(IY+d)** (set bit b of location (IY+d)) - bit b v místě určeném obsahem reg. páru IY a doplňku d je nahoven
- SET b,r** (set bit b of reg.r) - bit b (kterýkoliv) v registru r je nahoven (= I)
- SLA m** (shift operand m left arithmetic) - obsah operantu m je posunut doleva, přičemž b0 je resetován a b7 vložen do přenosového bitu C
- SRA m** (shift operand m right arithmetic) - obsah operantu m je posunut doprava, přičemž bit b0 je vložen do příznaku přenosu C. Obsah bitu b7 zůstává zachován
- SRL m** (shift operand m right logical) - obsah operantu m je posunut doprava logicky. Bit b0 je vložen do příznaku přenosu C a bit b7 je resetován
- SUB s** (subtract operand s from acc.) - operand s je odečten od obsahu střadače a výsledek je uložen ve střadači A

XOR s (exclusive "OR" of operand s and acc.) - logická operace "výlučné nebo", bit po bitu, mezi bytem určeným operandem s a bytem, obsaženým ve střadaci A

Legenda

r, r'	- jeden z registrů A, B, C, D, E, H nebo L	
n	- jednoslabičný výraz v rozsahu 0 až 255	
nn	- dvouslabičný výraz v rozsahu 0 až 65 535	
d	- osmibitový doplněk v rozmezí -128 až +127	
b	- výraz v rozmezí 0 až 7	
e	- osmibitový výraz v rozmezí -126 až +129	
qq	- některý z registrových páru BC, DE, HL či AF	
ss	- některý z registrových páru BC, DE, HL či SP	
pp	- některý z registrových páru BC, DE, IX či SP	
rr	- některý z registrových páru BC, DE, IY či SP	
s	- některý z výrazů r, n, (HL), (IX+d) či (IY+d)	
dd	- některý z registrových páru BC, DE, HL či SP	
m	- některý z výrazů r, (HL), (IX+d) či (IY+d)	
(HL)	- specifikuje paměťovou buňku (místo) o adrese udané obsahem registrového páru HL	
(nn)	- specifikuje paměťovou buňku o adrese dané dvouslabičným výrazem v nn	
PC	- programový čítač (program counter)	
SP	- ukazatel zásobníku (st k pointer)	
t	- výraz v rozmezí 0 až 7	
C, N, P/V, H, Z, S	- příznakové bity	
cc	- stav příznaků pro podmíněné příkazy JR a JP skoků	
cc	podmínka	relevantní příznak
000	NZ non zero	Z
001	Z zero	Z
010	NC non carry	C
011	C carry	C
100	PO parity odd	P/V
101	PE parity even	P/V
110	P sign positive	S
111	M sign negative	S

IV.2. Instrukční soubor mikroprocesoru Z80 - znázorněný
ve strojních cyklech M₁ až M₅

Legenda

IO - vnitřní operace CPJ

MR - čtení z paměti

MRH - čtení z paměti vyšší slabiky

MRL - čtení z paměti nižší slabiky

MW - zápis do paměti

MWH - zápis do paměti vyšší slabiky

MWL - zápis do paměti nižší slabiky

OCF - zachycení operačního kódu

ODH - čtení vyšší slabiky datového operandu }

ODL - čtení nižší slabiky datového operandu } OD

PR - čtení z portu (brány)

PW - zápis do portu (brány)

SRH - čtení vyšší slabiky zápisníkové paměti (stack)

SRL - čtení nižší slabiky zápisníkové paměti

SWH - zápis vyšší slabiky do zápisníkové paměti

SWL - zápis nižší slabiky do zápisníkové paměti

() - počet taktů T v daném strojním cyklu M_i

INSTRUCTION TYPE	BYTES	M1	M2	M3	M4	M5
LD r, s	1	OCF (4)				
LD r, n	2	OCF (4)	OD (3)			
LD r, (HL) LD (HL), r	1	OCF (4) OCF (4)	MR (3) MW (3)			
LD r, (IX+d) LD (IX+d), r	3	OCF (4)/OCF (4) OCF (4)/OCF (4)	OD (3) OD (3)	IO (5) IO (5)	MR (3) MW (3)	
LD (HL), n	2	OCF (4)	OD (3)	MW (3)		
LD A, (DE) ^{BC}	1	OCF (4)	MR (3)			
LD ^{BC} , A ^{DE}		OCF (4)	MW (3)			
LD A, (nn) LD (nn), A	3	OCF (4) OCF (4)	ODL (3) ODL (3)	ODH (3) ODH (3)	MR (3) MW (3)	
LD A, ^I _R	2	OCF (4)/OCF(5)				
LD _R ^I , A						
LD dd, nn	3	OCF (4)	ODL (3)	ODH (3)		
LD IX, nn	4	OCF (4)/OCF (4)	ODL (3)	ODH (3)		
LD HL, (nn) LD (nn), HL	3	OCF (4) OCF (4)	ODL (3) ODL (3)	ODM (3) ODH (3)	MRL (3) MWL (3)	MRH (3) MWH (3)
LD dd, (nn) LD (nn), dd	4	OCF (4)/OCF (4) OCF (4)/OCF (4)	ODL (3) ODL (3)	ODH (3) ODH (3)	MRL (3) MWL (3)	MRH (3) MWH (3)
LD IX, (nn) LD (nn), IX		OCF (4)/OCF (4)	ODL (3)	ODH (3)	MRL (3) MWL (3)	MRH (3) MWH (3)
LD SP, HL	1	OCF (6)				
LD SP, IX	2	OCF (4)/OCF (6)				
PUSH qq	1	OCF (5) <u>SP-1</u>	SWH (3) <u>SP-1</u>	SWL (3)		
PUSH IX	2	OCF (4)/OCF (5) <u>SP-1</u>	SWH (3) <u>SP-1</u>	SWL (3)		
POP qq	1	OCF (4)	SRH (3) <u>SP+1</u>	SRL (3) <u>SP+1</u>	<u>SP+1</u>	
POP IX	2	OCF (4)/OCF (4)	SRH (3) <u>SP+1</u>	SRL (3) <u>SP+1</u>	<u>SP+1</u>	
EX DE, HL	1	OCF (4)				
EX AF, AF'	1	OCF (4)				

pokračování 1

INSTRUCTION TYPE	BYTES	M1	M2	M3	M4	M5
EXX	1	OCF (4)				
EX (SP), HL	1	OCF (4)	SRL (3) SP+1 →	SRH (4)	SWH (3) SP-1 →	SWL (5)
EX (SP), IX	2	OCF (4)/OCF (4)	SRL (3) SP+1 →	SRH (4)	SWH (3) SP-1 →	SWL (5)
LDI	2	OCF (4)/OCF (4)	MR (3)	MW (5)		
LDI						
CPI						
CPD						
LDIR	2	OCF (4)/OCF (4)	MR (3)	MW (5)	IO (5)*	
LDDR						
CPIR						
CPDR					*only if BC ≠ 0	
ALU A, r	1	OCF (4)				
ADD ADC						
SUB SBC						
AND OR						
XOR CP						
ALU A, n	2	OCF (4)	OD (3)			
ALU A, (HL)	1	OCF (4)	MR (3)			
ALU A, (IX+d)	3	OCF (4)/OCF (4)	OD (3)	IO (5)	MR (3)	
DEC						
INC r	1	OCF (4)				
DEC						
INC (HL)	1	OCF (4)	MR (4)	MW (3)		
DEC						
INC (IX+D)	2	OCF (4)/OCF (4)	OD (3)	IO (5)	MR (4)	MW (3)
DAA	1	OCF (4)				
CPL						
CCF						
SCF						
NOP						
HALT						
DI						
EI						
NEG	2	OCF (4)/OCF (4)				
IMO						
IM1						
IM2						
ADD HL, ss	1	OCF (4)	IO (4)	IO (3)		
ADC HL, ss	2	OCF (4)/OCF (4)	IO (4)	IO (3)		
SBC HL, ss						
ADD IX, pp						
INC ss	1	OCF (6)				
DEC ss						
DEC IX	2	OCF (4)/OCF (6)				
INC IX						
RLCA	1	OCF (4)				
RLA						
RRCA						
RRA						
RLC r	2	OCF (4)/OCF (4)				
RL						
RRC						
RR						
SLA						
SRA						
SRL						

INSTRUCTION TYPE	BYTES	M1	M2	M3	M4	M5
RLC (HL) RL RRC RR SLA SRA SRL	2	OCF (4)/OCF (4)	MR (4)	MW (3)		
RLC (IX+d) RL RRC RR SLA SRA SRL	4	OCF (4)/OCF (4)	OD (3)	IO (5)	MR (4)	MW (3)
RLD RRD	2	OCF (4)/OCF (4)	MR (3)	IO (4)	MW (3)	
BIT b, r SET RES	2	OCF (4)/OCF (4)				
BIT b, (HL)	2	OCF (4)/OCF (4)	MR (4)			
SET b, (HL) RES	2	OCF (4)/OCF (4)	MR (4)	MW (3)		
BIT b, (IX+d)	4	OCF (4)/OCF (4)	OD (3)	IO (5)	MR (4)	
SET b, (IX+d) RES	4	OCF (4)/OCF (4)	OD (3)	IO (5)	MR (4)	MW (3)
JP nn JP cc, nn	3	OCF (4)	ODL (3)	ODH (3)		
JR e	2	OCF (4)	OD (3)	IO (5)		
JR C, e JR NC, e JR Z, e JR NZ, e	2	OCF (4)	OD (3)	IO (5)* * If condition is met		
JP (HL)	1	OCF (4)				
JP (IX)	2	OCF (4)/OCF (4)				
DJNZ, e	2	OCF (5)	OD (3)	IO (5)* * If B ≠ 0		
CALL nn CALL cc, nn cc true	3	OCF (4)	ODL (3)	ODH (4) SP-1	SWH (3) SP-1	SWL (3)
CALL cc, nn cc false	3	OCF (4)	ODL (3)	ODH (3)		
RET	1	OCF (4)	SRL (3) SP+1	SRH (3)	SP+1	
RET cc	1	OCF (5)	SRL (3)* * If cc is true SP+1	SRH (3)* SP+1	SP+1	
RETI RETN	2	OCF (4)/OCF (4)	SRL (3) SP+1	SRH (3)	SP+1	
RST p	1	OCF (5) SP-1	SWH (3) SP-1	SWL (3)	SP+1	

INSTRUCTION TYPE	BYTES	M1	M2	M3	M4	M5
IN A, (n)	2	OCF (4)	OD (3)	PR (4)		
IN r, (c)	2	OCF (4)/OCF (4)	PR (4)			
INI IND	2	OCF (4)/OCF (5)	PR (4)	MW (3)		
INIR INDR	2	OCF (4)/OCF (5)	PR (4)	MW (3)	IO (5)	
OUT (n), A	2	OCF (4)	OD (3)	PW (4)		
OUT (C), r	2	OCF (4)/OCF (4)	PW (4)			
OUTI OUTD	2	OCF (4)/OCF (5)	MR (3)	PW (4)		
OTIR OTDR	2	OCF (4)/OCF (5)	MR (3)	PW (4)	IO (5)	
<u>INTERRUPTS</u>						
NMI	-	OCF (5) * SP-1	SWH (3) SP-1	SWL (3)	*Op Code Ignored	
INT						
MODE 0	-	INTA (6) (CALL INSERTED)	ODL (3)	ODH (4) SP-1	SWH (3) SP-1	SWL (3)
	-	INTA (6) (RST INSERTED) SP-1	SWH (3)	SWL (3)		
MODE 1		INTA (7) (RST 38H INTERNAL) SP-1	SWH (3)	SWL (3)		
MODE 2	-	INTA (7) (VECTOR SUPPLIED) SP-1	SWH (3)	SWL (3)	MRL (3)	MRH (3)

IV.3 INSTRUKČNÍ Soubor Z80 (OP-CODE)

Seznam instrukcí Z80-CPU seřazených abecedně podle mnemonických příkazů assembleru

OBJ CODE	SOURCE STATEMENT	OBJ CODE	SOURCE STATEMENT	OBJ CODE	SOURCE STATEMENT
BE ADD A, [HL]	F008 ADD IY, BC	CB4D BIT 1, L		DB28 DEC IX	71 LD [HL], C
DDEB05 ADD A, [IX + d]	F118 ADD IY, DE	CB56 BIT 2, [HL]		FD28 DEC Y	72 LD [HL], D
FDEB05 ADD A, [IY + d]	F29 ADD IY, IY	CB69 BIT 5, C	2D	DEC L	73 LD [HL], E
8E ADD A, A	FD39 ADD IY, SP	CB8A BIT 5, D	3B	DEC SP	74 LD [HL], H
86 ADD A, B	A0 AND A	CB95 BIT 5, E	F3	DI	75 LD [HL], L
89 ADD A, C	DD405 AND [IX + d]	CB9C BIT 5, F	10FE	DJNZ DIS	3670 LD [HL], N
8A ADD A, D	FD405 AND IY + d)	CB76 BIT 5, L	F1	EI	D0705 LD [Y + d], A
8B ADD A, E	A7 AND A	CB76 BIT 6, [HL]	E3	EX (SP), HL	D0705 LD [IX + d], A
8C ADD A, H	A0 AND B	CB76 BIT 6, (IX + d)	DDE3	EX (SP), IX	D07105 LD [IX + d], B
8D ADD A, L	A1 AND C	CB76 BIT 6, IY	FDF3	EX (SP), IY	D07205 LD [IX + d], D
C20 ADD A, M	A2 AND D	CB76 BIT 7, [HL]	08	EX AF, AF	D07305 LD [IX + d], E
ED4 ADD HL, BC	A3 AND E	CB76 BIT 7, (IX + d)	EB	EX AF, HI	D07405 LD [IX + d], F
F05A ADD HL, DE	A4 AND H	CB76 BIT 7, IY	76	HALT	D07505 LD [IX + d], G
ED6A ADD HL, HE	A5 AND L	CB76 BIT 7, L	ED46	IM 0	D07705 LD [IY + d], A
E7JA ADD HL, SP	E620 AND N	CB76 BIT 7, M	ED56	IM 1	FD7005 LD [IY + d], B
8E ADD HL, [HL]	CB46 BIT 0, [HL]	CB57 BIT 2, A	ED56	IM 2	FD7105 LD [IY + d], C
D08605 ADD A, [IX + d]	DDCB0556 BIT 2, (IX + d)	CB57 BIT 2, B	ED78	IN A, (C)	FD7205 LD [IY + d], D
D08605 ADD A, [IY + d]	DDCB0556 BIT 2, IY	CB57 BIT 2, D	DB20	IN B, NN	FD7305 LD [IY + d], E
FDEB05 ADD A, [IY + d]	FDCB0546 BIT 2, (IX + d)	CB57 BIT 2, E	DB20	IN B, NN	FD7405 LD [IY + d], H
87 ADD A, A	CD47 BIT 0, A	CB57 BIT 2, H	DB20	IN C, NN	FD7505 LD [IY + d], I
80 ADD A, B	CB40 BIT 0, B	CB58 BIT 3, H	DB20	IN C, NN	FD7605 LD [IY + d], K
81 ADD A, C	CB41 BIT 0, C	CB58 BIT 3, L	DB20	IN C, NN	ED7705 LD [IY + d], L
82 ADD A, D	CB42 BIT 0, D	CB56 BIT 4, [HL]	DB20	IN C, NN	ED7805 LD [IY + d], M
83 ADD A, E	CB43 BIT 0, E	DDCB0566 BIT 4, (IX + d)	DB20	IN C, NN	ED7905 LD [IY + d], N
84 ADD A, H	CB44 BIT 0, H	DDCB0566 BIT 4, IY	DB20	IN C, NN	ED7A05 LD [IY + d], N
85 ADD A, L	CB45 BIT 0, L	CB67 BIT 4, A	DB20	IN C, NN	ED7B05 LD [IY + d], N
C20 ADD A, N	CB4E BIT 1, [HL]	CB60 BIT 4, B	DB20	IN C, NN	ED7C05 LD [IY + d], N
09 ADD HL, BC	DDCB054E BIT 1, (IX + d)	CB61 BIT 4, C	DB20	IN C, NN	ED7D05 LD [IY + d], N
19 ADD HL, DE	DDCB054E BIT 1, IY + d)	CB62 BIT 4, D	DB20	IN C, NN	ED7E05 LD [A, (HL)]
29 ADD HL, LI	CB40 BIT 1, A	CB63 BIT 4, E	DB20	IN C, NN	ED7F05 LD [A, (HL)]
30 ADD HL, SP	CB48 BIT 1, B	CB64 BIT 4, F	DB20	IN C, NN	ED8005 LD [A, (HL)]
DD08 ADD IX, BC	CB49 BIT 1, C	CB65 BIT 4, L	DB20	IN C, NN	ED8105 LD [A, (HL)]
DD19 ADD IX, DE	CB4A BIT 1, D	CB66 BIT 4, M	DB20	IN C, NN	ED8205 LD [A, (HL)]
DD29 ADD IX, IX	CB4B BIT 1, E	DDCB056E BIT 5, (IX + d)	DB20	IN C, NN	ED8305 LD [A, (HL)]
DD39 ADD IX, SP	CB4C BIT 1, H	DDCB056E BIT 5, IY	DB20	IN C, NN	ED8405 LD [A, (HL)]

OBJ CODE	SOURCE STATEMENT	OBJ CODE	SOURCE STATEMENT	OBJ CODE	SOURCE STATEMENT
CB6F BIT 5, A	DB28 DEC IX	71 LD [HL], C			
CB69 BIT 5, B	FD28 DEC Y	72 LD [HL], D			
CB69 BIT 5, C	2D	73 LD [HL], E			
CB8A BIT 5, D	3B	74 LD [HL], H			
CB8A BIT 5, E	F3	75 LD [HL], L			
CB8C BIT 5, F	10FE	DJNZ DIS			
CB8D BIT 5, L	F1	EI	D0705 LD [IY + d], A		
CB76 BIT 6, [HL]	E3	EX (SP), HL	D0705 LD [IY + d], A		
DDCB0576 BIT 6, (IX + d)	DDE3	EX (SP), IX	D07105 LD [IY + d], B		
FDCB0576 BIT 6, IY + d)	FDF3	EX (SP), IY	D07205 LD [IY + d], D		
CD77 BIT 7, [HL]	08	EX AF, AF	D07305 LD [IY + d], E		
CD77 BIT 7, A	EB	EX AF, HI	D07405 LD [IY + d], F		
CB71 BIT 7, C	D9	EX SP	D07505 LD [IY + d], G		
CB72 BIT 6, D	76	HALT	D07605 LD [IY + d], H		
CB73 BIT 8, E	ED46	IM 0	D07705 LD [IY + d], I		
CB74 BIT 8, H	ED56	IM 1	FD7005 LD [IY + d], B		
CB75 BIT 8, L	ED56	IM 2	FD7105 LD [IY + d], C		
CB76 BIT 8, M	ED78	IN A, (C)	FD7205 LD [IY + d], D		
DDCB0576 BIT 7, (IX + d)	DB20	IN B, NN	FD7305 LD [IY + d], E		
FDCB0576 BIT 7, IY + d)	DB20	IN B, NN	FD7405 LD [IY + d], H		
CB76 BIT 7, H	ED48	IN C, (C)	FD7505 LD [IY + d], I		
CB78 BIT 7, B	ED50	IN D, (C)	FD36050 LD [IY + d], N		
CB79 BIT 7, C	ED58	IN E, (C)	328405 LD [NN], N		
CB79 BIT 7, D	ED60	IN H, (C)	ED438405 LD [NN], BC		
CB79 BIT 7, E	ED68	IN L, (C)	ED538405 LD [NN], DE		
CB7C BIT 7, H	54	INC [HL]	228405 LD [NN], HE		
CB7D BIT 7, L	DO2405	INC (IY + d)	D07705 LD [IY + d], IX		
DC48405 CALL M, NN	FD3405	INC (IY + d)	FD7805 LD [IY + d], IX		
FC8405 CALL M, NC, NN	3C	INC A	ED79405 LD [NN], SP		
DC48405 CALL N, NN	04	INC B	0A LD A, [BC]		
DC48405 CALL N, NC	03	INC BC	1A LD A, (DE)		
CB48405 CALL N, NN	0C	INC C	7E LD A, (HL)		
F48405 CALL P, NN	14	INC D	D07E05 LD A, (IX + d)		
EC8405 CALL PE, NN	13	INC DE	FD7E05 LD A, (IX + d)		
EE8405 CALL PO, NN	1C	INC E	3A8405 LD A, (NN)		
CC8405 CALL Z, NN	24	INC H	7F LD A, A		
3F CCP	23	INC HL	78 LD A, B		
8E CP [HL]	DO223	IND IX	79 LD A, C		
DDEB05 CP [IY + d)	FD723	IND IY	7A LD A, D		
FD8E05 CP [IY + d)	2C	INC L	7B LD A, E		
BF CPA	33	INC SP	7C LD A, H		
98 CP B	E6AA	IND	ED57 LD A, I		
B9 CP C	EDBA	INDR	7D LD A, L		
B9 CP D	EDAA	INDR	3E20 LD A, N		
B8 CP E	EDAE	INR	3E21 LD A, N		
8C CP H	EDC2	INR	3E22 LD A, N		
BD CP L	EDD9	JP [HL]	DD4605 LD B, (HL)		
FE20 CP N	FE09	JP [IY]	FD46405 LD B, (IY + d)		
ED89 CPD	DE9F	JP [IY]	47 LD B, A		
DAB405 JP C, NN	DE99	JP C, NN	40 LD B, B		
EDAA1 CPI	DEA05	JP M, NN	41 LD B, C		
EDB1 CPI R	DDCB0566	JP NN, NN	42 LD B, D		
CB8405 JP NN, NN	42	LD B, D			
2F CPL	CB8405	JP NZ, NN	43 LD B, E		
27 DAA	CB8405	JP NZ, NN	44 LD B, H, NN		
CB43 BIT 0, D	F28405	JP P, NN	45 LD B, L		
84 ADD A, H	CB44 BIT 0, H	EEA405 JP PE, NN	0620 LD B, N		
85 ADD A, L	CB45 BIT 0, L	EEA405 JP PE, NN	ED488405 LD BC, (NN)		
C20 ADD A, N	CB4E BIT 1, [HL]	ED0405 JP Z, NN	018405 LD BC, NN		
09 ADD HL, BC	DDCB054E BIT 1, (IX + d)	ED0405 JP Z, NN	ED488405 LD BC, (NN)		
19 ADD HL, DE	DDCB054E BIT 1, IY + d)	CB67 BIT 4, A	41 LD C, (HL)		
29 ADD HL, LI	CB40 BIT 1, A	CB60 BIT 4, B	42 LD C, (HL)		
30 ADD HL, SP	CB48 BIT 1, B	CB61 BIT 4, C	43 LD C, (HL)		
DD08 ADD IX, BC	CB49 BIT 1, C	CB62 BIT 4, D	44 LD C, (HL)		
DD19 ADD IX, DE	CB4A BIT 1, D	CB63 BIT 4, E	45 LD C, (HL)		
DD29 ADD IX, IX	CB4B BIT 1, E	DDCB056E BIT 5, (IX + d)	46 LD C, (HL)		
DD39 ADD IX, SP	CB4C BIT 1, H	DDCB056E BIT 5, IY	47 LD C, (HL)		
		3D DEC A	302E JR NC, DIS		
		05 DEC B	202E JR NZ, DIS		
		0B DEC BC	282E JR Z, DIS		
		0D DEC C	02E JR 2, DIS		
		15 DEC D	07E JR 0, DIS		
		16 DEC DE	48E JR 1, DIS		
		18 DEC E	12E JR 0, DIS		
		1D DEC F	49E JR 1, DIS		
		25 DEC H	77 LD [HL], A		
		28 DEC HL	70 LD [HL], B		
			4C LD [C, H]		

OBJ CODE	SOURCE STATEMENT	OBJ CODE	SOURCE STATEMENT	OBJ CODE	SOURCE STATEMENT
01 LD C	DD0605 RES 1, (IX + d)	C99F	RES 3, A	CB90	SET 0, B
02 LD C, N	FCD0506 RES 1, (IV + d)	CB98	RES 3, B	CB91	SET 0, C
54 LD D, (HL)	87 DR A	CB99	RES 3, C	17 RLC	SET 0, D
DD0605 LD D, (IX + d)	80 DR B	CB9A	RES 3, D	C906 RLC (HL)	SET 0, E
FD0605 LD D, (IV + d)	81 DR C	CB9B	RES 3, E	DDC050506 RLC (HL)	SET 0, F
57 LD D, 0	82 DR O	CB9C	RES 3, H	CB93 SET 0, G	SET 0, G
59 LD D, 0	83 DR L	CB9D	RES 3, L	CB94 SET 0, H	SET 0, H
51 LD D, C	84 DR H	CB9E	RES 4, (HL)	CB95 SET 0, I	SET 0, I
52 LD D, D	85 DR L	DDC050506 RES 4, (IX + d)	CB96 SET 1, (HL)	CB96 SET 0, J	SET 0, J
53 LD D, E	F620 DR N	FDC050506 RES 4, (IV + d)	CB97 SET 1, (IV + d)	CB97 SET 0, K	SET 0, K
54 LD D, H	ED08 DR TDRA	CB98 SET 1, (IX + d)	CB98 SET 1, (HL)	CB98 SET 0, L	SET 0, L
55 LD D, L	ED03 OUT	CB99 SET 1, (IV + d)	CB99 SET 1, (HL)	CB99 SET 0, M	SET 0, M
1520 LD E, N	ED04 OUT (IC), A	CBAA SET 1, (HL)	CBAA SET 1, (HL)	CB9A SET 0, N	SET 0, N
ED088405 LD E, (NN)	ED041 OUT (IC), B	CBAB SET 1, (HL)	CBAB SET 1, (HL)	CB9B SET 0, O	SET 0, O
118405 LD E, NN	ED049 OUT (IC), C	CBAC SET 1, (HL)	CBAC SET 1, (HL)	CB9C SET 0, P	SET 0, P
SE LD E, (HL)	ED051 OUT (IC), D	CBAD SET 1, (HL)	CBAD SET 1, (HL)	CB9D SET 0, Q	SET 0, Q
DD0605 LD E, (IX + d)	ED051 OUT (IC), E	CBAE SET 1, (HL)	CBAE SET 1, (HL)	CB9E SET 0, R	SET 0, R
FD0605 LD E, (IX + d)	ED061 OUT (IC), F	DDC050506 RES 5, (IX + d)	DDC050506 SET 1, (IX + d)	CB9F SET 0, S	SET 0, S
57 LD E, A	ED061 OUT (IC), G	FDC050506 RES 5, (IV + d)	FDC050506 SET 1, (IV + d)	CB9G SET 0, T	SET 0, T
58 LD E, I	ED0310 OUT (IC), L	CB9H SET 0, U	CB9H SET 0, U	CB9H SET 0, V	SET 0, V
59 LD E, C	ED048 OUTD	CB9I SET 0, W	CB9I SET 0, W	CB9I SET 0, X	SET 0, X
5A LD E, D	ED043 OUT1	CB9J SET 0, Y	CB9J SET 0, Y	CB9J SET 0, Z	SET 0, Z
58 LD E, E	F1 POP AF	CB9K SET 0, A	CB9K SET 0, A	CB9K SET 0, B	SET 0, B
SC LD E, H	C1 POP BC	CB9L SET 0, C	CB9L SET 0, C	CB9L SET 0, D	SET 0, D
50 LD E, I	DI POP DE	CB9M SET 0, E	CB9M SET 0, E	CB9M SET 0, F	SET 0, F
1520 LD E, N	E1 POP HL	CBAC SET 0, G	CBAC SET 0, G	CBAC SET 0, H	SET 0, H
66 LD H, (HL)	FE01 POP H	CBAD SET 0, I	CBAD SET 0, I	CBAD SET 0, J	SET 0, J
DD0605 LD H, (IX + d)	FE01 POP Y	CB96 RES 5, (HL)	CB96 RES 5, (HL)	CB96 RES 5, (HL)	RES 5, (HL)
FD0606 LD H, (IV + d)	F5 PUSH AF	DDC050506 RES 6, (IX + d)	DDC050506 SET 2, (IX + d)	CB97 RES 6, (HL)	RES 6, (HL)
67 LD H, A	C5 PUSH BC	FDC050506 RES 6, (IV + d)	FDC050506 SET 2, (IV + d)	CB98 RES 6, (HL)	RES 6, (HL)
68 LD H, B	D5 PUSH DE	CB99 RES 6, (HL)	CB99 RES 6, (HL)	CB99 RES 6, (HL)	RES 6, (HL)
61 LD H, C	D5 PUSH HL	CB87 RES 6, A	CB87 RES 6, A	CB87 RES 6, A	RES 6, A
62 LD H, D	D5ES PUSH IX	CB90 RES 6, B	CB90 RES 6, B	CB90 RES 6, B	RES 6, B
63 LD H, E	FDE5 PUSH IV	CB91 RES 6, C	CB91 RES 6, C	CB91 RES 6, C	RES 6, C
64 LD H, M	CB86 RES 0, (HL)	CB92 RES 6, D	CB92 RES 6, D	CB92 RES 6, D	RES 6, D
65 LD H, L	DDC050506 RES 0, (IX + d)	CB93 RES 6, E	CB93 RES 6, E	CB93 RES 6, E	RES 6, E
2520 LD H, N	FDC050506 RES 0, (IV + d)	CB94 RES 6, F	CB94 RES 6, F	CB94 RES 6, F	RES 6, F
2A5405 LD H, (NN)	CB87 RES 0, A	CB95 RES 6, G	CB95 RES 6, G	CB95 RES 6, G	RES 6, G
218405 LD H, NN	CB88 RES 0, B	CB96 RES 7, (HL)	CB96 RES 7, (HL)	CB96 RES 7, (HL)	RES 7, (HL)
E047 LD I, A	CB81 RES 0, C	DDC050506 RES 7, (IX + d)	DDC050506 SET 4, (IX + d)	CB97 RES 7, (HL)	RES 7, (HL)
DD2A5405 LD I, (NN)	CB87 RES 0, D	FDC050506 RES 7, (IV + d)	FDC050506 SET 4, (IV + d)	CB98 RES 7, (HL)	RES 7, (HL)
DD0405 LD I, (NN)	CB88 RES 0, E	CB9F RES 7, A	CB9F RES 7, A	CB9F RES 7, A	RES 7, A
FD15A405 LD I, (NN)	CB84 RES 0, H	CB98 RES 7, B	CB98 RES 7, B	CB98 RES 7, B	RES 7, B
FD12A405 LD I, Y, (NN)	CB85 RES 0, L	CB99 RES 7, C	CB99 RES 7, C	CB99 RES 7, C	RES 7, C
8E LD L, (HL)	CB98E RES 1, (HL)	CBBA RES 7, D	CBBA RES 7, D	CBBA RES 7, D	RES 7, D
DD0605 LD L, (IX + d)	DDC050506 RES 1, (IX + d)	CBBC RES 7, E	CBBC RES 7, E	CBBC RES 7, E	RES 7, E
FD0605 LD L, (IV + d)	FDC050506 RES 1, (IV + d)	CBBD RES 7, F	CBBD RES 7, F	CBBD RES 7, F	RES 7, F
41 LD L, A	CB99 RES 1, G	C9 RET	C9 RET	C9 RET	RET
65 LD L, A	CB88 RES 1, H	D8 RET C	D8 RET C	D8 RET C	RET C
69 LD L, C	CB89 RES 1, C	F8 RET M	F8 RET M	F8 RET M	RET M
6A LD L, D	CB8A RES 1, D	DO RET N	DO RET N	DO RET N	RET N
68 LD L, E	CB8B RES 1, E	CO RET NZ	CO RET NZ	CO RET NZ	RET NZ
SC LD L, H	CB8C RES 1, H	FQ RET P	FQ RET P	FQ RET P	RET P
6U LD L, I	CB8D RES 1, I	EB RET PE	EB RET PE	EB RET PE	RET PE
JE70 LD L, N	CB8E RES 1, L	E0 RET PO	E0 RET PO	E0 RET PO	RET PO
ED788405 LD L, P, (HL)	DDC050506 RES 2, (IX + d)	C5 RET Z	C5 RET Z	C5 RET Z	RET Z
F9 LD L, P, (HL)	FDC050506 RES 2, (IV + d)	E040 RET	E040 RET	E040 RET	RET
DDF9 LD L, P, IX	C99T RES 2, A	E045 RETN	E045 RETN	E045 RETN	RETN
F19 LD L, P, Y	CB90 RES 2, B	CB16 RL (HL)	CB16 RL (HL)	CB16 RL (HL)	RL (HL)
318405 LD P, (NN)	CB91 RES 2, C	CB92 RES 2, D	DDC050518 RL (IX + d)	DDC050518 RL (IX + d)	RES 2, D
ED80 LDIR	CB92 RES 2, D	DDC050518 RL (IV + d)	DDC050518 RL (IV + d)	DDC050518 RL (IV + d)	RES 2, D
ED80 LDDR	CB93 RES 2, E	CB91 RES 2, H	CB91 RES 2, H	CB91 RES 2, H	RES 2, H
EDAO LD I	CB94 RES 2, H	CB17 RL A	CB17 RL A	CB17 RL A	RES 2, H
ED80 LDIR	CB95 RES 2, I	CB18 RL B	CB18 RL B	CB18 RL B	RES 2, I
ED44 NEG	CB96 RES 2, J	CB19 RL C	CB19 RL C	CB19 RL C	RES 2, J
02 OR (NN)	DDC050506 RES 3, (IX + d)	CB12 RLC	CB12 RLC	CB12 RLC	RES 3, (IX + d)
96 OR (HL)	FDC050506 RES 3, (IV + d)	CB13 RLE	CB13 RLE	CB13 RLE	RES 3, (IV + d)

OBJ CODE	SOURCE STATEMENT	OBJ CODE	SOURCE STATEMENT	OBJ CODE	SOURCE STATEMENT
CB14 RL H	CB90 SET 0, B	CBF6 SET 7, (HL)	CBF6 SET 7, (HL)	CBF6 SET 7, (HL)	SET 7, (HL)
CB15 RL L	CB91 SET 0, C	DDC050506 SET 7, (IX + d)	DDC050506 SET 7, (IX + d)	DDC050506 SET 7, (IX + d)	RES 7, (HL)
17 RLC	CB92 SET 0, D	CBFC SET 7, E	CBFC SET 7, E	CBFC SET 7, E	SET 7, E
C906 RLC (HL)	CB93 SET 0, F	CBFD SET 7, F	CBFD SET 7, F	CBFD SET 7, F	SET 7, F
CB06 RLC (HL)	CB94 SET 0, G	CBFF SET 7, G	CBFF SET 7, G	CBFF SET 7, G	SET 7, G
CB07 RLC A	CB95 SET 0, H	CBFA SET 7, H	CBFA SET 7, H	CBFA SET 7, H	SET 7, H
CB08 RLC B	DDC050506 SET 7, (IX + d)	CBFB SET 7, E	CBFB SET 7, E	CBFB SET 7, E	RES 7, E
CB09 RLC C	FDC050506 SET 7, (IV + d)	CBFC SET 7, A	CBFC SET 7, A	CBFC SET 7, A	SET 7, A
CB10 RLC D	CB96 SET 0, I	CBPD SET 7, L	CBPD SET 7, L	CBPD SET 7, L	SET 7, L
CB11 RLC E	CB97 SET 0, J	CBQD SET 7, M	CBQD SET 7, M	CBQD SET 7, M	SET 7, M
CB12 RLC F	CB98 SET 0, K	CBRD SET 7, N	CBRD SET 7, N	CBRD SET 7, N	SET 7, N
CB13 RLC G	CB99 SET 0, L	CBSD SET 7, O	CBSD SET 7, O	CBSD SET 7, O	SET 7, O
CB14 RLC H	CB9A SET 0, M	CBCE SET 7, P	CBCE SET 7, P	CBCE SET 7, P	SET 7, P
CB15 RLC I	CB9B SET 0, N	CBCF SET 7, Q	CBCF SET 7, Q	CBCF SET 7, Q	SET 7, Q
CB16 RLC J	CB9C SET 0, R	CBCH SET 7, R	CBCH SET 7, R	CBCH SET 7, R	SET 7, R
CB17 RLC K	CB9D SET 0, S	CBCE SET 7, S	CBCE SET 7, S	CBCE SET 7, S	SET 7, S
CB18 RLC L	CB9E SET 0, T	CBCE SET 7, T	CBCE SET 7, T	CBCE SET 7, T	SET 7, T
CB19 RLC M	CB9F SET 0, U	CBCE SET 7, B	CBCE SET 7, B	CBCE SET 7, B	SET 7, B
CB20 RLC N	CB9G SET 0, V	CBCE SET 7, C	CBCE SET 7, C	CBCE SET 7, C	SET 7, C
CB21 RLC O	CB9H SET 0, W	CBCE SET 7, D	CBCE SET 7, D	CBCE SET 7, D	SET 7, D
CB22 RLC P	CB9I SET 0, X	CBCE SET 7, E	CBCE SET 7, E	CBCE SET 7, E	SET 7, E
CB23 RLC Q	CB9J SET 0, Y	CBCE SET 7, F	CBCE SET 7, F	CBCE SET 7, F	SET 7, F
CB24 RLC R	CB9K SET 0, Z	CBCE SET 7, G	CBCE SET 7, G	CBCE SET 7, G	SET 7, G
CB25 RLC S	CB9L SET 0, A	CBCE SET 7, H	CBCE SET 7, H	CBCE SET 7, H	SET 7, H
CB26 RLC T	CB9M SET 0, B	CBCE SET 7, I	CBCE SET 7, I	CBCE SET 7, I	SET 7, I
CB27 RLC U	CB9N SET 0, C	CBCE SET 7, J	CBCE SET 7, J	CBCE SET 7, J	SET 7, J
CB28 RLC V	CB9O SET 0, D	CBCE SET 7, K	CBCE SET 7, K	CBCE SET 7, K	SET 7, K
CB29 RLC W	CB9P SET 0, E	CBCE SET 7, L	CBCE SET 7, L	CBCE SET 7, L	SET 7, L
CB30 RLC X	CB9Q SET 0, F	CBCE SET 7, M	CBCE SET 7, M	CBCE SET 7, M	SET 7, M
CB31 RLC Y	CB9R SET 0, G	CBCE SET 7, N	CBCE SET 7, N	CBCE SET 7, N	SET 7, N
CB32 RLC Z	CB9S SET 0, H	CBCE SET 7, O	CBCE SET 7, O	CBCE SET 7, O	SET 7, O
CB33 RLC A	CB9T SET 0, I	CBCE SET 7, P	CBCE SET 7, P	CBCE SET 7, P	SET 7, P
CB34 RLC B	CB9U SET 0, J	CBCE SET 7, Q	CBCE SET 7, Q	CBCE SET 7, Q	SET 7, Q
CB35 RLC C	CB9V SET 0, K	CBCE SET 7, R	CBCE SET 7, R	CBCE SET 7, R	SET 7, R
CB36 RLC D	CB9W SET 0, L	CBCE SET 7, S	CBCE SET 7, S	CBCE SET 7, S	SET 7, S
CB37 RLC E	CB9X SET 0, M	CBCE SET 7, T	CBCE SET 7, T	CBCE SET 7, T	SET 7, T
CB38 RLC F	CB9Y SET 0, N	CBCE SET 7, U	CBCE SET 7, U	CBCE SET 7, U	SET 7, U
CB39 RLC G	CB9Z SET 0, O	CBCE SET 7, V	CBCE SET 7, V	CBCE SET 7, V	SET 7, V
CB40 RLC H	CB9A SET 0, P	CBCE SET 7, W	CBCE SET 7, W	CBCE SET 7, W	SET 7, W
CB41 RLC I	CB9B SET 0, Q	CBCE SET 7, X	CBCE SET 7, X	CBCE SET 7, X	SET 7, X
CB42 RLC J	CB9C SET 0, R	CBCE SET 7, Y	CBCE SET 7, Y	CBCE SET 7, Y	SET 7, Y
CB43 RLC K	CB9D SET 0, S	CBCE SET 7, Z	CBCE SET 7, Z	CBCE SET 7, Z	SET 7, Z
CB44 RLC L	CB9E SET 0, T	CBCE SET 7, A	CBCE SET 7, A	CBCE SET 7, A	SET 7, A
CB45 RLC M	CB9F SET 0, U	CBCE SET 7, B	CBCE SET 7, B	CBCE SET 7, B	SET 7, B
CB46 RLC N	CB9G SET 0, V	CBCE SET 7, C	CBCE SET 7, C	CBCE SET 7, C	SET 7, C
CB47 RLC O	CB9H SET 0, W	CBCE SET 7, D	CBCE SET 7, D	CBCE SET 7, D	SET 7, D
CB48 RLC P	CB9I SET 0, X	CBCE SET 7, E	CBCE SET 7, E	CBCE SET 7, E	SET 7, E
CB49 RLC Q	CB9J SET 0, Y	CBCE SET 7, F	CBCE SET 7, F	CBCE SET 7, F	SET 7, F
CB50 RLC R	CB9K SET 0, Z	CBCE SET 7, G	CBCE SET 7, G	CBCE SET 7, G	SET 7, G
CB51 RLC S	CB9L SET 0, A	CBCE SET 7, H	CBCE SET 7, H	CBCE SET 7, H	SET 7, H
CB52 RLC T	CB9M SET 0, B	CBCE SET 7, I	CBCE SET 7, I	CBCE SET 7, I	SET 7, I
CB53 RLC U	CB9N SET 0, C	CBCE SET 7, J	CBCE SET 7, J	CBCE SET 7, J	SET 7, J
CB54 RLC V	CB9O SET 0, D	CBCE SET 7, K	CBCE SET 7, K	CBCE SET 7, K	SET 7, K
CB55 RLC W	CB9P SET 0, E	CBCE SET 7, L	CBCE SET 7, L	CBCE SET 7, L	SET 7, L
CB56 RLC X	CB9Q SET 0, F	CBCE SET 7, M	CBCE SET 7, M	CBCE SET 7, M	SET 7, M
CB57 RLC Y	CB9R SET 0, G	CBCE SET 7, N	CBCE SET 7, N	CBCE SET 7, N	SET 7, N
CB58 RLC Z	CB9S SET 0, H	CBCE SET 7, O	CBCE SET 7, O	CBCE SET 7, O	SET 7, O
CB59 RLC A	CB9T SET 0, I	CBCE SET 7, P	CBCE SET 7, P	CBCE SET 7, P	SET 7, P
CB60 RLC B	CB9U SET 0, J	CBCE SET 7, Q	CBCE SET 7, Q	CBCE SET 7, Q	SET 7, Q
CB61 RLC C	CB9V SET 0, K	CBCE SET 7, R	CBCE SET 7, R	CBCE SET 7, R	SET 7, R
CB62 RLC D	CB9W SET 0, L	CBCE SET 7, S	CBCE SET 7, S	CBCE SET 7, S	SET 7, S
CB63 RLC E	CB9X SET 0, M	CBCE SET 7, T	CBCE SET 7, T	CBCE SET 7, T	SET 7, T
CB64 RLC F	CB9Y SET 0, N	CBCE SET 7, U	CBCE SET 7, U	CBCE SET 7, U	SET 7, U
CB65 RLC G	CB9Z SET 0, O	CBCE SET 7, V	CBCE SET 7, V	CBCE SET 7, V	SET 7, V
CB66 RLC H	CB9A SET 0, P	CBCE SET 7, W	CBCE SET 7, W	CBCE SET 7, W	SET 7, W
CB67 RLC I	CB9B SET 0, Q	CBCE SET 7, X	CBCE SET 7, X	CBCE SET 7, X	SET 7, X
CB68 RLC J	CB9C SET 0, R	CBCE SET 7, Y	CBCE SET 7, Y	CBCE SET 7, Y	SET 7, Y
CB69 RLC K	CB9D SET 0, S	CBCE SET 7, Z	CBCE SET 7, Z	CBCE SET 7, Z	SET 7, Z
CB70 RLC L	CB9E SET 0, T	CBCE SET 7, A	CBCE SET 7, A	CBCE SET 7, A	SET 7, A
CB71 RLC M	CB9F SET 0, U	CBCE SET 7, B	CBCE SET 7, B	CBCE SET 7, B	SET 7, B
CB72 RLC N	CB9G SET 0, V	CBCE SET 7, C	CBCE SET 7, C	CBCE SET 7, C	SET 7, C
CB73 RLC O	CB9H SET 0, W	CBCE SET 7, D	CBCE SET 7, D	CBCE SET 7, D	SET 7, D
CB74 RLC P	CB9I SET 0, X	CBCE SET 7, E	CBCE SET 7, E	CBCE SET 7, E	SET 7, E
CB75 RLC Q	CB9J SET 0, Y	CBCE SET 7, F	CBCE SET 7, F	CBCE SET 7, F	SET 7, F
CB76 RLC R	CB9K SET 0, Z	CBCE SET 7, G	CBCE SET 7, G	CBCE SET 7, G	SET 7, G
CB77 RLC S	CB9L SET 0, A	CBCE SET 7, H	CBCE SET 7, H	CBCE SET 7, H	SET 7, H
CB78 RLC T	CB9M SET 0, B	CBCE SET 7, I	CBCE SET 7, I	CBCE SET 7, I	SET 7, I
CB79 RLC U	CB9N SET 0, C	CBCE SET 7, J	CBCE SET 7, J	CBCE SET 7, J	SET 7, J
CB80 RLC V	CB9O SET 0, D	CBCE SET 7, K	CBCE SET 7, K	CBCE SET 7, K	SET 7, K
CB81 RLC W	CB9P SET 0, E	CBCE SET 7, L	CBCE SET 7, L	CBCE SET 7, L	SET 7, L
CB82 RLC X	CB9Q SET 0, F	CBCE SET 7, M	CBCE SET 7, M	CBCE SET 7, M	SET 7, M
CB83 RLC Y	CB9R SET 0, G	CBCE SET 7, N	CBCE SET 7, N	CBCE SET 7, N	SET 7, N
CB84 RLC Z	CB9S SET 0, H	CBCE SET 7, O	CBCE SET 7, O	CBCE SET 7, O	SET 7, O
CB85 RLC A	CB9T SET 0, I	CBCE SET 7, P	CBCE SET 7, P	CBCE SET 7, P	SET 7, P
CB86 RLC B	CB9U SET 0, J	CBCE SET 7, Q	CBCE SET 7, Q	CBCE SET 7, Q	SET 7, Q
CB87 RLC C	CB9V SET 0, K	CBCE SET 7, R	CBCE SET 7, R	CBCE SET 7, R	SET 7, R
CB88 RLC D	CB9W SET 0, L	CBCE SET 7, S	CBCE SET 7, S	CBCE SET 7, S	SET 7, S
CB89 RLC E	CB9X SET 0, M	CBCE SET 7, T	CBCE SET 7, T	CBCE SET 7, T	SET 7, T

IV.4 INSTRUKČNÍ Soubor Z80 (OP-CODE)

Seznam instrukcí Z80-CPU seřazených podle vztahajícího operačního kódu (hex)

OBJ CODE	SOURCE STATEMENT								
00	NOP	218405	LD HL, NN	42	LDB,D	A5	AND L	E9	JP (HL)
018405	LD BC, NN	218405	LD (NN), HL	43	LDB,E	A6	AND (HL)	EAB405	JE PE, NN
02	LD (BC), A	23	INC HL	44	LDB,H, NN	A7	AND A	EBC405	CALL PF, M
03	INC BC	24	INC H	45	LDB,L	A8	XOR B	EE20	XOR C
04	INC B	25	DEC H	46	LDB,(HL)	A9	XOR C	EE20	RST 2RH
05	DCC B	2620	LD H, N	47	LDB,A	AA	XOR D	F0	RET P
0620	LD B, N	27	DAA	48	LDB,R	AB	XOR E	F1	POP AF
07	RDL, A	282E	JR NC, DIS	49	LDC,C	AC	XOR H	F2405	JP P, NN
08	EX AF, AF'	29	ADD HL, HL	4A	LDC,D	AD	XOR L	F3	DI
09	ACD HL, BC	218405	LD (HL), (NN)	4B	LDC,E	AE	XOR (HL)	F4B405	CALL, C, NN
0A	LD A,(BC)	2B	DEC HL	4C	LDC,H	B1	XOR A	F520	PUSH AF
0B	DEC BC	2C	INC L	4D	LDC,L	B2	OR C	F520	RET
0C	INC C	2D	DEC L	4E	LDC,(HL)	B3	OR E	F5130H	HST 3DH
0D	DCC C	2620	LD L, N	4F	LDC,A	B4	OR H	F8	RET M
0E20	LD L, N	50	CD	50	LDC,B	B5	OR L	F9	LD SP, HL
0F	RFC A	302E	JR NC, DIS	51	LDC,C	B6	OR (HL)	F405	JP M, NN
102E	DNZ, DIS	318405	LD SP, NN	52	LDC,D	B7	OR A	FB	FI
118405	LD DE, NN	328405	LD (NN), A	53	LDC,E	B8	FE20	CALL, C, NN	
12	LC (DE), A	33	INC SP	54	LDC,H	B9	CP B	CPN	
13	INC DE	34	INC (HL)	55	LDC,L	BA	CP D	FE20	AST JRH
14	INC D	35	DEC (HL)	56	LDC,(HL)	BC	CP E	CB00	RET
15	DEC D	3620	LD (HL), N	57	LDC,A	BD	CP F	CB01	RLC C
1620	LD O, N	37	SCF	58	LDC,B	CE	CP G	CB02	RLC D
17	RRA	382E	JR C, DIS	59	LDC,C	CF	CP H	CB03	RLC F
182E	JR DIS	39	ADD HL, SP	5A	LDE,D	CD	CP I	CB04	RLC H
19	ADD HL, DE	318405	LDA, (NN)	5B	LDE,E	CE	CP J	CB05	RCL
1A	LDA, (DE)	3B	DEC SP	5C	LDE,H	CF	CP K	CB07	RLC I
1B	DEC DE	3C	INC A	5D	LDE,L	CD	CP L	CB08	RRC C
1C	INC E	3D	DEC A	5E	LDE,(HL)	CE	CP M	CB09	RRC D
1D	DEC E	3E20	LD A, N	5F	LDE,A	CF	CP N	CB0A	RRC F
1E20	LD E, N	3F	CCF	60	LDE,B	CD	CP O	CB0B	RRC G
1F	RRA	40	LD B, B	61	LDE,C	CE	CP P	CB0C	RRC H
202E	JR NZ, DIS	41	LD B,C	62	LDE,D	CF	CP R	CB0D	RRC I
						D5	PUSH DE	CB1A	RRC D
						D620	SUB N	CB1B	RR F
						D7	HST 10H	CB1C	RR H
						D9	HLT C	CB1D	RR L
						D9	EXX	CB1E	RR M
						D9	JP C, NN	CB1F	RR N
						DAB405	IN A, (IN)	CB20	SI A,B
						DB20	IN A, (IN)	CB21	SI A,C
						DCB405	CALL C, N	CB22	SI A,D
						DE20	SBC A, N	CB23	SI A,E
						DF	RST 1BH	CB24	SI A,H
						E0	RST 10H	CB25	SL L
						E1	POP HL	CB26	SL L
						E2B405	JP PO, NN	CB27	SL A,(HL)
						E3	E(XSP), HL	CB28	SR A,B
						E4B405	CALL PO, NN	CB28	SR A,B
						E5	PUSH HL	CB29	SR A,C
						E620	AND L	CB2A	SR A,D
						E7	RST 20H	CB2B	SR A,F
						E8	RET PE	CB2C	SR A,I

OBJ CODE	SOURCE STATEMENT	OBJ CODE	SOURCE STATEMENT								
C820	SRA L	C877	BIT 8, A	C880	RES 7, C	C885	SET 7, E	C886	RIS 7 (IX + 0)	F023	INC IV
C821	SRA (HL)	C878	BIT 7, B	C884	RES 7, D	C887	SET 7, M	C888	DDC8056 SET 0 (IX + 0)	F029	ADD IY, IY
C822	SRA A	C879	BIT 7, C	C886	RES 7, E	C890	SET 7, L	C889	DDC8056 SET 0 (IX + 0)	F029	ADD IY, IY
C823	SRL B	C87A	BIT 7, D	C88C	RES 7, H	C891	SET 7, L	C892	DDC8056 SET 0 (IX + 0)	F029	DEC IY
C824	SRL C	C87B	BIT 7, E	C8BD	RES 7, L	C893	SET 7, (HL)	C894	DDC8056 SET 2 (IX + 0)	F0305	INC (IV + d)
C825	SRL D	C87C	BIT 7, H	C8BE	RES 7, (HL)	C895	SET 7, A	C896	DDC8056 SET 4 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C826	SRL L	C87E	BIT 7, (HL)	C8BF	RES 7, A	C897	SET 7, BC	C898	DDC8056 SET 5 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C827	SRL H	C87F	BIT 7, A	C8C1	SET 7, C	C899	SET 7, D	C899	DDC8056 SET 6 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C828	SRL (HL)	C880	RES 0, B	C8C2	SET 7, D	C900	SET 7, E	C900	DDC8056 SET 7 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C829	BIT 0, B	C881	RES 0, C	C8C3	SET 7, E	C901	SET 7, H	C901	DDC8056 SET 7 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C840	BIT 0, C	C882	RES 0, D	C8C5	SET 7, H	C902	SET 7, L	C902	DDC8056 SET 3 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C841	BIT 0, T	C883	RES 0, E	C8C6	SET 7, L	C903	SET 7, (HL)	C903	DDC8056 SET 4 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C842	BIT 0, D	C884	RES 0, H	C8C7	SET 7, A	C904	SET 7, BC	C904	DDC8056 SET 5 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C843	BIT 0, E	C885	RES 0, L	C8C8	SET 7, B	C905	SET 7, D	C905	DDC8056 SET 6 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C844	BIT 0, F	C886	RES 0, (HL)	C8C9	SET 7, B	C906	SET 7, E	C906	DDC8056 SET 7 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C845	BIT 0, L	C887	RES 0, A	C8CA	SET 7, C	C907	SET 7, H	C907	DDC8056 SET 8 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C846	BIT 0, (HL)	C888	RES 1, B	C8CB	SET 1, D	C908	SET 7, L	C908	DDC8056 SET 9 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C847	BIT 0, A	C889	RES 1, C	C8CB	SET 1, E	C909	SET 7, (HL)	C909	DDC8056 SET 10 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C848	BIT 1, B	C88A	RES 1, D	C8CC	SET 1, H	C910	SET 7, BC	C910	DDC8056 SET 11 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C849	BIT 1, C	C88B	RES 1, E	C8CD	SET 1, L	C911	SET 7, D	C911	DDC8056 SET 12 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C84A	BIT 1, D	C88C	RES 1, H	C8CE	SET 1, (HL)	C912	SET 7, A	C912	DDC8056 SET 13 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C84B	BIT 1, E	C88D	RES 1, L	C8CF	SET 1, A	C913	SET 7, BC	C913	DDC8056 SET 14 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C84C	BIT 1, H	C88E	RES 1, (HL)	C8D0	SET 2, B	C914	SET 2, C	C914	DDC8056 SET 15 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C84D	BIT 1, L	C88F	RES 1, A	C8D1	SET 2, C	C915	SET 2, D	C915	DDC8056 SET 16 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C84E	BIT 1, (HL)	C890	RES 2, B	C8D2	SET 2, D	C916	SET 2, E	C916	DDC8056 SET 17 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C84F	BIT 1, A	C891	RES 2, C	C8D3	SET 2, E	C917	SET 2, H	C917	DDC8056 SET 18 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C850	BIT 2, B	C892	RES 2, D	C8D4	SET 2, E	C918	SET 2, E	C918	DDC8056 SET 19 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C851	BIT 2, C	C893	RES 2, E	C8D5	SET 2, L	C919	SET 2, H	C919	DDC8056 SET 20 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C852	BIT 2, D	C894	RES 2, H	C8D6	SET 2, (HL)	C920	SET 2, A	C920	DDC8056 SET 21 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C853	BIT 2, E	C895	RES 2, L	C8D7	SET 2, A	C921	SET 2, B	C921	DDC8056 SET 22 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C854	BIT 2, H	C896	RES 2, (HL)	C8D8	SET 3, B	C922	SET 3, C	C922	DDC8056 SET 23 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C855	BIT 2, L	C897	RES 2, A	C8D9	SET 3, C	C923	SET 3, D	C923	DDC8056 SET 24 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C856	BIT 2, (HL)	C898	RES 3, B	C8DA	SET 3, D	C924	SET 3, E	C924	DDC8056 SET 25 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C857	BIT 2, A	C899	RES 3, C	C8DB	SET 3, E	C925	SET 3, H	C925	DDC8056 SET 26 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C858	BIT 3, B	C8A0	RES 3, D	C8DC	SET 3, H	C926	SET 4, B	C926	DDC8056 SET 27 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C859	BIT 3, C	C8A1	RES 3, E	C8DD	SET 3, L	C927	SET 4, A	C927	DDC8056 SET 28 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C860	BIT 3, D	C8A2	RES 3, H	C8DE	SET 3, (HL)	C928	SET 4, C	C928	DDC8056 SET 29 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C861	BIT 3, E	C8A3	RES 3, (HL)	C8DF	SET 4, A	C929	SET 4, D	C929	DDC8056 SET 30 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C862	BIT 4, B	C8A4	RES 4, H	C8E0	SET 4, E	C930	SET 4, F	C930	DDC8056 SET 31 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C863	BIT 4, E	C8A5	RES 4, L	C8E1	SET 4, L	C931	SET 4, G	C931	DDC8056 SET 32 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C864	BIT 4, H	C8A6	RES 4, (HL)	C8E2	SET 5, B	C932	SET 5, C	C932	DDC8056 SET 33 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C865	BIT 4, L	C8A7	RES 4, A	C8E3	SET 5, C	C933	SET 5, D	C933	DDC8056 SET 34 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C866	BIT 4, (HL)	C8A8	RES 5, B	C8E4	SET 5, D	C934	SET 5, E	C934	DDC8056 SET 35 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C867	BIT 4, A	C8A9	RES 5, C	C8E5	SET 5, E	C935	SET 5, F	C935	DDC8056 SET 36 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C868	BIT 5, B	C8AA	RES 5, D	C8E6	SET 5, H	C936	SET 5, G	C936	DDC8056 SET 37 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C869	BIT 5, C	C8AB	RES 5, E	C8E7	SET 5, L	C937	SET 5, H	C937	DDC8056 SET 38 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C870	BIT 5, D	C8AC	RES 5, H	C8EE	SET 5, (HL)	C938	SET 5, A	C938	DDC8056 SET 39 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C871	BIT 5, E	C8AD	RES 5, L	C8EF	SET 5, A	C939	SET 5, BC	C939	DDC8056 SET 40 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C872	BIT 5, (HL)	C8AE	RES 5, (HL)	C8F0	SET 6, B	C940	SET 6, C	C940	DDC8056 SET 41 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C873	BIT 6, B	C8B1	RES 6, L	C8F1	SET 6, D	C941	SET 6, E	C941	DDC8056 SET 42 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C874	BIT 6, H	C8B2	RES 6, (HL)	C8F2	SET 6, D	C942	SET 6, F	C942	DDC8056 SET 43 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C875	BIT 6, L	C8B3	RES 6, A	C8F3	SET 6, E	C943	SET 6, G	C943	DDC8056 SET 44 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
C876	BIT 6, (HL)	C8B4	RES 6, B	C8F4	SET 6, F	C944	SET 6, H	C944	DDC8056 SET 45 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8F5	SET 6, (HL)	C945	SET 6, I	C945	DDC8056 SET 46 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8F6	SET 6, A	C946	SET 6, J	C946	DDC8056 SET 47 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8F7	SET 6, K	C947	SET 6, L	C947	DDC8056 SET 48 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8F8	SET 7, B	C948	SET 7, C	C948	DDC8056 SET 49 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8F9	SET 7, D	C949	SET 7, E	C949	DDC8056 SET 50 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8FA	SET 7, F	C950	SET 7, G	C950	DDC8056 SET 51 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8FB	SET 7, H	C951	SET 7, I	C951	DDC8056 SET 52 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8FC	SET 7, A	C952	SET 7, J	C952	DDC8056 SET 53 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8FD	SET 7, BC	C953	SET 7, K	C953	DDC8056 SET 54 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8FE	SET 7, D	C954	SET 7, L	C954	DDC8056 SET 55 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C8FF	SET 7, E	C955	SET 7, M	C955	DDC8056 SET 56 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C800	SET 7, F	C956	SET 7, N	C956	DDC8056 SET 57 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C801	SET 7, G	C957	SET 7, O	C957	DDC8056 SET 58 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C802	SET 7, H	C958	SET 7, P	C958	DDC8056 SET 59 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C803	SET 7, A	C959	SET 7, Q	C959	DDC8056 SET 60 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C804	SET 7, BC	C960	SET 7, R	C960	DDC8056 SET 61 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C805	SET 7, D	C961	SET 7, S	C961	DDC8056 SET 62 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C806	SET 7, E	C962	SET 7, T	C962	DDC8056 SET 63 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C807	SET 7, F	C963	SET 7, U	C963	DDC8056 SET 64 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C808	SET 7, G	C964	SET 7, V	C964	DDC8056 SET 65 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C809	SET 7, H	C965	SET 7, W	C965	DDC8056 SET 66 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C810	SET 7, A	C966	SET 7, X	C966	DDC8056 SET 67 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C811	SET 7, BC	C967	SET 7, Y	C967	DDC8056 SET 68 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C812	SET 7, D	C968	SET 7, Z	C968	DDC8056 SET 69 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C813	SET 7, E	C969	SET 8, A	C969	DDC8056 SET 70 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C814	SET 7, F	C970	SET 8, B	C970	DDC8056 SET 71 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C815	SET 7, G	C971	SET 8, C	C971	DDC8056 SET 72 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C816	SET 7, H	C972	SET 8, D	C972	DDC8056 SET 73 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C817	SET 7, A	C973	SET 8, E	C973	DDC8056 SET 74 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C818	SET 7, BC	C974	SET 8, F	C974	DDC8056 SET 75 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C819	SET 7, D	C975	SET 8, G	C975	DDC8056 SET 76 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C820	SET 7, E	C976	SET 8, H	C976	DDC8056 SET 77 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C821	SET 7, F	C977	SET 8, I	C977	DDC8056 SET 78 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C822	SET 7, G	C978	SET 8, J	C978	DDC8056 SET 79 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C823	SET 7, H	C979	SET 8, K	C979	DDC8056 SET 80 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C824	SET 7, A	C980	SET 8, L	C980	DDC8056 SET 81 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C825	SET 7, BC	C981	SET 8, M	C981	DDC8056 SET 82 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C826	SET 7, D	C982	SET 8, N	C982	DDC8056 SET 83 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C827	SET 7, E	C983	SET 8, O	C983	DDC8056 SET 84 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C828	SET 7, F	C984	SET 8, P	C984	DDC8056 SET 85 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C829	SET 7, G	C985	SET 8, Q	C985	DDC8056 SET 86 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C830	SET 7, H	C986	SET 8, R	C986	DDC8056 SET 87 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C831	SET 7, A	C987	SET 8, S	C987	DDC8056 SET 88 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C832	SET 7, BC	C988	SET 8, T	C988	DDC8056 SET 89 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C833	SET 7, D	C989	SET 8, U	C989	DDC8056 SET 90 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C834	SET 7, E	C990	SET 8, V	C990	DDC8056 SET 91 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C835	SET 7, F	C991	SET 8, W	C991	DDC8056 SET 92 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C836	SET 7, G	C992	SET 8, X	C992	DDC8056 SET 93 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C837	SET 7, H	C993	SET 8, Y	C993	DDC8056 SET 94 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C838	SET 7, A	C994	SET 8, Z	C994	DDC8056 SET 95 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C839	SET 7, BC	C995	SET 9, A	C995	DDC8056 SET 96 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C840	SET 7, D	C996	SET 9, B	C996	DDC8056 SET 97 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C841	SET 7, E	C997	SET 9, C	C997	DDC8056 SET 98 (IX + 0)	F0305	DEC (IV + d)
				C842	SET 7, F	C998	SET				

V. Aplikace

V.1. Jednoduché jednodeskové mikropočítače

Na obr. 46 je zapojení velmi jednoduchého mikroprocesorového systému, určeného pro nesložité řídicí úlohy. Mimo vlastní mikroprocesor a nezbytný generátor taktu (zde stabilizovaný křemenným výbrusem) má minimální paměť programu (2758 s kapacitou 1 KB) a dat (2x 4045 s kapacitou 1 KB), dále pak dvě osmibitové vstupně-výstupní brány a nerozsáhlou logiku řídicích signálů /1/. Jako vstupní brána slouží oddělovací zesilovač typu 74 LS 244, jako výstupní osmibitový latch typu 74 LS 273. Tyto brány jsou spojeny přímo s řídicími signály IORD a IOWR bez vazby s nějakou adresou; to proto, že pro každý směr přenosu dat je zde jen jedna brána. Zbývající řídicí signály MEMRD a MEMWR pro výběr a uvolnění paměti jsou získávány za kombinačními obvody 74 LS 32 a 74 LS 00. Posledně jmenovaný (1/2 74LS00) slouží též k automatickému nulování programového čítače CPJ ve spojení s rezistorem R₁ a kondenzátorem C₁, a to po připojení napájecího napětí +5 V.

Další ukázku jednodeskového mikroprocesorového systému, vhodného pro celou řadu úloh řídicího charakteru, přináší obr. 47. Je osazen celkem devíti integrovanými obvody na desce tzv. evropského formátu, přičemž na ní zbývá ještě dostatek místa pro eventuální použití uživatele /17/. Takovýto systém - stejně jako předcházející - není ovšem určen pro zkoušení, "ladění" či vývoj programů (i když principiálně při vhodném monitorovacím programu a odpovídajících perifériích by to v daném případě bylo možné), ale jako flexibilní náhrada zapojení "pevné logiky" či pro již zmíněné řízení. Systém tedy sestává z vlastní CPJ (I05) a k ní příslušného generátoru taktu (I08) s iniciačním obvodem (I06), programové paměti I0₁ a paměti dat I0₂; dvou programovatelných paralelních stykových obvodů I03 a I04 jakož i nezbytných dekódérů-demultiplexorů I07.

Jimi je m.o.j. dáné adresové umístění podpůrných obvodů mikroprocesoru, které je následující:

IO3 - data A - 00H, řízení 02H, data B - 01H, řízení 03H,
IO4 - data A - 10H, řízení 12H, data B - 11H, řízení 13H,
IO2 - RAM - 8000H,
IO1 - EPROM - 0000H.

Z obou paralelních portů má IO3 prioritu; proto - při použití (=osazení) jen jednoho dvoukanálového portu Z80-PIO je nutno tento obvod vložit do patice IO3.

Pro oba druhy pamětí bylo použito typů s kapacitou 2 KB. Zapojení - jakož i vlastní deska - umožňuje eventuální použití polovodičových pamětí s větší kapacitou, a to 4 KB (typu 2732 a 6132) po přemístění naznačených propojek.

Jsou-li osazeny obě paralelní brány IO3 a IO4, stojí pak uživateli k dispozici celkem 32 vstupně-výstupních vedení. Tato vedení - spolu ještě s některými dalšími řídicími signály - jsou vyvedena dvěma vícepólovými konektory. Jeden z nich je dvacetipólový a slouží pro IO4, druhý z nich má 31 pól a mimo signálů IO3 slouží i pro zemnění desky, přívod napájení a vnější iniciaci (reset). Obr. 48 znázorňuje rozložení součástí včetně obou komentovaných konektorů. Asi jedna třetina volné plochy desky může nést pro uživatele potřebné obvody, jako jsou např. oddělovací optoelektronické členy, analogově-digitální či digitálně-analogové převodníky apod.

Následující ukázka jednodeskového mikroprocesorového systému nejen že poskytuje uživateli ještě více vstupně-výstupních linek (celkem 52 + 6), ale kromě paralelních bran používá též sériové komunikace s okolím, a rovněž umožňuje testování stavu šesti linek, nehledě na oddělení mikroprocesorových sběrnic. Posledně uvedená skutečnost má svůj význam pro eventuální rozšíření daného systému.

Ze zapojení na obr. 49 zjistíme, že systém nepoužívá paralelních a sériových podpůrných obvodů ZILOG, ale - mnohem

rozšířenějších - programovatelných periferních obvodů firmy INTEL, a sice dvojici paralelních portů 8255 a dvojici sériových obvodů 8251.

Mikroprocesor Z80 pracuje s hodinovým taktem o kmitočtu 2,4576 MHz; tento nezvyklý takt (stabilizovaný krémenným krystalem v obvodu I011) však umožňuje jednoduchou výstavbu generátoru přenosové rychlosti připojením standardní děličky I012 (SN74 LS 393), z jejíž vývodů 1 až 5 lze odebírat následující frekvence: 1 - 153,6 kHz, 2 - 76,5 kHz, 3 - 38,4 kHz, 4 - 19,2 kHz a 5 - 9,6 kHz. Protože přenosová rychlosť každého kanálu obou UARTů (I08 a I09) je dána použitou frekvencí a programově nastaveným dělicím činitelem - který může být 1, 16 nebo 64 - lze dosáhnout rychlostí v rozmezí od 150 do 9600 b/s, což je zřejmé z niže uvedené tabulky:

nastavení	koeficient	přen. rychlosť /bitů.s ⁻¹ /
1	1	nepoužívat
1	16	9600
1	64	2400
2	1	nepoužívat
2	16	4800
2	64	1200
3	1	nepoužívat
3	16	2400
3	64	600
4	1	nepoužívat
4	16	1200
4	64	300
5	1	nepoužívat /9600/
5	16	600
5	64	150

Je obvyklé použít činitel 16 (programově), čímž je možné dosáhnout pěti běžných rychlostí od 600 do 9600 bitů/s. (V případě použití další děličky bylo by možné dosáhnout nižších rychlostí při doporučeném činiteli 16.)

Kapacita programové paměti je 2 Kbyty a je dána typem 2716-I010; kapacita paměti dat je taktéž 2 Kbyty; je realizována čtyřmi kusy standardních obvodů 2114 (s organizací á 4x1024 bitů). I02 až I05.I06 a I07 poskytují uživateli celkem 48 TTL kompatibilních vedení, která mohou sloužit jako vstupní či výstupní k řízení relé, převodníku atd., či obousměrně nebo ke styku se sběrnicí IEC (handshaking), apod. Při zapojení napájecího napětí jsou tyto obvody iniciovány účinkem kapacitněodporového členu R9C3, generujícím automaticky signál RESET. (Obdobně - iniciaci I01 - mikroprocesoru zajišťuje automaticky odporevěkapacitní člen C7R8 signálem RESET.) I014 pracuje jako adresový dekodér pro všechny v/v obvody; protože linky A0 a A1 jsou použity pro vnitřní adresování I06 a I07, je dekodér připojen až na adresová vedení A2, A3 a A4. Z možných esmi výstupů je jich využito však jen pět a zbývající tři jsou volné. Adresování stykových obvodů je tedy teto:

adresa	v/v obvod	funkce	pozn.
00H	I06	port A	8255
01H	I06	port B	
02H	I06	port C	
03H	I06	řízení	
04H	I08	data	8251
05H	I08	řízení	
08H	I015	jen čtení	74LS367
10H	I07	port A	8255
11H	I07	port B	
12H	I07	port C	
13H	I07	řízení	
14H	I09	data	8251
15H	I09	řízení	

Obvod I015 dovoluje prověřovat na jeho šesti vstupních vedeních úrovně příslušných signálů, které mohou být buď simulovány sepnutím či rozepnutím spínačů S1 až S6, nebo přivedeny z vnějšího okolí.

I013 je stejný typ dekodéru, jak I014 (74LS138); tento slouží však pro výběr jednotlivých bloků paměti ROM či RAM, a to signály Y0, Y1 či Y2. (Zbývající signály Y3 až Y7 je možno použít při eventuálním rozšíření o externí paměť na další desce.) Z uvedeného zapojení vyplývá umístění jednotlivých paměťových bloků:

paměť provozního programu I010 - EPROM-00H až 7FFH,
paměť dat RAM 1 KB - 1000H až 13FFH, I04 a I05,
paměť dat RAM 1 KB - 2000H až 23FFH, I02 a I03.

Adresování pamětí je v krocích po dvou Kbytech; vzhledem k umístění prvního bloku RAM od EPROM je možné - pokud by to provozní program svým rozsahem vyžadoval - použít na I010 i typ s dvojnásobnou kapacitou 4 KB - 2732, pochopitelně po nutné změně na desce pro její adresování, spočívající v oddělení přívodu napětí +5 V k špičce č. 21, a připojení též k adresové lince A11.

Datová sběrnice D0 až D7, připojená k obvodům I02 až I010 a I015, je chráněna proti přetížení oddělovacími zesilovači I017 a I018, zapojenými antiparalelně, kde směr přenosu dat je určován řídicími signály RD a WR. (Vhodnější by bylo použití jednoho obousměrného osmibitového oddělovacího zesilovače 74LS245 na tomto místě, obzvláště je-li jeho cena v zahraničí rovnocenná s jedním typem 74LS244.) Rovněž dolní část adresové sběrnice A0 až A7 je chráněna stejným typem - I016 - oddělovacího zesilovače.

Přerušovací vstup INT může být použit uživatelem dle jeho potřeby, popřípadě - po vložení kondenzátoru C10 do desky a jeho zapojení, a tím i připojení ke generátoru přenosové rychlosti - po každém 256tém taktu. V tom případě musí být programátorem respektován přerušovací způsob (mode "1"), (při němž CPJ po převzetí požadavku provádí skok na adresu 038H, na niž pak musí začínat přerušovací rutina). Uvedené dovoluje programové použití jako časové základny s periodou 0,1042 ms /3/.

V.2. mc-CP/M mikrepočítáč

Poslední ukázkou této kapitoly je klasický osmibitový mikropřesesorový systém na bázi Z80 s dynamickou pamětí o kapacitě 64 KB, pamětí provozního programu 4 KB a dalšími sériovými a paralelními stykovými obvody; hlavní předností komentovaného systému však je, že byl autorem /13/ vytvořen pro použití s populárním operačním systémem CP/M - samozřejmě v disketové verzi.

CP/M je provozní operační systém pro mikrepočítáče a mikropřesesorevé systémy řady 80XX, tj. opírající se o mikropřesesory rodiny INTEL (8080, 8085, 8086, ...) nebo ZILOG (Z80, Z8, Z8000, Z800). Tento systém má za úkol předložit uživateli standardní programové připojení pro přenos dat mezi obrazovkovým terminálem a pružným diskem (disketou) či pružnými disky - viz dále. (Provozní program komentovaného mikrepočítáče pracuje se standardním CP/M, jenž se vyznačuje uživatelskou startovací adresou na buňce 100H.)

Mikrepočítáč CP/M sestává ze tří desek evropského formátu o rozměrech každé 100x160 mm. Jsou to:

1. deska CPJ, paměti RAM 64 KB a EPROM 4 KB včetně oddělovacích zesilovačů a přepínací logiky (bootstrap)
2. deska sériového a paralelního styku
3. deska disketového řadiče s kontrolérem 1797

Propojením desek 1 a 2 již vzniká provozuschopný mikropřesesorový systém, komunikující s vnějším okolím prostřednictvím dvou sériových kanálů podle normy V 24 (RS 232C) a dvou paralelních osmibitových kanálů. Provozní program - monitor - používá pouze oba sériové kanály (jeden pro obrazovkový terminál s klávesnicí, druhý případně pro tiskárnu), takže oba paralelní jsou plně k dispozici uživateli. Vlastní monitor používá na tři desítky povelů /1,13/ a obsahuje i rutiny pro obsluhu pružných disků. Pro řízení disket je však třeba třetí desky, poměrně hustě osazené, a níž teprve vznikne vlastní CP/M systém.

A nyní k vlastní desce procesoru několik slov: jejím jádrem je Z80-CPU, umožňující jak elegantní programování využitím rozsáhlejší množiny instrukcí, tak i převzetí většiny již vytvořených programů pro starší mikroprocesor I 8080A.

Mikroprocesor pracuje s hodinovým taktem 4 MHz, přestože v zapojení desky na obr. 50 je použit krystal o resonanci 8 MHz. Umístěním vhodné propojky za dělič F1 či F2 získáme odpovídající pracovní kmitočet, a to s ohledem na vybavovací dobu použitých velkokapacitních pamětí. Zapojení je navrženo pro rychlou verzi mikroprocesoru, typu Z80B; v tom případě činí takt 6 MHz - jemu či jeho násobku musí pak odpovídat použitý krystal (tzn. 12 nebo 6 MHz). CPJ je propojena s pamětími vnitřními sběrnicemi, které - pro styk s vnějším okolím včetně návazných desek - jsou opatřeny obousměrnými oddělovacími zesilovači B1, B2 a B3.

Pro paměť dat a uživatelských programů bylo použito v současné době nejmodernějších dynamických pamětí, osmi kusů, typu HM 4864-3, z nichž každé pouzdro má organizaci 65 536 x 1 bit. Nutné osvěžování jejich obsahu obstarává procesor sám. Proto, aby při iniciaci procesoru nebyl ztracen obsah paměti RAM, musí mít nulovací impuls (RESET) definovanou délku. To zajišťuje monostabilní obvod F3, který po nabité kondenzátoru C1 přes odpor R1 při dosažení prahové hodnoty vyšle jeden impuls o trvání daném hodnotami C2 a R2, tedy účinný, avšak dostatečně krátký.

Nulovací impuls je veden nejen na příslušný vstup mikroprocesoru (26), ale též na přepínací logiku, a sice na vstup hradla N2 tvorícího s N1 klopný obvod RS. Tehdy je výstup N2 na úrovni logické "1" a přepínací logika je aktivována. Jeden vstup hradla O9 má tak signál "0", a tak je stav adresy A15 transferován na vstupy hradel O5 a N7. Je-li úroveň adresového vedení A15 rovna log "0", pak - při výskytu signálu MREQ - je na výstupu součtového členu O5 též úroveň log "0", a tak je paměť Spl uvolněna (EPROM 2732). Současně je však výstup hradla N7 na log "1", čímž je výstup součtového členu O3 tak-

též na log "1". Z toho plyne, že paměť Sp2 - RAM je naopak nepřipojena. Změní-li se úroveň adresového vedení A15 na log "1", je "odpojena" EPROM a uvolněna paměť RAM.

Proč vlastně tato manipulace? Na začátku, tj. po inicioaci tlačítkem reset či po spuštění počítače nachází se v oblasti 0000H až OFFFH provozní program-monitor včetně přepínacích rutin, přičemž paměť RAM má volných pouze horních 32 KB, tj. od adresy 7FFFH do FFFFH. Potom se provádí přesun celého monitoru (pomocí makroinstrukce pro přesun bloku) do nejvyšší části rozsahu RAM, načež následuje skok do monitoru - nacházejícího se nyní již však na "vrcholu" celkové kapacity RAM, tzn. nyní již od adresy EFE3H. Dolních 32 KB paměti (od 000H do 7FFFH) je uvolněno při "odpojení" EPROM, takže nyní má uživatel k dispozici souvislých 60 KB paměti RAM od adresy 0000H. Výměna spodních 32 KB však je alokovaná pouze požadavkem v/v čtení v rozsahu 4000H až 7FFFH, což monitor programově automaticky sám zajišťuje. Hardwareově je zajištěno odpojení přepínačí (zavlékací) logiky propojením invertoru N3 na hradlo N4, jakož i součtových členů O1 a O2 na klopny obvod RS. (Výstup O2 má signál s úrovní log "0", je-li požadován uvedený adresový rozsah, tzn. při úrovni A14 rovné log "1".) Stavem klopného obvodu RS je pak přepínací logika deaktivována.

Datová sběrnice je připojena trvale přes oddělovací zemílovače B4 na vstupy paměti Sp2, avšak její výstupy jsou připejovány přes B5 jen tehdy, vznikl-li požadavek čtení. Adresová sběrnice paměti Sp2 je multiplexována, a to pomocí multiplexerů S1 a S2, jimiž je jednou připojena dolní osmibitová polovina adresové sběrnice, jednou horní osmibitová polovina.

Na obr. 51 je zakresleno časování, týkající se popisovaného multiplexování. Multiplexory S1 a S2 při výběrovém signálu sel = log "1" připojují na vstupy paměti Sp2 adresová vedení A0 až A7. S příchodem signálu MREQ, vedeným na vstup RAS (4) je připravován výdej dat z adresované řady a osvěžení.

(RAS přebírá dolní adresu.) Signál MREQ prochází též zpoždovacími členy D1 až D4; jeho posunutá (zpožděná) hrana představuje již přechod výběrového signálu sel do úrovně log "0". Tím jsou multiplexory přepnutы pro průchod adresových signálů A8 až A15. Členy D5 a D6 je však signál MREQ ještě více zpožděn, a v této podobě přichází na vstup součtového členu 03. Pakliže je 03 průchozí, objeví se zpožděný signál na vstupe CAS (15) paměti Sp2, kde způsobí vydání dat nyní již kompletně adresovaných. Zpožděný signál prochází též součtovým členem 04 (spolu se signálem RD), čímž uvolní budič B5 pro čtení z Sp2. Se stoupající hranou (tj. výstupní) signálu RAS je současně ukončeno i osvěžení.

Sběrnicová logika, sestávající z členů a hradel J7, 06, 07, N5, 08 a N6, přebírá řízení směru propustnosti oddělovacích zesilovačů - budičů sběrnic B1, B2 a B3. To je potřebné pro rozlišení vnějších a vnitřních sběrnic; uvedené přichází v úvahu např. při provozu DMA = přímém přístupu do paměti (indikovaným signálem BUSAK), kdy adresové budiče musí pracovat zvnějšku dovnitř - tedy obráceně, než je obvyklé.

To je prakticky vše, co bylo třeba říci k desce CPJ. Z technického hlediska - pro případné aplikanty - zbývá pouze upozornit, že citované dynamické paměti - v šestnáctivývodových pouzdrech DIL - mají napájení +5 V na vývodu č. 8 a zemní na vývodu č. 16 - tedy právě o b r á c e n ě, než je zvykem u obvodů TTL.

Obratme nyní svou pozornost k druhé desce - desce rozhraní, jejíž kompletní schéma je na obr. 52.

Zapojení této desky je celkem jednoduché: sestává z jednoho programovatelného obvodu Z80-SIO pro sériový styk, jednoho programovatelného obvodu Z80-PIO pro paralelní styk, dvojtěho generátoru přenosové rychlosti BD11a BD2 (2x4702BPC fy Fairchild), oddělovacího zesilovače datové sběrnice B1 (74LS 85), dvojice stykových obvodů RS 232C (2x 1489 + 1488) - B2 a B3, a konečně jednoho čtyřnásobného dvouvstupového hradla NAND (74LS00) pro pomocné funkce - I1, I2 a N2.

Styková deska, byť i jen částečně osazená - sériovým obvodem SIO s příslušenstvím - zajišťuje již funkční provozuschopnost mikropočítače CP/M.

SIO a PIO jsou připojeny k vnější datové sběrnici přes oddělovač B1, jehož uvolňování je řízeno logikou sestávající z I1, N1, D1, V1 a I2. Pokud se použije na desce CPJ mikroprocesoru verze A (4 MHz), pak jak SIO, tak i PIO musí této rychlostní verzi odpovídat, což se týká stejně i verze B (6 MHz). Oba obvody vyžadují celkem osm adres, jež se pro A4 až A7 dají nastavit na desce propojkami J4 až J7; pokud se použije originální monitor, pak propojky odpadají a adresy pro stykové obvody jsou následující:

OF0H - data SIO, kanál A
OF1H - status SIO, kanál A
OF2H - data SIO, kanál B
OF3H - status SIO, kanál B
OF4H - data PIO, kanál A
OF5H - komando PIO, kanál A
OF6H - data PIO, kanál B
OF7H - komando PIO, kanál B

Hradlem N1 přes invertor I1 je oddělovač B1 jen tehdy uvolněn, je-li - ze strany mikroprocesoru - osloven výše uvedený adresový rozsah. Směr přenosu dat oddělovacím zesilovačem B1 je dán pak úrovní řídicího signálu RD. Výstup na standardní sběrnici V24 (RS 232C) je zajištěn výkonovými zesilovači - převodníky úrovně B2 a B3. Přenosovou rychlosť v Bd je možno pro každý kanál SIO nastavit odděleně - proto jsou v zapojení použity dva generátory BD1 a BD2, jež však jsou buzeny společným taktem, odvozeným ze stabilizovaného kmitočtu 2,4576 MHz.

Monitor

Má-li kterýkoli mikropočítač či mikroprocesorový systém být provozuschopný, musí být vybaven provozním programem - uloženým v pevné paměti ROM - neboli tzv. monitorem. Tento provozní program pak umožňuje nejen komunikaci mezi obsluho-

(dálnopis) všechny funkce, tj. řídicí konsoly, čtecího a vydávacího zařízení jakož i tiskárny protokolu. Jinými slovy řečeno, povel A je ovlivněn obsah IOBYT, což je jméno paměťové buňky signalizující mikroprocesorovému systému, který v/v kanál má být obslužen.

Další povely

B

Stisknutím písmene B z klávesnice udělujeme počítači povel, jímž je celá vstupní klávesnice blokována s výjimkou CTRL N; jimi je opět uvolněna.

C (počáteční adresa), (konečná adresa)

Povel C příkazujeme srovnání obsahu paměti daného adresového rozsahu se čtenou oblastí přes stykový v/v obvod.

D (počáteční adresa), (konečná adresa)

Povel D příkazujeme vydání obsahu paměti daného adresového rozsahu, a to v šestnáctkovém kódu. Vydávání může být zastaveno stisknutím kláves CTRL C.

E /(konečná adresa)/

Tímto povelom se generuje EOF (end of file) znaménko pro šestnáctkový formát INTEL (přes kanál děrovačky); případně zadaná adresa je při zavlékací rutině interpretována jako adresa počátku.

F (počáteční adresa), (konečná adresa), (konstanta)

Povel F se způsobí zaplnění paměti daného adresového rozsahu zvolenou konstantou.

G (počáteční adresa), /(break 1)/, /(break 2)/

Povel pro odstartování programu (po CR) od zadané počáteční adresy, popřípadě od prvního či druhého testovacího bodu (break); tyto body však mohou být zaměřeny jen na první byty instrukcí.

H (hodnota 1), (hodnota 2)

Povel se vytvoří (po CR) součet a rozdíl obou hodnot v šestnáctkové aritmetice.

J (počáteční adresa), (konečná adresa)

Povelem J se vyvolá rychlý test daného paměťového bloku. Test nepůsobí rušivě na případný obsah.

L (počáteční adresa)

Binární vkládání ze čtecího kanálu, a sice od udané adresy. Každých osm bitů tvoří jednotku; povel je protikladem povelu U.

M (počáteční adresa), (konečná adresa), (cílová adresa)

Transportní povel pro přenos daného paměťového bloku na místo počínající cílovou adresou; tato musí být vždy vně paměťového bloku, jinak došlo by k narušení obsahu.

N

Povel pro generování 72 znaků "0" přes kanál děrovače, popřípadě k synchronizaci záznamu na kasetový magnetofon.

P (počáteční adresa)

Vkládání znaků ASCII do paměti od udané počáteční adresy. Při případném omylu může být klávesou "-" zrušen poslední zadáný znak; klávesami CTRL D je vkládání ukončeno a monitorem je vydána poslední adresa.

QI /adresa brány)

QO (adresa brány), (hodnota)

Povelem Q ve spojení se znakem I (input) nebo O (output) lze přečíst z adresované brány vstupní hodnotu, nebo adresovanou bránu naplnit danou hodnotou.

R /(bias)/, /(reladr)/

Povelem R je možné přečíst šestnáctkový soubor dat ve formátu INTEL přes čtecí kanál. V případě zadání hodnoty "bias" ukládá se soubor na adresu obsaženou v souboru, avšak zvětšenou o hodnotu "bias". V případě zadání relativní adresy je soubor uložen v paměti počínaje touto adresou, pokud se jedná o soubor uložený v TDL relokačním formátu (obsahujícím informace o skokových adresách a adresových vztazích tak, že je možné provozuschopné uložení daného programu na libovolném místě /1/).

S (adresa)

Povelem S (po SP = mezerníku) je vydán obsah paměťové buňky dané adresy. Znakem "--" (baekstep) je vydán obsah předcházející buňky, uložením šestnáctkového výrazu (po SP) je původní obsah přepsán. Klávesnicí CR (carriage return = návrat vozíku) je povel ukončen.

T (počáteční adresa), (konečná adresa)

Vydání paměťového bloku při znázornění ve znacích ASCII (tedy např. místo 41H písmeno A, místo 31H číslice 1 atd.). Pokud není možné přiřadit dvojici nibblů (tetrád) odpovídající znak ASCII, je vydána tečka.

U (počáteční adresa), (konečná adresa)

Vydání binárního bloku adresované paměti přes kanál děrovače; povelem L lze blok opět načíst.

V (počáteční adresa), (konečná adresa), (cílová adresa)

Adresovaný blok paměti je byt po bytu srovnáván s obsahem bloku začínajícím na cílové adrese. Případné rozdíly jsou vydány konsolou (terminálem).

W (počáteční adresa), (konečná adresa)

Vydání adresovaného bloku paměti v šestnáctkovém formátu INTEL (tzv. dvoutečkovém) přes kanál děrovače. Blok lze načíst povelom R.

X /(jméno registru), (nový obsah)/

Povelem X (po CR) jsou vydány obsahy registrů A, B, C, D, E, F, H, L, M, P, S, I. Povelem X' jsou vydány obsahy registrů A', B', C', D', E', F', H', L', M', X, Y, R. Povelem XC může být např. modifikován nový obsah tohoto registru.

Y (hodnota 1), /(hodnota 2), /.../

Povelem Y je spuštěno (po CR) hledání sledu znaků o délce max 255 bytů daného vzoru hodnot; např.: Y20, 30, 40 vyhledává v celém rozsahu paměti vzor šestnáctkových hodnot 20, 30, 40; ukončení klávesami CTRL C.

Z

Označuje šestnáctkově adresu nejvýše uloženého místa souvislého paměťového bloku; (pro mikropočítač mc-CP/M to tedy je EFFFH).

I

Povel pro zavedení pružného disku (tzv. floppy boot start). Po něm se hlásí monitor (např. u verze 3.1, bliže popsané v /44/ dotazem, zda v konfiguraci je použit standardní - osmipalcový - pružný disk či tzv. minifloppy o průměru 5&1/4 palce); dále přebírá aktivitu BIOS (basic input-output systém) jakožto podstatná programová část operačního systému CP/M - viz /9/. Zmíněný BIOS - ať již ve verzi V1.0 dle /13c/ nebo upravené V3.1 dle /44/ - spolupracuje s monitorem, jehož některých rutin výhodně využívá.

Vlastní monitor mikropočítáče mc-CP/M, jehož výpis dále přinášíme, vznikl na podkladě dvoukilobyтовého monitoru fy Technical Design Labs /1/. Liší se od něj povelem I, za nímž se ovšem skrývají potřebné rutiny komunikace s disketami, což se mj. projevilo na bytovém rozsahu, který činí 3,5 KB. V uveřejněné verzi pracuje se standardním osmipalcovým pružným diskem jednoduché nebo dvojitě hustoty. Podstatné na monitoru ovšem je, že se sám zapisuje do horních čtyř KB systémové paměti (tzn. do paměťového bloku od adresy FOOOH až do FFFFH) a odtud skokem startuje, přičemž EPROM - z níž byl generován - odpojí. Současně se monitor hlásí přes kanál SIO ležící na adrese OOF0H. Touto technikou je umožněno poskytnutí uživateli souvislé oblasti paměti RAM od 0000H do EFFFH, kde právě počáteční část (od 0000H) - obvykle obsazená monitorem - je tak vyhrazena k dispozici pro uložení parametrů operačního systému CP/M (od 0000H do 0OFFH). Na následujícím vyobrazení je znázorněno rozdělení operační paměti pro systém CP/M - obr. 53.

Tab. 21

Provozní program - monitor /4 KB/

rom	abs	checksum
0000 FEF3	31 FF FF 3E C9 32 88 F0 CD 00 F0 3B 3B	+= 0688
0000 FFF0	01 21 12 00 19 11 00 F0 81 FF 0F ED 00 C3 00 F0	+= 0670
0010 F000	C3 68 F0 C3 C2 F6 C3 05 F6 C3 4C F5 C3 2E F5 C3	+= 0C24
0020 F010	60 F5 C3 C5 F5 C3 E4 F3 C3 08 F1 C3 58 F6 C3 2C	+= 0BF0
0030 F020	F0 C3 87 F8 C3 87 F8 C3 87 F8 C3 85 F8 0B 12	+= 0B75
0040 F030	F0 0D 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 0385
0050 F040	4C 45 20 4D 43 20 43 4F 4D 50 55 54 45 52 28 56	+= 0446
0060 F050	32 20 28 32 4F 50 59 52 49 47 48 54 28 28	+= 03D3
0070 F060	43 29 28 31 39 30 32 20 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 02C5
0080 F070	7F F0 ED 83 0E F0 66 00 21 00 F0 ED B3 18 10 01	+= 077F
0090 F080	00 03 C1 04 0C 05 68 01 00 03 E1 04 0C 05 68 3E	+= 0361
0090 F090	C0 D3 F5 3E 03 D3 F5 3B 00 00 AF 32 70 F8 31 H2	+= 0873
00BD F0A0	F0 C3 5E F6 A6 F9 EB 01 23 00 21 16 F8 ED B0	+= 0971
00CD F0B0	E0 01 R1 FF 09 E5 21 00 00 00 E5 10 FD 0E 1M	+= 05C5
00DD F0C0	CD 4C F5 06 3A CD BC F5 11 C8 F0 D5 CD BD F5 0E	+= 0947
00ED F0D0	3C 0D 4C F5 CD A4 F7 E6 7F 28 F9 06 41 F8 FE 1R	+= 0861
00FD F0E0	D0 87 21 F2 F0 85 6F 7C CE 00 67 7E 23 66 6F 0E	+= 0783
0100 F0F0	02 E9 99 F1 D0 F1 00 F2 2B F2 42 F2 5E F2 68 F2	+= 0834
0110 F100	22 F6 45 F1 B9 F2 84 F8 F1 F6 07 F2 AR F5 7E F8	+= 083R
0120 F110	E0 F1 C5 F7 E2 F8 98 F3 C4 F3 95 F5 F0 F7 3B F4	+= 0846
0130 F120	60 F4 E8 F3 3D F0 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 06F5
0140 F130	20 3D 20 31 00 00 00 49 20 42 45 46 43 48 4C 28 3D	+= 033E
0150 F140	20 49 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 033F
0160 F150	F0 01 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 033G
0170 F160	32 11 00 00 3E 40 32 12 00 00 3E F0 32 13 00 00 00 00	+= 03BC
0180 F170	14 00 21 00 00 00 16 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 0348
0190 F180	D0 21 F5 C3 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 08BE
01A0 F190	C0 18 F7 20 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 04A3
01B0 F1A0	0C 18 F9 15 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 088F
01C0 F1B0	00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 045F
01D0 F1C0	10 28 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 065C
01E0 F1D0	30 F8 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 0894
01F0 F1E0	CD 9E 00 F0 FE 28 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 0898
0200 F1F0	F5 E1 CD 00 F7 FE 04 CH 04 F5 FE 5F 28 00 00 00	+= 0898
0210 F200	23 CD 4C F5 18 EC 28 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 0892
0220 F210	BE C4 19 F2 CD 12 F8 16 F4 47 C0 47 F0 7E CD 23	+= 0893C
0230 F220	F6 CD 40 F5 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 0878
0240 F230	00 40 F7 CD 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 08CD
0250 F240	18 E0 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 087D
0260 F250	F6 E1 CD 02 F0 21 00 00 00 00 00 00 00 00 00 00	+= 0889
0270 F260	F5 71 CD 18 F0 38 F0 01 C3 C8 F0 CD 83 F6 39 40	+= 08A5
0280 F270	28 10 CD 00 F8 F6 D1 21 34 99 39 72 28 73 78 FE 00	+= 0857
0290 F280	28 2E 16 21 35 00 39 E5 CD E3 F5 58 C1 E1 78	+= 0869
0290 F290	B0 20 00 71 23 75 23 00 00 77 23 25 F5 F2 02 FE 00	+= 0873
02B0 F2A0	28 03 15 20 03 3E C3 32 39 00 21 1E F0 22 39 00	+= 0438
02C0 F2B0	CD 80 F0 01 21 16 00 39 E9 CD B8 F5 7E 2F 77	+= 088E
02D0 F2C0	RE 28 05 05 59 5F CD 47 F5 CD 07 F7 CD B0 F5 42	+= 09CD
02E0 F2D0	D1 78 CD 12 F6 18 E5 CD 08 F5 7E 02 03 CD 12 F6	+= 0985
02F0 F2E0	18 F5 CD E3 F5 78 D6 80 47 4F D1 28 84 CD E3 F5	+= 0948
0300 F2F0	C1 E9 09 CD BD F5 CD E6 F6 D6 38 47 E6 FE 28 F6	+= 0C03
0310 F300	57 CD 7C F3 5F CD 7C F3 F5 CD 7C F3 09 D1 5F C5	+= 0820
0320 F310	D5 E5 19 E3 D0 E1 09 E1 CD T2 F3 30 28 C1 28 03	+= 0803
0330 F320	09 DD 09 1C 1D 28 19 3D 28 22 CD 7C F3 CD 8F F3	+= 0678
0340 F330	28 F8 C0 7C F3 28 BF 00 E5 E1 CD 00 F6 C3 21 F5	+= 0888
0350 F340	7C B5 C8 EB 21 34 00 39 72 28 73 C9 2E 01 CD 6C	+= 0683
0360 F350	F3 38 07 CD 0F F3 28 F6 18 00 4F CD 6C F3 47 09	+= 0922
0370 F360	C5 D9 E3 09 70 CD 00 F8 F3 7C E1 18 E7 20 28 87 CD	+= 08D3
0380 F370	T2 F3 10 67 2E 00 CD 7C F3 C8 24 C9 C5 CD 7F F6	+= 0924
0390 F380	87 87 87 07 4F CD 7F F6 B1 4F 82 57 79 C1 C9 DD	+= 0766
0390 F390	27 00 DD BE 00 28 AA 00 23 10 CD CD E3 F5 E1 7E	+= 088C
03BD F3A0	CD 33 F6 CD AE F6 08 28 0F FE 5F 28 14 E5 CD 08	+= 08CB
03CD F3B0	F6 D1 E1 73 78 FE 0D 23 7D E6 07 CC 44 F5 18	+= 0918
03DD F3C0	DE 28 18 F5 CD BB F5 CD 44 F5 06 48 7E E6 7F FE	+= 08B0
03ED F3D0	28 39 02 3E 2E FE 7C 30 38 FR 4F CD 4C F5 CD 12 F6	+= 08794
03FD F3E0	10 EA 18 E3 3A 7D F8 C9 16 00 CD E3 F5 E1 65 E5	+= 0953

pokračování 1

0440 F3F0	33 14 78 D6 0D 20 F3 47 1F 67 60 2D 39 E5 C5 C5	+= 86F1
0440 F4F0	CD 80 F5 C1 E1 DD 1E 5A DD 7E 80 ED 01 E2 2B F4	+= 8833
0440 F4F0	0D E5 E5 1D 28 08 DD 7E FF BE 28 E8 23 0D 2B 18	+= 885R
0440 F4F0	F2 E1 E5 2B C5 CD 2E F6 C1 18 04 33 1D 28 FC C8	+= 8978
0440 F4F0	CD 88 F5 CD 77 F5 81 3A 08 CD 7E F5 D5 E5 04 CD	+= 8989
0440 F4F0	18 F6 38 24 3E 18 98 2B F5 E1 CD 58 F4 D1 18 E3	+= 8823
0440 F4F0	57 78 CD 97 F6 CD 92 F6 AF CD 97 F6 7E CD 97 F6	+= 885F
0470 F4F0	23 18 F9 RF 92 C3 97 F6 E1 D1 AF 1B E3 CD 84 F7	+= 8881
0480 F4F0	21 39 F8 FE 80 29 5H FE 27 2B 06 21 52 F8 CD A4	+= 8698
0490 F4F0	F7 FE 8D 2B 4C 8E 28 09 CB 7E C2 21 F5 23 23 18	+= 86E4
0490 F4F0	F4 CD 4F F5 23 7E 47 E6 3F EB 6E 2B 0B 39 EB 23	+= 87D4
0480 F4F0	1A CD 33 F6 CB 7B 2B 05 1B 1A CD 33 F6 CD NE 06	+= 881C
04C0 F4F0	D6 2B 19 E5 C5 CD 0B F6 E1 F1 C5 F5 7D 12 C1 CB	+= 8837
0440 F4F0	78 2B 03 13 7C 12 E1 C1 7B FE 80 CB CB 7C C8 08	+= 8752
0440 F4F0	C3 CD 80 F5 CD 4B F5 7E 23 8E F8 0B 3C 0C 3C 05 0E	+= 8889
0440 F4F0	3D 2C 4C F5 7E 47 F6 23 8E F8 0B 39 EB C8	+= 87C7
0560 F4F0	7B 2B 0F 1H CD 33 F6 CB 7B 2B 09 1B 1A CD 33 F6	+= 871E
0510 F500	18 02 E5 1H 67 1B 1H 6F 7E 1E 1B F1 21 31 F8 4E	+= 86EC
0520 F510	23 CD 4C F5 1B F9 CD 5F 87 C0 9E F7 FE 83	+= 88A3
0530 F520	CB C9 5D F6 0B E9 FF 19 F9 8E 07 CD 4C F5 0E 2B	+= 8847
0540 F530	0D 4C F5 C5 0B E9 FF 19 F9 8E 07 CD 4C F5 0E 2B	+= 88E2
0550 F540	81 23 0B 09 CD 0B F5 CD 2B F6 0E 2B 09 3B 7D F8 E8	+= 8760
0560 F550	03 2B 0B 08 F1 E6 94 2B F8 79 D3 F8 C9 C3 71 F8	+= 8936
0570 F560	3H 7D F8 E6 C8 C3 53 F6 FE 80 C2 77 F8 0B F3 E6	+= 88CA
0580 F570	84 2B FR 79 D3 F2 19 0E 0B CD 7E F5 0E 0B 3H 7D	+= 8757
0590 F580	F8 E6 3B CR 4C F5 1B F9 CD 5F 87 C0 9E F7 FE 83	+= 8835
0590 F590	FR 79 D3 F2 C9 CD 8B F5 CD 47 F6 CD 42 F6 4E CD	+= 88R5
0580 F580	7E F5 CD 1B F6 9B 0E 0B F5 CD 47 F6 C9 E6 0F	+= 8842
0550 F580	C8 9E 27 4B 27 4F C9 E5 F5 D1 E1 E5 0E 05	+= 8913
0560 F580	CB 8C F5 E1 C9 3A 7D F8 E6 03 2B 09 DB F1 E5 01	+= 88EC
0560 F580	C8 3E FF 87 E1 C9 C3 7H F8 0C CD E5 F5 CD 8D F5 C1	+= 88AD
0550 F580	D1 E1 C9 0B 81 21 0B 0B CD AF F7 47 CD 82 F6 3B	+= 87D7
0610 F600	0B 2B 2A 2B 29 63 E3 0B E3 E5 0B CD 8B F5 3B	+= 8749
0610 F600	02 0B 63 0B 21 0B 0B 0B 0B CD C9 9E 01 0B 0B 0B 0B	+= 8574
0620 F610	E8 F5 CD 1B F6 0B 01 C9 23 0C 85 37 C8 29 9S CR	+= 8802
0630 F620	9C C9 C9 BB F5 E5 19 CD 47 F5 01 01 B7 ED 52 7C CD	+= 8896
0640 F630	32 F6 7D 05 F5 0F 0F 0C 3C F6 F1 CD RE F5 C3	+= 88FR
0650 F640	4C F5 01 FF 08 18 03 81 89 48 CD 7E F5 19 FB C9	+= 88C1
0660 F650	E5 CD 50 F6 7D 05 3C 30 01 25 44 E1 C9 C5 21 FF	+= 8890
0670 F660	FF 24 7E 2F 77 8E 2F 77 2B F7 24 7C FE F9 28 0B	+= 8788
0680 F670	7E 26 27 05 2E 2F 77 2B F2 25 01 0B FF 09 C1 C9 C9	+= 8894
0690 F680	E8 F6 D6 3B 08 FE 17 3B 08 FE 0E 0F 0B 0D 0E 07 FE	+= 8900
0680 F690	0B C9 7C CD 97 F6 70 F5 0F 0F 0F 0C RE F5 CD	+= 8894
0680 F680	7E F5 F1 C5 CD AF RE FS CD 7E F5 F1 82 57 C9 9E 2D	+= 8807
0660 F680	CD 4C F5 CD A4 F7 FE 29 08 FE 2C C8 F6 00 37 CD	+= 8858
0660 F680	3F C9 3A 7D F8 E6 03 2B 09 DB F1 E6 81 2B FR DA	+= 8879
0660 F680	F8 C9 68 F8 3C 7D F8 E6 0C C2 F6 FE 84 C2	+= 88C6
0660 F680	6E FF 0B F3 E6 01 29 FR 0B F2 C5 CD 36 F5 E6 7F	+= 8838
0780 F6F0	C8 CD E3 F5 E1 C9 80 F5 16 FE 05 04 CD 26 F5 2B	+= 8820
0710 F700	F9 18 F9 CD 36 F5 2B F8 77 3E 07 23 CD 36 F5 2B	+= 891C
0720 F710	93 77 19 F7 1E 01 CD 36 F5 2B 09 0C 0E 07 8B 2B	+= 8505
0730 F720	F5 C3 2E F6 72 23 1D 2B F8 77 19 DF E5 05 C5 F5	+= 8988
0740 F730	CD 50 F6 E8 21 0A 0B	+= 8679
0750 F740	18 F9 C1 9B F9 21 25 0B 0B 39 7E F1 23 29 84 7E 98	+= 8581
0760 F750	2B 8C 23 23 7E 91 2B 05 23 7E 95 2B 81 83 21 2B	+= 834C
0770 F760	0B 39 73 23 72 23 23 71 23 7B C5 0E 49 CD 4C F5	+= 85RC
0780 F770	E1 C0 2E F6 21 25 0B 39 01 0B 02 05 71 23 56 71	+= 8500
0790 F780	23 7B 82 28 02 7E 12 23 10 F1 0B 09 E5 D5 C5 F5	+= 8783
0780 F790	00 E5 F0 E5 E0 57 47 E0 5F 4F C5 C3 C8 F0 CD C2	+= 8899
0780 F790	F6 E6 7F C9 C0 9E F7 C8 3C F8 3B FE 8D C8 FE 4E	+= 88DE
07C0 F780	C8 FE 6E 2B 0B C5 4F CD 4C F5 79 C1 FE 4B 08 FE	+= 8909
07D0 F7C0	7B 0B E6 5F C9 CD R4 F7 FE 4F 2B 1C FE 49 C2 21	+= 897C
07E0 F7D0	F5 CD E3 F5 C1 E0 58 0E 0B CD 4A F5 C8 23 3E 18	+= 88FE
07F0 F7E0	8F 4F CD 4C F5 1B F5 C9 CD E5 F5 D1 C1 ED 59 C9	+= 8802

pokračování 2

0880	F7F8	CD	D9	F5	88	28	95	55	CO	19	F2	C1	83	CD	12	F6	++	89C5					
0880	F809	18	FI	43	54	56	42	55	SD	54	58	43	93	59	54	58	43	++	8955				
0880	F818	55	AC	54	56	43	55	1	C1	79	47	E0	70	47	FD	E1	00	++	89C9				
0880	F828	E1	F1	D1	E1	80	09	01	CD	C1	F1	E1	FD	80	21	68	80	++	8941				
0880	F839	C3	98	99	98	99	98	99	SD	41	15	42	13	43	98	41	98	++	8927				
0880	F849	11	45	18	46	14	49	31	AC	39	44	F1	58	84	53	97	49	++	8928				
0880	F859	93	C1	41	99	42	89	43	98	44	80	45	8C	46	89	48	0F	++	892F				
0880	F869	4D	BE	40	CF	58	87	59	53	SD	92	92	C3	C9	F6	C3	C9	++	8955				
0880	F879	FG	C3	53	F5	C3	53	F5	SD	C3	53	FG	98	99	30	7D	++	8955					
0880	F888	32	14	3D	CD	68	19	21	DB	49	FB	CD	8C	F9	F3	C9	0B	++	8974				
0880	F898	44	E6	28	29	83	3E	84	99	AF	99	78	03	42	79	E6	8F	++	896E				
0880	F8B8	5F	BE	43	96	83	CD	BF	F8	C6	88	03	48	79	D3	44	DB	++	8955				
0880	F8C8	44	E6	88	CA	RF	E9	86	92	C2	A2	RF	F8	18	FE	78	D3	42	++	8989			
0880	F8C8	79	E6	FF	95	4E	86	92	99	SD	8F	C6	88	D3	48	7B	++	8974					
0880	F8D8	0B	44	E6	88	CA	D8	FD	ED	R3	23	0B	88	18	FE	18	C5	01	++	8980			
0880	F8E8	04	81	88	79	B1	C2	E2	81	C9	CD	DE	FB	79	E6	8F	++	8968					
0880	F8F8	03	44	78	D3	42	78	03	43	E6	13	03	49	18	FE	CD	DE	++	8965				
0890	F908	F8	79	E6	0F	03	44	3E	3C	D3	48	18	FE	79	3C	FE	81	++	8783				
0890	F918	28	9E	FE	02	28	8E	F3	20	94	3E	84	18	92	3E	88	++	8932					
0890	F928	4F	RF	32	32	SD	78	FE	80	C2	33	SD	79	CD	FE	F8	E6	++	8951				
0890	F938	C4	CF	99	C5	75	SD	CF	F9	4F	38	33	SD	CF	CD	F9	89	++	8861				
0890	F948	C1	CR	88	F9	ES	C1	23	34	FR	38	33	SD	CF	CD	F9	4F	++	8871				
0890	F958	86	88	89	88	41	84	81	CD	E1	E5	21	34	SD	79	7D	CF	8D	++	8978			
0890	F968	F9	FD	86	88	89	73	7E	03	41	E1	E5	21	34	SD	79	7D	CF	85	++	8910		
0890	F978	79	E6	0F	D3	44	81	65	88	BB	78	81	CD	72	78	99	C1	F1	++	8989			
0890	F988	CD	11	1F	3A	38	88	CD	87	FR	CD	11	FR	38	SD	FB	41	BR	++	8988			
0890	F998	CD	B9	F9	E5	03	CD	CS	CD	FE	8A	C1	01	E1	E6	99	28	19	++	8804			
0890	F9B8	F9	E5	03	CD	55	CD	FE	8A	CD	E1	31	3A	32	SD	32	FR	++	8908				
0890	F9C8	FE	B4	80	28	DF	3E	FF	87	37	C9	78	FE	92	CD	FR	E5	++	8950				
0890	F9D8	C0	SD	55	CD	9R	F9	C1	03	41	E1	96	SD	C4	34	SD	32	FR	++	8988			
0890	F9E8	32	SD	FE	04	20	84	CE	3E	FF	BT	37	C9	ES	05	CD	BD	++	8915				
0890	F9F8	F8	C1	D1	E1	FE	CD	8A	38	SD	32	FC	32	SD	32	FR	FE	++	8917				
0890	F9G8	CD	B2	F9	9F	32	FE	BT	87	37	C9	FE	84	28	FR	91	8E	++	8602				
0890	F9H8	FE	B8	20	82	3E	SD	C2	E5	03	CD	05	CD	ED	FR	B8	C1	D1	++	8902			
0890	F9I8	C9	CD	B2	F4	E6	83	47	79	CD	FE	F8	99	81	01	20	08	78	++	8963			
0890	F9J8	E6	01	28	88	CB	AF	C9	78	FE	62	02	28	93	CD	1C	AF	C9	37	++	8744		
0890	F9K8	C3	CD	B9	80	81	SD	00	88	00	99	00	88	00	88	00	SD	03	03	++	8292		
0890	F9L8	51	SD	3E	FF	32	SD	CF	9E	30	SD	51	3E	SD	32	FR	51	3E	++	8693			
0890	F9M8	03	03	51	SD	51	8D	84	8E	24	SD	9C	31	8E	01	SD	51	3E	++	87C5			
0890	F9D8	03	51	3E	SD	83	03	51	SD	51	E6	04	28	FR	C9	3E	SD	03	03	++	881E		
0890	F9F8	51	SD	51	8E	02	28	FR	51	SD	61	E6	81	28	SD	FB	58	FS	++	8804			
0890	F9G8	CD	47	FA	F1	C9	3E	SD	83	SD	51	E6	82	SD	CD	47	FR	18	++	8983			
0890	F9H8	4F	37	3E	01	C9	3E	SD	81	SD	51	SD	81	SD	50	SD	50	FR	++	8719			
0890	F9B8	SD	09	03	SD	58	CD	59	SD	59	SD	60	FR	ED	88	SD	21	SD	91	FR	++	8818	
0890	F9C8	9C	3E	SD	32	SD	FE	CD	85	SD	34	SD	82	SD	50	SD	50	SD	50	FR	++	8819	
0890	F9D8	3E	SD	09	03	SD	58	CD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	F9E8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	F9F8	77	23	CD	47	FR	68	78	SD	23	CD	47	FR	68	78	SD	23	CD	47	FR	++	8935	
0890	FR08	30	32	SD	FE	C2	SD	FE	C9	31	SD	28	FR	C9	3E	SD	03	03	++	8707			
0890	FR10	0F	FE	2A	10	FE	CD	85	FE	3E	01	D3	51	SD	03	SD	03	50	FE	++	8758		
0890	FR20	78	SD	D3	50	SD	54	SD	54	FR	++	8962											
0890	FR30	88	78	B1	C2	SD	60	SD	60	FR	++	8743											
0890	FR40	51	SD	FE	02	SD	87	SD	CF	93	SD	03	SD	51	SD	32	SD	32	FR	++	8865		
0890	FR50	03	03	51	SD	51	8D	84	8E	24	SD	9C	31	8E	01	SD	51	3E	SD	03	03	++	87C5
0890	FR60	03	51	3E	SD	83	03	51	SD	51	E6	04	28	FR	C9	3E	SD	03	03	++	881E		
0890	FR70	51	SD	51	8E	02	28	FR	51	SD	61	E6	81	28	SD	FB	58	FS	++	8804			
0890	FR80	CD	47	FA	F1	C9	3E	SD	83	SD	51	E6	82	SD	CD	47	FR	18	++	8983			
0890	FR90	4F	37	3E	01	C9	3E	SD	81	SD	51	SD	81	SD	50	SD	50	FR	++	8719			
0890	FRB8	SD	09	03	SD	58	CD	59	SD	59	SD	60	FR	ED	88	SD	21	SD	91	FR	++	8818	
0890	FRB8	SD	09	03	SD	58	CD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8819		
0890	FRD8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FRD8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59	SD	58	SD	59	SD	59	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	SD	58	FR	++	8808	
0890	FER8	SD	59																				

V.4. Provozní systém CP/M

Po vzniku mikroprocesorů, v okamžiku kdy již byly na trhu provozuschopné mikropočítače, byl ten či onen vybaven provozním systémem (rozsáhlým provozním programem), umožňujícím jeho více či méně komfortní provoz a ovládání. Sestava a obsah provozního systému byl většinou tajemstvím výrobce; proto bylo na snaď, že jednotlivé systémy různých výrobců (ale i různých mikropočítačů stejného výrobce) se mezi sebou lišily. Struktura systému či jeho jednotlivé funkce též nebyly běžně známé. Přizpůsobení či převedení na jiný počítač, či stejný počítač, ale s jinými perifériemi, nebylo možné (bohužel, obdobné nonsoudré systémy ještě i dnes existují). Avšak s příchodem systému CP/M (Control Program for Mikroprozessors), jehož "otcem" je Gary A. Kindall, byl tento nešvar pro mikropočítače opírající se o mikroprocesory rodiny 8080/8085/Z80 konečně odstraněn. První verze systému vznikla v roce 1974, její komerční nasazení však následovalo o rok později. V roce 1976 vzniká doplněná verze 1.3, nyní se používá vylepšená verze 2.2 nebo tzv. CP/M+ = verze 3.0.

Mnoho výrobců - po vzniku CP/M a seznámením se s jeho klady - pak následně vyvíjelo a vyrábělo počítače orientované na zmíněný provozní systém, čímž se současně dosáhlo i jeho rozšíření. Ovšem potvrzení úspěšnosti a životaschopnosti systému se dostalo až v roce 1982, kdy i velcí výrobci počítačů (ZENIT, IBM) přicházejí na trh s osobními mikropočítači (cenové třídy od 3000,- \$) funkčně schopnými pracovat s CP/M.

A protože rychlé osobní počítače jsou osazovány šestnáctibitovými mikroprocesory - mezi nimiž převládá typ 80186 (80186 či 80286) - byla vyvinuta pro tento mikroprocesor příslušná verze provozního systému, jež se nazývá CP/M-86. Proti verzi CP/M osmibitových mikroprocesorů ovšem není tak rozšířená, nicméně pro ni existuje celá řada programů.

Mikropočítač - obecně pojatý - sestává ze dvou principiálních částí: z technického vybavení (hardware) a programového

vybavení (software). Programové vybavení přitom plní úlohu dostupnosti problémového řešení s danou technikou. U malých mikropočítačů sestává programové vybavení - jak jsme již v předcházejícím vzpomínali - často jen z jediného jednoduchého monitorovacího (provozního) programu, jímž mohou být zadávány šestnáctkové instrukce uživatelských programů, prohlíženy a měněny obsahy registrů a pamětí, a startovány uživatelské programy, popřípadě i ukládány na vnější paměťové médium - zpravidla tvořené kasetovým magnetofonem - a rovněž i z něho čteny. Ukládání dat je obvykle realizováno šestnáctkovou klávesnicí, výstup pak na vícemístném sedmisegmentovém displeji LED. S takovýmto zařízením lze provádět vývoj programů minimálního rozsahu pro školní, předváděcí či řídicí účely; vyvinuté a odladěné (= ověřené) programy jsou však provozovatelné jen na daném technickém zařízení a nejsou tudíž přenositelné. Změní-li se např. monitor z nějakých příčin (např. jeho doplněním o další potřebné rutiny), nejsou zpravidla dříve vyvinuté programy již provozuschopné.

Aby bylo možno vyvíjet programy, které nejsou určeny jen pro jeden počítač, je nejprve potřebné vytvořit definovaná připojovací místa. U skutečně komfortních systémů jsou všechny potřebné podprogramy zahrnuty do seznamu skoků na začátku monitoru. Tento seznam, sestávající ze samých "JMP adresa", se nazývá tabulkou vektorů. Nyní může uživatel systému používat jednotlivé rutiny, pokud ovšem jsou uvedeny v seznamu. Pokud se pak mění verze takto vytvořeného monitoru, což je většinou přidáním dalších rutin, pak mohou být staré podprogramy dále používány, neboť tabulka vektorů se obvykle jen rozšíří (adresy nových rutin se skokovými příkazy se vždy připisují na konec tabulky na pro ně tam předvídavě vynechané místo - místo prázdných instrukcí NOP) - viz tab. č. 22.

Při koncepci systému CP/M se vycházelo z jasných představ o tom, že má být vytvořen systém skutečně univerzální, u nějž tabulka vektorů (= seznam potřebných programů) má zahrnovat rozmanitá, potřebná a náročným úlohám odpovídající připojova-

```

; START DES MONITORPROGRAMMS
F000 C3 F06B      JP BECIN
F003 C3 F6C2      JP CI
F006 C3 F6D5      JP RI
F009 C3 F54C      JP CO
F00C C3 F5E6      JP P00
F00F C3 F560      JP LO
F012 C3 F5C5      JP CSTS
F015 C3 F3E4      JP IOBYTE
F018 C3 F108      JP IOSET
F01B C3 F650      JP HENCK
F01E              TRAP
F01E C3 F72C      JP RESTART
F021 C3 F387      JP SOFT   ; -FLOPPY EXEC VEKTOR HARD
F024 C3 F887      JP SOFT   ; -FLOPPY EXEC VEKTOR SOFT
F027 C3 F887      JP SOFT   ; -FLOPPY EXEC VEKTOR MINI
F028 C3 FB85      JP IMISYS ; PLATTE EXEC VECTOR
; HIER NUR SOFT, IMISYS IMPLEMENTIERT
; BEI IMISYS INDIREKTE TRK, SEKTOR HDR IN DE
; VIER BYTES LANG LINER BLNK
F02D F86B          DEFW TABSTART ; TABELLEN START USER BEREICH
; SPRUNGTABELLE, IMMER
; INDIREKT VERHENDEN
F02F FE12          DEFW LASTMON ; ADRESSE LETZTE BELEGTE ZELLE
; DES MONITORS DAHACH PATCH FREI
;

F031
F031 8D 00 00 00  ; MSG:
DEFB 8DH,0AH,0,0,0
F035 09
F036 07
F037 28 52 44 48  ; DEF0 ? ; BELL
F038 2D 50 41 50  ; DEFH " RDK-ZAPPLE MC COMPUTER"
F03F 58 4C 45 29
F042 4D 42 29 43
F047 4F 40 58 55
F048 54 45 52
F04E 28 56 32 2E  ; DEFH " V2.2 "
F052 32 28
F054 28 42 4F 50  ; DEFH " COPYRIGHT (C) 1982 "
F058 59 52 49 47
F05C 48 54 28 28
F060 43 33 28 31
F064 39 30 32 20
F068 00 00 00 00  ; DEFH 8DH,0AH,0
MSCL EQU $-MSG
; INIT TEIL +++
003R
F068          BEGIN:
; ----- INIT -----
F06B 0E F1          LD C,SIOSTS
F06D 06 00          LD B,8
F06F 21 F07F        LD HL,TABS10
F072 ED B3          OTIR
F074 0E F3          LD C,SIOSTS
F076 06 00          LD B,8
F078 21 F087        LD HL,TABS10
F07B ED B3          OTIR
F07D 18 10          JR SKSKL
F07F              TABS10:
F081 01 00          DEFH 1,0
F081 03 C1          DEFH 3,110000001B ; KEIN -CTS UND -DCO ENABLE
F083 04 4C          DEFH 4,910011000B
F085 05 68          DEFH 5,011010000B
;
F087 TABS10:        ; -CTS UND -DCO ENPBLE

```

Tab. č. 22 - Počátek monitoru v assembleru, převedeného na adresu F000H, vyznačuje se tabulkou skoků na různé rutiny; struktura monitoru odpovídá části BIOS provozního systému CP/M

cí místa a způsoby ovládání. Při tom pochopitelně bylo upuštěno od použití šestnáctkových klávesnic a sedmsegmentových displejů. Nezanedbatelným předpokladem pro CP/M je však určitá vybavenost daného mikropočítače: musí být k dispozici připojitelný (nebo vestavěný) obrazovkový displej - terminál, dále pak vnější velkokapacitní paměťové médium. Druhý požadavek je u mikropočítačů zpravidla představován pružným diskem (8", 5 1/4" nebo 3 1/2"), popřípadě pevným diskem typu Winchester.

Protože hardware může být koncipováno velmi rozdílně, bylo třeba nalézt maximálně všeobecnou formu software. Tak například u obrazovkových terminálů existuje celá řada velmi rozdílných zařízení. V principu však je jedno všem společné: klávesnicí se zadávají znaky, jež jsou dále transportovány k počítači. Při výstupu z počítače k obrazovkovému terminálu musí být umožněn rovněž transport znaků. Totéž ovšem platí i o eventuálně připojitelné tiskárně. Je tedy možné se dohodnout na druhu rozhraní, jež předává jednotlivé znaky. Úlohou takového rozhraní pak je předání znaku, jenž se nachází v určitém registru procesoru, do vnějšího okolí a opačně, tj. převzetí znaku, který přichází z vnějšku. Přitom ovšem existuje několik důležitých omezení. U systému CP/M z možných kódových zobrazení znaků byl zvolen kód ASCII (= ISO 7 /5/); není tedy možné použít terminálu pracující s kódem EBCDIC bez převodníku. Další podmínkou je, že všechny znaky ASCII musí být použitym terminálem generovatelné. A protože paritní bit je u CP/M vždy roven nule, je to právě 128 znaků. Další podmínkou je, aby při vkládání do počítače jednotlivé znaky přicházely sekvenčně, rychlostí blízkou tempu strojopisu, tedy nikoliv naráz po blozech. Pokud se vydávání týče, není nutné, aby použitý terminál zobrazoval znaky malé abecedy. Vzhledem k tomu, že software CP/M má být vždy nezávislé na hardware, je u většiny programů možné jejich přizpůsobení různým typům terminálů.

CP/M je souborově orientovaný provozní systém. Soubor (file) u CP/M je souhrn dat téměř libovolné délky, uživatelem opatřený libovolným názvem do max osmi znaků s následným tří-

znakovým označením typu souboru za oddělovací tečkou. Soubor může být představován více typy, např.: provozuschopným programem (název souboru.COM), programem v šestnáctkovém kódu INTEL (název souboru.HEX), programem ve zdrojovém kódu BASIC (název souboru.BAS), nebo programem v assembleru (název souboru.ASM) a podobně.

Označení souboru a jeho vyhledání spočívá pro uživatele v pouhém využití odpovídající funkce provozního systému. Se skutečným fyzickým umístěním programu na disketě nemá uživatel co činit - to za něj automaticky obstarává CP/M, který sestává ze tří modulů:

- 1) CCP - console command processor,
- 2) BDOS - basic disk operating system, a
- 3) BIOS - basic input/output system.

(Uložení modulů CP/M v operační paměti mikropočítače bylo již schematicky znázorněno na konci statě "monitor" na obr. 53.)

1. CCP

Po nahrání provozního systému CP/M z diskety do operační paměti mikropočítače přebírá jeho modul CCP řízení celého systému. Hlásí se na obrazovce terminálu jako dvojice znaků "A " (tzv. prompt); tím sděluje uživateli, že je připraven k převzetí povelu. Nyní mohou být nahrávány programy (z vnějších paměťových médií) a postupně spuštěny. Nahrávání se děje zadáním označení disketové stanice (v CP/M jich může být použito až 16) a jména souboru. Nachází-li se program na disketě ve stanici označené promptem, může označení stanice (pohonného ústrojí diskety, drive) odpadnout. Volaný program obsahuje označení typu souboru, např. A > B:NAVTR.COM, po jeho nalezení modulem CCP je uložen do operační paměti od adresy 100H a též spuštěno jeho provedení.

CCP používá šest následujících povelů, jsou to: REN, ERA, DIR, SAVE, TYPE a USER.

REN <zds.: jméno souboru.XYZ>

Tento povel dovoluje přejmenování zvoleného souboru libovolně vybraným názvem, (zds. = označení disketové stanice A až P).

ERA <zds.: jméno souboru.XYZ>

Tímto povelom mohou být na disketě zrušeny soubory či soubor. (Jméno souboru je ze seznamu "directory" vypuštěno, avšak data zůstávají. Teprve novým souborem, uloženým na místo zrušeného, jsou data přepsána.)

DIR <zds.:>

Pro zvolenou disketovou stanicu, označenou "zds.", je uvedeným povelom vypsán seznam (= directory) souborů diskety v něm se nacházející.

SAVE nn. <zds.: jméno souboru.XYZ>

Tímto povelom je možné libovolně rozsáhlý obsah uživatelské paměti RAM od adresy 100H pod zvoleným názvem uložit na disketu v blocích po 256 bytech.

TYPE <zds.: jméno souboru.XYZ>

Povel znázorní obsah textového souboru na obrazovce terminálu (= konsoly).

USER nn

Od verze 2.2 CP/M může být paměťový prostor na disketě rozdelen až na 16 uživatelských částí. Uvedeným funkčním povelom s označením části (nn) může být vybraná část vyvolána.

2. BDOS

Jádrem hardwareově nezávislé části CP/M je BDOS. Předkládá 37 funkcí k použití, jež všechny jsou vyvolatelné uživatelskými programy. Funkce 1 až 12 obsluhují konsolu (= terminál), tiskárnu, čtečku a děrovačku děrné pásky. Další funkce se týkají disketových stanic. Univerzálnost CP/M právě spočívá v přesně stejně stanovených definicích rozhraní od uživatele k BDOS; přitom přizpůsobení na použitý počítač přes BIOS nemá na BDOS žádný vliv. Použití funkcí BDOS probíhá principiálně dle stejného schématu a sestává ze tří "kroků":
a) do registru C procesoru je uloženo číslo vyvolávané funkce BDOS,

- b) podle druhu volané funkce je registrový pár DE naplněn adresou či nějakým znakem určeným k vydání,
- c) následuje volání BDOS (CALL) na adresu 0005H.

Po vykonání funkce - podle jejího druhu - obdrží střadač A procesoru nějakou hodnotu nebo registr HL nějakou adresu. Dále pak BDOS přezkouší každé zadání z terminálu (konsoly) a rozpozná "CTRL C" (= "horký" start) a "CTRL P" (= printer off/on).

3. BIOS

Na rozdíl od předcházející je tato část systému CP/M závislá na technickém vybavení použitého mikropočítače. BIOS tedy v každém případě respektuje konfiguraci použitého prostředku a realizuje přizpůsobení dle specifických poměrů systému. BIOS začíná tabulkou zahrnující 17 rutin, jež jsou níže uvedeny (nemusí být vždy všechny zastoupeny):

1. COLD BOOT - tato rutina obstarává iniciaci systémových parametrů po zavedení systému
2. WARM BOOT - po stisknutí kláves "CTRL" a "C" je BDOS a CCP nově zaveden
3. CONSOLE STATUS - dotaz po stavu konsoly, zda bude následovat vydání znaku (rutina přezkušuje obsah střadače A)
4. CONSOLE INPUT - vložení znaku z konsoly (do registru A)
5. CONSOLE OUTPUT - vydání znaku z konsoly (uloženého v registru C)
6. LIST OUTPUT - výstup na tiskárnu (přes registr C), popřípadě na obrazovku konsoly (= terminálu)
7. PUNCH - registr C obsahuje znak k vydání, např. pro děrovačku pásky (případně vydání na obrazovce konsoly)
8. READER - vložení data z vstupního zařízení do střadače, např. z čtečky děrné pásky. (Rutiny 7. a 8. jsou uživatelským softwarem zřídka využívány; je však možné je použít pro komunikaci mezi dvěma počítači)
9. HOME - právě připojená disketová stanice hledá stopu 00
10. SELECT DISK - je vybírána jedna z možných (připojených) disketových stanic

11. SET TRACK - je volena určitá stopa diskety
12. SET SECTOR - je volen určitý sketor (úsek stopy) diskety
13. SET DMA ADDRESS - určuje oblast v uživatelské (operační) paměti RAM, z níž či do níž bude v následující disketové operaci psáno či čteno
14. READ - čtení z diskety do oblasti DMA, á 128 bytů
15. WRITE - vydání z oblasti DMA do diskety, á 128 bytů
16. LIST STATUS - dotaz o připravenosti tiskárny (ověřením obsahu střadače A)
17. SECTOR - převod logické pozice sektoru diskety do fyzické (reálné)

Organizace paměti provozního systému CP/M

Na obr. 54 je znázorněno uložení popisovaných částí provozního systému CP/M obecně v paměti mikropočítače. Nejdůležitější adresy jsou FBASE - označující počátek BDOSu - a TBASE, označující počátek operační paměti, stojící k dispozici uživateli, a to od adresy 100H. Prvních 256 bytů, neboli tzv. nultá stránka paměti (zero page - viz tabulku v příloze) je vyhrazeno pro systém CP/M, a sice následovně:

0 až 2H skok na rutinu WARM BOOT

3H obsahuje stavové slovo IOBYTE

4H číslo disketové stanice v provozu (počínajíc nulou)

5 až 7H skok do části BDOS; byty 6 a 7 obsahují adresu FBASE

8H RST 1

10H RST 2

18H RST 3

20H RST 4

28H RST 5

30H RST 6

38H RST 7 - je používán programem DDT, ostatní adresy restartů nejsou využity

5C až 7CH pro CCP k uložení tzv. FCB (= file control block) sestávajícího z 36 bytů, obsahujícího údaje o datovém souboru daného jména

80 až FFH pro CCP k použití jako vstupně-výstupní buffer datového souboru (DMA-buffer).

Tři části CP/M jsou umístěny v operační paměti počítače směrem od nejvyšší adresy (high mem.). Přesná hodnota adresy FBASE je závislá na rozsahu části BIOS a pochopitelně na celkové kapacitě paměti dat (min. 32 KB, 48 či 64 KB, apod.). Pro systém CP/M fy Digital Research pro zařízení MDS-Intellec-system (fy INTEL) je adresa FBASE (při 64KB operační paměti) ECOOH; u zařízení HEATH-ZENITH, jehož CP/M verze 2.2.02 má BIOS o rozsahu 5 KB (opět při operační paměti 64 KB) nachází se FBASE na adrese DC06. Délka CCP je vždy stejná (800H), rovněž tak i BDOS (EOOH).

Formát řídicího bloku souboru je na obr. 55; význam jeho jednotlivých bytů je následující:

- ET byt 0 obsahuje číslo disketové stanice
- FN byt 1 - 8 obsahuje až osmiznakové označení datového souboru (vlevo od dělící tečky). Není-li jméno zadáno, jsou slabiky vyplňeny mezerami v kódu ASCII (= 20H)
- FT byt 9 - 11 třímístné pole - vpravo od dělící tečky označení datového souboru XYZ (extension), vyjadřující typ souboru, např.: .PAS (pascal), .MAC (makroassembler), .SUB (pro zásobníkové zpracování) apod.
- EX byt 12 obsahuje údaj, o kolikátou část datového souboru se jedná v případě, že soubor dat je delší než 16 KB, (0 až 31)
- OO byt 13 - 14 rezervovány pro interní potřeby systému, obvykle obsahují nulu
- RC byt 15 vyjadřuje počet záznamů (records) obsažených v daném FCB
- DM byt 16 - 31 obsahuje čísla jednokilobytových bloků, z nichž se datový soubor (nebo jeho část) na disketu skládá
- NR byt 32 je použit částí BDOS pro započítání záznamů (records) při čtení či záznamu na disketu
- RP byt 33 - 35 používají se systémem pro náhodné záznamy

Pomocné prostředky a řídicí znaky CP/M

Provozní systém CP/M poskytuje uživateli řadu pomocných prostředků = programů, jež je možno podle potřeby nahrát z diskety do operační paměti (TPA) daného mikropočítače, a pak využít k potřebným účelům. Jsou to:

ED.COM řádkově orientovaný textový editor

ASM.COM dvouprůchodový assembler pro intelovské 8080 standardní soubory ASCII. Produkujše šestnáctkové soubory v šestnáctkovém formátu Intel

LOAD.COM přeměňuje soubory v šestnáctkovém formátu Intel do provozuschopných strojově kódovaných programů

STAT.COM zobrazuje obsah diskety včetně názvu souborů, počtu záznamů, kB a zbývající kapacity diskety. Příklad výpisu, vyvolaného programem STAT je uveden v následující tabulce:

A > stat **.

recs	Kbytes	ext	f.name
64	8	1	ASM.COM
38	5	1	DDT.COM
4	1	1	DUMP.COM
24	3	1	DUP.COM
82	11	1	ED80.COM
18	3	1	FORMAT.COM
238	30	2	KBASIC.COM
70	9	1	L80.COM
143	18	2	M80.COM
58	8	1	PIP.COM
41	6	1	STAT.COM
13	2	1	SYSGEN.COM
80	10	1	ZSID.COM

Bytes Remaining on A: 127 KB

DDT.COM odlaďovací program (debugger) s množstvím funkcí

SUBMIT.COM pomocný program k stohovému zpracování pod CCP

XSUB.COM	v souvislosti se SUBMIT dovoluje stohové zpracování povelových zadání ve SUBMITem vyvolaných programech
PIP.COM	program pro přenos datových souborů, kopírování, vydávání; jeden z nejvíce používaných
SYSGEN.COM	tímto programem lze čist a popisovat systémové stopy diskety
MOVCPM.COM	tento program umožňuje přizpůsobení systému CP/M na různě rozsáhlé (uživatelské) operační paměti RAM

K uvedeným souborům, které jsou zakončeny třímístným polem "COM", třeba zdůraznit, že je možné je přenést z diskety bez zadání extenze (tedy jen pouhým názvem), a dále, že mají charakter přímo proveditelných p o v e l ã ! (Vyvolaný soubor je uložen do TPA od adresy 100H a spuštěn.) Daný soubor povelů systému CP/M lze případně rozšířit o další datové soubory typu -.COM, jež si uživatel sám vytvoří či převezme.

K podpoře používání klávesnice terminálu v systému CP/M existují řídící znaky (klávesy): tak klávesa RUBOUT může posledně zadáný znak. Totéž dosáhneme stiskem kláves CTRL a H (nebo BACK-SPACE). Klávesami CTRL a U je zrušena celá řádka. Podobně pracuje CTRL-X, přitom však cursor (ukazovátko) je umístěno na začátek řádky. (Pozn.: tzv. řádka dat může mít až 255 znaků včetně mezer)

CTRL-U je určeno pro uživatele dálnopisu, rovněž tak CTRL-R. Posledně uvedenými řídicími znaky je vložený řádek informace opět vyslán.

CTRL-E	způsobí uložení řídicího znaku CR (carriage return = návrat vozíku) do paměti, aniž by bylo ukončeno zadání povelů, které normálně jsou CR ukončeny
CTRL-J	(linefeed) slouží též (mimo RETURN) k ukončení zadáno řádky (pozn.: tzv. řádka dat může mít až 255 znaků včetně mezer)
CTRL-C	způsobí nové "naloudování" systému CP/M. Tento "příkaz" se používá též při výměně disket

- CTRL-Z označuje ukončení zadání z konsoly a je mnohými pomocnými programy, jako je PIP či ED, očekáván jako ukončující znak
- CTRL-P připojuje tiskárnu paralelně ke konsoli. Tak lze protokolovat zadání a výsledky
- CTRL-S zastavuje vydávání z konsole; jím je možno zastavit rychle probíhající "listing". Následným CTRL-S je vydávání opět uvolněno

Organizace diskety

Provozní systém CP/M je přizpůsobitelný pro různé formáty disket, jejich velikostí a organizací, jakož i jejich řadičů, popř. se již prodává na disketách různé velikosti (standard - 8", mini - 5 a 1/4", mikro - 3 a 1/2") a hustoty (SD - single density, DD - double density); tím je vyhověno potřebám uživatelů s odlišnými perifériemi pružných disků.

K představě čtenáře o organizaci na disketě bude v dalším komentováno standardní osmipalcové provedení diskety jednoduché zápisové hustoty (SD), programově sektorizované.

Osmipalcová disketa má 77 mezikružních nezávislých stop (track), každá stopa je dělena na 26 sektorů s kapacitou á 128 slabik - toto dělení odpovídá všeobecně rozšířenému standardu IBM 3740. Celková kapacita takovéto diskety tedy obnáší $77 \times 26 \times 128 = 256\ 256$ bytů (neformátovaných), viz obr. 56. Pozice každého sektoru je určena indexovým otvorem, respektive jeho úhlovou odchylkou od jeho centrální spojnice, která označuje sektor 0. (Uvedené platí pro diskety s programově zajišťovanou orientací sektorů; u disket s hardwareovou orientací je pozice sektorů určena dalšími otvory - sector holes - které jsou při otáčení diskety postupně načítány, s počátkem u indexového otvoru.)

Každá disketa systému CP/M je "rozdělena" do tří odlišných oblastí, z nichž první má vyhrazenu stopu 00 a 01 následovně:

stopa 00 - sektor 1 : cold start loader
stopa 00 - sektor 2 až 17 : CCP
stopa 00 - sektor 18 až
stopa 01 - sektor 19 : BDOS
zbytek : BIOS

Druhou oblastí tvoří pole přehledu souboru (file directory area), přičemž šestnáct sektorů stopy 02 je stále rezervováno pro přehled. Tato oblast může být ovšem odpovídajícími změnami v BIOSu rozšířena. Poslední - třetí oblast vytváří pak zbývající stopy pro ukládání dat a programů. Datový transport na a z diskety se děje po blocích á 128 slabik. Logicky na sebe vázané bloky souboru dat však nejsou ukládány v odpovídajícím sledu na disketu. Řadič diskety po každém bloku přezkušuje správnost přenosu; přiřazení logické pozice k fyzické se děje již zmíněnou funkcí 17 (SECTOR) BIOSu. Správa paměťových míst diskety je při CP/M dynamická, tzn., že v okamžiku otevření nového souboru nemusí být udána jeho možná délka. Paměťové místo je každému souboru přidělováno v "porcích" po 1 KB.

Prostředky, jež CP/M ke správě diskety využívá, jsou:

1. řídicí blok souboru (FCB)
2. vyvolávací mapa bitů (ABM - allocation bit map)
3. seznam souborů (directory)

Šestnáct sektorů druhé stopy každé diskety obsahuje BDOSem spravovaný seznam datových souborů. Ten obsahuje každé první 32 slabiky (= byty) řídicích bloků (FCB's) ke všem na disketě se nacházejícím souborům. Při každém novém volání diskety čte BDOS zmíněných 16 sektorů a spočítá z informace v části DM (v řídicím bloku souboru, viz jeho formát na obr. 56) zaplnění diskety. Informaci o zaplnění diskety přidá BDOS k mapě ABM a uloží ji do operační paměti RAM jako tabulku sestávající z 243 bitů a zobrazující stav zaplnění diskety.

Průběh otevření souboru na disketě modulem BDOS lze tedy popsat následovně:

- a) BDOS prohledá ABM, až najde bit 0
- b) nulový bit nahradí jedničkou a zanese číslo skupiny (1 až 243) do oblasti DM řídicího bloku FCB

- c) před každou operací zápisu vypočítá BDOS z posledního skupinového čísla a následujícího čísla záznamu (RC) stupu a logický sektor, do nějž se má zapsat příští záznam
- d) po zaplnění všech osmi sektorů jedné skupiny hledá BDOS následující nulu v mapě ABM a pak pokračuje podle b)

Z uvedeného plyne, že minimální rozsah paměťové kapacity pro jeden soubor je 8 sektorů á 128 byte = 1 KB (i když třeba daný soubor sestává např. jen z šestnácti slabik). A protože BDOS stále prohliží tabulkou ABM odpředu, mohou logicky spolu související části jednoho souboru být fyzicky libovolně rozmístěny na disketu. Pokud tedy se nacházejí na disketě volné bloky (zatím nezaplněné či po nějakém zrušeném souboru), může je BDOS využít k zápisu bez ohledu na fyzické pořadí sektorů či stop. Z toho je zřejmé, že CP/M provádí veškeré přidělování sektorů a stop, aniž by k tomu požadoval součinnosti uživatele a aniž by jej tím zatěžoval - tedy zcela autonomně.

Jak již bylo výše naznačeno, je pro BIOS na obou systémových stopách k dispozici 7 sektorů, tedy necelý 1 KB. Pro BIOS menšího rozsahu to může být dostačující, avšak pro využití všech přizpůsobovacích možností je to přeci jen málo. Nicméně existují cesty k zabezpečení systému rozsáhlejším BIOsem. Tak např. CP/M verze 2.2 u fy Heath-Zenit vůbec nemůže BIOS na systémové stopy. Naproti tomu nahrazuje tzv. "Cold Start Loader" (zavlékací programová rutina "studeného" startu) zavlékacím programem pro BIOS (tzv. BIOS-Loader). Ten nejprve nahrává do uživatelské paměti RAM vlastní BIOS, nacházející se na disketě jako normální datový soubor. Dále pak - již pod kontrolou BIOSu - nahrává se do RAM zbyvající část provozního systému CP/M, tj. BDOS a CCP. Tato metoda má tu výhodu, že pouhým vyměněním souboru BIOS lze dosáhnout zcela jiné systémové přizpůsobení, aniž by byl nutný kontakt se systémovými stopami. Je ovšem třeba zdůraznit, že v daném řešení musí být soubor BIOS relokabilní. Nicméně - naznačenou cestou - je možné uložit a používat libovolně rozsáhlý BIOS.

V.5. Sběrnice IEC

Tato sběrnice byla vyvinuta pro snadné propojení měřicích přístrojů s řídicími bez přídavných stykových obvodů. V USA je tato sběrnice normalisována pod názvem IEEE-488 Bus (Institute of Electrical and Electronic Engineers). Sběrnice IEC = IEEE-488 (u nás označována jako IMS-2, viz /8/, /16/ a /64/) je použita a některých mikropočítaců jako standardní připojné místo. Přes toto normované místo může mikropočítac komunikovat s periferními přístroji, ovšem jen pokud jsou vybaveny totožným připojovacím místem.

Sběrnice IEC a IEEE-488 se liší jen korektory a počtem vývodů, viz obr. 57, IEC je 25 žilná, zatímco IEEE-488 má o jedno zemnící vedení méně, tedy 24 žily, tab. č. 23.

Na sběrnici může být maximálně připojeno 16 přístrojů dohromady. Sběrnice pracuje s negativní logikou, což znamená, že 0 V představuje signál log "1" a +5 V pak signál log "0" (neaktivní). Signály jsou TTL kompatibilní, proto jsou zde též povoleny jen krátké přívody, a sice 2 m na připojené zařízení (celkem maximálně 20 m vedení). Na sběrnici se dosahuje přenosové rychlosti až 500 Kbyte/s.

Ke sběrnici mohou být připojeny tři typy přístrojů: řídicí jednotka (řidič Ř), mluvčí M (talker) a posluchač P (listener). Řídicí jednotka vydává sběrnicové povely na ostatní přístroje a řídí celkový provoz na sběrnici. Může se sama nastavit do pozice mluvčího či posluchače. Mezi posluchače náleží zařízení, jež mohou přijímat data z jiných zařízení, např. tiskárna, obrazovkový displej. Mluvčí představují ty přístroje, jež mohou vysílat zprávy a informace, např. disketa či měřicí přístroje. Každé zařízení má pevnou adresu, přes niž může být dosaženo. Řídicí jednotka - obvykle mikropočítac - řídí přenos a rozhoduje, který přístroj smí na sběrnici vysílat.

Samotná sběrnice sestává z šestnácti vedení, z nichž osm je datových, tři řídicí přenos dat (handshaking se signály DAV, NRFD, NDAC) a pět slouží k řídicím účelům (IFC, ATN,

SRQ, REN, EOI). Úlohy jednotlivých vedení jsou následující:

ATN (attention) - určuje, zda na sběrnici se nachází povely ("1") nebo data ("0")

IFC (interface clear) - způsobuje uvedení všech zařízení na sběrnici do definované úrovně (reset)

REN (remote enable) - umožnuje nastavení připojených přístrojů pro dálkopisný provoz ("1"). Při více řídicích jednotkách na sběrnici je REN aktivováno jen jednou

EOI (end of identity) - má dvě funkce: jednak označuje konec přenosu dat (ATN=0), jednak signálem EOI - při ATN=1 - může řídicí jednotka zahájit dotazování k identifikaci přístrojů

SQR (service request) - je k dispozici všem přístrojům. Vedení je aktivováno vždy jen zařízením, žádajícím obslužení řídicí jednotkou (M má zprávu pro Ř nebo P žádá informaci od Ř). Tehdy většinou přeruší řídicí jednotka průběh programu a zahájí sériové dotazování

DAV (data valid) - indikuje, že data na datové sběrnici jsou platná

NRFD (not ready for data) - signál, který je vyslán zařízením P zatím ještě nepřipraveným k převzetí dat

NDAC (no data accepted) - signál, vyslaný zařízením P, jež ještě nepřevzalo data

DIO1 až DIO8 - datová vedení, po nichž jsou transportována data nebo povely

Na obr. 58 je znázorněn přenos dat s kvitováním (handshaking) pomocí citovaných signálů DAV, NRFD a NDAC. Mluvčí nejdříve zkouší, zda jsou všechni posluchači připraveni. Pak jsou vložena data na sběrnici a signál DAV je aktivován (= 0). Nyní může přijímač (posluchač) převzít data, případně více posluchačů. Přijímače vyšlou nejprve NRFD = 0. Vysílač/mluvčí musí čekat, až přijímače - pracující různou rychlostí - převezmou data. To znamená až do toho okamžiku, kdy i ten nejpomalejší přístroj neaktivuje vedení NDAC (tj. NDAC = 1). Vysílač může nyní vedení DAV opět učinit neaktivní a vše se opakuje. Přenosová rychlosť pak je dána nejpomalejším zařízením na sběrnici. Detailnější popis přesahuje rámcem této práce, bližší např.

v /16/.

U mnohých počítačů (Commodore, HP, atd.) může být sběrnice IEC velmi elegantně řízena instrukcemi jazyka BASIC, jako jsou: OPEN, INPUT #, PRINT #, CLOSE, neboť tímto jazykem jsou již výrobci vybaveny.

V.6. Rozhraní RS-232C - V.24

Má-li kterýkoliv mikropočítač komunikovat s vnějším okolím, musí být schopen transportovat data z nejrůznějších periferických zařízení. Aby přístroje různých výrobců mohly být mezi sebou propojeny, musí přípojná místa odpovídat normovému předpisu, nebo musí být alespoň přibližně totožných vlastností.

EIA standard (Electronic industries association) RS-232 týká se standardizovaného schématu pro sériový přenos dat. Jeho podstatou je jednak použití stejného konektoru se vždy stejným rozmístěním funkčních vývodů, jednak použití stejných napěťových úrovní pro oba logické signály "0" a "1". RS-232C používá tedy pro signál logické nuly napětí v rozmezí +3 V až +15 V, pro signál logické jedničky -3 V až -15 V. (RS-232C je odvozen ze staršího standardu RS-232B, kde rozmezí pro oba logické signály byla širší, a sice pro logickou nulu +5 až +25 V, pro logickou jedničku -5 až -25 V, viz obr. 59.) Oblast -3 V až +3 V je přechodovou nepoužívanou oblastí.

Modemy, obrazovkové terminály a monitory, některé typy tiskáren a dálnopisů (např. model 43) jsou vybaveny z výše uvedeného důvodu pětadvacetížilným konektorem včetně příslušného stykového zapojení RS-232C. Z hlediska druhu a rychlosti přenosu buďť řečeno, že RS-232C je rozhraním pro asynchronní sériový přenos dat, kde jednotlivé znaky jsou přenášeny jako sled osmi bitů uvedených vždy jedním startovacím bitem s nulovou úrovní a ukončených jedním nebo dvěma stopbity s jedničkovou úrovní, viz obr. 60. Používané přenosové rychlosti se pohybují od $50 \text{ bitů} \cdot \text{s}^{-1}$ až do $19\,200 \text{ bitů} \cdot \text{s}^{-1}$.

Označení jednotlivých vývodů konektoru je vyznačeno v tabulce č. 24. Z možných dvaceti pěti vývodů mají největší

důležitost vývody č. 1 - zemnění přístroje, č. 2 - výstup, č. 3 - sériový vstup a č. 7 - zemnění signálu.

Tabulka č. 24 - Označení vývodů a jejich funkce konektoru DB-25 pro rozhraní RS-232C/V.24

Vývod č.	Označení		Funkce
	EIA RS-232C	CCITT V.24	
1	AA	101	zemnění přístroje
2	BA	103	výstup vysílaných dat
3	BB	104	vstup přijímaných dat
4	CA	105	RTS (request to send) - požadavek vysílání
5	CB	106	CTS (clear to send) - připravenost k vysílání
6	CC	107	DSR (data set ready) - připravenost k provozu
7	AB	102	signal ground - zemnění signálu
8	CF	109	carrier detector - detekce úrovne přijímaného signálu
9			nedefinováno
10			nedefinováno
11	CK	126	select transmit frequency (200 Bd modem) - volba prenosové frekvence
12	SCF	122	secondary carrier detector - úroven signálu přídavného kanálu
13	SCB	121	secondary clear to send - připravenost k vysílání příd. kanálu
14	SBA	118	secondary transmitted data - výstup přídavného kanálu
15	DB	114	transmitter signal element timing, transmit clock from modem DCE - vysílací takt
16	SBB	119	secondary received data - vstup přídavného kanálu
17	DD	115	receiver signal element timing - přijímací takt
18			nedefinováno
19	SCA	120	secondary request to send - požadavek vysílání přídavného kanálu
20	CD	108.2	DTR (data terminal ready) - terminal připraven k provozu
		108.1	connect data set to line - připojit prenosové vedení
21	CG	110	signal quality detector - jakost příjmu

22	CE	125	ring indicator - přicházející volání
23	CH	111	DTE (data signal rate selector) - volba přenosové rychlosti
24	DA	113	transmitter signal element timing - přenosový takt k modemu DTE
25			nedefinováno

Z tabulky je patrná shoda mezi americkým standardem RS-232C a evropským V.24 (CCITT); pro V.24 jsou některé funkce pojaty do normy, zatímco u RS-232C nejsou definovány (funkce vývodů 11, 12, 13, 14, 16, 19, 21 a 23), dále pak se liší pouze označením.

Pomocí vývodu č. 4 sděluje mikropočítač modemu, že je připraven k přenosu dat, vývod č. 5 pak signalizuje připravenost modemu k převzetí dat. Někdy se pro tento účel používá vývod č. 6 (např. u tiskáren). Vývody č. 6, 8 a 20 se používají k odpovídajícímu propojení s univerzálním sériovým stykovým obvodem UART.

Vedením, připojeným k vývodům č. 2, 3, 4, 5 - včetně nezbytného zemníčího č. 7 - lze jednoduše realizovat styk s potvrzením (handshake): je-li přijímač (např. tiskárna) připraven k převzetí dat, vyšle na vývod č. 5 signál log "1", pak může počítač reagovat vysláním jednoho znaku. Opačně indikuje počítač signálem jedničkové úrovně na vývodu č. 4 svou připravenost k příjmu dat.

Obvodová technika přeměny signálu úrovně RS-232C na úroveň TTL a opačně je poměrně jednoduchá. Tak na obr. 6a je zapojení přijímače signálu RS-232C; signál je omezen odporem R_1 a jeho záporná půlvlna je zkratována diodou D_1 . Tranzistor T_1 signál dále invertuje a přizpůsobuje následujícím obvodům TTL. Druhá polovina obrázku, 6b, zachycuje alternativní zapojení vstupního přijímače s jedním invertorem běžného obvodu TTL. Rezistor R^+ (vyznačen čárkovaně) je potřebný jen tehdy, je-li tento stykový člen buzen optickým vazebním obvodem (např. WK 164 12 či WK 164 13 apod.).

Zapojení vysílací části je zachyceno taktéž ve dvou alternativách. V té první - obr. 62a - je dvoutranzistorový převodník úrovně vysílaného signálu napájen ze zdroje +12 V a -12 V, což jsou napětí, jež obvykle v mikropočítacích zařízeních staršího data bývají k dispozici. Druhá alternativa - s menším rozkmitem vysílaného signálu RS-232C, je napájena +5 V a -12 V. Vzhledem k tomu, že propojovací vedení může dosahovat délky řádu desítek metrů, a proto budící (vysílání) strana musí krýt případné ztráty a též být odolná proti zkratu při nízké výstupní impedanci, vyhovuje tomuto účelu lépe tato verze. Její výstupní signál může přes diodu D3 - v případě potřeby - budit diodu LED optického vazebního členu, ovšem po zvětšení rezistoru R_C na 15 ohmů. Zapojení umožňuje (právě díky napájení ze zdroje kladného napětí jen +5 V) připojením diody D4 zrušit funkci transponování úrovně vysílaného signálu, a tedy zachování úrovně TTL. (Dioda D4 omezuje výstupní napětí na -0,6 V; bez ní je tedy rozkmit výstupního signálu od +5 V do -12 V.) V poslední době se používá pro realizaci převodníku úrovně RS-232C speciálních integrovaných obvodů, např. typů TL 188 a 189, 1489 a 1488 nebo 75189 a 75188.

Proudová smyčka 20 mA (TTY)

Proudová smyčka představuje jedno z nejstarších sériových rozhraní. Používala se (používá se) k řízení dálnopisů (teletype = TTY) a starých typů tiskáren. Usporádání sériového sledu bitů odpovídá tvaru vyznačenému v obr. 60 pro RS-232C. Nacházíme zde dva páry vedení, jeden pro vysílání, druhý pro příjem. Signál logické jedničky je představován proudem 20 mA, logické nuly žádným nebo proudem 4 mA.

Zapojení přijímací a výstupní části rozhraní je na obr. 63a, přičemž je běžné, že potřebný proud je dodáván mikropočítáčem, a připojená periférie je pasivní (tzn. odebírá proud). Při propojení dvou počítaců nebo aktivních zařízení může dojít ke kolisím, zvláště je-li rozhraní tranzistorové. Odstra-

nění problémů poskytuje zapojení styku pomocí optických vazebních členů, umožňujících spolehlivé propojení do délky vedení cca 20 m, viz obr. 63b.

Rozhraní CENTRONICS

Rozhraní CENTRONICS je paralelní rozhraní určené k připojení tiskáren, které bylo navrženo výrobní firmou CENTRONICS, a které během času se rozšířilo po celém světě a stalo se tak neoficiálním standardem.

Toto rozhraní pracuje s napěťovými úrovněmi logiky TTL, z čehož vyplývá, že délka přípojného vedení nesmí překročit dva metry. Každé signálové vedení dále má vlastní zemnicí spoj, s nímž tvoří - po stočení - samostatnou zkroucenou dvojici (twisted pair). Pro připojení tiskárny se běžně používá 36 pólůvho konektoru (fa Amphenol, typ 57-30360), viz obr. 64. Obložení vývodů je jen částečně normalizováno; avšak vždy jedna řada kontaktů (1 až 18) má připojena signálová vedení, zatímco druhá (kontakty 9 až 36) pak zemnicí spoje, stáčené se signálovými do jednotlivých párů (které jsou slepeny do plochého kabelu). V následující tabulce je vyznačeno funkční obložení jednotlivých vývodů konektoru, tak jak je obvyklé např. u renomovaného výrobce tiskáren EPSON. Přitom označení funkcí vývodů 1 až 11 a 16 je totožné u všech známých druhů tiskáren s paralelním vstupem. Přičlenění funkcí ostatním vývodům konektoru se však může dle výrobce lišit.

Vedení STROBE, BUSY, a ACKNLG jsou určena pro styk s potvrzením (handshake protocoll). Ten probíhá následovně, viz obr. 65. Počítač vloží data na vedení DATA 1 až DATA 8 a pak vedení STROBE krátce nuluje. Klesající hranou signálu STROBE je vybuzen signál BUSY, který zůstane tak dlouho aktivní (v jedničkové úrovni), až je tiskárna připravena opět převzít data. Vedení ACKNLG (acknowledge) přejde krátkodobě do nuly po zpracování dat tiskárnou. Klesající hranou ACKNLG je ukončena aktivita signálu BUSY, jehož klesající hranou je zas vyvolán přechod ACKNLG do jedničkové úrovni. Pak může být vyslán další znak (jako nová data) do tiskárny a děj se opakuje.

Tabulka č. 25 - Označení vývodů a jejich funkce konektoru
Amphenol 57-30360 pro rozhraní CENTRONICS

Označení párových vývodů	Signál	Směr přenosu	Význam
1 19	STROBE	vstup	aktivní v nule, realizující předání dat do tiskárny, šíře pulsu větší 0,5 μ s
2 20	DATA 1	vstup	
3 21	DATA 2	vstup	
4 22	DATA 3	vstup	
5 23	DATA 4	vstup	
6 24	DATA 5	vstup	
7 25	DATA 6	vstup	
8 26	DATA 7	vstup	
9 27	DATA 8	vstup	
10 28	ACKNLG	výstup	
11 29	BUSY	výstup	impuls trvání cca 12 μ s, aktivní v nule, oznamující, že data byla převzata a že tiskárna je připravena pro další příjem pokud je BUSY aktivní (= log.1), není tiskárna připravena k převzetí další slabiky
12 30	PE	výstup	Busy = 1 pokud jsou přebírána data, během tisku, v modu OFF-LINE, popř. při chybě signál indikující ukončení papíru (paper-end)
13 -	-	-	jedničkový (+5 V přes rezistor 3,3 k Ω)
14 -	AUTO FEED XT	vstup	pri 0 = automaticky nová řádka pri 1 = aut. řádkování vyřazeno
15 -	NC	-	nepoužit (no connection)
16 -	OV	-	nulová úroveň logiky (zemnění)
17 -	GND	-	zemenné zařízení, (isolované od vývodu 16 - zemnní logiky)
18 -	NC	-	nepoužit
19 až 30 -	GND	-	zemnní páru 1 až 12
31 -	INIT	vstup	aktivní v nule, při trvání minimálně 50 μ s iniciuje tiskárnu
32 -	ERROR	výstup	aktivní v nule, je-li tiskárna 1) OFF-LINE 2) při ukončení papíru 3) při ev. chybě
33 -	GND	-	zemnění
34 -	NC	-	nepoužit
35 -	-	-	jako 13
36 -	SLCT IN	vstup	volba tiskárny (DC1 až DC3 jsou funkční jen při 36 = "1")

V.7. Paralelně-sériový převodník

Pro převod osmibitového paralelního slova (slabiky) do sériového formátu dle standardu RS-232 C/V.24 existují speciální integrované obvody, jako je m.j. UART MHB 1012 (universální asynchronní přijímač - vysílač) a další. Takovýto obvod, umožňující nejen asynchronní převod paralelního formátu do sériového, ale současně i sériového do paralelního, nebývá vždy dostupný a dokonce v některých aplikacích i využitý v obou druzích převodu. Diskrétní zapojení je nejen levnější, ale mnohdy lépe využitelné.

Následující obr. 66 přináší zapojení jednoduchého paralelně-sériového převodníku, osazeného třemi integrovanými obvody a jedním tranzistorem, s možností volby úrovně výstupního signálu TTL či RS-232 C. Takovýto převodník může najít použití např. u stávající klávesnice s paralelním výstupem, již je třeba v daném případě připojit k mikropočítači se sériovým vstupem, u tiskárny se sériovým vstupem V.24 apod.

Zapojení pracuje následujícím způsobem: synchronizační脉冲 "strobe" z klávesnice budí klopný obvod $IO_1/2$ - 74LS74. Nulová úroveň jeho výstupu N (č. 8) přivedená na vstup "shift/load" (č. 1) registru 74LS165 způsobí převzetí paralelní informace ze vstupů A až H, tj. D0 až D6, přičemž D7 - vzhledem k uzemnění H - je vždy nulový. To odpovídá - v sériovém formátu po převodu - předepsané nulové úrovni startovacího bitu. Vlastní konverze se realisuje v registru, a to v rytmu hodinového kmitočtu přiváděného na vstup "clock" (vývod č. 2). Kmitočet - odpovídající požadované přenosové rychlosti b/s - je dán součinem hodnot P_1 a C_2 , přičemž změnou P_1 (twořeného potenciometrovým trimrem víceotáčkového cermetového provedení) lze jej přesně nastavit. Kmitočtová stálost je ovšem dána jednak vynikajícími vlastnostmi časovače typu 555, jednak teplotními koeficienty kondenzátorů C_2 a C_3 . Pokud je požadováno, lze změnit přenosovou rychlosť změnou kapacity kondenzátoru C_2 ; v daném případě odpovídá jeho hodnota - spolu s hodnotou P_1 - přenosové rychlosťi 300 bitů/s = 300 Bd.

Hodinový výstup z časovače je též připojen na vstup druhého klopného obvodu (vývod č. 3 obvodu 1/2 74LS74). Ten přijímá sled transponovaných bitů, jež se též sériově objeví na jeho výstupu Q (č. 5), odkud budí tranzistor T_1 . K mazacímu vstupu č. 1 klopného obvodu je připojen RC člen složený z odporu R_1 a kondenzátoru C_1 , jenž zajišťuje definovaný stav klopného obvodu po připojení napájecího napětí +5 V. Tento klopny obvod zajišťuje dále, že startovací bit má vždy stejnou šířku jako ostatní bity signálu.

Paralelně-sériový převod začíná při nástupní (kladné) hraně strobovacího impulsu. Tím je generován nahrávací impuls "load" z výstupu N (č. 8), jehož trvání je vlivem zpětné vazby z výstupu posuvného registru Q (č. 9) do mazacího vstupu klopného obvodu R (č. 13) velmi krátké. (Tato skutečnost kladě vysoké nároky na jakost strobovacího signálu, neboť jakékoli zakmitání či hazardní špičky by vyvolaly komplikace převodu.)

Z kolektoru tranzistoru T_1 se snímá sériový signál s jedním startovacím bitem, sedmi datovými bity a jednotkovou úrovní stop-bitu pro každý znak. Vzhledem k tomu, že hodinový signál je stále přítomen, je na výstupu úroveň stop-bitu potud, pokud není vysílán další (nový) znak. Pomocí vstupu "break" je konečně možné připojit i shodně označené tlačítko klávesnice. Na obr. 67 je vyznačen průběh signálů ve vyznačených bozech.

Obdobné zapojení, umožňující však navíc změnu polarity synchronizačního signálu "strobe" a zadání i osmého bitu datového slova, je nakresleno na obr. 68. Na rozdíl od předcházejícího je zde použito dvou posuvných registrů, zapojených za sebou. Generátor taktu je zde opět realizován stabilním časovačem typu 555; členy, určující kmitočet, jsou opět kondenzátor C_2 a potenciometrový víceotáčkový trimr P_1 . V daném případě odpovídají jejich hodnoty přenosové rychlosti 9600 bitů.s^{-1} ; pochopitelně lze použít i jinou přenosovou rychlosť.

Posuvné registry - 2x 74LS165 - se nacházejí normálně v provozním stavu "posun" (shift); ten opouští pouze v okamžiku ukládání paralelních dat (load), vyvolaného změnou úrovně na vstupech č. 1 obou registrů, a to synchronisačním impulsem "strobe". Tento impuls je přiváděn přes hradlo XOR, čímž je možno snadno dosáhnout změny jeho polarity v případě, že zdroj dat (např. klávesnice) generuje synchronisační impulsy v invertované formě. Pak stačí - pro dosažení požadované polarity - jen přepnout spínač S_1 do druhé polohy.

Transponovaný signál je odebírána z výstupu N (vývod č. 7 druhého registru) a přes oddělovací rezistor R_1 přiváděn na dvojici tranzistorů T_1 a T_2 , která upravuje signál do úrovni RS-232C. Sériový signál začíná startovacím bitem nulové úrovně, po něm následuje sedm bitů pro vyjádření znaků ASCII. Osmý bit (paritní) může být v případě potřeby vložen přes vstup "break"; jinak má nulovou úroveň. Následující stop-bitu jsou všechny jedničkové.

Pro eventuální aplikaci je uveřejněn i obrazec plošných spojů tohoto užitečného převodníku, jakož i pohled na rozložení součástí, obr. 69. Obvod IO_3 je osazen typem 74LS86, což je čtyřnásobný dvouvstupový člen pro realizaci exklusivního součtu. Jsou z něj však využity jen dva členy pro výše zmíněné funkce.

V.8. CMOS-RAM jako simulátor paměti EPROM

Zřejmě nebude třeba zdůrazňovat, že jakýkoli mikropočítáč či mikroprocesorový systém - byť i jen jednoúčelový - nemůže pracovat bez programu, ať již provozního (= monitor) či uživatelského (sestaveného jen pro řešení dané úlohy nebo pro řízení daného procesu). Program takového druhu bývá obvykle uložen v pevné paměti EPROM; jeho vývoj se děje přes návrh blokového schématu až do podrobného rozepsání algoritmu v assembleru či přímo ve strojovém kódu. Pokud je k dispozici tzv. vývojový systém, lze takto rozepsaný program "ladit", tzn. testovat spolu s odstraňováním případných syntak-

tických, popř. i sémantických chyb. Není-li však vývojový systém disponibilní, následuje přehrání rozepsaného programu - pomocí programátoru - do pevné paměti EPROM. Ukáže-li se však, že nahraný program nepracuje bezvadně nebo dle představ uživatele (nebo nepracuje vůbec, což je též možné), následuje vymazání paměti EPROM ultrafialovým světlem ve speciálním zařízení k tomu účelu koncipovaným - a po opravách algoritmu - nové nahrání v programátoru.

Obě etapy, tj. mazání i nahrávání pamětí EPROM - nemusí být vždy pro potenciálního uživatele nejschůdnější, a to z celé řady důvodů: programátor vývojově starších typů EPROM (2708 a 2704) nahrává daný obsah 50x se opakujícím pulsem o trvání max 1 ms, zatímco novější vícekapacitní paměti EPROM 2758 a 2716 vyžadují pro každý bit pouze jeden impuls, avšak o trvání 50 ms, paměti 2732 pak navíc impuls opačné polarity; programátoři pro odlišné typy paměti musí tedy respektovat zpravidla odlišné údaje výrobce. Navíc ne každý programátor je univerzální a je schopen nahrávat i nejnovější (velkokapacitní) typy (2764, 27128) - třeba jen proto, že v době jeho vzniku tyto ještě nebyly na trhu. Rovněž tak doba mazání (osvitu ultrafialovým světlem) jakož i intenzita osvitu se liší i u stejných typů různých výrobců; zpravidla se pohybuje kolem 20 minut, u těch "tvrdosíjnějších" činí doba ozáření (pro dosažení obsahu FFH u každého paměťového místa) až dvojnásobek.

Níže popsané zapojení poskytuje možnost odstranění případných komplikací, a to nahrazením pevné paměti EPROM úspornou (příkonově) pamětí RAM; tato - vzhledem k zanedbatelnému odběru (0,5 μ A) - může být dlouhodobě napájena z vlastního chemického zdroje. Tím je zajištěna proti ztrátě obsahu při vypnutí mikropočítáče - pracuje tedy jako simulátor EPROM. Nicméně lze ji pochopitelně používat též jako RAM.

Navržené zapojení je uvažováno pro realizaci samostatného přípravku, který se připojuje k mikropočítáči prostřednictvím 24pólové zástrčky, a to do patice určené pro paměť EPROM, včetně nezbytného vícežilového kablíku, obr. 70. Vlastní paměť

C-MOS, typ HM 6116-LP3 se nachází se svou paticí, diodou D, napájecí baterií, přepínačem a nezbytnými rezistory na malé destičce opatřené příslušnými plošnými spoji. Přepínač umožňuje - ve své poloze 1 - ochranu zápisu, takže program z paměti může být pouze čten, nikoli však přepsán. V poloze 2 - propojením vývodu "21" paměti s vedením signálu R/W - lze pochopitelně jak číst, tak i zapisovat.

Vzhledem k tomu, že použitá paměť má kapacitu 2 KB, může nahradit EPROM typu 2716 o téže kapacitě. Též je výhodné, že nabíjení zdroje - je-li použito např. niklkaadmiových miniaturních článků - obstarává mikropočítač, do jehož patice EPROM je přípravek vložen. Aby však se akumulátor při vypnutí mikropočítače nevybíjel, je mu předřazena dioda D. Rezistor R23 omezuje nabíjecí proud akumulátoru na cca 5 mA. Zabezpečení proti statickým nábojům, jež by mohly ohrozit statickou paměť C-MOS, mají za úkol rezistory R1 až R22. Aby bylo dosaženo kompatibilitu s mnohdy odlišným zapojením špiček č. "18" a "20" patice EPROM daného mikropočítače, je u těchto dvou připojení v přípravku pamatováno na možnost obměny prostřednictvím propojek. (Někdy je jeden z těchto vývodů spojen přímo se zemí, někdy jsou propojeny paralelně.)

Simulátor lze výhodně používat např. při plánovaném rozšiřování provozního monitoru, např. o diagnostické rutiny apod., kdy lze postupně, po nemnoha bytech odladovat jednotlivé podprogramy. A v tom tkví právě jeho neocenitelná přednost.

Nahrávat lze buď v jiném mikropočítači pouhým umístěním přípravku do odpovídající patice s 24 vývody - nebo přímo ve vyvíjeném systému, a to způsobem přímého přístupu do paměti (DMA) /45/.

V.9. Programátor paměti

V následujícím bude pospán jednoduchý programátor paměti, použitelný jak pro běžné typy 2758 a 2716, tak i pro velkokapacitní 2732 (4 KB). Na obr. 71 je zakresleno jeho zapojení:

spínači SA0 až SA10 (SA11) nastavuje se binárně adresa jednoho každého paměťového místa. Na svítivých diodách LD 0 až LD 7, umístěných za oddělujícími invertory (7404), lze kontrolovat binárně obsah jednotlivých buněk před a po nahrání.

Před vlastním nahráváním žádaného programu umístí se daná EPROM do příslušné patice (v zahraničí existují patice speciálně vyvinuté pro tento účel, které se vyznačují "nulovou silou" nutnou pro vložení či vyjmutí; to proto, že pákovým mechanismem lze kontaktní svírky rozevřít). Nyní se přepínačem Př. 1 nastaví použitý typ a pak již následuje nastavení osmibitové slabiky spínači SDO až SD7. Po nastavení adresy a data následuje stisknutí tlačítka PROG, umístěného ve vstupu klopného obvodu RS, jehož výstupním signálem je spuštěn monostabilní klopný obvod 74121. Ten na svém výstupu generuje impuls definované délky, tj. doporučených 50 ms. (Jeho délka je dána hodnotami Cp a Rp. Ještě před uvedením do provozu programátoru je nutné tuto prodlevu prověřit - nejlépe pomocí osciloskopu. Příliš dlouhý impuls by totiž mohl vést ke zničení paměti EPROM, příliš krátký pak k nenahrání či brzké ztrátě požadované informace.) Tímto impulsem se tedy do paměti EPROM nahraje vždy jedna slabika (= 1 byte). Ještě je nutno připomenout, že otevřená poloha spínačů dat a adresy odpovídá signálu "log 1", uzavřená pak "log 0". Tak je možné postupně nahrát na požadované adresy paměti předepsaná data programu.

Přepnutím přepínače Př. 2 z polohy "pgm" pro programování do polohy "rd" lze naprogramovaná data po adresách čist - ovšem nyní za nezbytného předpokladu, že všechny spínače SDi jsou otevřené. Pokud bylo použito paměti EPROM nové nebo s vymazaným obsahem (osvícením ultrafialovým světlem v mazacím zařízení), musí být obsah každé buněky roven "log.1", tzn., že každá slabika má obsah FFH. Pokud by tomu tak nebylo - což je možné namátkově kontrolovat popisovaným programátorem při poloze přepínače Př. 2 v poloze "rd" - pak nebylo mazání dostatečující, nebo je paměť vadná. Takovou pochopitelně nemá cenu

nahrávat novým programem; je proto vždy užitečné zkontrolovat alespoň část obsahu disponibilní paměti ještě před zahájením časově náročného ručního programování.

Na dalším vyobrazení jsou znázorněny časovací průběhy impulzů při programování dvoukilobyteových (2716) a čtyřkilobyteových (2732) pamětí; průběhy obou druhů se odlišují, obr. 72. U paměti 2716 - sdržený přepínač Př. 1 v dolní poloze - je před zahájením programovacího průběhu uložena úroveň "log. 1" na vstup \overline{OE} , čímž jsou výstupní budiče paměti uzavřeny (vývod č. 20). Na vstup V_{pp} , na němž se normálně nachází +5 V, je přiloženo současně programovací napětí cca +25 V, které za žádných okolností nesmí překročit hodnotu 26 V - vývod č. 21. Uvolňující vstup \overline{CE}/PGM (vývod č. 18) leží zatím na nule, a teprve po stisku programovacího tlačítka obdrží úroveň +5 V na dobu 50 ms, čímž je ukončeno nahrání jedné slabiky.

U paměti 2732 - přepínač Př. 2 v horní poloze - je programování odlišné. Vzhledem k tomu, že vývod č. 21 je vstupem pro adresní vedení All, je zde V_{pp} sloučen s \overline{OE} (č. 20). Je-li tedy \overline{OE} na nule, jsou uvolněny datové výstupy pro čtení; je-li však na tento vývod přiloženo napětí +25 V, je obvod připraven k programování. Současně však musí vstup \overline{CE} nést jako klidový signál úroveň +5 V, která - po stisku programovacího tlačítka PROG - je na dobu 50 ms změněna na 0 V. Z uvedeného je patrné, že polarita programovacího pulsu 50 ms je pro 2732 právě opačná než pro 2716! Čtyřkilobyteové paměti se tedy programují záporným pulsem, odebíraným z výstupu "1" obvodu 74121.

V.10. Školní mikropočítač

Závěrem této části uvádíme zapojení jednoduchého jedno-deskového mikropočítače, určeného pro školní účely, jehož sestava je na obr. 73. Mimo mikroprocesor Z80-- IO₁ je osazen ještě deseti integrovanými obvody, nutnými k jeho funkci (IO₂ až IO₁₁), sedmi tranzistory sedmsegmentového osmimístného displeje (T₁ až T₇) včetně nezbytné 24 tlačítkové klávesnice.

Indikace adresy, dat a případných sdělení obsluze je prováděna na zmíněném displeji, kde jednotlivé segmenty jsou prostřednictvím kanálu PA stykového obvodu 8255 (IO_{10}) propojovány s datovou sběrnicí. Tak je možno vytvářet na displeji i stylizovaná písmena sdělení, jako např.: Error, run apod. Rovněž tlačítka jsou propojována přes kanál PC a klíčovací obvod IO_{11} s datovou sběrnicí; jsou tedy spolu s ukazateli (8x TIL 702) periodicky ošetřovány mikroprocesorem, pochopitelně na základě vhodného programového vybavení. Kanál PB je volný - k dispozici uživateli. Kapacita programové paměti EPROM (pětivoltového typu 2758) činí 1 KB, stejnou kapacitu má i paměť dat RAM (2x 2114). Selekci čipů zajišťuje IO_5 (3205 = 74LS138) při neúplném dekódování. Řídicí signály $IOWR$, $IORD$, $MEMW$ a $MEMR$ jsou získávány z CPJ prostřednictvím jednoduché logiky obvodem IO_8 .

Generátor taktu je běžného typu a je osazen obvodem MH74S04, dva invertory tohoto obvodu slouží též k úpravě resetovacího signálu pro CPU a - v opačné polaritě - i pro stykový obvod 8255. Pomocí IO_7 je možné - vzhledem k použitému krystalu a typu CPJ - volit poloviční či čtvrtinový kmitočet pro takt. Paměť dat je možné bezproblematicky rozšířit o 6 KB, přičemž výběr čipů pak zajišťují signály \overline{CS}_1 až \overline{CS}_6 . Pro rozšíření je vhodné použít pamětí C-MOS, zálohovaných z vlastního chemického zdroje, a to pro uchování vložených dat zkušebních programů. Pak odpadne někdy nejisté nahrávání a zpětné čtení z magnetofonu.

Příloha 1

ROZDĚLENÍ ŠESTNÁCTIKILOBYTOVÉ PAMĚTI PO STRÁNKÁCH⁺⁺

nultá 0000-00FF	první 0100-01FF	druhá 0200-02FF	třetí 0300-03FF	1. KB
čtvrtá 0400-04FF	pátá 0500-05FF	šestá 0600-06FF	sedmá 0700-07FF	2. KB
osmá 0800-08FF	devátá 0900-09FF	desátá 0A00-0AFF	jedenáctá 0B00-0BFF	3. KB
dvanáctá 0C00-0CFF	třináctá 0D00-0DFF	čtrnáctá 0E00-0EFF	patnáctá 0F00-0FFF	4. KB
šestnáctá 1000-10FF	sedmnáctá 1100-11FF	osmnáctá 1200-12FF	devatenáctá 1300-13FF	5. KB
dvacátá 1400-14FF	jednadvacátá 1500-15FF	22. 1600-16FF	třicetvacátá 1700-17FF	6. KB
24. 1800-18FF	25. 1900-19FF	26. 1A00-1AFF	27. 1B00-1BFF	7. KB
28. 1C00-1CFF	29. 1D00-1DFF	30. 1E00-1EFF	31. 1F00-1FFF	8. KB
32. 2000-20FF	33. 2100-21FF	34. 2200-22FF	35. 2300-23FF	9. KB
36. 2400-24FF	37. 2500-25FF	38. 2600-26FF	39. 2700-27FF	10. KB
40. 2800-28FF	41. 2900-29FF	42. 2A00-2AFF	43. 2B00-2BFF	11. KB
44. 2C00-2CFF	45. 2D00-2DFF	46. 2E00-2EFF	47. 2F00-2FFF	12. KB
48. 3000-30FF	49. 3100-31FF	50. 3200-32FF	51. 3300-33FF	13. KB
52. 3400-34FF	53. 3500-35FF	54. 3600-36FF	55. 3700-37FF	14. KB
56. 3800-38FF	57. 3900-39FF	58. 3A00-3AFF	59. 3B00-3BFF	15. KB
60. 3C00-3CFF	61. 3D00-3DFF	62. 3E00-3EFF	63. 3F00-3FFF	16. KB

⁺⁺1 stránka = 256 bytů, 4 stránky = 1024 bytů = 1 KB

Příloha 2

ROZDĚLENÍ ŠEDESÁTČTYŘKILOBYTOVÉ PAMĚTI PO KILOBYTECH
V ŠESTNACTKOVÉM (HEX) A DESÍTKOVÉM VYJÁDŘENÍ

1 0000-03FF	2 0400-07FF	3 0800-0BFF	4 0C00-0FFF
0-1023	1023-2047	2048-3071	3072-4095
5 1000-13FF	6 1400-17FF	7 1800-1BFF	8 1C00-1FFF
4096-5119	5120-6143	6144-7167	7168-8191
9 2000-23FF	10 2400-27FF	11 2800-2BFF	12 2C00-2FFF
8192-9215	9216-10239	10240-11263	11264-12287
13 3000-33FF	14 3400-37FF	15 3800-3BFF	16 3C00-3FFF
12288-13311	13312-14335	14336-15359	15360-16383
17 4000-43FF	18 4400-47FF	19 4800-4BFF	20 4C00-4FFF
16384-17407	17408-18431	18432-19455	19456-20479
21 5000-53FF	22 5400-57FF	23 5800-58FF	24 5C00-5FFF
20480-21503	21504-22527	22528-23551	23552-24575
25 6000-63FF	26 6400-67FF	27 6800-6BFF	28 6C00-6FFF
24576-25599	25600-26623	26624-27647	27648-28671
29 7000-73FF	30 7400-77FF	31 7800-7BFF	32 7C00-7FFF
28672-29695	29696-30719	30720-31743	31744-32767
33 8000-83FF	34 8400-87FF	35 8800-8BFF	36 8C00-8FFF
32768-33791	33792-34815	34816-35839	35840-36863
37 9000-93FF	38 9400-97FF	39 9800-9BFF	40 9C00-9FFF
36864-37887	37888-38911	38912-39935	39936-40959
41 A000-A3FF	42 A400-A7FF	43 A800-ABFF	44 AC00-AFFF
40960-41983	41984-43007	43008-44031	44032-45055
45 B000-B3FF	46 B400-B7FF	47 B800-BBFF	48 BC00-BFFF
45056-46079	46080-47103	47104-48127	48128-49151
49 C000-C3FF	50 C400-C7FF	51 C800-CBFF	52 CC00-CFFF
49152-50175	50176-51199	51200-52223	52224-53247
53 D000-D3FF	54 D400-D7FF	55 D800-DBFF	56 DC00-DFFF
53248-54271	54272-55295	55296-56319	56320-57343
57 E000-E3FF	58 E400-E7FF	59 E800-EBFF	60 EC00-EFFF
57344-58367	58368-59391	59392-60415	60416-61439
61 F000-F3FF	62 F400-F7FF	63 F800-FBFF	64 FC00-FFFF
61440-62463	62464-63487	63488-64511	64512-65535

Pozn.: v prvním řádku je vždy šestnáctkové vyjádření,
v druhém řádku je vždy desítkové vyjádření.

Literatura

- /1/ Klein, R.D.: Mikrocomputer Hard - und Softwarepraxis,
Franzis' Verlag, München - 1981.
- /2/ Klein, R.D.: Mikrocomputer selbstgebaut und programmiert,
Franzis' Verlag, München - 1984.
- /3/ Wiesemann, R.: Minimal-Computer mit Z80-CPU, mc 1/82,
str. 71 až 75.
- /4/ Ciarcia, St.: Comm-80 Adapted to ZX80, BYTE June 1983,
str. 462.
- /5/ Ciarcia, St.: Build Your Own Z80 Computer, BYTE Books/
McGraw-Hill, Peterborough New Hampshire -
1981.
- /5/ Brinkhus, H.B. - Schneider, W.: Einfaches Interface
zwischen dynamischen RAMs und Z80-Systemen,
Elektronik 11/1981, str. 62 až 64.
- /6/ Blank, H. - Schmidt, H.J.: Z80 ersetzt CPUs der 808/8085
-Familie, Elektronik 19/81, str. 71 až 74.
- /7/ Lorig, K.D.: 64k on the 16k Dynamic RAM card, Elektor,
september 1983, str. 29 až 31.
- /8/ H. B.: Parallele Schnittstellen /IEC - oder IEEE - Bus?/,
CHIP 3/1983, str. 221.
Was ist eine RS 232 C?, CHIP 3/1983, str. 233
- /9/ Sergel, K.H.: CP/M - eine Sache mit Zukunft, mc 1/1982,
str. 76 až 79.
- /10/ Klein, R.D.: CP/M - ein Betriebssystem für jedermann,
mc 1/1983, str. 42 až 42, mc 2/83, str. 35
až 36, mc 3/83, str. 37 až 38, mc 4/83,
str. 38 až 40, mc 5/83, str. 52 až 53, mc
6/83, str. 68 až 70, mc 7/83, str. 42 až
46, mc 8/82, str. 29 až 31.
- /11/ Joepgen, H.G.: Microshell - Ergänzung zu CP/M, mc 5/83,
str. 66 až 67.
- /12/ Schwenk, Kl.: Kopierprogramm für CP/M, mc 9/83, str. 69.
- /13/ Klein, R.D.: Der mc-CP/M Computer, mc 9/82, str. 22 až
27, mc 10/82, str. 44 až 48,
Der mc-Monitor zum mc-Computer, mc 10/82,
str. 74 až 80,

- Der mc-Floppy-Controller für CP/M, mc 11/82,
str. 73 až 77,
CP/M-Anpassung und Floppy-Routinen, mc 11/82,
str. 48 až 54,
Nachträge zum mc-CP/M-Computer, mc 2/83,
str. 55 až 56.
- /14/ Heidenreich, U.: Z80-Code - schwerer Code?, mc 10/83,
str. 96.
- /15/ Hasselberg, M.: 422 neue Z80-Befehle, mc 1/82, str. 27.
- /16/ Rybák, Vl.: IMS-2 - význam a ovládání základních spojovacích funkcí, Sdělovací technika 11/83, str. 407 až 409.
- /17/ Kanis, W.: Der Z80-EMUF, Preiswerter Einplatinen-Computer, mc 4/83, str. 112 až 115.
- /18/ Schwarz, W. - Meyer, G. - Eckhardt, D.: Mikrorechner, Wirkungsweise, Programmierung, Applikation, VEB Verlag Technik, Berlin 1981 (2. vydání).
- /19/ Barden, W.Jr.: Z-80 Microcomputer Design Project, Howard W. Sams & Co., Inc., Indianapolis, Indiana - 1980.
- /20/ Seul, A.: RAM/EPROM card for the Z80, Elektor, may 1982, str. 5-51 až 5-53.
- /21/ Mester, R. - Götz, U.: Z80-A CPU card ...for the Polyformant, Elektor, may 1982, str. 5-28 až 5-31.
- /22/ Riepe, J.: Einzelschrittschaltung für den Mikroprozessor Z80, Elektronik 24/79, str. 100.
- /23/ Kol.: Einführung in die Mikroprozessortechnik, Texas Instruments Learning Center, Freising - 1977.
- /24/ Osborne, A.: Einführung in die Mikrocomputertechnik, te-wi Verlag G mbH, München - 1978.
- /25/ Hyan, J.T.: Mikroprocesor Z80 - Ročenka sdělovací techniky '84, kapitola 7: mikroprocesory a mikropočítače, str. 155 až 158, SNTL Praha - 1984.
- /26/ Hyan, J.T.: Úvod do mikroprocesorové techniky - problematika uplatňování mikropočítačů v uživatelské sféře ASŘTP, Dům techniky ČSVTS Praha, 2. vyd. 1984.

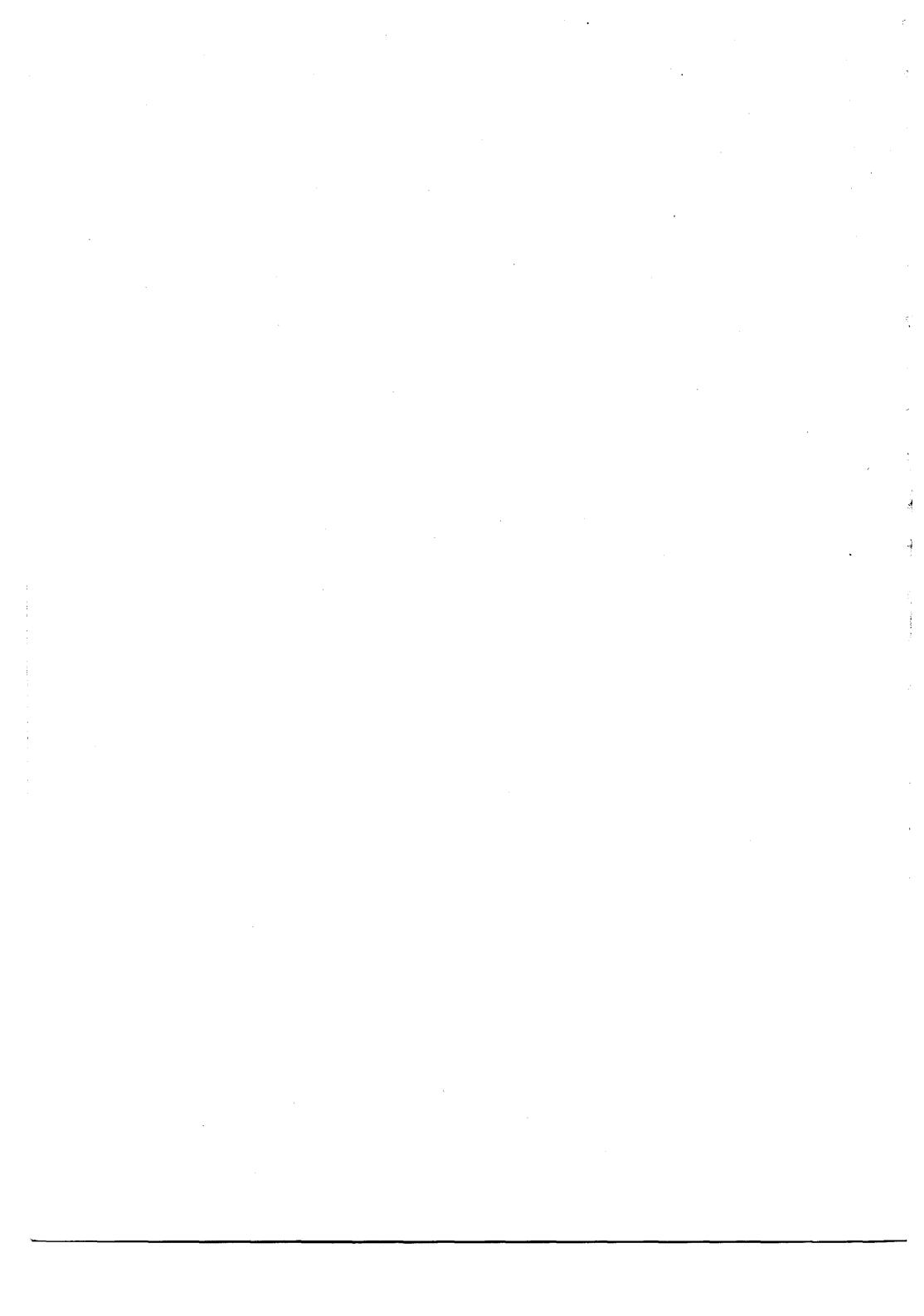
- /27/ Hyan, J.T.: Akustický výstup mikropočítačů, Automatizace 7/81, str. 187 až 191.
- /28/ Hyan, J.T.: Videointerface mikropočítačů, Automatizace 2/80, str. 53 až 56.
- /29/ Hyan, J.T. a kol.: Mikroprocesory a mikropočítače, příloha časopisu Amatérské radio, 1/82 až 10/82.
- /30/ Blatný, J. - Krištoufek, K. - Pokorný, Z. - Kolenička, J.: Číslicové počítače, SNTL/Alfa, Praha-1980.
- /31/ Fadrhons, J.: Mikroprocesory Z80, 8085 a NSC 800, 1. část, Sdělovací technika 2/82, str. 259 až 261, 2. část: Sdělovací technika 8/82, str. 301 až 304.
- /32/ Z80 - Nanocomputer Training System, firemní literatura fy SGS/ATES, Agrate Brianza - 1979.
- /33/ Pelka, H.: Praxis mit Mikroprozessoren, 2. Aufl., München, Franzis' Verlag GmbH - 1980.
- /34/ Nichols, A.E. - Nichols, J.C. - Rony, P.E.: Z-80, Einführung und Programmierung, Elektor Verlag GmbH, Gangelt - 1979.
- /35/ Kubař, Z.: Mikropočítacový systém z NDR /U880D = Z80/, Sdělovací technika 8/82, str. 299 až 300.
- /36/ Dědina, B. - Valášek, P.: Mikroprocesory a mikropočítacé, 2. vyd. SNTL Praha - 1983.
- /37/ Z80 Microcomputer Device Family, Z80 Micro Applications, Microcomputer Components Data Book, str. 7 až 254, firemní literatura fy MOSTEK, MK79778, Carrolltown - 1979.
- /38/ MK 3880 Control Processing Unit, Z80 Microcomputer devices, Technical Manual fy MOSTEK, No. MK78505, Carrolltown - 1977, Texas.
- /39/ Z80-KIT Einfach-Computer und Lernsystem, firemní literatura fy KONTRON Elektronik GmbH, Eching b.München - 1979.
- /40/ Klein, Michael: Z80 Applikationen, Frazis' Verlag GmbH, München - 1980.
- /41/ Carr, J.J.: Z80 Users Manual, Reston Publishing Company Inc., Reston, Virginia - 1980.

- /42/ Hyan, J.T.: Krokování mikroprocesoru Z80, Ročenka sdělovací techniky '85, kap. 7, SNTL - Praha /v tisku/.
- /43/ Zaks, R.: Programmierung des Z80, SYBEX-Verlag GmbH, 4. vydání, Düsseldorf - 1983.
- /44/ Klein, R.D.: Mini-Floppy-Anschluss für den mc-CP/M Computer, mc 2/1983, str. 66 až 73.
- /45/ Pelka, H.: Praxis mit Mikroprozessoren, kapt.: Modul für direkten Speicherzugriff, str. 112 až 119, Franzis' Verlag GmbH, München 1980.
- /46/ Schurig, E.: Parallele Ein-/Ausgabe mit dem Mikroprozessor Z80, Elektronik 3/1980, str. 81 až 83.
- /47/ Zaks, R.: Mikroprozessor Interface Techniken, 3. vydání, SYBEX-Verlag GmbH, Düsseldorf - 1983.
- /48/ Zaks, R.: CP/M Handbuch mit MP/M, Sybex-Verlag GmbH, Düsseldorf 1981.
- /49/ Zaks, R.: Chip und System, Einführung in die Mikroprozessoren-Technik, SYBEX-Verlag GmbH, Düsseldorf 1983.
- /50/ Brendle, M.: Ein-/Ausgabe-Bus für Mikrocomputer, Elektronik 3/1980, str. 84 až 85.
- /51/ Paolo, H.: Z80-EMUF steuert Selbstbau-Plotter, mc2/1284, str. 88 až 92.
- /52/ Gaulke, E.: Z80-EMUF als Spooler, mc 10/1983.
- /53/ AN.: Technical manual for serial I/O controller, MK 3884/MK 3885, Mostek Corp. Carrolltown - 1979, firemní literatura, No MK 78583.
- /54/ AN.: Mikroprocesorový systém 8080, ZP-ČSVTS Tesla Piešťany, září 1978 (překlad příručky fy Siemens)
- /55/ AN.: Mikrorechnergutsatzkreise der II. Leistungsklasse, VEB Funkwerk Erfurt, katalog č. Ag 05-87-80 W-V-2-1.
- /56/ Rybák, V.: IMS-2 - Sběrnice a přenos zpráv, Sdělovací technika 9/1983, str. 327 až 329.
- /57/ Klein, M.: Ein einfacher IEC-Bus-Monitor, Elektronik 2/1980.

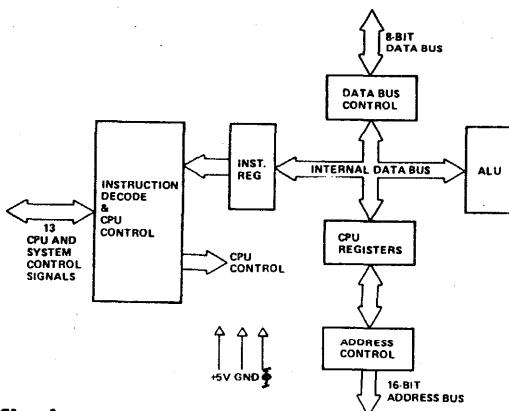
- /58/ Unger, G.: IEC-Bus-Kopplungsgerät für Digitalvoltmeter,
Elektronik 17/1989, str. 39 až 46.
- /59/ Richert, U.: IEC-Bus-Interface für Prozessrechner,
Elektronik 12/1976, str. 58 až 62.
- /60/ Uher, L.: Programovatelná přepojovací jednotka pro IMS-2
- přijímačová část, Sdělovací technika 5:1980,
str. 173 až 174.
- /61/ Math, I.: Math's Notes, CQ October 1979, str. 73 až 74.
- /62/ IN.: Interface für uP-Systeme, Schnittstelle zwischen
Mikrocomputer und Elekterminal, Elektor Mai
1979, str. 5-47 až 5-49.
- /63/ AN.: Elekterminal: Video-Interface. 1024 Zeichen auf
dem TV-Bildschirm, Elektor Dezember 1978,
str. 12-42 až 12-50.
- /64/ Plate, J.: Schnittstellen, Bindeglied zur Peripherie,
mc 7/83, str. 30 až 33.
- /65/ Stiny, L.: V.24 - ganz einfach, mc 7/1983, str. 34 až 35.
- /66/ Langer, S.: Die Schnittstelle RS-232 - Beschreibung und
Anwendung, mc 9/1982, str. 28.
- /67/ AN.: Z80 CPU simulator, Elektor April 1984, str. 4-45
až 4-48.
- /68/ Jeschke, H.: Sprache aus dem MZ-80, mc 7/1983, str. 71.
- /69/ Tireford, H.: Die Adressierungsarten bei Mikroprozessoren,
Elektronik 12/1976, str. 49 až 53.
- /70/ Müller, R.: Pozor na rozdílný význam příznaku parity
u mikroprocesoru 8080 a Z80, Sdělovací technika 5/84, str. 163 až 164.
- /71/ Hyan, J.T.: Provozní systém CP/M, AR A 9/1984 - vložka
mikroelektroniky.
- /72/ Hyan, J.T.: Trendy rozvoje osobních mikropočítačů,
sborník I ze semináře "Mini - mikro '84",
pořádaného ČSVTS Praha a DT - Praha, 1984.
- /73/ Hyan, J.T.: Zesilovače sběrnic, AR A 9/1984 - vložka
mikroelektroniky.
- /74/ Hyan, J.T.: Stykové obvody PIO a SIO, Ročenka sdělovačí
techniky '86, kapitola 7: mikroprocesory
a mikropočítače, SNTL - Praha (v tisku).

/75/ Šrotýř, M.: Optoelektronické vazební členy ve vstupních
a výstupních obvodech mikropočítačů. Auto-
matizace 12/1980, str. 325 až 328.

OBRÁZKY A TABULKY

ARCHITEKTURA MIKROPROCESORU Z80

Obr. 1

USPOŘÁDÁNÍ REGISTRŮ MIKROPROCESORU Z80

hlavní skupina vedlejší skupina
registru registru

středníček A	B	středníček A'	B'
B	C	B'	C'
D	E	D'	E'
H	L	H'	L'

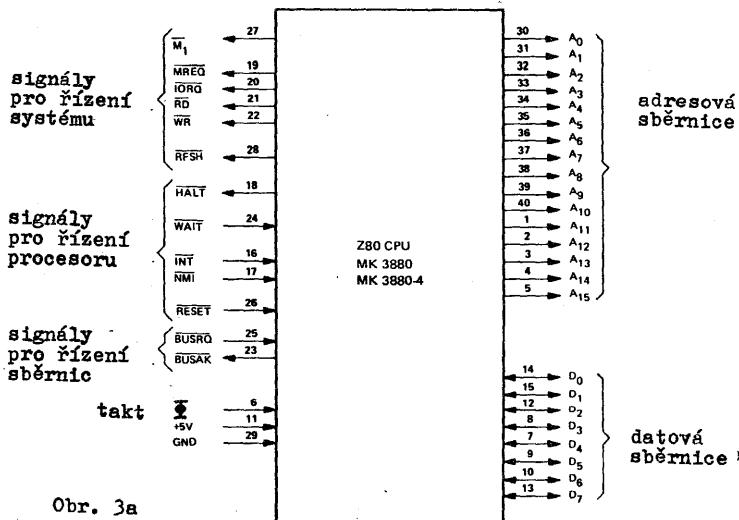
víceúčelové
registry

INTERRUPT VECTOR I	MEMORY REFRESH R
INDEX.REGISTER IX	
INDEX.REGISTER IY	
PROGRAMOVÝ ČÍTAČ PC	
UKAZATEL ZÁSOBNÍKU SP	

registry pro speciální
použití

Obr. 2

FUNKCE VÝVODŮ MIKROPROCESORU Z80

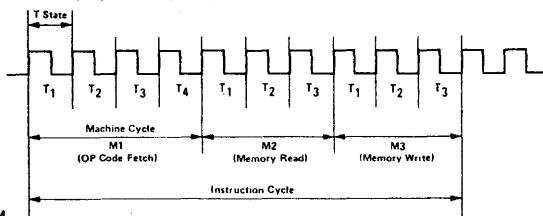

POUZDRO MIKROPROCESORU Z80 A OZNAČENÍ JEHO VÝVODŮ

RD	21	TORQ
WR	22	MREQ
BUSAK	23	HALT
WAIT	24	NMI
BUSRQ	25	INT
RESET	26	D1
M 1	27	D0
RESH	28	D7
GND	29	Z80
A 0	30	D2
A 1	31	+5V
A 2	32	D6
A 3	33	D5
A 4	34	D3
A 5	35	D4
A 6	36	Φ
A 7	37	A15
A 8	38	A14
A 9	39	A13
A10	40	A12
		A11

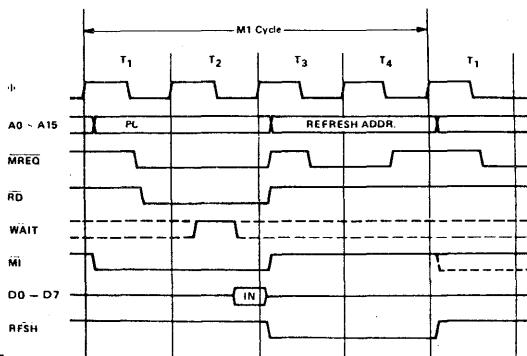
Obr. 3b

ČASOVÁNÍ INSTRUKČNÍHO CYKLU

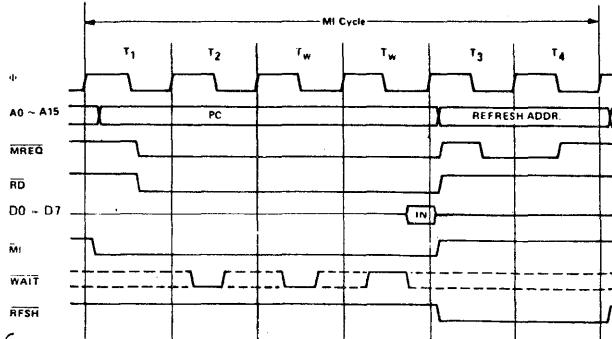
Obr. 4

PRŮBĚH STROJNÍHO CYKLU M1

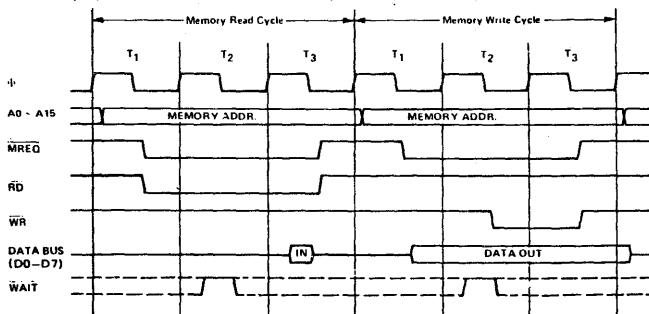
Obr. 5

PRŮBĚH STROJNÍHO CYKLU M1 S VYČKÁVACÍMI STAVY Tw

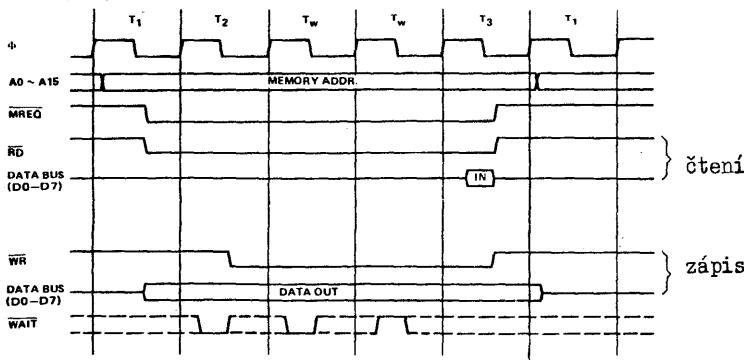
Obr. 6

PRŮBĚH CYKLU ČTENÍ A ZÁPISU DO PAMĚTI

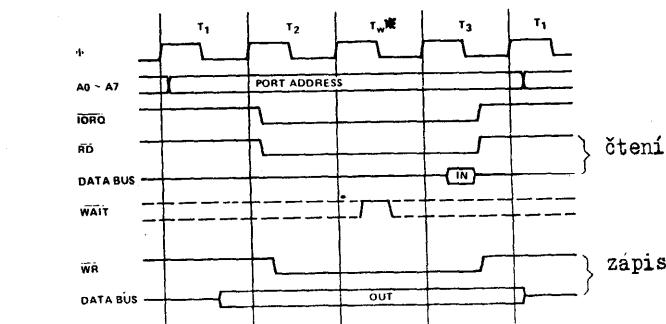
Obr. 7

PRODLOUŽENÉ CYKLY ČTENÍ A ZÁPISU O VYČKÁVACÍ STAVY T_W

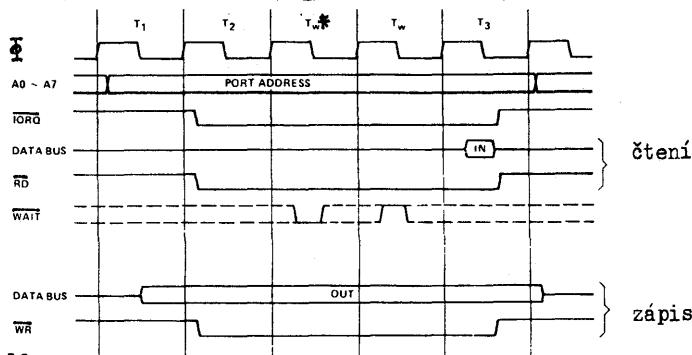
Obr. 8

PRŮBĚH CYKLU KOMUNIKACE S V/V ZAŘÍZENÍMI

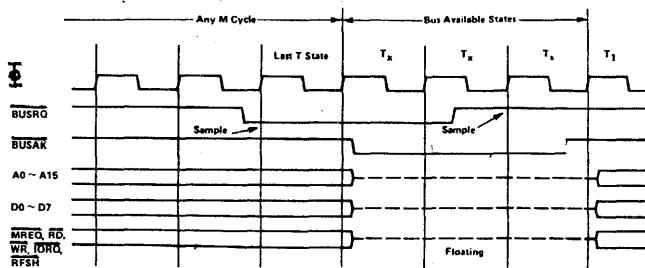
Obr. 9

PRODLUŽENÉ CYKLY KOMUNIKACE S V/V ZAŘÍZENÍM
O VÝČKÁVACÍ STAVY TV

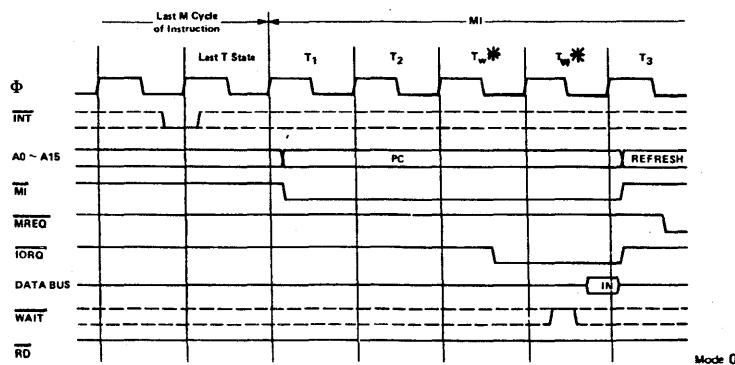
Obr. 10

PRŮBĚH CYKLU UVOLNĚNÍ SBĚRNIC

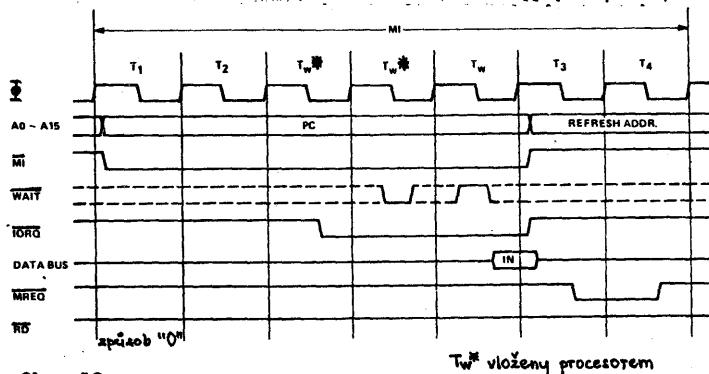
Obr. 11

PRŮBĚH CYKLU ŽÁDOSTI O PŘERUŠENÍ

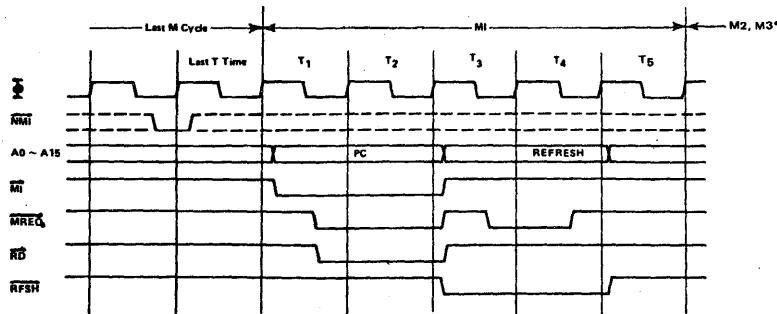
Obr. 12

PRŮBĚH CYKLU ŽÁDOSTI O PŘERUŠENÍ S PRODLOUŽENÍM O T_W

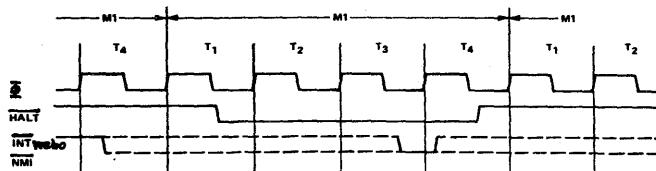
Obr. 13

PRŮBĚH CYKLU NEMASKOVATELNÉHO PŘERUŠENÍ

Obr. 14

PRŮBĚH CYKLU ZA STAVU "HALT"

Obr. 15

Tabulka č. 1 - Operační kódy osmibitových instrukcí ukládání, zdroj

místo určení

	IMPLIED	I	R	A	B	C	D	E	H	L	(HL)	(BC)	(DE)	REG INDIRECT	INDEXED	EXT. ADDR.	IMM.
REGISTER	A	ED 57	ED SF	7F 7C	79 40	7A 44	7B 43	7C 44	7D 45	7E 46	DA 47	1A 48	1B 49	FD 46	FD 46	FD 46	3A 06
	B			48 50	40 51	44 52	43 53	44 54	45 55	46 56				DO 46	DO 46		06
	C			4F 58	48 59	49 5A	4A 5B	48 5C	4C 5D	4D 5E				DO 46	DO 46		0E
	D			57 50	50 51	51 52	52 53	53 54	54 55	55 56				DO 56	DO 56		16
	E			5F 58	58 59	59 5A	56 5B	5C 5C	5D 5D	5E 5E				DD 56	DD 56		1E
	H			67 60	60 61	61 62	62 63	63 64	64 65	65 66				DO 66	DO 66		26
	L			6F 68	68 69	69 6A	6A 6B	6C 6C	6D 6D	6E 6E				DO 6E	DO 6E		2E
REG INDIRECT	(HL)			77 70	70 71	71 72	72 73	73 74	74 75	75 76							36
	(BC)			02 77													
	(DE)			12 77													
INDEXED	(IX+d)			DD 77	DD 73	DD d	DD 77	DD d	DD 77	DD d	DD 77	DD d	DD 77				DD
	(IY+d)			FD 77	FD 70	FD d	FD 71	FD 72	FD 72	FD 73	FD 74	FD 75	FD 75				FD
EXT. ADDR.	(nn)			FF FF													FF
IMPLIED	I			ED 47													
	R			ED 4F													

Tabulka č. 2 - Operační kódy šestnáctibitových instrukcí ukládání a instrukcí PUSH a POP

zdroj

místo určení

PUSH INSTRUCTIONS →

↑
POP INSTRUCTIONS

	REGISTER								IMM.	EXT.	EXT. ADDR.	REG. INDIR.	
	AF	BC	DE	HL	SP	IX	IY	nn	(nn)	(nn)	(nn)	(nn)	(SP)
REGISTER	AE												FF
	BC								01	ED 48	n	CL	
	DE								10	ED 58	n	DF	
	HL								21	ED 70	n	ET	
	SP				FF F9				31	ED 70	n		
	IX								DD 21	DD 2A	n	DD	
	IY								FD 21	FD 2A	n	FD	
EXT. ADDR.	(nn)		ED 43	ED 53	22 73	ED 73	DC 22	FD 22					
REG. IND.	(SP)	F5	C6	D8	E5		DD E5	FD E5					

Tabulka č. 3 - Operační kódy instrukcí výměny

		IMPLIED ADDRESSING				
		AF	BC, DE & HL	HL	IX	IY
IMPLIED	AF	08				
	BC, DE & HL		D9			
	DE			EB		
REG. INDIR.	(SP)			E3	DD E3	FD E3

Tabulka č. 4 - Operační kódy instrukcí blokového přenosu

		REG. INDIR.	zdroj	
		(HL)		
místo určení	REG. INDIR.	ED A0	'LDI' - Load (DE) \leftarrow (HL) Inc HL & DE, Dec BC	
		ED B0	'LDIR,' - Load (DE) \leftarrow (HL) Inc HL & DE, Dec BC, Repeat until BC = 0	
		ED AB	'LDD' - Load (DE) \leftarrow (HL) Dec HL & DE, Dec BC	
		ED B8	'LDDR' - Load (DE) \leftarrow (HL) Dec HL & DE, Dec BC, Repeat until BC = 0	

Reg HL points to source
Reg DE points to destination
Reg BC is byte counter

Tabulka č. 5 - Operační kódy instrukcí vyhledávání

SEARCH LOCATION	
REG. INDIR.	(HL)
ED A1	'CPI' Inc HL, Dec BC
ED B1	'CPIR', Inc HL, Dec BC repeat until BC = 0 or find match
ED A9	'CPD' Dec HL & BC
ED B9	'CPDR' Dec HL & BC Repeat until BC = 0 or find match

HL points to location in memory
to be compared with accumulator
contents
BC is byte counter

Tabulka č. 6 - Operační kódy osmibitových aritmetických a logických instrukcí

	zdroj								(HL)	REG. INDIR.	INDEXED		IMMED.			
	REGISTER ADDRESSING										INDEXED					
	A	B	C	D	E	H	L	(HL)			(IX+d)	(IY+d)				
'ADD'	87	80	81	82	83	84	85	86	DD 86 d	FD 86 d	CB	n				
ADD w CARRY 'ADC'	8F	88	89	8A	8B	8C	8D	8E	DD 8E d	FD 8E d	CE	n				
SUBTRACT 'SUB'	97	90	91	92	93	94	95	96	DD 96 d	FD 96 d	D6	n				
SUB w CARRY 'SBC'	9F	98	99	9A	9B	9C	9D	9E	DD 9E d	FD 9E d	DE	n				
'AND'	A7	A0	A1	A2	A3	A4	A5	A6	DD A6 d	FD A6 d	E6	n				
'XOR'	AF	A8	A9	AA	AB	AC	AD	AE	DD AE d	FD AE d	EE	n				
'OR'	BF	B0	B1	B2	B3	B4	B5	B6	DD B6 d	FD B6 d	F6	n				
COMPARE 'CP'	BF	B8	B9	BA	BB	BC	BD	BE	DD BE d	FD BE d	FE	n				
INCREMENT 'INC'	3C	04	0C	14	1C	24	2C	34	DD 34 d	FD 34 d						
DECREMENT 'DEC'	3D	05	0D	15	1D	25	2D	35	DD 35 d	FD 35 d						

Tabulka č. 7 - Operační kódy instrukcí registrů A a F

Decimal Adjust Acc, 'DAA'	27
Complement Acc, 'CPL'	2F
Negate Acc, 'NEG' (2's complement)	ED 44
Complement Carry Flag, 'CCF'	3F
Set Carry Flag, 'SCF'	37

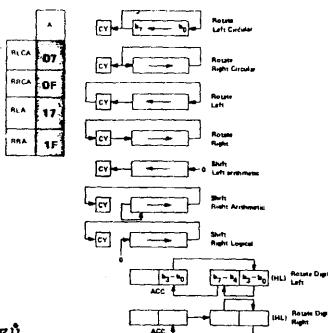
Tabulka č. 8 - Operační kódy šestnáctibitových aritmetických instrukcí

místo určení	'ADD'	BC	DE	HL	JP	IX	IY
		HL	09	19	29	39	
		IX	DD 09	DD 19		DD 39	DD 29
	ADD WITH CARRY AND SET FLAGS 'ADC'	HL	ED 4A	ED 5A	ED 6A	ED 7A	
	SUB WITH CARRY AND SET FLAGS 'SBC'	HL	ED 42	ED 52	ED 62	ED 72	
	INCREMENT 'INC'	09	19	29	39	DD 23	FD 23
	DECREMENT 'DEC'	08	18	28	38	DD 28	FD 28

typ
rotace
či po-
suvu

zdroj a umístění							
	A	E	C	D	H	L	(HL)
RLC	00	00	00	00	00	00	00
RRC	01	01	01	01	01	01	01
RLA	10	10	10	10	10	10	10
ARR	11	11	11	11	11	11	11
SRA	02	02	02	02	02	02	02
SRL	03	03	03	03	03	03	03
TLD							
TRD							

Tabulka č. 9 - Operační kódy příkazů
rotace a posunu

Tabulka č. 10 - Operační
kódy manipulace s bity

TEST BIT ^a	REGISTER ADDRESSING								REG. INDIR.	INDEXED
	A	B	C	D	E	H	L	(HL)		
0	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
	01	01	01	01	01	01	01	01	01	01
	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
	02	02	02	02	02	02	02	02	02	02
	03	03	03	03	03	03	03	03	03	03
	04	04	04	04	04	04	04	04	04	04
	05	05	05	05	05	05	05	05	05	05
1	06	06	06	06	06	06	06	06	06	06
	07	07	07	07	07	07	07	07	07	07
	08	08	08	08	08	08	08	08	08	08
	09	09	09	09	09	09	09	09	09	09
	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
2	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21
3	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23
	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26
	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27
	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
4	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31
	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32
	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34
	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35
	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36
	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37
5	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38
	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39
	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40
	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41
	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42
	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43
	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45
6	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46
	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47
	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48
	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49
	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
	51	51	51	51	51	51	51	51	51	51
	52	52	52	52	52	52	52	52	52	52
	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53
7	54	54	54	54	54	54	54	54	54	54
	55	55	55	55	55	55	55	55	55	55
	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56
	57	57	57	57	57	57	57	57	57	57
	58	58	58	58	58	58	58	58	58	58
	59	59	59	59	59	59	59	59	59	59
	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
	61	61	61	61	61	61	61	61	61	61
8	62	62	62	62	62	62	62	62	62	62
	63	63	63	63	63	63	63	63	63	63
	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64
	65	65	65	65	65	65	65	65	65	65
	66	66	66	66	66	66	66	66	66	66
	67	67	67	67	67	67	67	67	67	67
	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68
	69	69	69	69	69	69	69	69	69	69

podmínka

			UN- COND.	CARRY	NON CARRY	ZERO	NON ZERO	PARITY EVEN	PARITY ODD	SIGN NEG	SIGN POS	REG B=0
JUMP 'JP'	IMMED. EXT.	nn	CD	DA	D2	CA	E2	EA	E2	FA	F2	
JUMP 'JR'	RELATIVE	PC+e	18 e-2	38 e-2	30 e-2	28 e-2	20 e-2					
JUMP 'JP'		(HL)	EB									
JUMP 'JP'	REG. INDIR.	(IX)	DD E9									
JUMP 'JP'		(IY)	FD E9									
'CALL'	IMMED. EXT.	nn	CD	DC	D4	CC	C4	EC	E4	FC	F4	
DECREMENT B, JUMP IF NON ZERO 'DJNZ'	RELATIVE	PC+e										10 e-2
RETURN 'RET'	REGISTER INDIR.	(SP) (SP+1)	C9	DB	DO	CB	CO	EB	EO	F8	F0	
RETURN FROM INT 'RETI'	REG. INDIR.	(SP) (SP+1)	ED 4D									
RETURN FROM NON MASKABLE INT 'RETN'	REG. INDIR.	(SP) (SP+1)	ED 45									

Tabulka č. 11 - Operační kódy skoků, volání
a návratů

NOTE—CERTAIN
FLAGS HAVE MORE
THAN ONE PURPOSE

adresa portu

IMMED	REG. INDIR.
n	(C)
	A DB ED 78
	B
	ED 40
	C
	ED 48
	D
	ED 50
	E
	ED 58
	H
	ED 60
	L
	ED 68
	ED A2
	ED B2
	ED AA
	ED BA

} příkazy
blokové-
ho vstu-
pu

OP kód.

0000 _H	RST 0'
0008 _H	RST 8'
0010 _H	RST 16'
0018 _H	RST 24'
0020 _H	RST 32'
0028 _H	RST 40'
0030 _H	RST 48'
0038 _H	RST 56'

určení
vstupu

INPUT 'IN'

Tabulka č. 12 - OP kódy restartu

Tabulka č. 13 - OP kódy vstupu

zdroj

'OUT'	IMMED.	n	REGISTER								REG. IND. (HL)
			A	B	C	D	E	H	L		
'OUTI' – OUTPUT Inc HL, Dec b	REG. IND.	(C)	ED 79	ED 41	ED 49	ED 51	ED 59	ED 61	ED 69		ED A3
'OTIF' – OUTPUT, Inc HL, Dec B, REPEAT IF B>0	REG. IND.	(C)									ED B3
'OUTD' – OUTPUT Dec HL & B	REG. IND.	(C)									ED AB
'OTDR' – OUTPUT, Dec HL & B, REPEAT IF B>0	REG. IND.	(C)									ED BB

adresa
určeného portu

příkazy
blokové-
ho vystu-
pu

Tabulka č. 14 – Operační kódy výstupu

'NOP'	00	
'HALT'	78	
DISABLE INT ('DI')	F3	
ENABLE INT ('EI')	FB	
SET INT MODE 0 'IMO'	ED 48	8080A MODE
SET INT MODE 1 'IM1'	ED 58	CALL TO LOCATION 0038H
SET INT MODE 2 'IM2'	ED 5E	INDIRECT CALL USING REGISTER I AND 8 BITS FROM INTERRUPTING DEVICE AS A POINTER.

Tabulka č. 15 – Operační kódy řízení

Tabulka č. 16 - Souhrn operací ovlivňujících příznakové bity

příkaz	D7			D0			komentář	
	S	Z	H	P/V	N	C		
ADD A;s; ADC A,s	†	†	X	†	X	V	0	† 8-bit add or add with carry
SUB;s; SBCA;s; CP;s; NEG	†	†	X	†	X	V	1	† 8-bit subtract, subtract with carry, compare and negate accumulator
AND;s	†	†	X	0	X	P	0	† Logical operations
OR;s; XOR;s	†	†	X	0	X	P	0	† Logical operations
INC;s	†	†	X	†	X	V	0	† 8-bit increment
DEC;s	†	†	X	†	X	V	1	† 8-bit decrement
ADD DD, SS	•	•	X	•	X	•	0	† 16-bit add
ADC HL, SS	†	†	X	X	X	V	0	† 16-bit add with carry
SBC HL, SS	†	†	X	X	X	V	1	† 16-bit subtract with carry
RLA; RLCA; RRA; RRCA	•	•	X	0	X	V	1	† Rotate accumulator
RL;s; RLC;s; RR;s; RRC;s;	†	†	X	0	X	•	0	† Rotate and shift locations
SLA;s; SHA;s; SRL;s								
RLD; RRD	†	†	X	0	X	P	0	† Rotate digit left and right
DAA	†	†	X	†	X	P	•	† Decimal adjust accumulator
CPL	•	•	X	1	X	•	1	† Complement accumulator
SCF	•	•	X	0	X	•	0	† Set carry
CCF	•	•	X	X	X	•	0	† Complement carry
INr, (C)	†	†	X	0	X	P	0	† Input register indirect
INI; IND; OUTI; OUTD	X	†	X	X	X	X	1	† Block input and output
INIR; INDR; OTIR; OTDR	X	1	X	X	X	X	1	† Z = 0 if B ≠ 0 otherwise Z = 1
LDI; LDD	X	X	X	0	X	†	0	† Block transfer instructions
LDIR; LODR	X	X	X	0	X	0	0	† P/V = 1 if BC ≠ 0, otherwise P/V = 0
CPI; CPRI; CPD; CPDR	X	†	X	X	X	†	1	† Block search instructions Z = 1 if A = (HL), otherwise Z = 0 P/V = 1 if BC ≠ 0, otherwise P/V = 0
LD A, I; LD A, R	†	†	X	0	X	IFF	0	† The content of the interrupt enable flip-flop (IFF) is copied into the P/V flag
BIT b, s	X	†	X	1	X	X	0	† The state of bit b of location s is copied into the Z flag

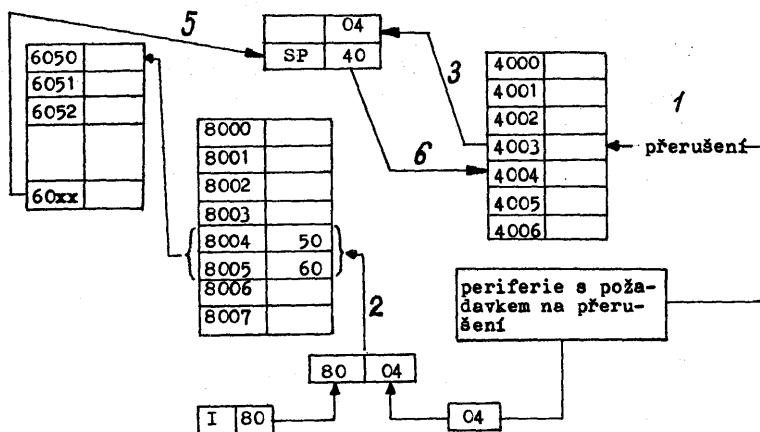
Legenda:

- C - bit přenosu, C = 1, jestliže nejvýznačnější bit operantu či výsledku generuje přenos
- Z - bit nuly, Z = 1, jestliže výsledek operace je nula
- S - bit znaménka, S = 1, jestliže nejvýznačnější bit výsledku je jedničkový
- P/V - bit parity/přeplnění, P/V = 1, jestliže výsledek operace má sudou paritu, P/V = 0 při liché paritě, P/V = 1, jestliže výsledek operace generuje přeplnění
- H - bit polovičního přenosu, H = 1, jestliže operace odčítání či přičítání generuje výplývku či přenos do D4 stradače
- N - bit příznaku scítání/odčítání. N = 1, jestliže předcházející bylo odčítání
 - bit je ovlivněn výsledkem operace
 - bit je nezměněn operací
- O - příznakový bit je operací nulován
- 1 - příznakový bit je operací nahoven
- X - bit je ne definován
- V - bit P/V ve funkci indikátoru přeplnění
- P - bit P/V ve funkci indikátoru parity
- r - některý z registrů A, B, C, D, E, H, L
- s - osmibitové umístění
- ss - šestnáctibitové umístění
- ii - některý z dvou indexových registrů IX či IY
- R - osvěžovací registr
- n - osmibitová hodnota v rozmezí 0 až 255
- nn - šestnáctibitová hodnota v rozmezí 0 až 65 535

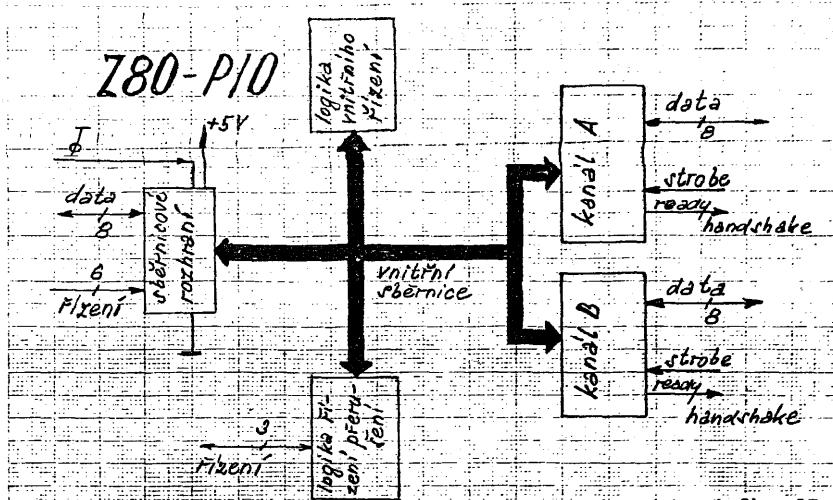
Tabulka č. 17 - Účinek různých instrukcí na dvojici
uvolňovacích klopných obvodů přerušení

činnost-příkaz	IFF ₁	IFF ₂	pozn.
nulování CPJ (reset)	0	0	
"DI"	0	0	
"EI"	1	1	
"LDA,I"	.	.	IFF ₂ P/V
"LDA,R"	.	.	IFF ₂ P/V
příjem signálu NMI	0	.	
"RETN"	IFF ₂	.	IFF ₂ IFF ₁
příjem signálu INT	0	0	
"RETI"	.	.	

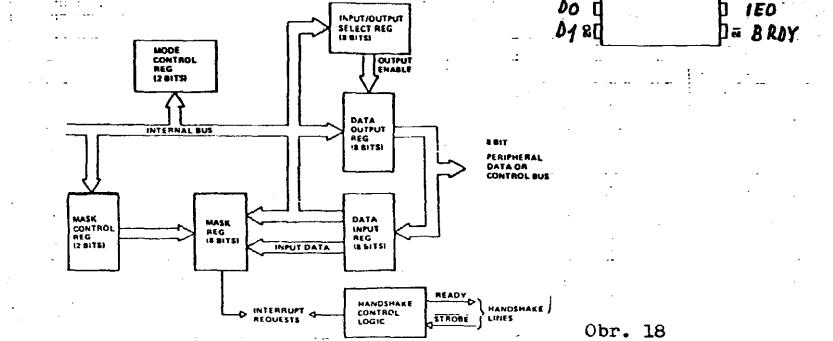
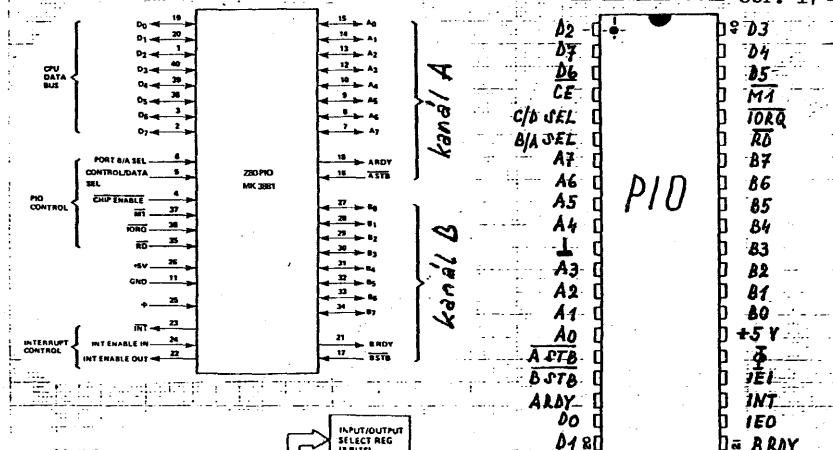
". ." vyjadřuje stav beze změny

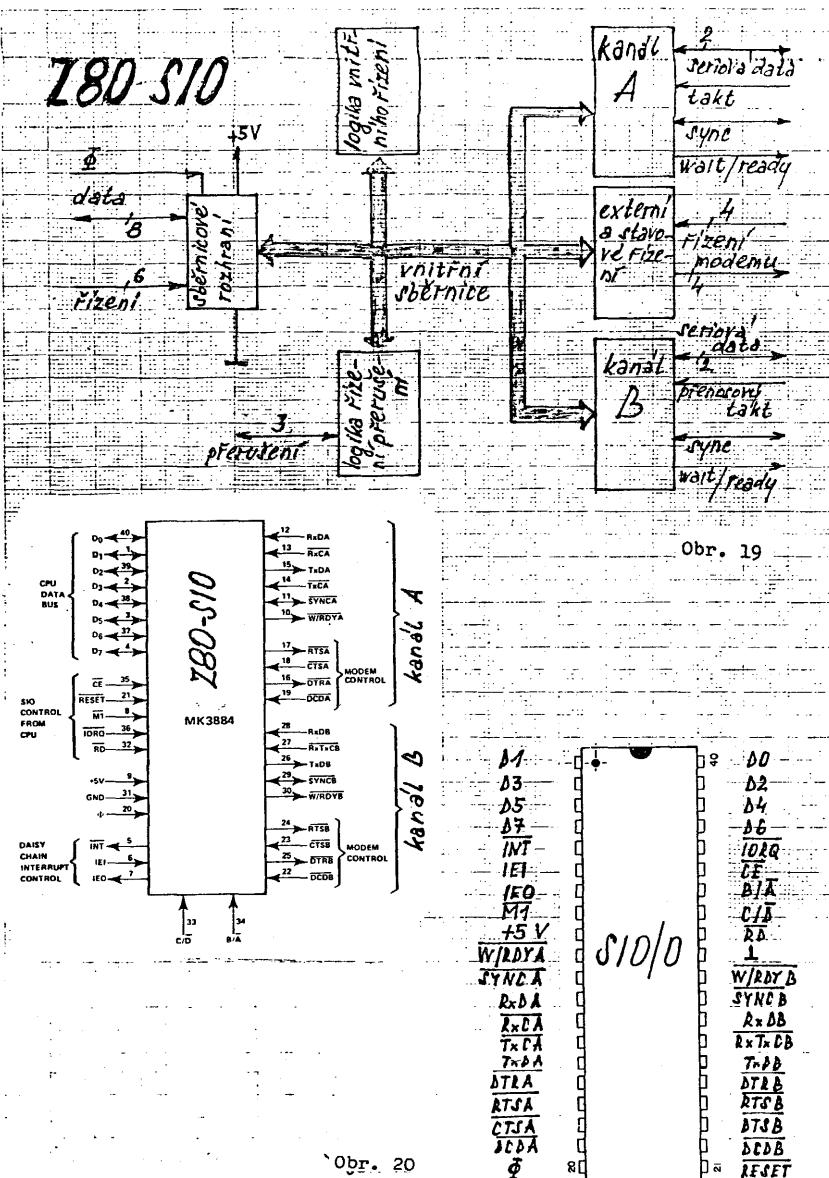
Obr. 16

Obr. 17

Obr. 18

Tab. č. 18 - Registry zápisu

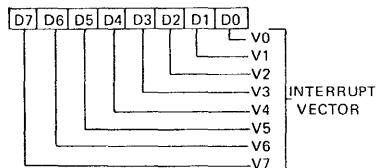
WRITE REGISTER 0

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0	
								REGISTER 0
							0 0 1	REGISTER 1
							0 1 0	REGISTER 2
							0 1 1	REGISTER 3
							1 0 0	REGISTER 4
							1 0 1	REGISTER 5
							1 1 0	REGISTER 6
							1 1 1	REGISTER 7
0	0	0	0	0	0	0	0 0 0	NULL CODE
0	0	0	1	0	0	0	0 0 1	SEND ABORT (SDLC)
0	1	0	0	1	0	0	0 1 0	RESET EXT. STATUS INTERRUPTS
0	1	1	0	0	0	0	0 1 1	CHANNEL RESET
1	0	0	0	0	0	0	1 0 0	RESET RXINT ON FIRST CHARACTER
1	0	0	1	0	0	0	1 0 1	RESET TXINT PENDING
1	1	0	0	0	0	0	1 1 0	ERROR RESET
1	1	1	0	0	0	0	1 1 1	RETURN FROM INT (CH-A-ONLY)
0	0	0	0	0	0	0	0 0 0	NULLCODE
0	1	0	0	0	0	0	0 1 0	RESET RX CRC CHECKER
1	0	0	0	0	0	0	1 0 0	RESET TX CRC GENERATOR
1	1	0	0	0	0	0	1 1 0	RESET SENDING CRC SYNC LATCH

WRITE REGISTER 1

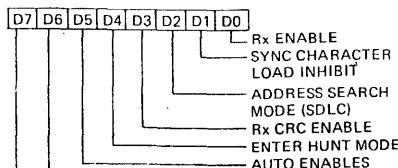
D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0	
								EXT. INT ENABLE
								Tx INT ENABLE
								STATUS AFFECTS
								VECTOR (CH-B-ONLY)
0	0	0	0	0	0	0	0 0	Rx INT DISABLE
0	0	0	1	0	0	0	0 1	Rx INT ON FIRST CHARACTER ONLY
1	0	0	0	0	0	0	1 0	INT ON ALL Rx CHARACTERS (PARITY AFFECTS VECTOR)
1	0	0	1	0	0	0	1 1	INT ON ALL Rx CHARACTERS (PARITY DOES NOT AFFECT VECTOR)
								WAIT/READY ON R/T
								WAIT FN/READY FN
								WAIT/READY ENABLE

WRITE REGISTER 2*

*CAN ONLY BE WRITTEN INTO CHANNEL B

WRITE REGISTER 3

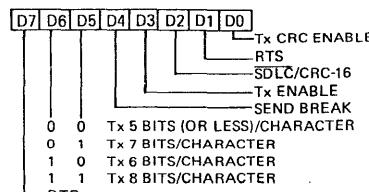

0	0	Rx 5 BITS/CHARACTER
0	1	Rx 7 BITS/CHARACTER
1	0	Rx 6 BITS/CHARACTER
1	1	Rx 8 BITS/CHARACTER

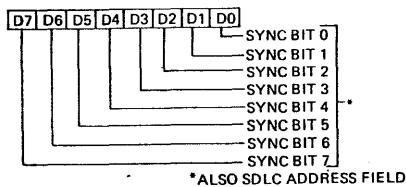
WRITE REGISTER 4

D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0	
								Parity Enable
								Parity Even/Odd
							0 0	Sync Modes Enable
							0 1	1 STOP BIT/CHARACTER
							1 0	1½ STOP BITS/CHARACTER
0	0	0	0	0	0	0	1 1	2 STOP BITS/CHARACTER
0	0	0	0	0	0	0	0 0	8 BITS SYNC CHARACTER
0	0	0	0	0	0	0	0 1	16 BIT SYNC CHARACTER
1	0	0	0	0	0	0	1 0	SDLC MODE (0111110 SYNC FLAG)
1	1	0	0	0	0	0	1 1	EXTERNAL SYNC MODE
0	0	0	0	0	0	0	0 0	X1 CLOCK MODE
0	1	0	0	0	0	0	0 1	X16 CLOCK MODE
1	0	0	0	0	0	0	1 0	X32 CLOCK MODE
1	1	0	0	0	0	0	1 1	X64 CLOCK MODE

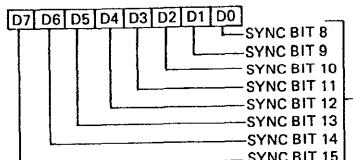
WRITE REGISTER 5

WRITE REGISTER 6

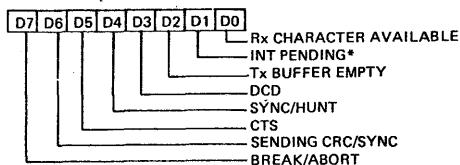

WRITE REGISTER 7

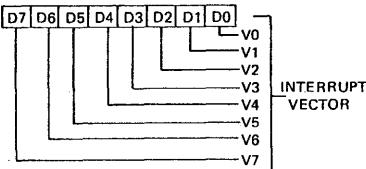

Tab. č. 19 - Čtečí registry

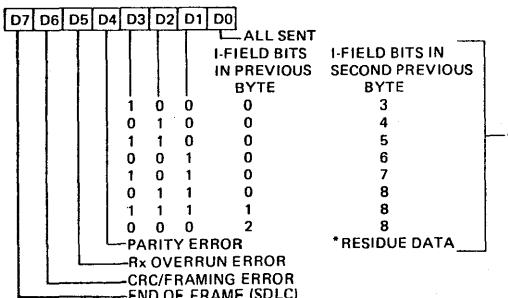
READ REGISTER 0

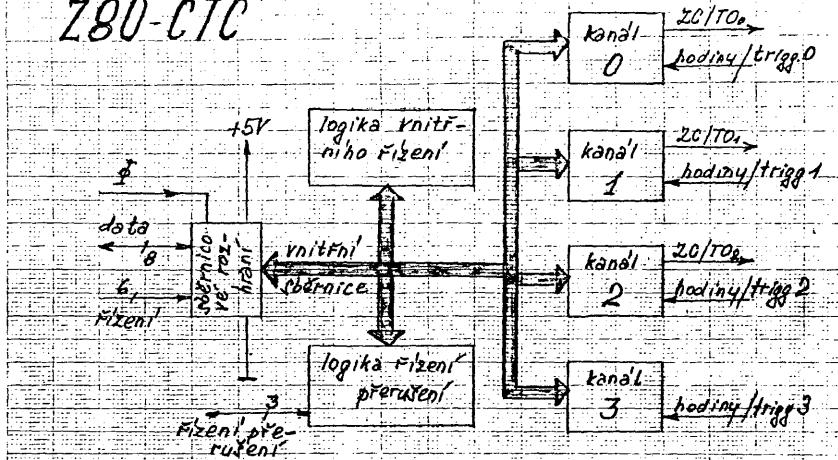
READ REGISTER 2 (Channel B Only)

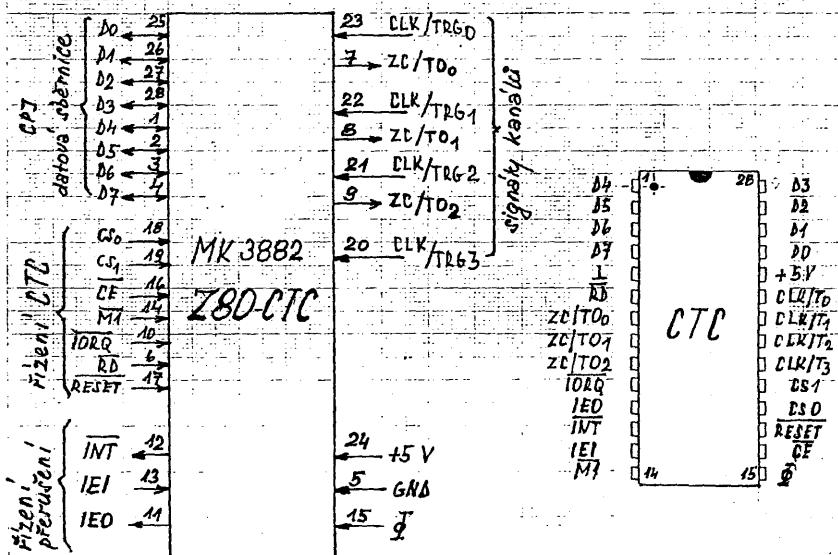
READ REGISTER 1

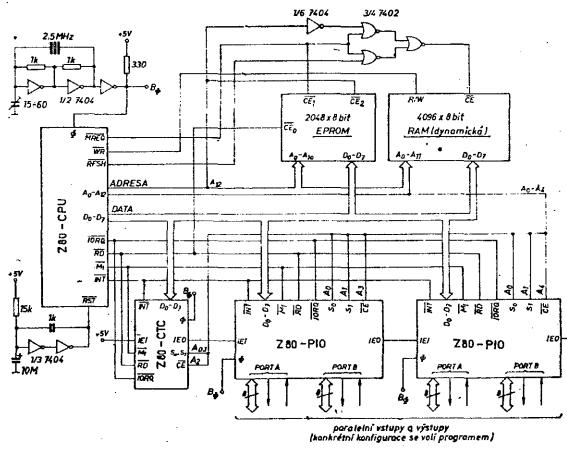
Z80-CTC

Obr. 22

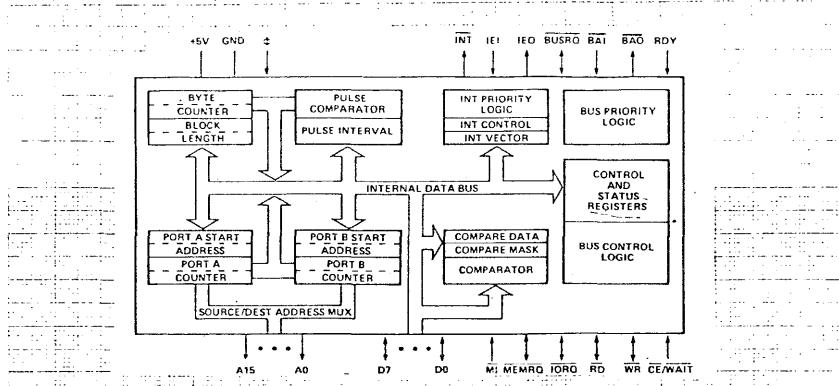

Obr. 21

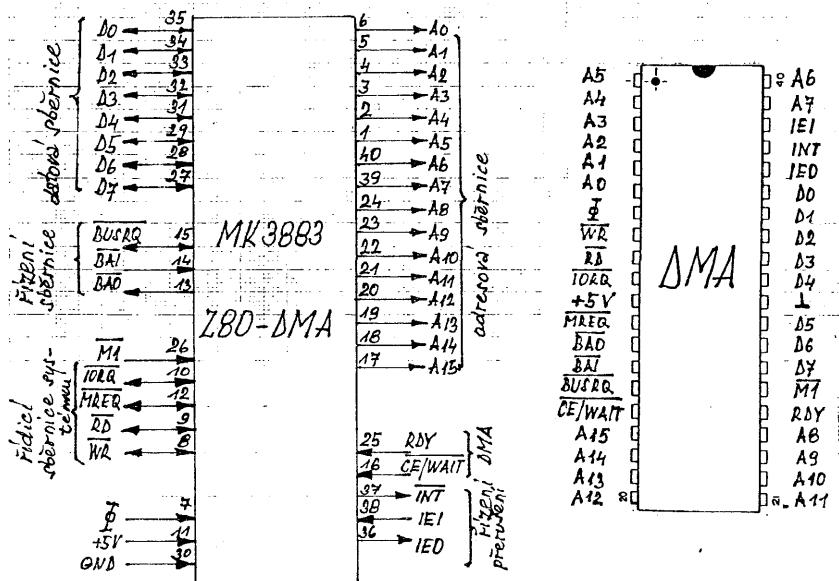

Obr. 23 Zapojení malého systému s obvody série Z80

Z80-DMA

Obr. 24

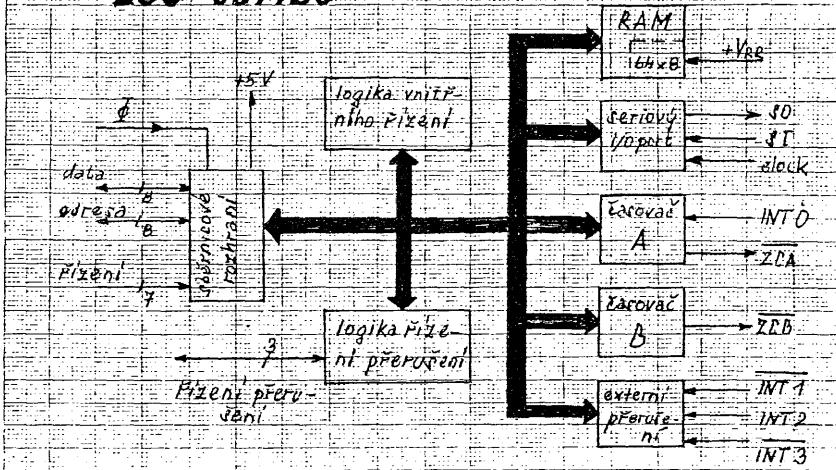

Obr. 25

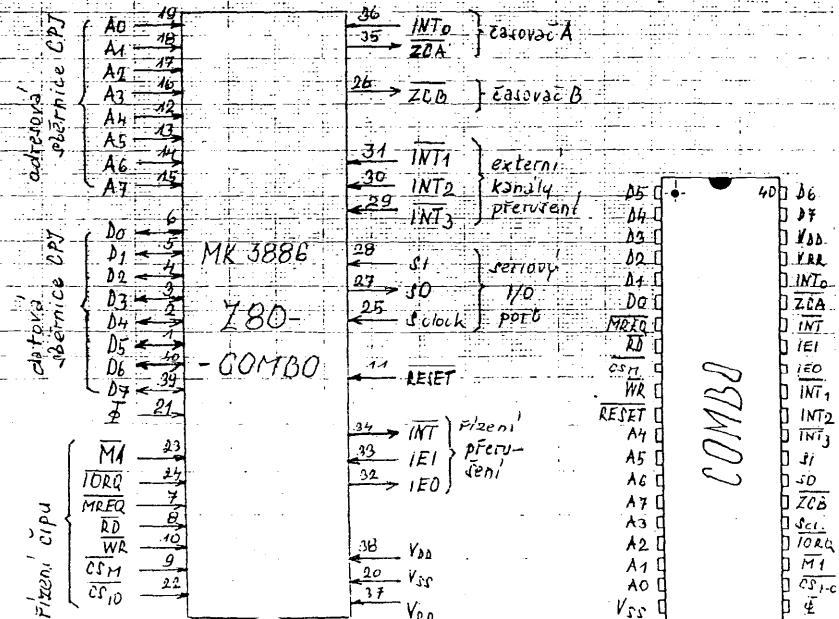
	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0	HEX
1 Command Byte 1A Sets the DMA to receive Block length and Port A address and sets direction of transfer	0 Group 1	1 Blk Length Upper Follows	1 Blk Length Lower Follows	0 No Port A Upper Addr Follows	1 Port A Lower Addr Follows	1 A*B	0 Transfer No Search	1 6D	
2 Port A Address Lower 8-bits	0	0	0	0	0	1	0	1	01
3 Block Length Lower 8-bits	0	0	0	0	0	0	0	0	00
4 Block Length Upper 8-bits	0	0	0	1	0	0	0	0	10
5 Command Byte 1B Defines Port A as peripheral with fixed addresses	0 Group 1	0 No Timing Follows	1 Fixed Addresses	X	1 Port is IO	0 This is Port "A"	0 0	1B	
6 Command Byte 1B Defines Port B as a memory with incrementing addresses	0 Group 1	0 No Timing Follows	0 Address Changes	1 Address Increments	0 Port is Memory	1 This is Port "B"	0 0	1B	14
7 Command Byte 2B Sets mode to burst, sets DMA to expect Port B starting address	1 Group 2	1 Burst Mode	0	0 No Int Cont Byte Follows	1 Port B Upper Addr Follows	1 Port B Lower Addr Follows	0 1	2B	CD
8 Port B Address Lower 8-bits	0	1	0	1	0	0	0	0	50
9 Port B Address Upper 8-bits	0	0	0	1	0	0	0	0	10
10 Command Byte 2C Sets Ready Active High	1 Group 2	X	0 No Auto Restart	0 No wait States	1 Rdy Active High	X	1 0	2C	
11 Command Byte 2D loads starting addresses and resets block counter	1 Group 2	1	0	0 Load	1	1	1 1	2A	CF
12 Command Byte 2D Enables DMA to start operation	1 Group 2	0	0	0 ENABLE DMA	0	1	1 1	2D	87

Tab. č. 20 - Příklad programování obratu DMA

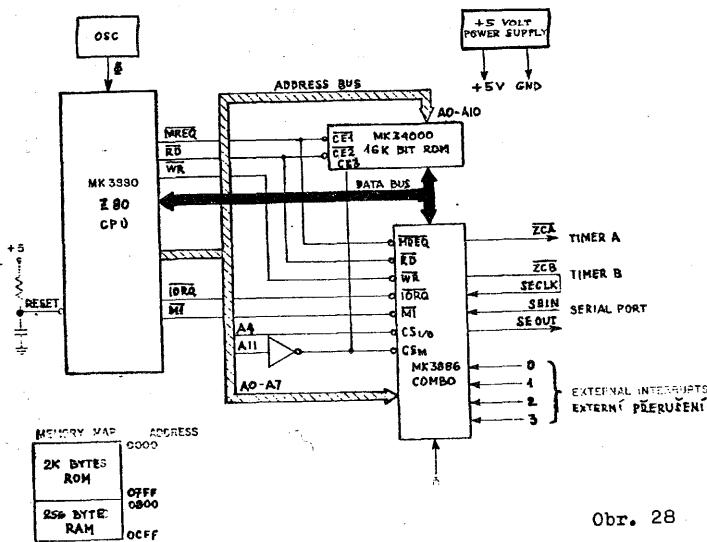
Z80-COMBO

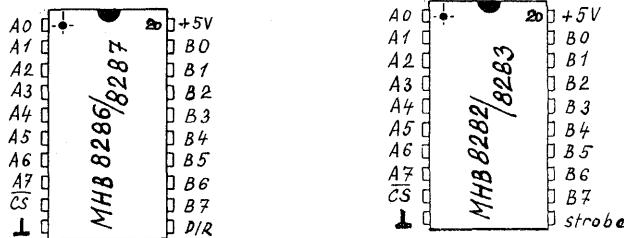
Obr. 26

Obr. 27

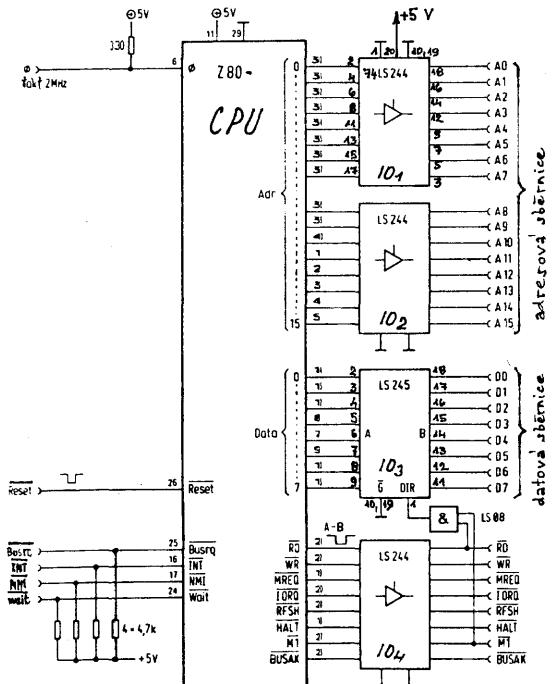
Obr. 28

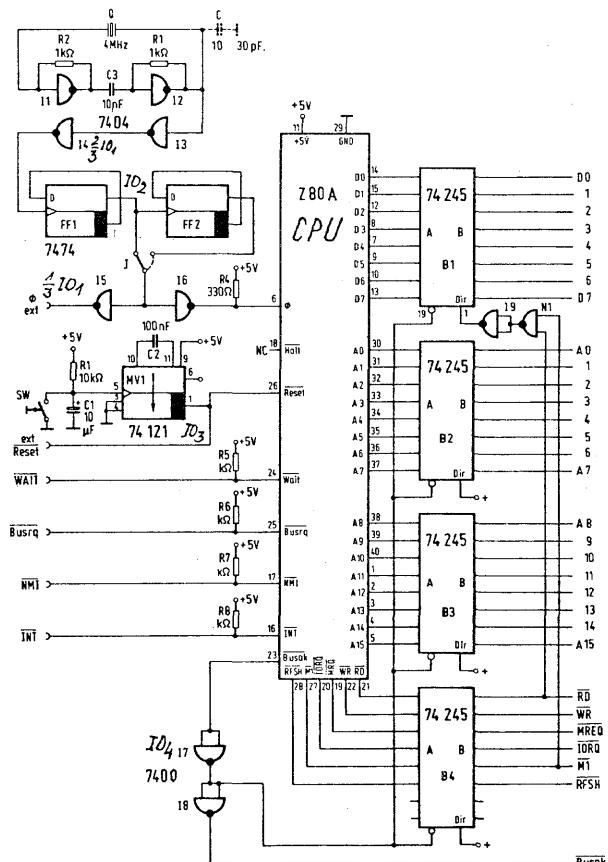
$$D/R = H \Rightarrow A \rightarrow B \\ L \Rightarrow B \rightarrow A$$

Obr. 35

$$strobe = H \Rightarrow A \rightarrow B \\ L \Rightarrow B = latch$$

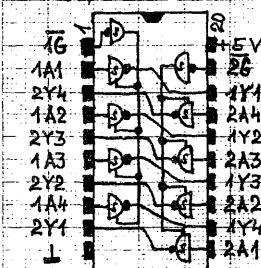

Obr. 29

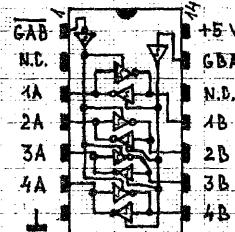

Obr. 30

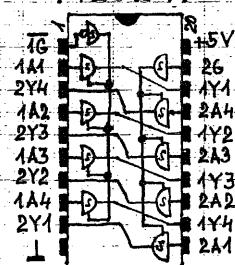
74LS240

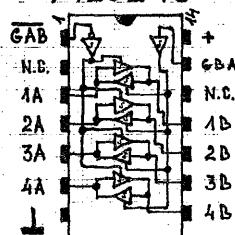
74LS242

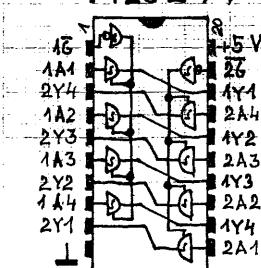
74LS241

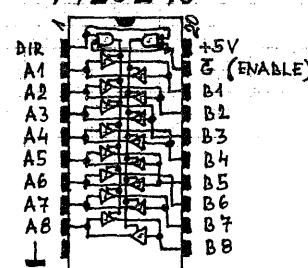
74LS243

74LS244

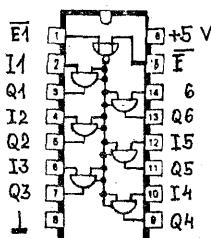
74LS245

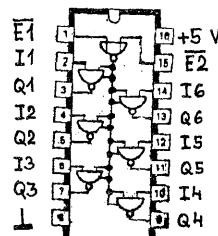
G	DIR	FUNKCE
L	L	data z B do A
L	H	data z A do B
H	X	vysokolimpazanční

Obr. 32

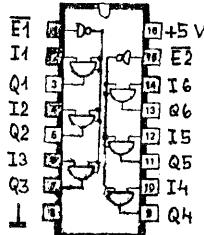
74LS365

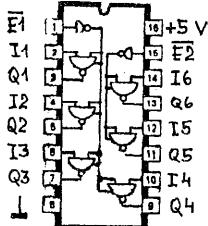
74LS366

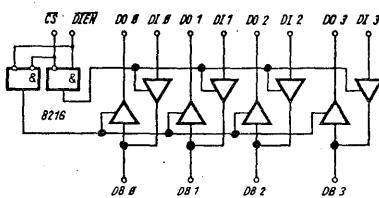
74LS367

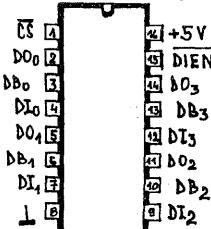
74LS368

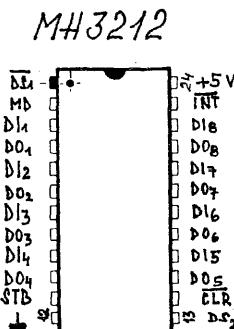
Obr. 31

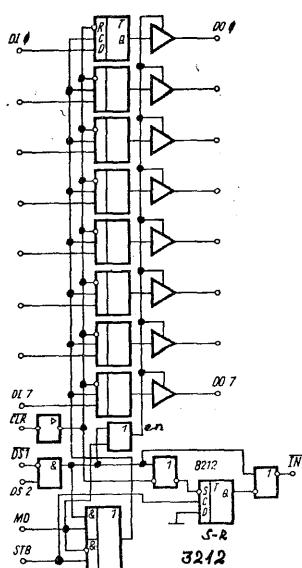
MH 3216/26

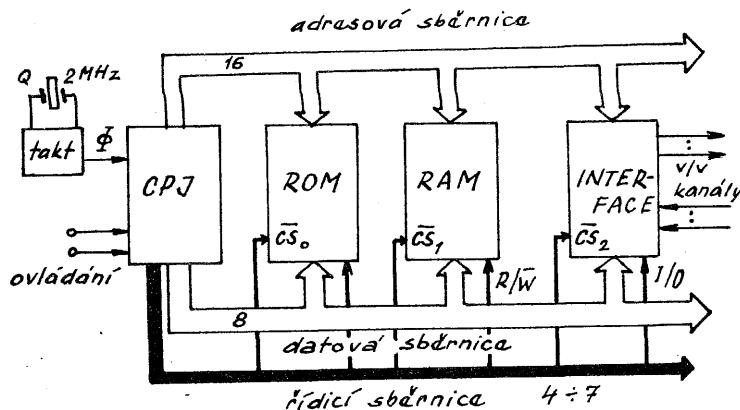

Obr. 33

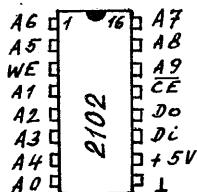
Obr. 34

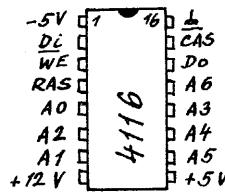

Obr. 36

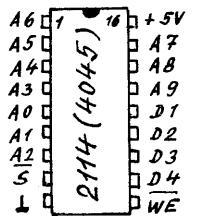
RAM's
statická dynamická

1024×1

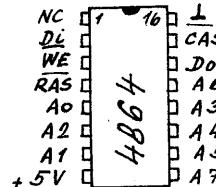

16384×1

$$2114 \equiv 4045$$

1024×4

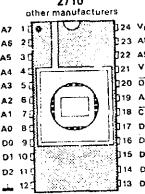
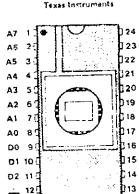
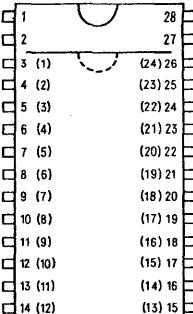

$$4864 = 4164$$

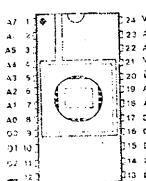
65536 x 1

Obr. 38

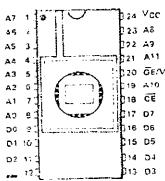
		EPR0M	27256
V _{PP}	V _{EP}	EPR0M	27178
		CRAM	5584
A12	A12	NC	RFS ₃
A12	A12	A12	V _{PP}
A12	A12	A12	EPR0M
A7	A7	A7	27256
A6	A6	A6	27178
A5	A5	A5	4815
A4	A4	A4	4815
A3	A3	A3	4815
A2	A2	A2	4815
A1	A1	A1	4815
A0	A0	A0	4815
D0	D0	D0	4815
D1	D1	D1	4815
D2	D2	D2	4815
GND	GND	GND	GND

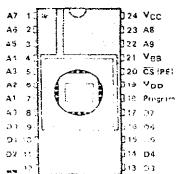
2532

2732

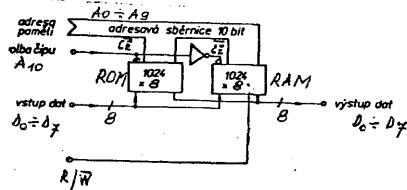
27G8

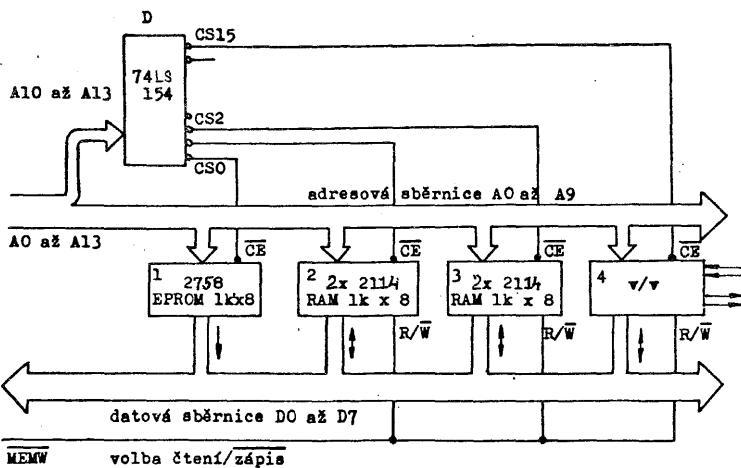
Pin-arrangement

V_{CC} = + 5 V
V_{BB} = - 5 V
V_{DD} = +12 V
V_{PP} = + 5 V in stand-by mode
 +25 V in programming mode
A0...A8 = Address inputs
D₀...D₇ = Data in- and outputs
CS = Chip Select
CE = Chip Enable
OE = Output Enable
PD = Power Down

Obit. 37

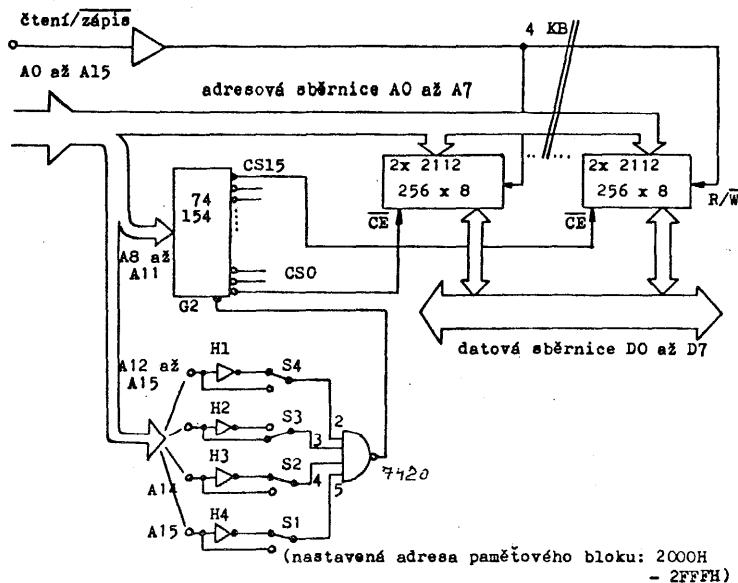

Obr. 39

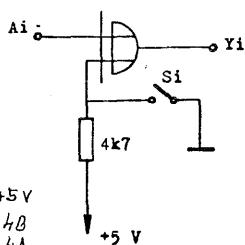

adresový rozsah:
 1 - 0000H až 03FFH
 2 - 0400H až 07FFH
 3 - 0800H až 0BFFH
 4 - 3C00H

Obr. 40

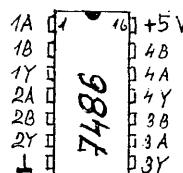
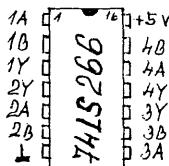

7486 1/4

$$Y = A \oplus B = AB + \bar{A}\bar{B}$$

Ai	Bi	Yi	Yi - 74LS266
L	L	L	+
L	H	H	L
H	L	H	L
H	H	L	+

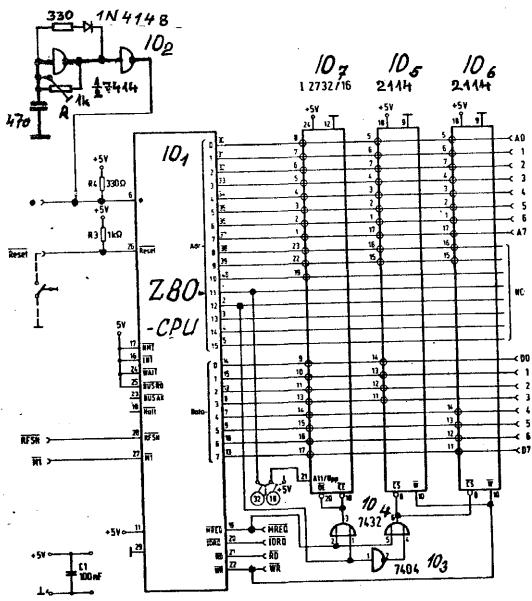
Obr. 41

open collector

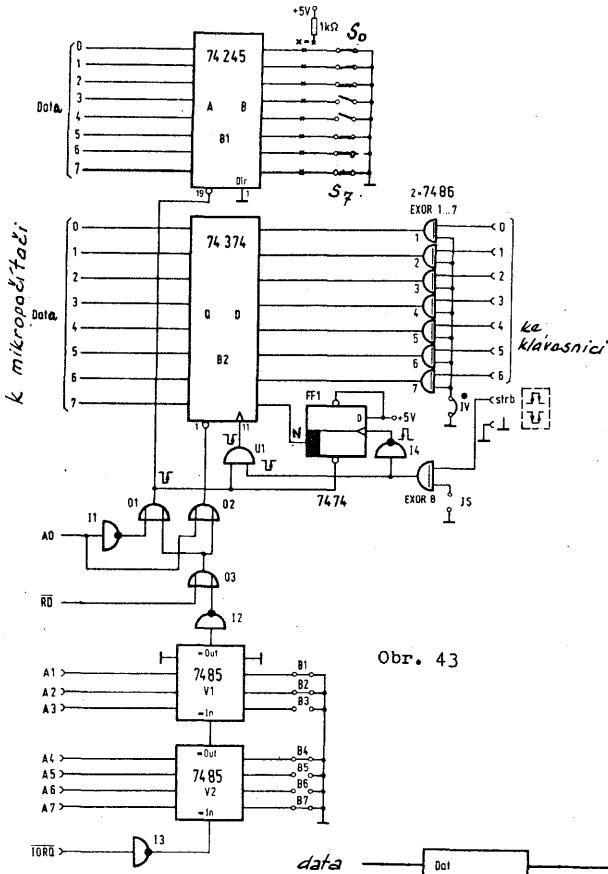
$$Y = \overline{A \oplus B} = \overline{AB + \bar{A}\bar{B}}$$

7486 = 74LS136 *

* open

Obr. 42

Obr. 43

Obr. 44

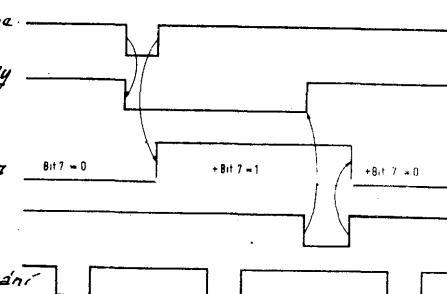
stro6

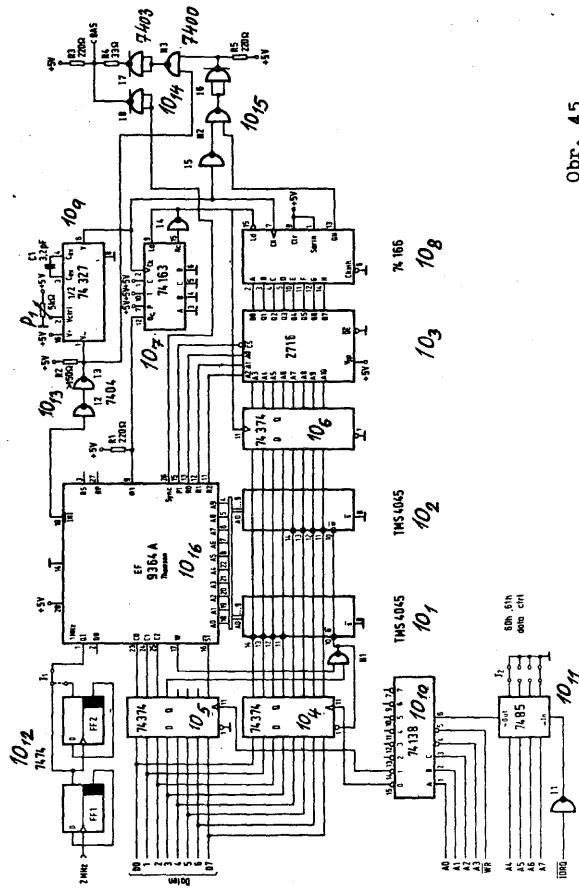
ready

b3

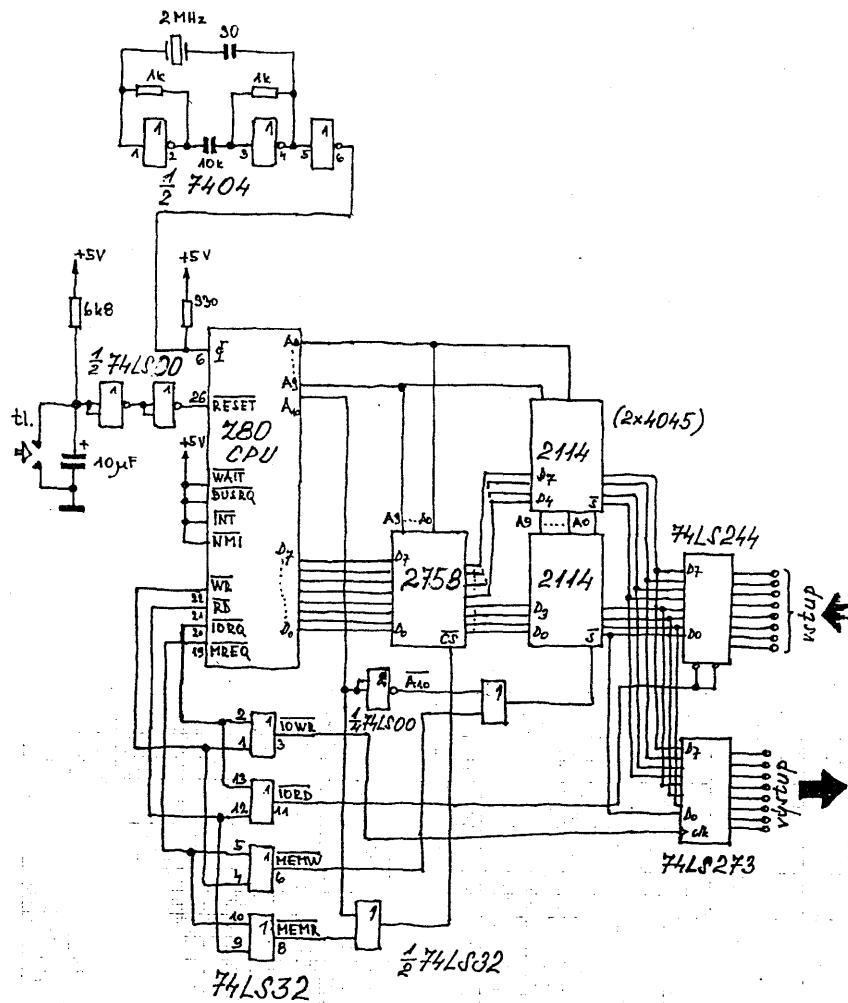
*Etans
z portu*

dotazování
klávesnice

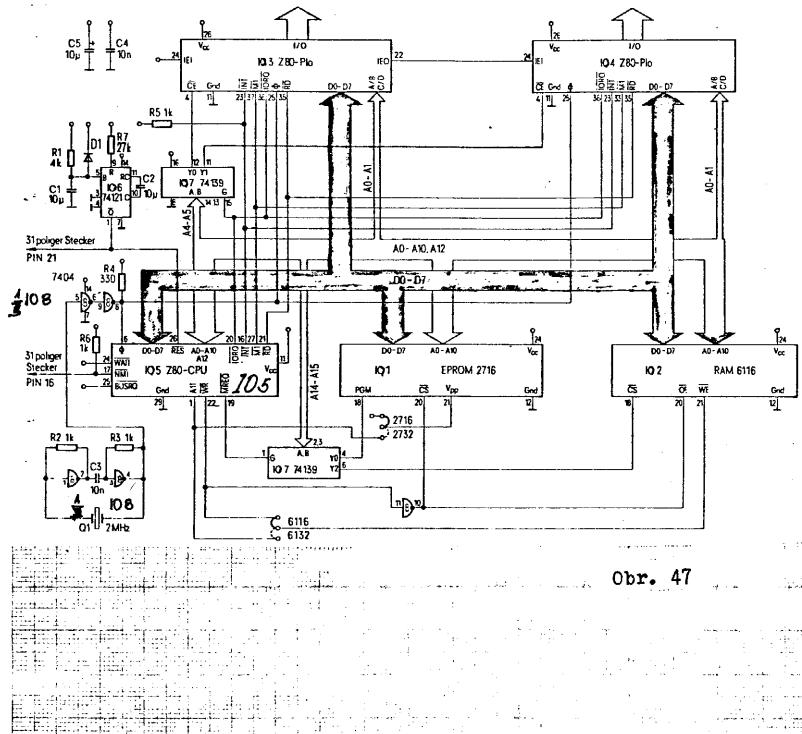

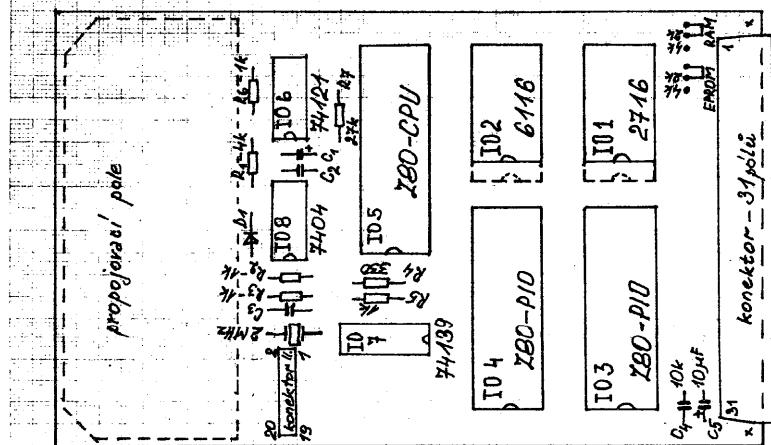
Obr. 45

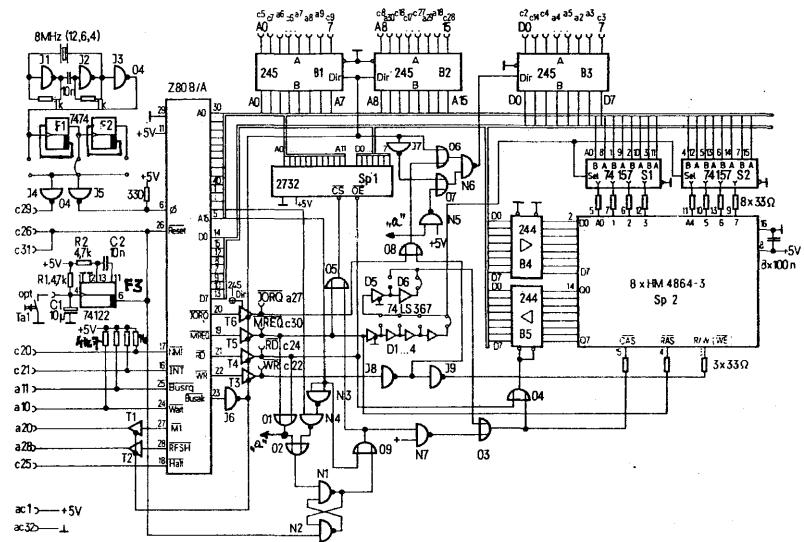
Obr. 46

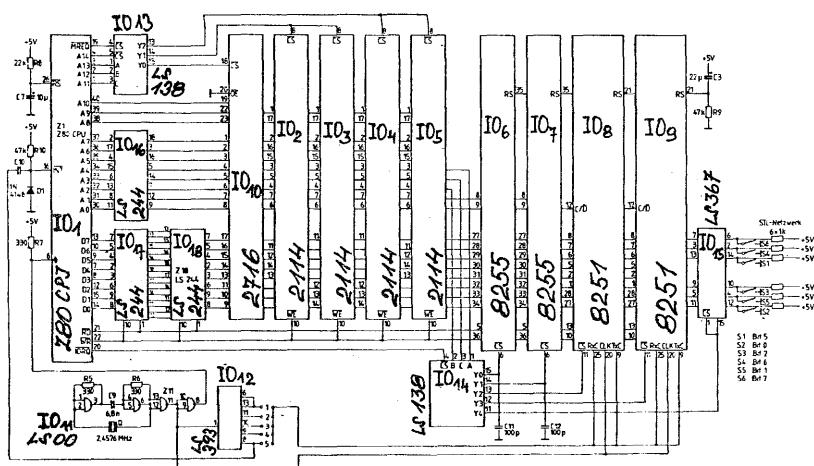
Obr. 47

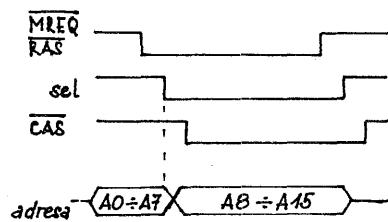
Obr. 48

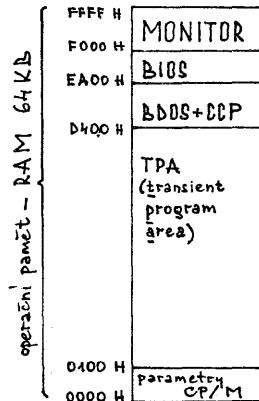
Obr. 50

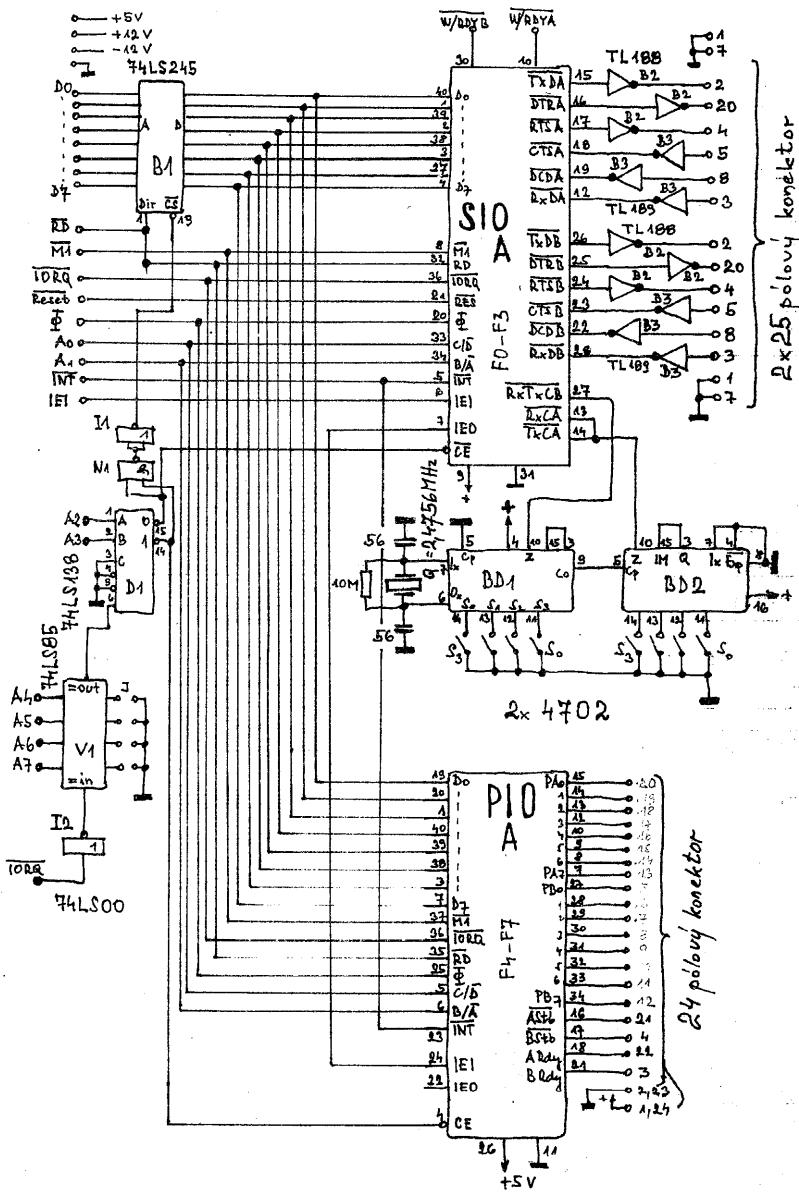
Obr. 49

Obr. 51

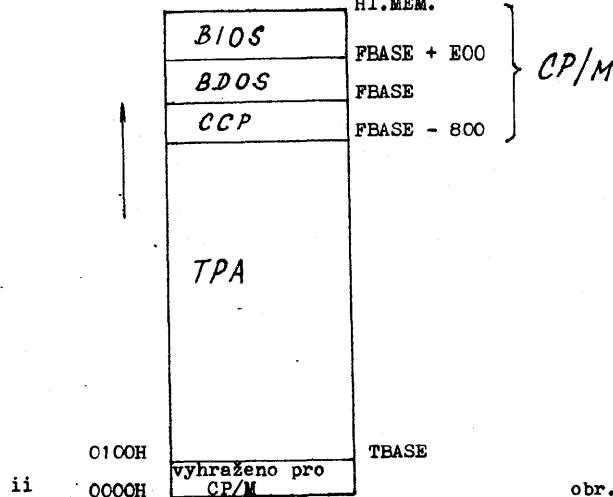

Obr. 53

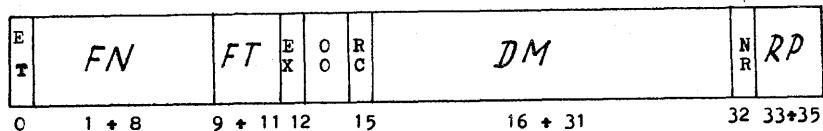
Obr. 52

Obecné umístění provozního systému CP/M v operační paměti mikropočítače

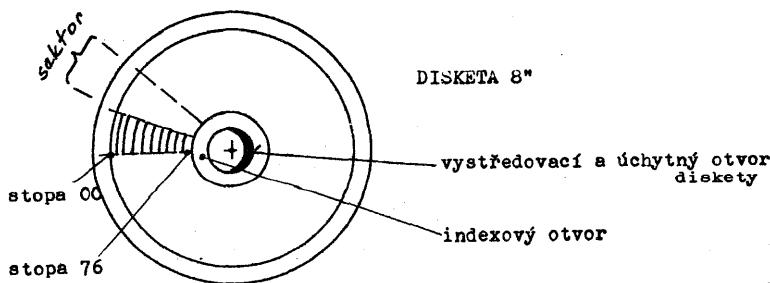
obr. 54

Formát řídicího bloku souboru FCB - file control block

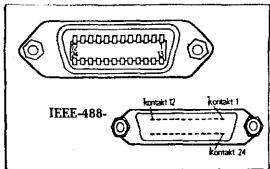
ij

obr. 55

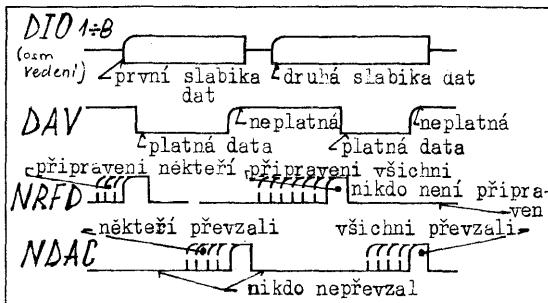

ik

obr. 56

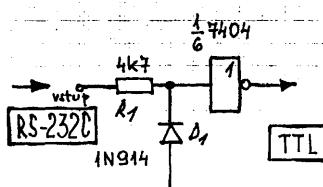
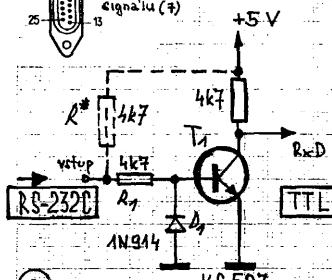
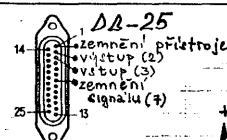
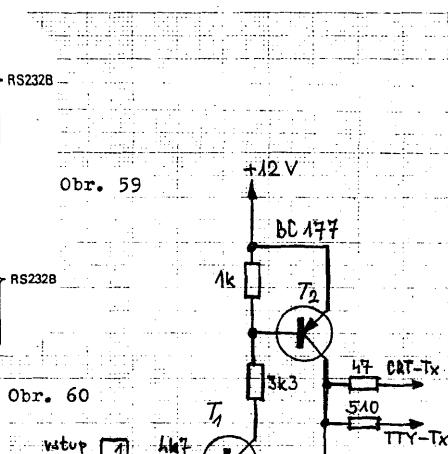
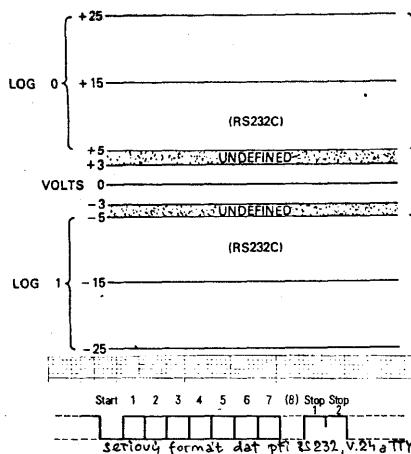
Obr. 57

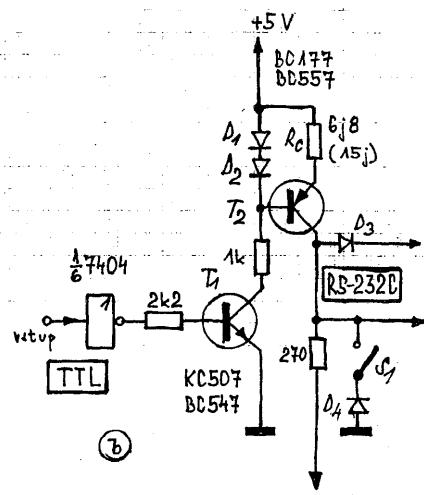
Obr. 58

IEC 66.22		IEEE		IEC 66.22		IEEE	
kontakt	signal	kontakt	kontakt	signal	kontakt	kontakt	
1	DIO 1	1	14	DIO 5	13		
2	DIO 2	2	15	DIO 6	14		
3	DIO 3	3	16	DIO 7	15		
4	DIO 4	4	17	DIO 8	16		
5	REN	17	18	GND		—	
6	EOL	5	19	(6)		18	
7	DAV	6	20	(7)		19	
8	NRFD	7	21	(8)		20	
9	NDAC	8	22	(9)		21	
10	IFC	9	23	GND		—	
11	SRQ	10	24	(11)		23	
12	ATN	11	25	(12)		—	
13	stínění	12	—	(10)		22	

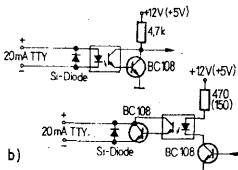
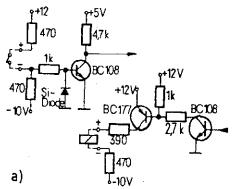
Tab. č. 23

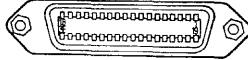
Obr. 61

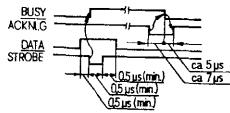
Obr. 62

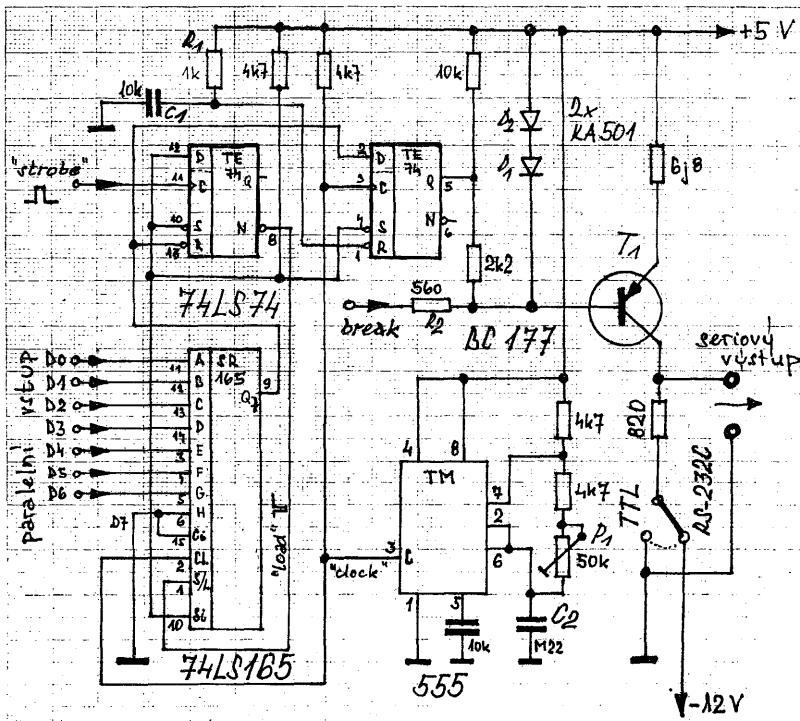
Obr. 63

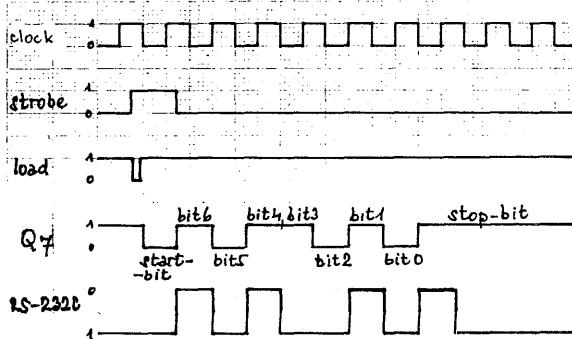
Obr. 64

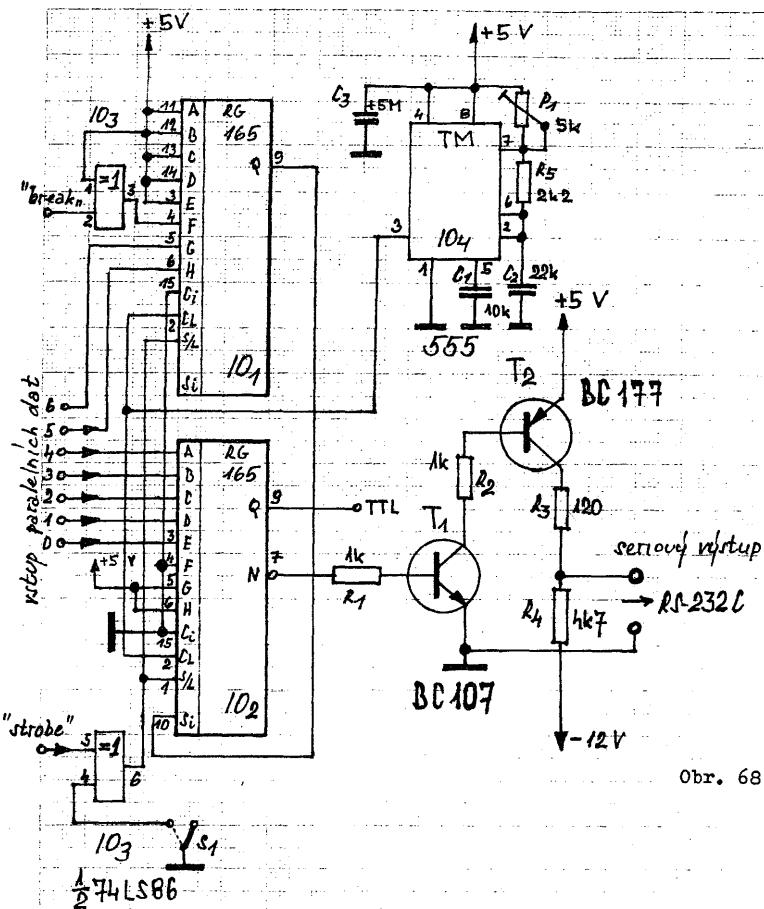
Obr. 65

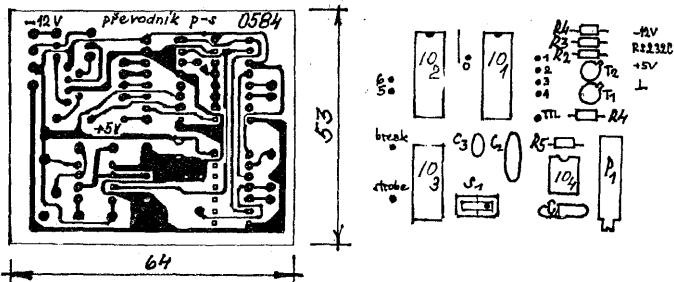
Obr. 66

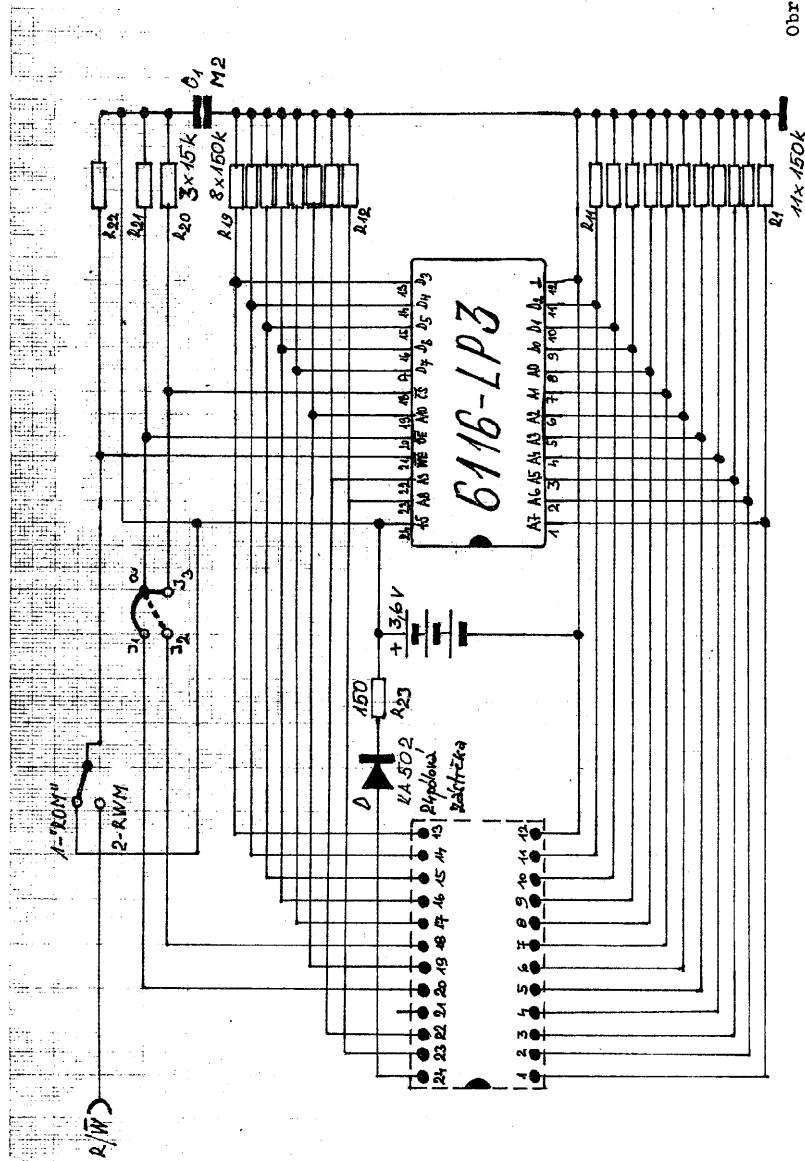
Obr. 67

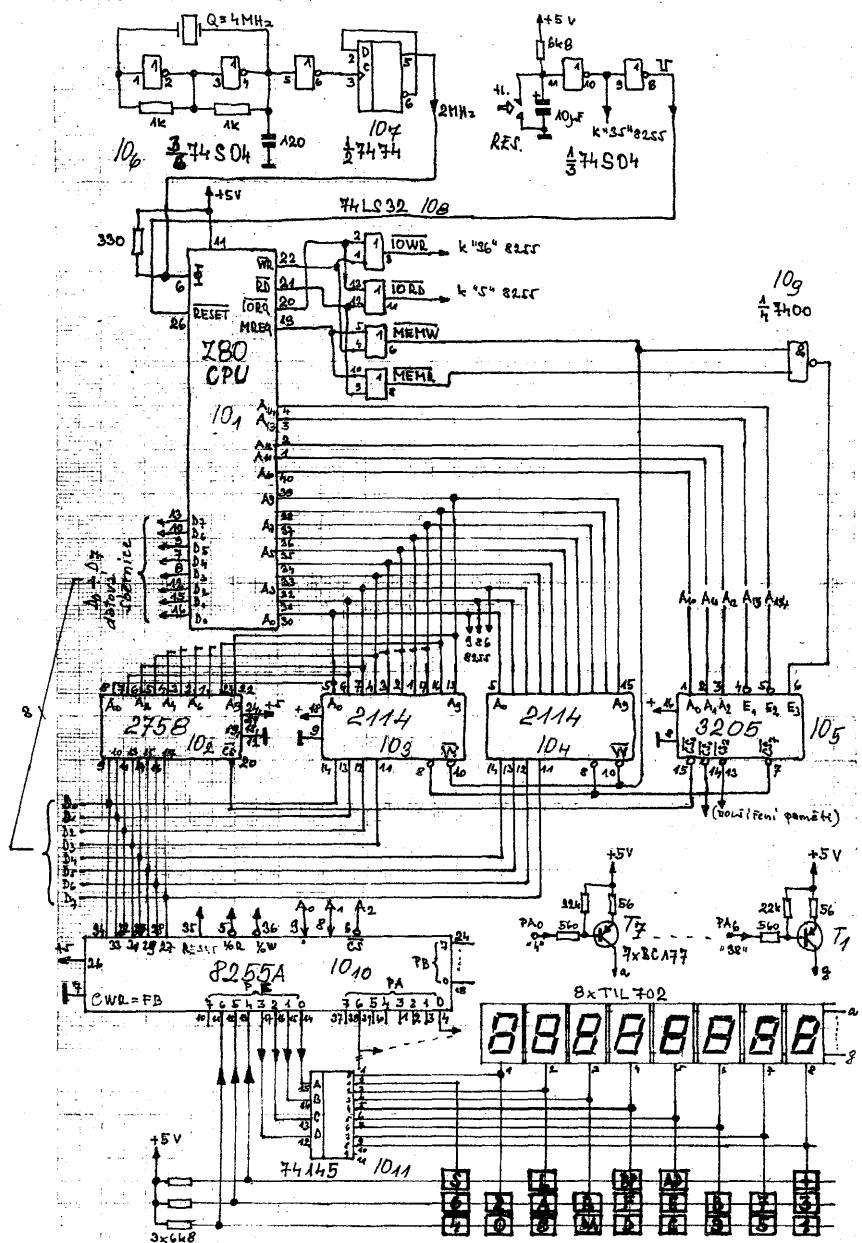

Obr. 68

Obr. 69

Název publikace: MIKROPROCESOR Z80 A JEHO APLIKACE

Zpracoval: Kolektiv autorů

Stran: 234 Náklad: 95 výtisků Formát: A 5

Číslo publikace: DT 2823

Vydal a vytiskl: Dům techniky ČSVTS Praha,
Gorkého nám. 23, Praha 1 112 82

Rok vydání: 1984 DT 01 - 540/84

Bez jazykové úpravy DT